

# Jules Verne

Aventurile a trei ruși și trei englezi  
în Africa Australă





# Jules Verne

## **Aventurile a trei ruși și trei englezi în Africa Australă**

Traducere de George B. Rareș

©ErcPress

© Ere Press, 2010

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate  
Editurii Ere Press.

Editura ERC PRESS

Piața Presei Libere, nr. 1

sector 1, București

Tel./Fax: 021/318.70.28; 021/ 317.90.48

E-mail: office@ercpress.ro

comenzi@ercpress.ro

www.ercpress.ro

Jules Veme „Aventures de trois Russes et de trois Anglais  
dans l'Afrique Australe”

---

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VERNE, JULES

Aventurile a trei ruși și trei englezi în Africa Australă

/ Jules Verne; trad.: George B. Rareș- București:

Ere Press, 2010

ISBN 978-973-157-933-7

I. Rareș, George B. (trad.)

821.133.1-31=135.1

Director general: Ciprian ENE

Coordonator proiect: Roxana GEANTĂ

Redactori: Daniel OLARU, Gabriela MANGU

Coperta: Lorena IONICĂ

DTP: Elena MARIN

Producție: Nicoleta DUMITRESCU

Ilustrații: Ediția originală Hetzel

## Capitolul I

### Pe malurile fluviului Orange

*d*n ziua de 27 februarie 1854, doi oameni culcati la rădăcina unei uriașe sălcii plângătoare discutau privind cu multă luare-aminte apele fluviului Orange. Acest fluviu - numit Groote-river de olandezi și Gariep de hotentoți - poate să se ia la întrecere cu cele trei mari fluvii africane: Nilul, Nigerul și Zambezi. Întocmai ca și ele, are vârtejuri, bulboane și căderi de ape. Câțiva călători ale căror nume sunt cunoscute pe o porțiune a acestui fluviu, ca Thompson, Alexander, Burchell, au lăudat rând pe rând limpezimea undelor și frumusețea malurilor sale.

Apropiindu-se în acest loc de regiunile muntoase ale ducelui de York, fluviul Orange oferă privirilor o priveliște încântătoare. Stânci de netrecut, mormane impunătoare de piatră și de trunchiuri de copaci mineralizați sub acțiunea timpului, peșteri adânci, păduri de nestrăbătut, ce nu au fost - atinse de topor, toate acestea laolaltă, străjuite de munții Gariepins, alcătuiesc o poziție de o frumusețe fără de seamăn. Aici, apele fluviului, strânse într-o matcă prea îngustă pentru ele și lipsite brusc de sol, se azvârle de la o înălțime de patru sute de picioare. În amonte cascadei era un simplu clocot de pânze lichide, sfâșiate ici și colo de câteva vârfuri de stânci încununate cu ramuri verzi. În aval, privirea nu distingea decât un vârtej de ape zgomotoase, pe care îl înconjura un nour des de aburi jilavi, străbătut de cele șapte culori ale curcubeului. Din această genune se înalța un zgomot uluitor și mai cu deosebire mărit de ecoul văii.

Dintre cei doi bărbați pe care, fără doar și poate, întâmplările unei explorări îi aduseseră prin meleagurile acestea ale Africii Australe, unul nu prea acorda atenție acestor frumuseți naturale. Călătorul acesta nepăsător era un vânător bușnăn, un bărbat frumos dintr-o seminție vitează, cu ochii vioi, cu mișcările rezezi, ducând o viață nomadă prin codri. Numele bușnăn, un cuvânt englezesc format din sintagma olandeză Boschjesnān, înseamnă «om al tufișurilor». Această poreclă se dă triburilor nomade, ce cutreieră țara, la nord-est de colonia Capului Bunei Speranțe. Nicio familie de bușnăni nu este sedentară. Toată viața lor colindă acest ținut cuprins între fluviul Orange și munții de la est, prădând fermele, nimicind recoltele pașnicilor coloniști, care i-au împins spre locurile aride din interior, unde cresc mai degrabă pietre decât plante.

Bușnănul acesta, un bărbat de vreo patruzeci de ani, era înalt și avea, desigur, o mare forță musculară. Chiar și-n repaos, trupul lui părea în mișcare. Siguranța, ușurința și libertatea mișcărilor denotau un ins energic, un fel de personaj aidoma celebrului Bas de Cuir, mohicanul preeriilor canadiene, dar cu mai puțin calm, probabil, decât vânătorul favorit al lui Fenimore Cooper. Asta se mai vedea și după coloritul trecător al feței sale însuflețite de rezezile bătăi ale inimii.

Bușnănul nu mai era un sălbatic ca vechii lui străbuni, Saquash. Născut dintr-un tată englez și o marnă hotentotă, acest metis, trăind printre străini, mai mult câștigase decât pierduse și vorbea foarte curent limba patemă. Îmbrăcămintea lui jumătate hotentotă, jumătate europeană, era alcătuită dintr-o cămașă de flanelă roșie, o șapcă, pantaloni din piele de antilopă și niște mocasini din piele de pisică sălbatică. De gât îi atârna un săculeț în care se găseau un cuțit, o lulea și tutun. Un fel de căciulă din piele de oaie îi acoperea capul, în vreme ce un brâu din piele groasă îi strângea mijlocul. La încheieturile mâinilor avea niște inele de fildeș lucrate cu o remarcabilă măiestrie. Pe umeri purta un „kross”, un fel de manta încrețită, făcută dintr-o piele de tigru, care-i atârna până la genunchi. Un câine indigen dormea alături. Acest bușnăn pufăia nervos dintr-o lulea de os și dădea semne evidente de mare nerăbdare.

- Ei, calmează-te, Mokum, îi spuse însoțitorul său. Ești, într-adevăr, cea mai nerăbdătoare făptură, când nu vânezi! Înțelege odată, camaradul meu de încredere, că nu putem schimba nimic din ceea ce este. Cei pe care îi așteptăm vor veni curând sau mai târziu, dacă nu mâine, atunci, poate, astăzi!

Însoțitorul bușmanului era un tânăr de vreo douăzeci și cinci, douăzeci și șase de ani, care contrasta izbitor cu vânătorul. Firea lui calmă i se vedea în toate acțiunile. Cât despre originea sa, oricine ar fi recunoscut că era un englez.

Îmbrăcămintea prea „burgheză” arăta că nu prea era obișnuit cu trambalările de colo până colo. Avea înfățișarea unui funcționar rătăcit într-un ținut sălbatic și, fără să vrei, te uitai să vezi dacă nu are cumva vreun creion după ureche, ca încasatorii sau contabilii.

Într-adevăr, acest tânăr nu era un călător, ci un distins savant, William Emery, astronom atașat la observatorul din regiunea Capul Bunei Speranțe, așezământ foarte folositor, care aduce de mult timp adevărate servicii științei.

Acest savant, poate cam înstrăinat de țara lui, în mijlocul acestei regiuni pustii din Africa Australă, la câteva sute de mile de Cape Town, nu izbutea decât cu mare trudă să stăpânească nerăbdarea firească a însoțitorului său.

- Domnule Emery, îi răspunse vânătorul într-o englezească curată, iată că au trecut opt zile de când suntem pe malurile Orangelui, lângă cascada Morgheda. Or, nu s-a întâmplat nicicând unui membru din familia mea să rămână opt zile în același loc! Ați uitat, probabil, că suntem nomazi și că ne ard picioarele când stăm așa!

- Prietene Mokum, reluă astronomul, cei pe care îi așteptăm vin din Anglia, și se poate prea bine să le îngăduim cele opt zile de grație. Trebuie să ținem cont de distanțele parcurse într-o asemenea călătorie, de întârzierile cauzate de urcarea anevoioasă a vaporului cu aburi în amonte fluviului Orange; într-un cuvânt, de miile de piedici ce se pot ivi într-o atare întreprindere. Ni s-a spus ca să pregătim toate cele necesare pentru un voiaj de explorare în Africa Australă și, după ce am făcut asta, să venim să așteptăm aici, lângă

cascadea Morgheda, sosirea colegului meu, colonelul Everest, de la observatorul din Cambridge. Iată cascadea Morgheda, suntem în locul desemnat și așteptăm. Ce mai vrei, bravul meu bușman?

Fără îndoială, vânătorului nu prea îi venea la socoteală, deoarece mâna lui strângea cu nerăbdare mânerul unei carabine, o minunată armă sistem Mauton, armă de precizie, cu glonțul conic, cu care puteai doborî o pisică sălbatică sau o antilopă de la o depărtare de opt sute de yarzi. Se vede că bușmanul renunțase la arcul din aloe și la săgețile înveninate ale compatrioților lui, spre a se servi de arme europene.

- Nu cumva te-ai înșelat, domnule Emery, reîncepu iar Mokum. Suntem, oare, la cascadea Morgheda și către sfârșitul acestei luni de ianuarie vi s-a dat întâlnire?

- Da prietene, răspuse liniștit William Emery, și uite, ca dovadă că nu m-am înșelat, scrisoarea domnului Airy, directorul observatorului din Greenwich.

Bușmanul luă scrisoarea pe care i-o întinse însoțitorul său, o suci pe față și pe dos, ca unul prea puțin deprins cu tainele caligrafiei. Apoi i-o dădu înapoi lui William Emery.

- Deci îmi repeți, spuse el, conținutul acestui petic de hârtie înnegrită?

Tânărul savant, înzestrat cu o răbdare fără de margini, începu să înșire tot ce mai povestise de douăzeci de ori prietenului său, vânătorul. În ultimele zile ale anului precedent, William Emery primise o scrisoare ce-l înștiința de apropiata sosire a colonelului Everest și a unei comisii științifice internaționale, cu destinația Africa Australă. Care era scopul acestei comisii, pentru ce venea ea în celălalt capăt al continentului african? Emery n-ar fi putut spune, scrisoarea domnului Airy nu arăta nimic în această privință. Urmând instrucțiunile primite, el s-a grăbit să pregătească la Lattaku, una dintre cele mai septentrionale așezări ale Hotentoției, căruțe, merinde, într-un cuvânt, tot ce era necesar pentru hrana unei caravane boschjesmane. Apoi, cunoscând faima vânătorului indigen Mokum, care îl însoțise pe Anderson în vânătorile sale din Africa Occidentală și pe îndrăznețul



David Livingstone în prima lui călătorie de explorare a lacului Ngami și a cascadelor fluviului Zambezi, i-a oferit acestuia comanda caravanei.

Odată făcute astea, s-a stabilit ca bușmanul, care cunoștea la perfecțiune regiunea, să-l conducă pe William Emery pe malurile Orangelui, la cascada Morgheda, în locul desemnat. Și aici trebuiau să întâlnească deci comisia științifică. Această comisie trebuia să se îmbarce la bordul fregatei Augusta din marina britanică, să ajungă la gurile Orangelui, pe coasta apuseană a Africii, la înălțimea capului Volpas, și să urce în amonte pe fluviu până la cataracte. William Emery și Mokum veniseră, așadar, cu o căruță, pe care o lăsaseră în fundul unei văi, căruță destinată să-i ducă pe străini cu bagajele lor la Lattaku, dacă le-ar fi fost pe plac să se ducă pe fluviul Orange și afluenții lui, după ce ar fi evitat printr-un ocol de câteva mile cascada Morgheda.

După ce se sfârși povestirea, iar cuvintele se întipăriră bine de astă dată în capul bușmanului, acesta se duse până la marginea prăpastiei în adâncul căreia apa înspumegată se prăvălea cu un zgomot asurzitor. Astronomul îl urmă. Acolo era o înălțime care oferea o panoramă a cursului Orangelui, în aval de cataractă, până la o depărtare de mai multe mile.

Timp de câteva clipe, Mokum și însoțitorul său observară cu luare-aminte suprafața acestor ape ce-și recăpătau liniștea inițială la un sfert de milă depărtare de cascadă. Niciun obiect, vapor sau luntre, nu tulbura cursul fluviului. Era ora trei. Luna ianuarie corespunde lunii iulie în ținuturile boreale, și razele soarelui cad aproape drept la paralela 29, încât căldura atinge până la 40-50° C la umbră. Fără adierea brizei dinspre vest, care o modera puțin, această temperatură putea fi suportată doar de un bușman. Totuși, tânărul savant, cu o fire rece, uscățiv, numai oase și nervi, nu prea suferea de căldură. De altfel, frunzișul subțire al copacilor ce se aplecau asupra prăpastiei îl apăra de impactul direct al razelor de soare. Nicio pasăre nu însuflețea această singurătate la acea vreme fierbinte din zi. Niciun animal nu-și lăsa adăpostul răcoros al desișurilor, pentru a se

hazarda aiurea prin luminișuri. N-ai fi auzit niciun zgomot în acest loc pustiu, de n-ar fi fost cascada care umplea văzduhul cu urlatele ei.

După zece minute de observare, Mokum se întoarce spre William Emery, lovind cu nerăbdare cu piciorul în pământ. Ochii lui, a căror privire era pătrunzătoare, nu zăriseră nimic.

- Și dacă nu vă sosesc oamenii? îl întrebă el pe astronom.

- Vor sosi, bravul meu vânător, răspuse William Emery. Sunt oameni de cuvânt și vor fi exacti ca niște astronomi. În fond, ce ai să le reproșezi? Scrisoarea vestește sosirea lor pe la sfârșitul lui ianuarie. Și abia suntem în douăzeci și șapte ale lunii, deci acești domni mai au dreptul la încă patru zile, pentru a ajunge la cascada Morgheda.

- Și dacă trec și aceste patru zile și tot nu vor veni? întrebă iar bușmanul.

- Ei bine, iscusitule vânător, va fi sau nu o ocazie excelentă ca să ne punem răbdarea la încercare, deoarece îi vom aștepta până în momentul în care voi avea certitudinea că nu vor mai sosi!..

- Pe zeul nostru, K6! strigă bușmanul cu o voce răsunătoare, dumneata ai fi în stare să aștepți până ce și Gariepul nu-și va mai azvârli apele zgomotoase în această prăpastie!..

- Nu, vânătorule, nu, răspuse William Emery la fel de calm; trebuie ca judecata să precumpănească întotdeauna în faptele noastre. Or, ce ne spune dreapta judecată: în cazul în care colonelul Everest și camarazii lui, obosiți de o călătorie grea, lipsiți, poate, de cele trebuincioase, pierduți în acest ținut singuratic, nu ne vor găsi la locul de întâlnire, nu vom fi noi vinovați? Și dacă li se va întâmpla vreo nenorocire, nu vom fi noi cei răspunzători? Trebuie să rămânem la postul nostru atât timp cât ne-o va cere datoria. De altfel, nu ne lipsește nimic aici. Căruța ne așteaptă în fundul văii și ne servește de adăpost peste noapte. Merinde avem din belșug. Natura e încântătoare în acest loc și vrednică să fie admirată! Ce fericire nebănuită pentru noi să stăm câteva zile în aceste păduri superbe, pe malul acestui fluviu fără seamăn! Mokum, ce mai dorești? Vânat este din belșug în acești codri și carabina ta ne procură carnea zilnică.

Vânează deci, viteazul meu bușman. În acest timp, îi voi aștepta pe cei întârziați, și așa cel puțin nu-ți vor mai înțepeni picioarele!

Vânătorul înțelese că povața astronomului nu era rea spre a fi urmată. Se hotărî să colinde câteva ceasuri tufișurile și desișurile de prin împrejurimi. Leii, hienele sau leoparzii nu erau o piedică pentru un astfel de Nemrod obișnuit cu codrii africani. Își fluieră câinele său, Top, o specie înrudită cu hiena din deșertul Kalahari, descinzând din acea rasă din care balabașii își făcuseră odinioară câini de vânat.

Părănd tot așa de nerăbdător ca și stăpânul său, inteligentul animal se sculă gudurându-se, mărturisind prin lătrăturile lui vesele aprobarea ce-o da planurilor bușmanului. Curând, vânătorul și câinele se făcură nevăzuți în desișul codrului al cărui coronament subțire străjuia îndeaproape cataracta.

Rămas singur, William Emery se culcă la poalele salciei și, în așteptarea somnului pe care trebuia să i-l provoace temperatura ridicată, începu să chibzuiască la situația de față. Se afla acolo, departe de regiunile locuite, aproape de cursul acestui Orange, încă prea puțin cunoscut. Aștepta niște europeni, niște compatrioți ce-și părăsiseră țara, pentru a se confrunța cu primejdiile unei expediții îndepărtate. Dar care era scopul acestei expediții? Ce problemă științifică voia să dezlege în deșerturile Africii Australe? Ce observări dorea să facă la a treizecea paralelă sudică? Iată ce nu preciza lămurit scrisoarea domnului Airy, directorul observatorului din Greenwich. I se cerea lui Emery sprijinul; pentru că era un savant deprins cu climatul latitudinilor australe; și deoarece era vorba, evident, de lucruri științifice, ajutorul lui era de neprețuit pentru colegii săi din Regatul-Unit.

Pe când tânărul astronom se gândea la toate aceste lucruri și-și punea mii de întrebări cărora nu le putea răspunde, somnul îi îngreună pleoapele și adormi profund. Când se trezi, soarele dispăruse deja în spatele colinelor apusene, ce-și desenau pitorescul lor profil pe linia orizontului înflăcărat. Stomacul îi dădu de înțeles lui William Emery că se apropia ora cinei. Era aproape de șase seara și sosise momentul să se înapoieze la căruța din fundul văii.

Exact în aceeași clipă răsună o detunătură într-un desiș de arbuști înalți de douăsprezece până la cincisprezece picioare, care cobora prin partea dreaptă urmând povârnișul colinelor. Și aproape imediat, la marginea lizierei se iviră bușmanul și Top. Mokum târa leșul unui animal pe care tocmai îl împușcase.

- Vino, vino, șef al aprovizionării, îi strigă William Emery. Ce ne aduci pentru cină?

- Un țap, domnule William, răspunse vânătorul aruncând jos un animal ale cărui coarne se încovoiau în formă de liră.

Era un fel de antilopă, în genere cunoscută sub numele „țap săritor”, întâlnită frecvent în toate regiunile Africii Australe. Încântător animal acest țap, cu spinarea de culoarea scorțișoarei, al cărui grumaz dispărea sub mănunchiuri de păr mățos, de o albeață uimitoare, cu burta vărgată în diferite culori castanii. Carnea lui, minunată la gust, fu destinată pentru masa de seară.

Punând animalul pe un băț așezat pe umerii lor, vânătorul și astronomul părăsiră înălțimile cataractei și, după o jumătate de oră, ajunseră la tabăra lor, așezată într-o vâlcea îngustă din vale, unde îi aștepta căruța, păzită de două călăuze de seminiție boșmană.

## Capitolul II

### Prezentări oficiale

**d**n zilele de 28, 29 și 30 ianuarie, Mokum și William Ernery nu și-au părăsit nicio clipă locul de întâlnire stabilit. În timp ce bușmanul, mânat de instinctele lui vânătorești, urmărea fără cruțare vânatul și fiarele sălbatice în această regiune păduroasă, învecinată cu cataracta, tânărul astronom supraveghea cursul fluviului. Spectacolul naturii, mărețe și sălbatice, îl încânta și-i umplea sufletul cu noi emoții. El, un om de cifre, un savant aplecat zi și noapte deasupra cataloagelor sale, obosindu-și ochii îndărătul ochelarilor, pândind trecerea aștrilor la meridian sau calculând ocultăția stelelor, savura această existență în aerul liber, sub coroana aproape de nepătruns a codrilor ce împădureau povârnișurile colinelor sau pe înălțimile pustii, pe care stropii de apă ai Morghedei le acoperea cu o pânză umedă, străvezie. Ce bucurie pentru el să înțeleagă poezia acestor nesfârșite locuri singuratice, aproape necunoscute omului, și să-și revigoreze în ele spiritul ostenit de speculațiile matematice. Își înșela astfel plictiseala așteptării și-și întărea trupul și sufletul. Noutatea situației sale explica deci răbdarea lui de nezdruncinat, cu care nu se putea împăca bușmanul. Și de aceea erau pururea aceleași învinuiri din partea vânătorului, iar din partea savantului aceleași răspunsuri liniștite, ce nu-l calmau deloc pe nervosul Mokum.

Sosi și 31 ianuarie, ultima zi stabilită prin scrisoarea onorabilului Airy. Dacă savanții așteptați nu soseau nici în această zi, William Emery era silit să ia o hotărâre, și faptul acesta îl stânjenea mult. Întârzierea se putea prelungi la infinit, și cum să aștepti la infinit?

- Domnule William, îi spuse vânătorul, de ce nu am merge în întâmpinarea străinilor? Poate-i întâlnim pe drum. Nu este decât un drum, acela de pe țânn, și dacă ei vin pe aci, cum se spune în scrisoare, cu siguranță că-i întâlnim.

- Știi că e o idee minunată, Mokum, răspunse astronomul. Să facem o recunoaștere mai în sus de cascadă. Ne vom face datoria, apoi ne vom înapoia în tabără prin cealaltă vâlcea din sud. Dar spune-mi, onorate bușman, cunoști bine cursul Orangelui?

- Da, domnule, răspunse vânătorul, l-am urcat de două ori de la capul Volpas până la joncțiunea lui cu râul Hart, la frontiera republicii Transvaal.

- Și cursul lui este navigabil în tot lungul lui, cu excepția cascadei Morgheda?

- Întocmai așa cum spui, domnule, răspunse bușmanul. Voi adăuga totuși că pe la sfârșitul anotimpului secetos Orangele e aproape secăt pe o întindere de cinci sau șase mile de la gura lui de vărsare. Atunci el face un stăvilar de care hula apuseană se izbește cu furie.

- Nu contează, răspunse astronomul, fiindcă în momentul în care europenii noștri au debarcat în acest loc, estuarul era navigabil. Prin urmare, nu există niciun motiv care să poată îndreptăți întârzierea lor și, în consecință, vor sosi.

Bușmanul nu răspunse. Își puse carabina pe umăr, îl chemă cu o fluierătură pe Top și-l urmă pe însoțitorul lui pe o potecă îngustă, ce dădea patru sute de picioare mai jos de cascadă.

Era ora nouă dimineața. Cei doi exploratori - li se putea da, într-adevăr, acest nume - coborau de-a lungul cursului fluviului, urmând malul stâng. Drumul nu era deloc neted și ușor de străbătut. Malurile fluviului, împetrișate cu o vegetație variată, dispăreau sub o boltă compusă din diferite esențe. Ghirlande de frunze și flori, din specia *Cynachum filiforme*, menționate de Burchell, se încrucișau de la un copac la altul, desfășurând o rețea de verdeață înaintea acestor doi călători. Astfel, cuțitul bușmanului nu rămânea inactiv.



Tăia fără milă aceste ghirlande supărătoare. William Emery respira din adâncul plămânilor mirosurile pătrunzătoare ale pădurii, parfumată mai ales de mirosul camforului, răspândit de nenumăratele flori de diosmee. Din fericire, câteva luminișuri și niște porțiuni de pe mal fără vegetație, de-a lungul cărora curgeau potolit ape pline de pești, îngăduiră vânătorului și camaradului său să meargă mai repede spre apus. Până la ora unsprezece dimineața străbătuseră aproape patru mile.

Briza bătea atunci dinspre apus și se îndrepta în direcția cataractei, al cărei vuiet nu se mai putea auzi la distanța aceasta. Dimpotrivă, zgomotele care se propagau în aval trebuiau percepute distinct.

William Emery și vânătorul se opriră în acest loc, privind cursul fluviului care se prelungea în linie dreaptă pe o suprafață de două sau trei mile. Albia fluviului era atunci foarte adâncă și dominată de o dublă faleză calcaroasă, înaltă de două sute de picioare.

- Să așteptăm în acest loc, spuse astronomul, și să ne odihnim. N-am picioarele tale de vânător, meștere Mokum; de obicei, mă plimb mai cu drag pe firmamentul înstelat decât pe cărările pământ-tești. Să ne odihnim deci. Din acest punct, putem cuprinde cu privirea două sau trei mile din cursul fluviului, iar dacă vaporul cu aburi se va ivi câtuși de puțin la ultimul cot, îl vom zări negreșit.

Tânărul astronom se așeză la poalele unui uriaș euforb, al cărui vârf era la o înălțime de patruzeci de picioare. De acolo, privirea lui se pierdea în zare pe fluviu. Vânătorul, prea puțin deprins să stea, continuă să se plimbe pe mal, pe când Top stârnea stoluri de păsări sălbatice, cărora stăpânul lui nu le acorda nicio atenție.

Bușmanul și însoțitorul lui nu erau în acest loc decât de o jumătate de oră, când William Emery îl văzu pe Mokum, stând la o sută de pași mai la vale de el, făcându-i semne, cuprins de o vie agitație. Oare să fi zărit cumva bușmanul vaporul atât de mult așteptat?

Astronomul se sculă de pe pajiștea de mușchi și se îndreptă spre porțiunea de mal unde se afla vânătorul. În câteva clipe ajunse lângă Mokum.



- Ei, vezi ceva, Mokum? îl întrebă el pe bușman.

- Nimic, nu văd nimic, domnule William, răspuse vânătorul, dar dacă zgomotele naturii sunt la fel de obișnuite urechilor mele, îmi pare că aud un zumzăit neobișnuit pe cursul inferior al fluviului!

Apoi, după ce spuse acestea, bușmanul făcu semn însoțitorului său să tacă, își orientă urechea spre pământ și ascultă foarte atent.

După câteva clipe, vânătorul se îndreaptă din șale, dădu din cap și spuse:

- Cred că m-am înșelat. Zgomotul pe care mi s-a părut că-l aud nu este altceva decât șuieratul brizei printre frunze sau șoapta apelor deasupra pietrișului râului. Și totuși...

Vânătorul ciuli iar urechea în vânt, dar nu auzi nimic.

- Mokum, îi spuse atunci William Emery, dacă zgomotul pe care ți s-a părut că l-ai auzit este produs de mașinăria șalupei cu aburi, ai să-l auzi mai bine aplecându-te până la nivelul fluviului. Apa propagă sunetele mai limpede și mai repede decât aerul.

- Aveți dreptate, domnule William! răspuse vânătorul. De câte ori n-am surprins astfel trecerea unui hipopotam prin apă!

Bușmanul coborî malul, de altfel, foarte abrupt, agățându-se de liane și de tufe de iarbă. Ajuns la nivelul fluviului, intră până la genunchi în apă, se aplecă puțin și își puse urechea la înălțimea apei.

- Da, strigă el după câteva clipe de ascultare, da. Nu m-am înșelat. La câteva mile în josul apei, se aude un zgomot de ape lovite cu furie. Este o plescăială monotonă și neîntreruptă, ce se produce în interiorul curentului.

- Un zgomot de elice? întrebă astronomul.

- Pesemne că da, domnule Emery. Cei pe care îi așteptăm nu-s prea departe.

William Emery cunoștea finețea simțurilor cu care era înzestrat vânătorul, fie că întrebuița vederea, auzul sau mirosul, așa că nu se mai îndoii de asigurarea tovarășului său. Acesta urcă malul, și amândoi se hotărâră să aștepte în acest loc, de unde puteau supraveghea mai ușor cursul Orangelui.

Trecu o jumătate de oră, pe care William Emery, cu tot calmul lui, o simți nesfârșit de lungă. De câte ori nu i se păruse că vede profilul vag al unei ambarcațiuni alunecând pe ape!.. Dar vederea i se înșela mereu. În sfârșit, o exclamație a bușmanului făcu să-i zvâcnească inima.

- Un fum! strigă Mokum.

Privind în direcția arătată de vânător, William Emery zări, nu fără oarecare greutate, o ușoară dâră de fum la cotitura fluviului. Nu mai era nicio îndoială.

Ambarcația înainta foarte repede. În curând, William Emery reuși să distingă hornul din care ieșea un val de fum negru, amestecat cu aburi albi. Negreșit că echipajul alimenta focul sub cazanele cu aburi, ca să mărească viteza și să ajungă la locul de întâlnire chiar în acea zi. Șalupa era la șapte mile de cascada Morghedei.

Era pe la amiază. Locul nefiind prielnic unei debarcări, astronomul se hotărî să se înapoieze la poalele cataractei. Îl anunță și pe vânător despre intenția lui, dar bușmanul nu răspunse nimic și porni pe același drum croit prin vegetația de pe malul stâng al fluviului. William Emery îl urmă imediat și, întorcându-și încă o dată privirea spre cotitura fluviului, zări pavilionul britanic fâlfâind la prova șalupei.

Întoarcerea la cascadă se făcu repede și, după o oră, bușmanul și astronomul erau aproape la patru mile de cataractă. Acolo, malul scobit sub forma unei jumătăți de cerc forma un mic golf, în interiorul căruia șalupa cu aburi putea acosta mai ușor, deoarece apa era adâncă, aproape chiar la înălțimea malului.

Șalupa nu trebuia să fi fost prea departe și i-a întrecut, cu siguranță, pe cei doi drumeți, oricât de repede au mers ei. Nu puteau s-o observe încă, din cauza poziției malurilor fluviului, umbrite de arbori înalți, ce se aplecau deasupra apei, creând un obstacol verde în fața privirilor. Cel puțin, dacă nu se auzea încă nechezatul aburului produs de mașinăria șalupei, erau percepute șuierăturile ascuțite ale vaporilor incandescenti, care se deosebeau clar de vuietul neîntrerupt al cataractei.

Aceste șuierături nu mai conteneau. Echipajul încerca astfel să semnaleze prezența vasului prin împrejurimile Morghedei. Era un semnal.

Vânătorul le răspunse descărcându-și carabina, a cărei detunătură fu repetată cu mult zgomot de ecourile lovindu-se de maluri.

În cele din urmă, șalupa se ivi. William Emery și însoțitorul său fură și ei zăriți de cei aflați la bordul acesteia.

La un semn al astronomului, șalupa făcu manevrele necesare și acostă încet lângă mal. O frânghie fu aruncată. Bușmanul o apucă și o răsuci după trunchiul unui copac.

Un bărbat înalt sări numaidecât pe mal și se îndreptă spre astronom, pe când tovarășii lui debarcau și ei la rândul lor.

William Emery se îndreptă rapid spre acest bărbat și-l întrebă:

- Colonelul Everest?

- Domnul William Emery? răspunse tot printr-o întrebare colonelul.

Astronomul și colegul său de la observatorul din Cambridge se salutară și-și strânseră mâna.

- Domnilor, spuse atunci colonelul Everest, dați-mi voie să vi-l prezint pe onoratul William Emery de la observatorul din Cape Town, care a binevoit să ne întâmpine la cataractele Morghedei.

Ceilalți patru călători din șalupă, care stăteau aproape de colonelul Everest, îl salutară rând pe rând pe tânărul astronom, care le răspunse la salut. Apoi colonelul îi prezintă oficial pe fiecare, rostind cu inconfundabilul limbaj flegmatic britanic:

- Domnul Emery, sir John Murray, din Devonshire, compatriotul d-voastră; domnul Mathieu Strux, de la observatorul din Pulkova; domnul Nikolai Palander, de la observatorul din Helsingfors, și domnul Mihail Zorn, de la observatorul din Kiev, trei savanți ruși, reprezentând guvernul țarului în cadrul comisiei noastre internaționale.

## Capitolul III

# Portajul

**P**rezentările fiind făcute, William Emery se puse la dispoziția celor sosiți. În situația lui de simplu astronom al observatorului din regiunea Capul Bunei Speranțe, el era, din punct de vedere ierarhic, subordonat colonelului Everest, delegatul guvernului englez, care împărțea cu Mathieu Strux președinția comisiei științifice. Îl cunoștea, de altfel, ca pe un savant foarte distins, devenit celebru prin reproducerea la scară mai mică a unor nebuloase și prin calcule de ocultație a stelelor. Acest astronom, în vârstă de cincizeci de ani, rece și metodic, ducea o existență determinată matematic, oră cu oră. Nu era nimic neprevăzut pentru el. Exactitudinea lui în toate era tot atât de mare ca și a astrelor ce trec la meridian. S-ar putea spune că toate faptele vieții sale erau reglate cronometric. William Emery o știa. De aceea nu se îndoise niciodată că mult așteptata comisie științifică nu va sosi în ziua fixată.

Totuși tânărul astronom aștepta să i se explice, de către colonelul Everest, scopul misiunii pe care o avea de îndeplinit în Africa Australă. Dar cum colonelul tăcea, William Emery nu crezu de cuviință să-l întrebe ceva în această chestiune. Pesemne că în mintea colonelului stăruia convingerea că nu sosise încă timpul să vorbească.

William Emery cunoștea, de asemenea, faima lui sir John Murray, ca savant bogat, emul al lui James Ross și al lordului Elgin, care, fără titluri oficiale, onora Anglia prin lucrările lui astronomice. Știința îi era îndatorată pentru serviciile pecuniare foarte mari. Murray subvenționase suma de douăzeci de mii de lire englezești pentru construcția unui reflector uriaș, rivalul telescopului din Parson-Town, cu ajutorul

căruia determinase un anumit număr de stele duble. Era un bărbat cam de patruzeci de ani, cu aerul unui mare senior, dar al cărui chip nepăsător nu-i trăda deloc caracterul.

Cât despre cei trei ruși, domnii Strux, Palander și Zorn, numele lor nu erau noi pentru William Emery. Însă tânărul astronom nu-i cunoștea personal. Nikolai Palander și Mihail Zorn arătau oarecare respect față de Mathieu Strux, respect care, datorat situației lui, în lipsa altor merite îndreptățite, era deplin justificat.

Singura remarcă pe care o făcu William Emery a fost aceea că savanții englezi și ruși erau în număr egal: trei englezi și trei ruși. Chiar și echipajul vaporului cu aburi, nărrut Queen and Tzar, număra zece oameni, dintre care cinci erau din Anglia și cinci din Rusia.

- Domnule Emery, spuse colonelul Everest îndată ce se sfârșiră prezentările, acum ne cunoaștem ca și cum am fi făcut împreună călătoria de la Londra până la capul Volpas. De altfel, am pentru dumneavoastră o deosebită stimă, datorită acestor lucrări prin intermediul cărora v-ați câștigat, încă de tânăr, un renume bine meritat. Țin să precizez că doar în urma cererii mele guvernul englez v-a desemnat să luați parte la operațiile pe care le vom încerca în Africa Australă.

William Emery se înclină în semn de mulțumire și gândi că va afla, în sfârșit, motivele care au adus această comisie științifică până în emisfera sudică. Dar colonelul Everest nu oferă explicații în această privință.

- Domnule Emery, reluă colonelul, v-aș întreba dacă pregătirile dumneavoastră sunt terminate.

- Pe deplin, domnule colonel, răspunse astronomul. Urmând instrucțiunile pe care mi le-a dat prin scrisoare onoratul domn Airy, am plecat din Cape Town în urmă cu o lună și m-am înapoiat la Lattaku. Acolo am adunat toate cele trebuitoare unei explorări în interiorul Africii, merinde, cartușe, cai și bușmani. O escortă compusă din o sută de oameni căliți vă așteaptă la Lattaku și ea va fi comandată de un abil și vestit vânător, pentru care vă cer învoirea de a vi-l prezenta: bușmanul Mokum.

- Bușmanul Mokum! strigă colonelul Everest, dacă totuși tonul rece cu care vorbea justifica un asemenea verb al surprinderii, bușmanul Mokum! Dar acest nume îmi este foarte cunoscut.

- Este numele unui îndemânat și curajos african, adăugă sir John Murray, întorcându-se spre vânător, pe care acești europeni, cu aerele lor de superioritate, nu-l mai slăbeau din ochi.

- Vânătorul Mokum, spuse William Emery, prezentându-și însoțitorul.

- Numele dumitale, bușmane, este foarte cunoscut în Regatul Unit, răspuse colonelul Everest. Ai fost prietenul lui Anderson și călăuza ilustrului David Livingstone, care mă onorează cu prietenia lui. Anglia îți mulțumește prin mine și îl felicit pe domnul Emery că te-a ales șeful caravanei noastre. Un vânător ca dumneata trebuie să fie iubitor de arme frumoase. Avem un arsenal întreg și te-aș ruga să alegi, dintre ele, pe oricare îți va plăcea. Știm că va fi în mâini bune.

Un zâmbet de mulțumire se contură pe buzele bușmanului. Că se făcea atâta caz în Anglia pe seama serviciilor lui, firește că-l mișca, dar nu atât de mult ca oferta colonelului Everest. Mulțumi în termeni politicoși și se dete mai la o parte, în timp ce convorbirea continua între William Emery și europeni.

Tânărul astronom oferi alte lămuriri referitoare la expediția organizată de el, și colonelul Everest păru încântat. Era vorba să se ajungă cât mai repede cu putință la orașul Lattaku, iar plecarea caravanei trebuia să se facă în primele zile ale lunii martie, după anotimpul ploios.

- Vă rog să hotărâți, domnule colonel, spuse William Emery, în ce mod voiți să ajungeți în acest oraș.

- Pe fluviul Orange și pe unul dintre afluenții lui, Kuruman, care trece prin apropiere de Lattaku.

- Da, foarte bine, răspuse astronomul, dar oricât de minunat, oricât de repede ar naviga șalupa, nu va putea trece de cataractele Morghedei.

- Vom ocoli cataracta, domnule Emery, răspuse colonelul. Un portaj de câteva mile ne va îngădui să reluăm navigația noastră în

amonteale cascadei, și, dacă nu mă înșel, din acest loc până la Lattaku, cursul apei este navigabil în cazul unei ambarcațiuni pentru care adâncimea apei este puțin importantă.

- Fără îndoială, domnule colonel, răspuse William Emery, iar tabăra noastră se află la mai puțin de o milă de acest loc.

- Domnule Emery, răspuse colonelul Everest, această șalupă este o capodoperă ieșită din atelierele Leard & Comp. din Liverpool. Poate fi demontată piesă cu piesă și reasamblată extrem de ușor. O cheie și câteva buloane, atât le trebuie oamenilor însărcinați cu această lucrare. Ați adus o căruță la cascada Morghedei?

- Da, domnule colonel, răspuse William Emery. Tabăra noastră este la o milă de aici.

- Ei bine, îl vom ruga pe bușman să conducă această căruță la punctul de debarcare. Va încărca în ea părțile componente ale șalupei, precum și motorul, detașabil la rândul lui, și vom merge în susul apei până la locul unde Orangele devine iar navigabil.

Ordinele colonelului Everest fură îndeplinite. Bușmanul dispăru curând în desiș, după ce făgădui că se va înapoia peste o oră. În lipsa lui, șalupa cu aburi fu repede descărcată. De altfel, încărcătura ei nu era mare: lăzi cu instrumente de fizică, o colecție respectabilă de puști purtând marca fabricii Purdey Moore, din Edimburg, câteva damigene cu rachiu, mai multe butoaie cu carne sărată, lăzi cu muniții, valize reduse la un volum cât mai strict, foi de corturi și toate ustensilele ce păreau ieșite dintr-un bazar de călătorie, o barcă din cauciuc, pliată cu grijă, care nu ocupa mai mult loc decât o pătură strânsă bine, câteva efecte de campament etc., etc., în sfârșit, un fel de mitralieră în formă de evantai, o armă încă puțin perfecționată, dar care era periculoasă pentru dușmanii ce s-ar fi apropiat de șalupă.

Toate aceste obiecte fură descărcate pe mal. Motorul de opt cai putere, cântărind două sute zece kilograme, era divizat în trei părți: cazanul și cuptoarele aferente, mecanismul de aprindere a cuptoarelor, care cu ajutorul unei chei putea fi detașat de cuptoare, și elicea fixată pe un fals etambou. Aceste părți, descărcate rând pe rând, lăsară liber interiorul șalupei.

În afară de spațiul destinat motorului și calei, această șalupă era compusă din două cabine, una situată în față, destinată membrilor echipajului, și alta în spate, ocupată de colonelul Everest și însoțitorii lui.

Într-o clipă pereții subțiri dispărură, cuferele și păturile fură luate, șalupa fiind redusă astfel la o simplă cocă.

Lungă de treizeci și cinci de picioare, coca era compusă din trei părți, precum acea șalupă cu aburi a lui Mă-Robert, folosită de Livingstone în timpul primei sale călătorii pe Zambezi. Ea era făcută dintr-un oțel galvanizat, foarte ușor și totodată rezistent. Niște buioane, ajustând plăcile pe o membrană din același metal, asigurau aderența și etanșeitatea vasului.

William Emery fu, într-adevăr, uimit de simplitatea operațiunii de dezasamblare și de rapiditatea cu care era efectuată. Căruța nu sosi decât după o oră, sub conducerea vânătorului și a doi bușmani, când șalupa era gata să fie transportată pe uscat.

Această căruță, vehicul cam primitiv, era așezată pe patru roți puternice și arăta exact ca un adevărat „car” american, după lungimea ei. Fiind grea, era trasă de șase bivoli domestici, înjuțați doi câte doi, foarte simțitori la atingerea biciului conducătorului. Numai cu astfel de rumegetoare s-ar fi putut urni căruța, când ar fi fost încărcată. Totuși, cu toată dibăcia „leader-ului”, se putea întâmpla oricând să se înnămoalească.

Echipajul lui Queen and Tzar începu să încarce căruța, în așa fel ca dispunerea încărcăturii să-i asigure stabilitatea. Se știe dibăcia proverbială a marinarilor. Ca atare, operațiunea de încărcare nu a fost decât o joacă pentru ei. Piesele cele mai mari ale șalupei le-au pus în dreptul osiilor, punctul cel mai solid al căruței. Între ele au așezat lăzile, butoaiele, pachetele mai ușoare și mai fragile. În privința călătorilor propriu-ziși, un drum de patru mile era pentru ei o plimbare.

La ora trei după prânz, încărcatul fiind gata, colonelul Everest dădu semnalul de plecare. El și însoțitorii lui, sub conducerea lui William Emery, o luară înainte. Bușmanul, oamenii din echipaj și conducătorii căruței îi urmau la pas.



Drumul fu parcurs fără oboseală. Povârnișurile ce se aflau de-a lungul întregului curs superior al Orangelui ușurau înaintarea, fiindcă erau foarte largi. O împrejurare fericită pentru căruța atât de greu încărcată, care în scurt timp va ajunge, cu siguranță, la destinație.

Cât despre membrii comisiei științifice, ei coborau ceva mai anevoie povârnișurile colinelor. Convorbirea, între ei, se generaliza. Dar despre scopul expediției, nicio aluzie. Acești europeni admirau măreția peisajelor care se desfășurau înaintea ochilor lor. Natura, atât de frumoasă în sălbăticia ei, îi fermeca tot așa cum îl fermecase și pe tânărul astronom. Călătoria cu frumusețile naturale ale acestui ținut african nu-i plictisise încă. Ei admirau, dar cu o admirație tăcută, ca niște englezi inamici a tot ce este „improper”, adică nepotrivit. Cataracta obținută din partea lor câteva aplauze de bun gust, probabil din vârful degetelor, dar semnificative. Oricum, *nil admirari* nu era deviza lor.

De altfel, William Emery crezu că este de datoria lui să facă oaspeților onorurile Africii Australe. Era la el acasă, și ca orice burghez prea entuziast, nu era zgârcit în a da amănunte referitoare la parcul său african.

Pe la ora patru și jumătate, cataractele Morghedei fură ocolite; ajunși pe platou, europenii văzură cursul superior al fluviului desfășurându-li-se înainte cât cuprindeau cu ochii. Campară pe mal, așteptând sosirea căruței.

Căruța se ivi în zarea colinei pe la orele cinci. Călătoria ei se încheiase cu bine, fără vreun incident pe drum. Colonelul Everest dădu ordin ca să înceapă descărcarea, anunțând plecarea pentru a doua zi în zori.

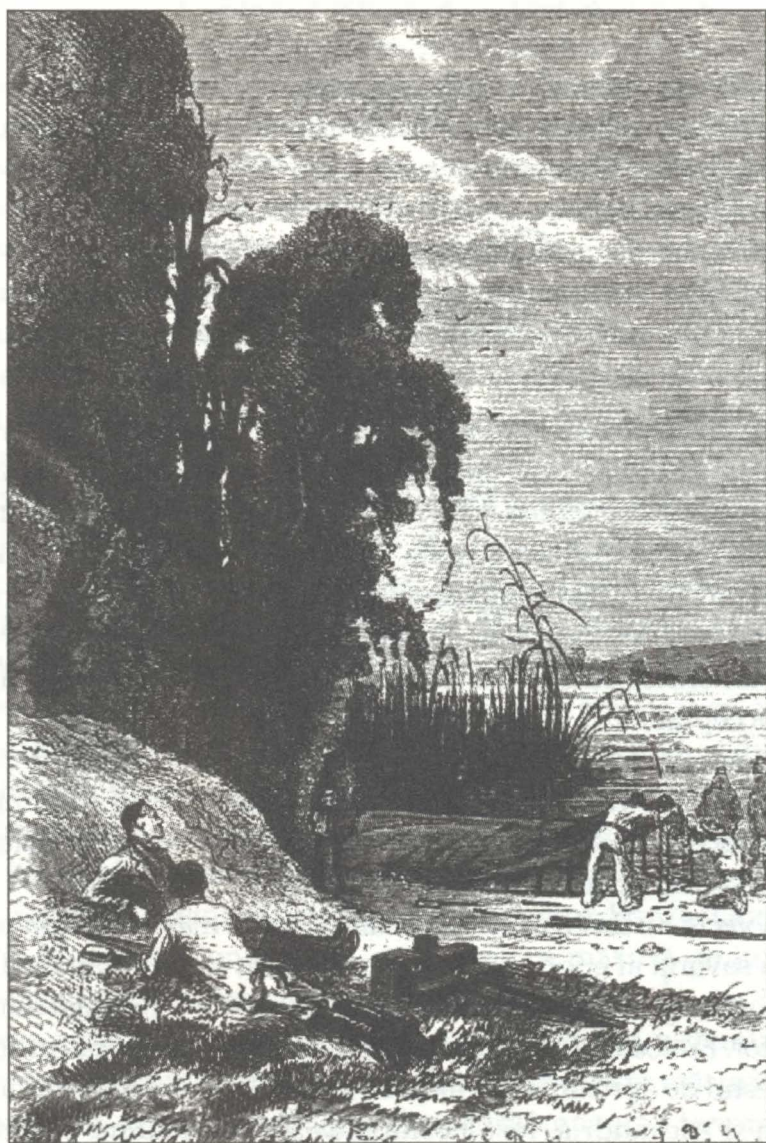
Toată noaptea s-a lucrat. Coca șalupei fu reasamblată în mai puțin de o oră; motorul cu elicea puse la loc, pereții metalici instalați între cabine, cala refăcută, diferitele pachete încărcate în bună rânduială, toate aceste sarcini repede însușite și executate arătând încă o dată îndemânarea echipajului lui Queen and Tzar. Acești englezi și ruși erau oameni aleși cu grijă, disciplinați și destoinici, pe care te puteai bizui.

A doua zi, 1 februarie, în zorii dimineții, șalupa era gata să-și primească pasagerii. Deja fumul ieșea rotogoale pe coș și mecanicul, ca să ridice presiunea, dădu drumul odată cu fumul și aburilor albi. Funcționând sub presiune mare, fără sistem de răcire, mașinaria pierdea aburi, la fiecare mișcare de piston, ca și locomotivele. Cât despre cazan, prevăzut cu cuptoare dispuse ingenios, acestuia îi fu de ajuns o jumătate de oră pentru a genera o cantitate suficientă de aburi. Se făcuse o bună provizie de lemne de abanos și de guaiac, aflate din belșug în împrejurimi, esențe prețioase, care dau o căldură mare.

La ora șase dimineața, colonelul Everest dădu semnalul de plecare. Călătorii și marinarii se îmbarcă pe Queen and Tzar. Vânătorul, căruia cursul fluviului îi era familiar, îi urmă la bord, lăsând celor doi bușmani sarcina să ducă înapoi căruța la Lattaku.

În clipa în care erau dezlegate frânghiile care amarau șalupa, colonelul Everest îi spuse astronomului:

- Apropo, domnule Emery, știți ce vom face noi aci?
- Bănuiesc cel puțin, domnule colonel.
- E foarte simplu, domnule Emery. Vom măsura un arc de meridian în Africa Australă.



... în zorii dimineții șalupa era gata să-și primească pasagerii.

## Capitolul IV

### Câteva cuvinte despre metru

**J**e poate afirma că a existat în spiritul oamenilor din toate timpurile ideea unei măsuri universale și invariabile, a cărei evaluare ar putea-o furniza însăși natura. Ceea ce conta, cu adevărat, era ca măsura aceasta să poată fi determinată cu exactitate, oricare ar fi fost cataclismele al căror teatru fusese Terra. Cu siguranță că și cei vechi s-au gândit tot așa, însă le-au lipsit metodele și instrumentele cu care să realizeze această operație cu o aproximație acceptabilă.

Într-adevăr, cel mai bun mijloc de a obține o măsură constantă era acela de a o raporta la globul pământesc, a cărui circumferință poate fi socotită invariabilă, și, prin urmare, să se măsoare matematic o parte a acestei circumferințe.

Cei vechi au încercat să determine această măsură. După părerea câtorva savanți ai epocii lui, Aristotel aprecia stadiul, sau cotul egiptean de pe timpul lui Sesostris, ca a suta mie parte a distanței dintre pol și ecuator. Eratostene, pe timpul adepților lui Ptolemeu, calcula într-un mod destul de aproximativ valoarea în grade a lungimii Nilului, între Assuan și Alexandria. Însă Posidonius și Ptolemeu nu putură da o exactitate suficientă măsurătorilor geodezice de același gen, pe care le-au făcut. Tot așa și urmașii lor.

Pentru întâia oară în Franța, Picard fu acela care a început să regularizeze metodele întrebuințate pentru măsurarea unui grad și, în 1669, determinând lungimea arcului ceresc și a arcului terestru între Paris și

Amiens, el a stabilit valoarea unui grad la cincizeci și șapte de mii șaizeci de stânjeni.

Măsura lui Picard fu cotinuată până la Dunkerque și până la Collioure de Domenico Cassini și Lahire, de la 1683 până la 1718. A fost apoi verificată în 1739 de la Dunkerque până la Perpignan de către François Cassini și Lacaille. În sfârșit, măsura arcului acestui meridian fu prelungită de Mechain până la Barcelona, în Spania. Mechain murind între timp - a sucombat din cauza oboselii generată de o astfel de operație -, măsura meridianului Franței nu fu reluată decât în 1807 de Arago și Biot. Acești doi savanți o urmăriră până la insulele Baleare. Arcul se întindea atunci de la Dunkerque la Formentera; mijlocul său era tăiat de a patruzeci și cincea paralelă nordică, situată la aceeași distanță de pol și de ecuator, și-n aceste condiții, pentru a socoti valoarea sfertului de meridian, nu era nevoie să se țină seama de turtirea, la cei doi poli, a Pământului. Această măsură dădu cincizeci și șapte de mii douăzeci și cinci de stânjeni pentru valoarea unui arc „de un grad” în Franța.

Observăm că, până atunci, numai savanții francezi se ocupau cu precădere de această delicată determinare. Astfel, Adunarea Constituantă, în urma propunerii lui Talleyrand, adoptă, în 1790, un decret prin care însărcina Academia de Științe să imagineze un model invariabil pentru toate măsurile și greutatețile. În acea perioadă, raportul - semnat de aceste nume ilustre: Borda, Lagrange, Laplace, Monge și Condorcet - propunea ca măsură de lungime uzuală a zecea milionime parte a sfertului de meridian, iar pentru evaluarea greutateii corpurilor, pe cea a apei distilate, sistemul decimal fiind adoptat în scopul de a unifica toate aceste măsuri.

Mai târziu, aceste determinări ale valorii unui grad terestru fură făcute în diferite zone ale Pământului, întrucât globul nefiind un sferoid, ci un elipsoid, o serie de operații multiple trebuia să dea măsura turtirii lui la poli.

În 1736, Maupertuis, Clairaut, Camus, Lemonnier, Outhier și suedezul Celsius măsurară un arc septentrional în Laponia și

atribuiră lungimii arcului unui grad valoarea de cincizeci și șapte de mii patru sute nouăsprezece stânjeni.

În 1745, în Peru, La Condamine, Bougur, Godin, ajutați de spaniolii Juan și Antonio Ulloa, stabiliră valoarea arcului peruvian la cincizeci și șase de mii șapte sute treizeci și șapte de stânjeni.

În 1752, Lacaille raporta la cincizeci și șapte de mii treizeci și șapte de stânjeni valoarea unui grad al meridianului la Capul Bunei Speranțe.

În 1754, preoții Maire și Boscowith obținură cincizeci și șase de mii nouă sute șaptezeci și trei de stânjeni pentru valoarea arcului dintre Roma și Rimini.

În 1762 și 1763, Beccaria evalua gradul piemontez la cincizeci și șapte de mii patru sute șaizeci și opt de stânjeni.

În 1768, astronomii Mason și Dixon, în America de Nord, la frontiera dintre Maryland și Pennsylvania, calculară cincizeci și șase de mii opt sute optzeci și opt de stânjeni pentru valoarea gradului american.

După aceea, în secolul al XIX-lea, un număr de alte arcuri fură măsurate, în Bengal, Indiile răsăritene, în Piemont, Finlanda, în Curlanda, Hanovra, în Prusia răsăriteană, în Danemarca etc., dar englezii și rușii se ocupară de aceste delicate determinări cu mai puțin interes decât alte popoare și principala operație geodezică realizată de ei, în 1784, l-a avut ca executant pe generalul maior Roy, în scopul de a unifica unitățile de măsură franceze cu cele engleze.

Din toată această prezentare de măsuri menționate, putem deja conchide că gradul mijlociu trebuia evaluat la cincizeci și șapte de mii de stânjeni, adică douăzeci și cinci de leghe vechi franceze, și înmulțind această valoare medie cu cele trei sute de grade ale circumferinței terestre, s-a stabilit că Pământul măsoară nouă mii de leghe de jur-împrejur.

Dar, așa cum s-a putut vedea din cifrele de mai sus, măsurile diferitelor arcuri obținute în diverse locuri ale globului nu corespundeau absolut deloc între ele. Totuși, din această medie de cincizeci și șapte de mii de stânjeni, luată ca măsură a unui grad, s-a dedus valoarea „metrului”, adică a zecea milionime parte din sfertul

meridianului terestru, care este de 0,513074, respectiv trei picioare unsprezece linii două sute nouă zeci și șase de miimi dintr-o linie.

În realitate, această cifră este puțin cam mică. Noi calcule au dat -ținând cont de turtirea Pământului la poli, care este de  $1/299,15$  și nu de  $1/334$  așa cum s-a admis inițial - nu zece milioane metri pentru măsură a sfertului de meridian, ci zece milioane opt sute cincizeci și șase de metri. Această diferență de opt sute cincizeci și șase de metri este puțin apreciabilă față de o atare lungime. Totuși, din punct de vedere matematic, trebuie să spunem că metrul, așa cum este el adoptat, nu reprezintă exact a zecea milionime parte din sfertul de meridian terestru. Există deci o eroare de cel puțin circa douăzeci de miimi dintr-o linie.

Astfel determinat, metrul nu fu totuși adoptat de toate națiunile civilizate. Belgia, Spania, Piemontul, Grecia, Olanda, republicile Ecuador, Noua-Grenada, Costa-Rica etc., îl admiseră aproape imediat; însă Anglia refuză până-n această zi să-l adopte.

Poate că, fără complicațiile politice, ce au marcat sfârșitul secolului al XVIII-lea, acest sistem ar fi fost acceptat de populațiile Regatului-Unit. Când, la 8 mai 1790, Adunarea Constituantă elaboră decretul, savanții englezi din cadrul Societății regale fură invitați la o consfătuire cu savanții francezi. Pentru măsura metrului, trebuia să se decidă dacă ea trebuia bazată pe lungimea pendulei simple, care bate secunda sexagesimală, sau să se ia pentru unitatea de lungime o fracție a unuia dintre marile cercuri ale Pământului. Însă evenimentele împiedică reuniunea proiectată.

Abia în 1854, Anglia, înțelegând de mult timp avantajele sistemului metric și văzând, de altfel, constituindu-se societăți de savanți și de negustori pentru a propaga această reformă, se hotărî să-l adopte.

Dar guvernul englez voia să țină secretă această rezoluție, până când noile operațiuni geodezice, întreprinse de el, i-ar fi permis să atribuie gradului terestru o valoare mai apropiată de adevăr. Și în acest scop, guvernul englez a crezut de cuviință să se înțeleagă cu cel rus, care avea, de asemenea, intenția să adopte sistemul metric.

O comisie alcătuită din trei astronomi englezi și trei ruși fu aleasă dintre membrii cei mai de seamă ai societăților lor științifice. Așa cum am văzut, din partea Angliei cei desemnați au fost colonelul Everest, sir John Murray și William Emery; iar din partea Rusiei, domnii Mathieu Strux, Nikolai Palander și Mihail Zorn.

Această comisie internațională, întrunită la Londra, hotărî ca mai întâi măsurarea unui arc de meridian va fi realizată în emisfera Australă. După aceasta, un nou arc de meridian va fi calculat apoi în emisfera boreală, iar din ansamblul acestor două operații se spera deducerea unei valori exacte, care să îndeplinească toate condițiile programului.

Rămânea de făcut alegerea între diferitele posesiuni engleze, situate în emisfera Australă: Colonia Capului Bunei Speranțe, Australia, Noua Zeelandă. Noua Zeelandă și Australia, aflate la antipozii Europei, sileau comisia științifică să facă o lungă călătorie. De altfel, maorii și australienii, în plin război cu năvălitorii lor, puteau face anevoioasă operația plănuită. Dimpotrivă, Colonia Capului Bunei Speranțe oferea avantaje reale: 1. Era situată sub același meridian cu anumite localități din Rusia europeană, și după ce s-ar fi măsurat un arc de meridian în Africa Australă, s-ar fi putut măsura un al doilea arc din același meridian în imperiul țarului, misiunea fiind ținută secretă; 2. călătoria în posesiunile engleze din Africa Australă era relativ mai scurtă; 3. în sfârșit, acești savanți englezi și ruși ar fi găsit acolo o ocazie excelentă de a controla lucrările astronomului francez Lacaille, operând în aceleași locuri ca și el, și de a verifica dacă era optim să se dea cifra cincizeci și șapte de mii treizeci și șapte de stânjani pentru măsura lungimii unui grad de meridian la Capul Bunei Speranțe.

De aceea s-a hotărât ca operația geodezică să fie făcută în regiunea Capul Bunei Speranțe. Cele două guverne aproară decizia comisiei anglo-ruse. Fură deschise linii de credite importante, iar toate instrumentele pentru triangulație, fabricate în dublu exemplar. Astronomul William Emery fu invitat să facă pregătirile necesare



unei explorări în interiorul Africii Australe. Fregata Augusta, din marina regală, primi ordin să-i transporte până la gurile fluviului Orange pe membrii comisiei și suita lor.

Ar mai trebui să adăugăm, de asemenea, că în afară de o chestiune științifică, mai era și una de amor-propru național, care îi însuflețea pe acești savanți reuniți în cadrul unei explorări comune. Era vorba, într-adevăr, să întrecă Franța în evaluările ei numerice, să învingă prin exactitate lucrările celor mai iluștri astronomi din țara Senei, și asta în sânul unei țări sălbatice și aproape necunoscute. De aceea, membrii comisiei anglo-ruse erau hotărâți să jertfească totul, chiar și viața lor, pentru a obține un rezultat favorabil științei și în același timp glorios pentru țările lor.

Și iată de ce astronomul William Emery se afla lângă cascada Morgheda, pe malurile fluviului Orange, în ultimele zile din luna ianuarie a anului 1854.

## Capitolul V

### Un orașel hotentot

**@**ălătoria pe cursul superior al fluviului se făcu repede. Totuși timpul nu zăbovi mult și deveni ploios; însă călătorii, instalați confortabil în cabina șalupei, nu au avut de suferit de pe urma ploilor torențiale, foarte obișnuite în acest anotimp. Queen and Tzar naviga repede. Nu da nici peste vârful submarine rapide, iar curentul nu era destul de puternic pentru a-i încetini înaintarea.

Malurile Orangelui ofereau mereu aceleași priveliști încântătoare. Pădurile cu tot felul de copaci se înșirau pe malurile lui și o întreagă lume de păsări locuia în vârfulurile lor înverzite. Ici și colo se grupau copaci aparținând familiei Proteaceae, și în special "wagenboom", cu lemn roșietic și marmorat, ce produceau un efect ciudat cu foile lor de un albastru puternic și marile lor flori galben-palide; apoi "zwarte-bast", copaci cu scoarța neagră, „karrees" cu frunziș închis și persistent. Câteva luminișuri se întindeau la o distanță de mai multe mile dincolo de malurile râului, umbrite la tot locul de sălcii-plângătoare. Ici și colo se iveau brusc terenuri descoperite. Erau niște câmpii mari, acoperite cu numeroși dovleci din specia calebase, și întretăiate cu zone în care creștea trestie de zahăr, formate din plante Proteaceae melifere, în desișul cărora ciripesc cu triluri suave păsărele pe care colonii Capului le numesc „suiker-vogels".

Lumea zburătoarelor oferea mostre foarte variate. Bușmanul le arăta lui sir John Murray, mare iubitor de vânat păsăresc. Astfel se stabili un fel de legătură intimă între vânătorul englez și Mokum, căruia nobilul său însoțitor îi îndeplini făgăduiala colonelului Everest, dându-i în dar o minunată carabină sistem Pauly, cu bătaia

lungă. E de prisos a mai descrie satisfacția bușmanului, când se văzu în stăpânirea acestei magnifice arme.

Cei doi vânători se înțelegeau de minune. Fiind un savant distins, sir John Murray trecea drept unul dintre cei mai străluciți „hunter fox” din vechea Caledonie. El asculta cu interes și cu mult nesaț povestirile bușmanului. Ochii îi scânteiau când vânătorul îi arătă în pădure câteva rumegătoare sălbatice, aici girafe în turme de cincisprezece până la douăzeci de exemplare, dincolo bivoli înalți de șase picioare, cu capetele prevăzute cu două coarne negre răsucite, mai departe antilope gnu sălbatice cu coadă de cal, în altă parte pășteau turme de „caamas”, un fel de antilope cu ochii strălucitori, ale căror coarne prezentau un triunghi amenințător, și pretutindeni, în desișul codrilor, ca și în mijlocul câmpiilor pustii, alte nenumărate specii de antilope ce mișună în Africa Australă, căprioare săltărețe, antilope gemsbok, gazele, țapi sălbatici etc. Nu erau, oare, aici destule ispite pentru instinctele unui vânător, și vânătorile de vulpi de pe meleagurile Scoției nu puteau rivaliza cu faptele unui Cummins, ale unui Anderson sau Baldwin?

Trebuie să menționăm că însoțitorii lui Sir John Murray erau mai puțin mișcați de vederea acestor minunate exemplare de vânat sălbatic. William Emery îi observa pe colegii lui cu luare-aminte și încerca să le ghicească gândurile de sub recea lor înfățișare. Colonelul Everest și Mathieu Strux, aproape de aceeași vârstă, erau, de asemenea, foarte rezervați, închiși și formalști. Ei vorbeau cu o încetineală măsurată, iar în fiecare dimineată puteai să spui că, de fapt, nici nu se cunoșteau. Nici măcar nu se putea spera să se înfiripe între aceste două personaje importante o anumită intimitate. Este adevărat că doi ghețari, suprapuși, s-ar fi contopit până la urmă, dar niciodată doi savanți care ocupă amândoi un loc de cinste în știință.

Nikolai Palander, în vârstă de cincizeci și cinci de ani, era unul dintre acei oameni despre care ai fi spus că n-a fost nicicând tânăr și că nu va fi niciodată bătrân. Astronomul din Helsingfors, pururea absorbit de calculele lui, putea fi o mașină admirabil organizată, dar nu era decât o mașină, un fel de abac sau de socotitor universal.

Specialist în calcule al comisiei anglo-ruse, acest savant nu era decât unul dintre acele „genii” ce fac mintal înmulțiri de câte cinci cifre, ceva cam ca un Mondeux cincugenar.

Prin vârsta lui, prin temperamentul entuziast și prin humorul său, Mihail Zorn se apropia de William Emery. Aceste calități nu-l împiedicau să fie totuși un astronom de mare merit, având deja o celebritate timpurie. Descoperirile făcute de el și sub direcția Observatorului din Kiev, asupra nebuloasei Andromeda, produsese un mare răsunet în Europa savantă. La marele său merit incontestabil se adăuga și o mare modestie.

William Emery și Mihail Zorn se împrieteniră repede. Aceleași gusturi, aceleași aspirații îi apropiaseră. Cel mai adesea, vorbeau împreună. În acest timp, colonelul Everest și Mathieu Strux se priveau cu răceală, Palander extrăgea mintal niște rădăcini cubice, fără să ia seama la încântătoarele peisaje de pe mal, iar sir John Murray și bușmanul făceau planuri de hecatombe cinegetice.

Această călătorie în susul fluviului Orange nu fu marcată de niciun accident. Uneori falezele, malurile granitice, ce închideau albia sinuoasă a fluviului, păreau să închidă orice ieșire. La fel, deseori, insulele împădurite aflate pe cursul fluviului ar fi putut face nesigură calea de urmat. Dar bușmanul nu ezita niciodată, și Queen and Tzar alegea ruta favorabilă, sau ieșea fără zăbavă din căldarea falezelor. Timonierul nu se căi niciodată că ascultase sfaturile lui Mokum.

În patru zile, șalupa cu aburi străbătu cele două sute patruzeci de mile, ce despărteau cataractele Morghedei de Kuruman, unul dintre afluenții ce curgea tocmai până în apropiere de Lattaku, unde trebuia să ajungă expediția colonelului Everest. La treizeci de leghe în amonte de cataracte, fluviul forma un cot și, schimbându-și cursul, care este de la vest la est, se înapoia la sud-est ca să muște unghiul ascuțit, ce-l face la nord de colonia Capului Bunei Speranțe. Din acest loc, se îndrepta spre nord-est, apele lui pierzându-se la trei sute de mile în ținuturile împădurite ale republicii Transvaal.

În ziua de 5 februarie dimineața, pe o ploaie torențială, Queen and Tzar ajunse la halta Klaarwart, sat hotentot, în apropierea căruia

Kurumanul se aruncă în Orange. Colonelul Everest nu voi să piardă nicio clipă. De aceea, trecu repede de cele câteva colibe bușmane, ce alcătuiau satul, și, sub acțiunea elicei, șalupa începu să navigheze pe apele noului afluent. Acest curent rapid de apă, astfel cum îl observau și călătorii de pe Queen and Tzar, se datora unei particularități. Într-adevăr, Kurumanul, foarte larg la izvoare, își restrângea albia, coborând, sub influența razelor solare. Dar, în acest anotimp, umflat de ploi și de apele afluentului său, Moschona, era adânc și repede. Velatura focurilor fu deci arborată și șalupa urca apele Kurumanului cu o viteză de trei mile pe oră.

În timpul acestei traversări, bușmanul semnală în apele fluviului prezența unui număr destul de mare de hipopotami. Aceste mari pachiderme, pe care olandezii le numesc „vacii marine”, greoaie și lungi de opt până la zece picioare, erau puțin agresive. Nechezatul șalupei cu aburi și zgomotul elicei le speriau. Vasul acesta li se părea un monstru nou, de care trebuiau să se ferească, și, de altfel, arsenalul de la bord le-ar fi făcut apropierea foarte anevoioasă!... Sir John Murray și-ar fi încercat bucuros gloanțele sale explozibile pe pielea lor. Dar bușmanul îl convinse că n-or să ducă lipsă de hipopotami mai spre nord, așa că sir John Murray se hotărî să aștepte ocazii mai favorabile.

Cele o sută cincizeci de mile ce separau estuarul Kurumanului de halta Lattaku fură străbătute în cincizeci de ore. La 7 februarie, pe la ora trei după-amiaza, ajunseră la destinație.

După ce șalupa cu aburi fu amarată lângă fâșia de pământ care servea drept chei, un bărbat de cincizeci de ani, cu înfățișarea serioasă, dar plăcută, se prezentă la bord și îi întinse mâna lui William Emery. Astronomul îl prezentă apoi pe noul venit camarazilor săi de călătorie și spuse:

- Parohul Thomas Dale, de la societatea de misionari din Londra, și directorul haltei din Lattaku.

Europenii îl salutară pe preotul Thomas Dale, care le ură bun venit și se puse întru totul la dispoziția lor.

Orașul Lattaku, sau orașelul cu acest nume, formează cea mai îndepărtată așezare de misionari, din regiunea Capul Bunei Speranțe,

spre miazănoapte. El se divide în vechiul și noul Lattaku. Vechiul orașel, aproape părăsit la ora actuală, unde tocmai acostase Queen and Tzar, număra încă, la începutul secolului, douăsprezece mii de locuitori, care de atunci au emigrat spre nord-est. Acest oraș, cu totul decăzut, a fost înlocuit prin noul Lattaku, clădit mai departe pe o câmpie acoperită odinioară cu salcâmi.

Noul Lattaku, spre care se îndreptau europenii sub călăuzirea preotului, cuprindea vreo patruzeci de grupuri de case și avea aproape cinci-șase mii de locuitori ce aparțineau marelui trib al Beșuanilor.

În acest oraș a stat doctorul David Livingstone vreo trei luni, în 1840, când a întreprins prima călătorie pe Zambezi, călătorie ce trebuia să-l ducă pe ilustrul călător prin toată regiunea Africii Centrale, de la golful Loanda din Congo până la portul Kilmane, pe coasta Mozambicului.

Ajuns în noul Lattaku, colonelul Everest înmână directorului misiunii o scrisoare din partea doctorului Livingstone, care recomanda comisia anglo-rusă prietenilor lui din Africa Australă. Thomas Dale citi această scrisoare cu mare plăcere, apoi o înapoie colonelului Everest, zicând că îi va fi de mare folos în călătoria sa, întrucât numele lui David Livingstone era foarte cunoscut și onorat în toată această parte a Africii.

Membrii comisiei fură găzduiți în reședința misionarilor, o clădire mare înălțată pe o ridicătură de teren mai izolată, înconjurată din toate părțile de un gard din nuiele, semănând cu zidurile unei cetăți fortificate. Europenii s-au instalat în această locuință mai confortabil decât la beșuani. Nu am putea spune că reședințele acestea erau neîngrijite și curate. Dimpotrivă. Pe solul dintr-o argilă foarte netedă nu se zărea nici urmă de praf. Acoperișul din paie era impenetrabil la ploaie; dar, de fapt, aceste case nu sunt decât niște corturi, ale căror căi de acces, prin care abia se strecoară un om, sunt niște găuri circulare. În aceste colibe, se viețuia în comun și contactul imediat cu beșuanii n-ar fi fost tocmai plăcut.

Șeful tribului, care își avea reședința în Lattaku, un oarecare Mulibahan, crezu de cuviință să facă o vizită europenilor, pentru a



Şeful tribului ... un oarecare Mulibahan...

afla ce nevoi au. Mulibahan, un bărbat destul de frumos, nu avea nici buzele groase, nici nasul turtit ca negrii, cu o figură rotundă și îngustă în partea de jos, precum aceea a hotentoșilor, era îmbrăcat într-o manta de piei cusute laolaltă, cu multă măiestrie, și cu un fel de șorț numit „pukoje” în limba țării. Purta o tichie mică rotundă, acoperind doar vârful capului, și era încălțat cu niște sandale din piele de bou. La coate îi atârnavă inele de fildeș, iar la urechi se legăna o lamă de aramă, un fel de cercei ce servesc și de talismane. Deasupra tichiei sale atârna o coadă de antilopă. Bastonul său de vânătoare avea un smoc de mici pene de struț. Cât despre culoarea naturală a trupului acestui șef de beșuani, nu o puteai recunoaște sub grosimea stratului de ocră cu care era uns, din cap până la picioare. Câteva creștături la coapsă, rămase neșterse, arătau numărul dușmanilor uciși de Mulibahan.

Acest șef, cel puțin tot așa de grav ca și Mathieu Strux, se apropie de europeni și-i apucă de nas pe fiecare. Rușii s-au arătat serioși, dar englezii au fost ceva mai recalcitrați. Totuși, după obiceiurile africane, asta însemna un angajament solemn față de europeni, de a le oferi toate ospitalitatea!

Odată încheiată ceremonia, Mulibahan se retrase fără a spune o vorbă.

- Iată-ne beșuani naturalizați, zise colonelul Everest; acum să ne ocupăm, fără a pierde nicio zi, nicio oră, de treburile noastre.

Nu se pierdu nicio zi, nicio oră, și totuși, cum organizarea unei astfel de expediții cerea pregătiri multe, comisia fu gata abia la începutul lui martie. Aceasta era, de altfel, data hotărâtă de colonelul Everest. În această perioadă, anotimpul ploilor era pe sfârșite și apa, păstrată în scobiturile pământului, trebuia să furnizeze o resursă prețioasă călătorilor prin deșert.

Plecarea fu deci fixată pentru 2 martie. În acea zi, întreaga caravană, sub comanda lui Mokum, era gata. Europenii își luară rămas bun de la misionarii din Lattaku și părăsiră orașelul la șapte dirnineața.



- Unde mergem, domnule colonel? întrebă William Emery, în clipa în care caravana trecu de ultima casă din oraș.

- Drept înaintea noastră, domnule Emery, răspunse colonelul, până când vom găsi un loc potrivit pentru stabilirea unei baze!

La ora opt caravana depășise colinele turtite și pline de arbuști pitici, ce împrejmuiu orașelul Lattaku. Imediat, se desfășură înaintea călătorilor deșertul, cu primejdiile, cu oboselile și întâmplările lui.

## Capitolul VI

### Cind încep să se cunoască

Escorta, comandată de bușman, era alcătuită din o sută de oameni, toți indigeni bușmani, muncitori, puțin supărăcioși, puțin gâlcevitori, dar în stare să rabde cele mai mari oboseli trupești. Altădată, înainte de sosirea misionarilor, acești bușmani mincinoși și neospitalieri, nu căutau decât omuciderea și jaful și se foloseau de somnul dușmanilor lor pentru a-i măcelări. Misionarii le-au schimbat în parte aceste moravuri barbare, dar, cu toate acestea, acești băștinași sunt, mai mult sau mai puțin, prădători de ferme și hoți de animale.

Zece căruțe, asemănătoare celei pe care o adusese bușmanul la cascada Morgheda, formau materialul rulant al expediției. Două dintre aceste căruțe, un fel de case ambulante, ofereau un oarecare confort și urmau să servească drept tabără europenilor. Colonelul Everest și însoțitorii săi erau astfel urmați de o locuință din lemn bine acoperită cu pânză impermeabilă și prevăzută cu diferite paturi și ustensile de toaletă. În locurile de campare era economisit timp cu așezarea corturilor, întrucât cortul ajungea întins gata.

Una dintre căruțe era destinată colonelului Everest și celor doi compatrioți ai lui: sir John Murray și William Emery. Cealaltă era locuită de rușii Mathieu Strux, Nikolai Palander și Mihail Zom. Alte două vehicule, tot astfel construite, aparțineau unul pentru cei cinci englezi și unul pentru cei cinci ruși, ce formau echipajul lui Queen and Tzar.

Ar mai trebui să spunem că mașinăria și coca șalupei cu aburi, demontate în bucăți și încărcate în una dintre căruțele expediției, îi

urmau pe călători de-a lungul deșertului african. Lacurile sunt numeroase în interiorul acestui continent. Unele puteau fi întâlnite pe ruta aleasă de comisia științifică și șalupa le-ar fi fost în acest caz de un mare ajutor.

Celelalte căruțe transportau instrumentele, proviziile, pachetele călătorilor, armele, munițiile, ustensilele necesare triangulației proiectate, cum ar fi pilonii portativi, stâlpii de semnal, felinarele, șevalele pentru măsurat baza și, în sfârșit, obiectele destinate celor o sută de oameni ai escortei. Provițiile bușmanilor constau mai ales din „bitlonga”, carne de antilopă, de bivol sau de elefant, tăiată în lungi fâșii care, uscate la soare sau supuse acțiunii unui foc lent, puteau fi păstrate luni întregi. Acest mod de pregătire economisea sarea și este foarte întrebuițat în regiunile unde lipsește acest produs mineral atât de util în alimentație. Cât despre pâine, bușmanii aveau de gând să o înlocuiască astfel cu diferite fructe sau rădăcini, miez de arachide, bulbii unor specii de mesembryanteme sau „flo-rile răsăritului”, ca smochina indigenă, castane, sau măduva unei varietăți de zamic, ce se mai numește și „pâinea catârului”. Aceste alimente, procurate de regnul vegetal, trebuiau reînnoite pe drum. Iar în ceea ce privește carnea, vânătorii trupei, mânuind cu o dibăcie rară arcurile din lemn de aloes și lăncile lor lungi, trebuiau să cutreiere pădurile și câmpiile, ca să aprovizioneze caravana.

Șase boi, originari din regiunea Capul Bunei Speranțe, cu picioare lungi, cu spatele lat și coarne mari, erau înhămați la oiștea fiecărui car cu hamuri din piele de bivol. Trase astfel, aceste grele căruțe, un fel de harabale primitive, nu se temeau nici de dealuri, nici de drumuri noroioase, și se deplasau sigur, dacă nu și repede, pe roțile lor masive.

Pentru transportul călătorilor, erau niște cai mici de rasă spaniolă, negri sau cenușii, importați în zona Capul Bunei Speranțe din ținuturile Americii Meridionale, niște animale blânde și curajoase, foarte căutate. Mai era și o jumătate duzină de „cuagga” domestici, un fel de măgari cu picioare subțiri, cu forme rotunde și al căror răget se aseamănă cu lătratul câinelui. Acești catâri trebuiau să fie întrebuițați

în timpul expedițiilor parțiale, necesitate de operațiunile geodezice, și la transportul instrumentelor și al uneltelor, acolo unde căruțele greoaie nu ar fi putut ajunge.

Bușmanul făcea o excepție, deoarece el călărea cu grație și cu o dibăcie rară un animal superb, care stârnea admirația lui sir John Murray, cunoscător în materie. Era o zebra a cărei piele era brăzdată de pete negre transversale, de o neasemuită frumusețe. Ea avea o înălțime de patru picioare și măsura alte șapte de la cap la coadă. Neîncrezătoare din fire, bănuitoare, ea n-ar fi suportat alt călăreț decât pe Mokum, care o domesticise pentru nevoile sale.

Câțiva câini din această rasă jumătate sălbatică, impropriu denumiți odinioară „hiene de vânătoare”, alergau pe flancurile caravanii. După formele și urechile lor lungi, se asemănau cu Bracul european.

Astfel era alcătuită această caravană care tocmai urma să străbată deșerturile Africii. Boii înaintau liniștiți, mânați de „jemboxul” conducătorilor lor, care îi biciuiau în coaste. Era o priveliște curioasă această trupă ce se înșiruia în lungul colinelor, în mersul ei orânduit. Unde se îndrepta expediția, după ce părăsise Lattaku?

- Să mergem drept înainte, spuse colonelul Everest.

Într-adevăr, în acea clipă, colonelul și Mathieu Strux nu puteau merge într-o direcție prestabilită. Ceea ce căutau ei, înainte de a-și începe operațiunile trigonometrice, era o câmpie întinsă, netedă, unde să stabilească prima bază a acestei triangulații, a cărei rețea trebuia să acopere regiunea Australă din Africa pe o întindere de mai multe grade.

Colonelul Everest explică și bușmanului despre ce este vorba. Cu aplombul unui savant căruia tot acest limbaj științific îi era familiar, colonelul îi vorbi vânătorului despre triunghiuri, unghiuri adiacente, bază, măsurătoarea meridianului, distante zenitale etc. Bușmanul îl lăsă să vorbească timp de câteva clipe, apoi îl întrerupse cu un gest ce schița nerăbdarea:

- Colonele, nu înțeleg nimic din unghiurile, bazele și meridianele d-voastră și nici nu pricep măcar ce vreți să faceți în deșertul

african. Și apoi, asta vă privește pe d-voastră. Ce-mi cereți? o câmpie frumoasă, întinsă, netedă și foarte regulată? Ei bine, o vom căuta.

Și la ordinul lui Mokum, caravana, care tocmai trecuse colinele Lattaku-ului, se îndreptă spre sud-vest. Această direcție o ducea puțin spre sud de orașel, adică spre regiunea udată de Kuruman. Bușmanul spera să găsească la nivelul acestui afluent o câmpie potrivită planurilor colonelului.

Din această zi, vânătorul luă obiceiul de a sta în fruntea caravanei. Sir John Murray, călare, se ținea aproape și, din timp în timp, câte o detunătură de pușcă anunța colegilor lui că sir John făcea cunoștință cu vânatul african. În schimb, colonelul, cu totul îngândurat, se lăsa în voia calului și se gândea la viitorul unei asemenea expediții, într-adevăr dificil de condus în mijlocul acestor ținuturi sălbatice. Mathieu Strux, când călare, când în căruță, urmărind natura terenului, vorbea foarte rar. Cât despre Nikolai Palander, nefiind un călăreț prea bun, mergea cel mai adesea pe jos sau se izola în căruța lui, unde se adâncea în cele mai profunde abstracții de matematică pură.

Dacă, pe durata nopții, William Emery și Mihail Zorn stăteau fiecare în căruța lor, ziua îi aducea alături în timpul înaintării caravanei. Acești doi bărbați tineri legau pe zi ce trecea o prietenie strânsă, pe care incidentele călătoriei trebuiau să o cimenteze și mai mult. De la o etapă la alta, ei călăreau împreună, vorbind simplu sau discutând despre lucruri legate care nu se referea la munca lor. Adesea, se îndepărtau, uneori nu prea departe, pe flancurile caravanei, alteori devansând-o cu câteva mile, când câmpia se întindea până hăt departe în fața ochilor lor. Vorbeau despre orice, exceptând știința! Uitând cifrele și problemele, calculele și observările. Nu mai erau astronomi, contemplatori ai bolții cerești, ci doar doi oameni fugiți de la colegiu, fericiți să traverseze păduri nu prea dese, să străbată câmpii infinite, să respire acest aer proaspăt și încărcat cu miasme naturale, mustind de sevă. Râdeau, da, râdeau ca niște simpli muritori și nu ca niște oameni gravi, a căror preocupare obișnuită o reprezintă cometele și alți sferoizi. Dacă nu râdeau niciodată de

știință, în schimb surâdeau uneori gândindu-se la acești savanți austeri, care nu sunt de pe lumea aceasta. De altfel, nu era nicio răutate în toate acestea. Erau două firi aparte, expansive, amabile, devotate, contrastând izbitor cu șefii lor, mai degrabă convenționali decât rigizi, colonelul Everest și Mathieu Strux.

Și, mai exact, acești doi savanți erau adesea subiectul remarcilor lor. William Emery, prin intermediul prietenului lui, Mihail Zom, învăța să-i cunoască.

- Da, spuse în acea zi Mihail Zom, i-am observat bine în timpul traversării noastre la bordul Augustei și m-am convins că, din păcate, acești doi oameni sunt geloși unul pe altul. Dacă domnul colonel Everest pare să comande ca șef expediția noastră, nu este mai puțin adevărat, scumpul meu William, că și Mathieu Strux este egalul său. Guvernul rus i-a stabilit cu exactitate rolul. Ambii noștri șefi sunt tot atât de imperioși, unul ca și altul. Mai mult, îți repet, există între ei o gelozie de savanți, cea mai rea dintre gelozii.

- Și aceea care are mai puține motive de a fi, răspunse William Emery, deoarece totul intră în câmpul descoperirilor, și fiecare dintre noi are de câștigat din eforturile tuturor. Dar dacă observările tale sunt drepte - și cred că sunt juste - scumpul meu Zom, asta înseamnă o împrejurare supărătoare pentru expediția noastră. Nouă ne trebuie o înțelegere absolută pentru ca o misiune atât de delicată să fie dusă la bun sfârșit.

- Fără îndoială, răspunse Mihail Zom, însă mă tem că înțelegerea aceasta nu există. Gândește-te la confuzia pe care o puteam avea, dacă fiecare detaliu al operației, alegerea bazei, metoda calculelor, amplasamentul stațiilor, verificarea cifrelor conduc de fiecare dată la o discuție nouă! Sau mă înșel grav, sau prevăd multe șicane, când va fi vorba să colaționăm registrele noastre duble și să deducem de acolo observări ce ne vor îngădui să estimăm o măsurare chiar cu valoarea de o sută dintr-un milion de stânjeni.

- Mă îngrozești, scumpul meu Zom, răspunse William Emery. Ar fi, într-adevăr, penibil să te aventurezi atât de departe și să eșuezi

din lipsa unei înțelegeri într-o întreprindere de acest fel. Să dea Dumnezeu ca temerile tale să nu se adeverească.

- Și eu o doresc, William, răspuse tânărul astronom rus, dar ți-o repet, în timpul traversării am asistat la câteva discuții pe marginea metodelor științifice, care dovedesc o încăpățănare de neconceput la colonelul Everest și la rivalul lui. De fapt, am văzut în aceasta o josnică invidie.

- Dar acești doi domni nu se despart o clipă, observă William Emery. Nu-i vezi niciodată unul fără altul. Sunt nedespărțiți, mai nedespărțiți decât noi înșine!

- Da, răspuse Mihail Zorn, nu se despart niciodată ziua, dar nu schimbă între ei zece vorbe. Se pândesc, se spionează unul pe altul. Dacă unul nu va reuși să-l anihileze pe celălalt, operațiile noastre se vor desfășura deplorabil în astfel de condiții.

- După tine, întrebă William cu o oarecare ezitare, pe care dintre acești doi savanți îl preferi?

- Scumpul meu William, răspuse cu o mare sinceritate Mihail Zorn, îl voi accepta ca șef pe acela dintre acești doi care va ști să se impună ca atare în chestiuni de știință, care nu admite nicio prejudecată, niciun amor propriu național. Mathieu Strux și colonelul Everest sunt doi bărbați remarcabili. Amândoi sunt valoroși. Anglia și Rusia trebuie să se folosească deopotrivă de rezultatul lucrărilor lor. Puțin interesează dacă lucrările acestea sunt conduse de un englez sau de un rus. Nu ești de aceeași părere?

- Desigur, scumpul meu Zorn, răspuse William Emery. Să nu ne lăsăm distrași de prejudecăți absurde și, în limita mijloacelor noastre, să ne orientăm amândoi eforturile pentru binele comun... Poate ne va fi cu putință să evităm loviturile pe care și le vor da cei doi rivali. De altfel, compatriotul tău, Nikolai Palander...

- El! răspuse râzând Mihail Zorn, nu va vedea, nu va auzi și nu va înțelege nimic. Va calcula precum Theodoros, numai să calculeze bine! El nu este nici rus, nici englez, nici prusac, nici chinez; nu e nici măcar locuitor al globului pământesc!... Este Nikolai Palander, asta e tot!

- Nu aş putea afirma la fel despre compatriotul meu, sir John Murray, adăugă William Emery. Majestatea Sa este un personaj tipic englezesc, dar și un vânător hotărât, și mai curând s-ar duce pe urmele unei girafe sau ale unui elefant, decât să se amestece într-o discuție științifică. Nu ne putem bizui decât pe noi înșine, dragul meu Zom. De prisos să mai precizez că, orice s-ar întâmpla, noi vom rămâne tot uniți, sincer și cinstit.

- Întotdeauna, orice s-ar întâmpla! răspunse Mihail Zorn, întinzând mâna prietenului său, William.

În acest timp, caravana condusă de bușman continua să se îndrepte spre regiunile dinspre sud-vest. La 4 martie, pe la prânz, ea ajunsese la poalele acestor lungi coline acoperite cu păduri, ce se țîn lanț de la Lattaku. Vânătorul nu se înșelase, el conduse expediția spre câmpie. Dar această câmpie, încă șerpuintă, nu se putea preta primelor lucrări de triangulație. Prin urmare, mersul înainte continuă. Mokum își reluă locul în fruntea călăreților și a căruțelor, pe când sir John Murray, William Emery și Mihail Zom o luară puțin înainte.

Spre seară, întreaga trupă ajunsese la una dintre haltele ocupate de fermierii nomazi, acei buri pe care bogăția pășunilor îi stabilește pentru câteva luni în anumite locuri. Colonelul Everest și însoțitorii lui fură întâmpinați cu ospitalitate de un colon olandez, capul unei familii numeroase, care, în schimbul serviciilor oferite, nu voi să primească nicio răsplată. Acest fermier era un bărbat curajos, cumpătat, muncitor, al cărui modest capital, întrebuințat în mod inteligent în creșterea boilor, vacilor și a caprelor, se transformase repede într-o adevărată bogăție. Când pășunile erau păscute, fermierul căuta, ca un patriarh din vechime, un nou izvor, pășuni grase, și-și stabilea acolo tabăra în condiții mai bune.

Acest fermier îi arătă colonelului Everest o câmpie întinsă, situată la o depărtare de vreo cincisprezece mile, o întindere vastă de teren neted, care s-ar fi potrivit de minune unor operațiuni geodezice.

A doua zi, 5 martie, caravana porni în zori și merse toată dimineața. Niciun incident n-ar fi variat monotonia acestei plimbări,



dacă sir John Murray n-ar fi doborât cu un glonte, la o depărtare de o mie două sute de metri, un animal curios cu botul de bou, cu o coadă lungă, albă, și în frunte cu coarne ascuțite. Era un gnu, un fel de bou sălbatic, care scoase un gemăt înăbușit după ce se prăbuși.

Bușmanul rămase foarte încântat la vederea aceluia dobitoc, lovit cu atâta exactitate, de la o depărtare atât de mare, și care căzuse ca trăsnit. Înalt de aproape cinci picioare și furnizând, de obicei, o cantitate de carne excelentă la gust, acest animal și, în general, exemplarele din aceeași specie fură recomandate cu predilecție vânzătorilor caravanei.

Pe la prânz, caravana ajunsese la locul desemnat de fermier. Era o preerie care se întindea aproape la nesfârșit spre nord și al cărei sol nu prezenta nicio denivelare.

Nu se putea închipui un teren mai favorabil măsurării unei baze. Astfel, după ce bușmanul examinează locul, reveni la colonel și-i spuse:

- Domnule colonel, iată câmpia pe care o căutați.

## Capitolul VII

### O hază de triangulație

**O**perația geodezică, pe care urma s-o efectueze comisia, era, după cum se știe, o lucrare de triangulație având drept scop măsurarea unui arc de meridian. Or, măsurarea unuia sau a mai multor grade, direct, prin ajutorul liniilor metalice puse cap la cap, ar fi fost o lucrare absolut impracticabilă, din punctul de vedere al exactității matematice. Niciun teren, de altfel, în niciun punct al globului, nu ar fi atât de neted pe o întindere de mai multe sute de leghe, pentru a se preta eficace unei operațiuni atât de delicate. Din fericire, se putea proceda într-un mod mai riguros, împărțind tot terenul pe care trebuia să-l străbată linia meridianului într-un anumit număr de triunghiuri „aeriane”, a căror determinare e ceva mai ușoară.

Aceste triunghiuri pot fi obținute vizualizându-se cu ajutorul instrumentelor precise, teodolitul sau cercul repetitor, semnale naturale sau artificiale, de pildă o clopotniță, turnuri, felinare, stâlpi. Fiecărui semnal îi corespunde un triunghi, ale cărui unghiuri sunt date de instrumentele menționate cu o exactitate matematică. Într-adevăr, un obiect oarecare - o clopotniță, ziua, un felinar, noaptea - pot fi relevate, sau interpretate cartografic, cu desăvârșită exactitate de un bun observator, care le vizualizează cu ajutorul unei lentile al cărei câmp este divizat prin liniile unui reticul. Sunt obținute astfel triunghiuri, ale căror laturi măsoară uneori mai multe mile lungime. În acest fel, Arago unise coasta Valenciei, din Spania, cu insulele Baleare printr-un imens triunghi, una dintre laturile lui măsurând optzeci și două de mii cinci sute cinzeci și cinci de leghe lungime.

Or, după un principiu geometric, un triunghi oarecare este „cunoscut” în întregime, când se știe una dintre laturi și două dintre unghiurile lui, deoarece se poate deduce numaidecât valoarea celui de al treilea unghi și lungimea celorlalte două laturi. Deci, luând ca bază a unui nou triunghi o latură a triunghiurilor deja formate, și măsurând unghiurile adiacente ale acestei baze, vor fi stabilite astfel noi triunghiuri, care vor fi orientate succesiv până la limita arcului de măsurat. Prin această metodă, avem deci lungimea tuturor liniilor drepte cuprinse în rețeaua triunghiului și apoi, printr-o serie de calcule trigonometrice, se poate stabili ușor mărimea arcului de meridian, care străbate rețeaua dintre două stații terminale.

Am spus că un triunghi este pe deplin cunoscut, când i se știe una dintre laturi și două unghiuri. Or, unghiurile lui le putem obține exact cu ajutorul teodolitului sau al cercului repetitor. Dar această primă latură - baza întregului sistem - trebuie „măsurată mai întâi direct pe sol” cu o precizie extraordinară, și aceasta este, de fapt, operațiunea cea mai delicată a oricărei triangulații.

Atunci când Delambre și Mechain au măsurat meridianul Franței de la Dunkerque până la Barcelona, ei au luat drept bază a triangulației lor o direcție rectilinie pe ruta care leagă Melun de Lieusaint, departamentul Seine-et-Mame. Această bază avea douăsprezece mii o sută cincizeci de metri și au fost necesare nu mai puțin de patruzeci și cinci de zile pentru a o măsura. Ce metode folosiseră acești savanți pentru a obține o exactitate matematică? Iată ce vor încerca să afle colonelul Everest și Mathieu Strux în cadrul operației lor, care procedea la fel cum au acționat cei doi astronomi francezi. Vom vedea până la ce punct va fi precizia măsurătorilor efectuate de echipa lui Everest.

Primele lucrări geodezice începură în ziua de 5 martie, spre marea mirare a bușmanilor, care nu înțelegeau nimic din asta. A măsura pământul cu linii lungi de șase picioare, așezate cap la cap, asta i se părea vânătorului o glumă de a savanților. În tot cazul, el își făcuse datoria. I s-a cerut o câmpie netedă, le-a dat-o.

Amplasamentul era, într-adevăr, bine ales, pentru măsurarea directă a unei baze. Acoperită de o iarbă mărunță și uscată, câmpia se întindea până la marginile orizontului, urmând un plan bine nivelat. În spate se vedeau șerpuint colinele ce alcătuiau extrema limită sudică a deșertului Kalahari. În nord, infinitul. Spre est se pierdeau în povârnișuri ușoare înălțimile ce compuneau platoul Lattaku-ului.

La vest, câmpia devenea mlăștinoasă, îmbibându-se de apele stătute, ce alimentau afluenții Kurumanului.

- Eu cred, domnule colonel Everest, spuse Mathieu Strux, după ce observă această întindere plină de iarbă, că stabilindu-ne aici baza, am putea stabili tot aici și punctul terminal al meridianului.

- Și eu cred tot ca și d-voastră, domnule Strux, răspunse colonelul Everest, imediat după ce vom fi determinat longitudinea exactă a punctului acesta. Trebuie să recunoaștem, într-adevăr, trasându-l pe hartă, dacă acest arc de meridian nu întâlnește pe parcurs obstacole de netrecut, ce-ar putea opri operația geodezică.

- Nu cred, răspunse astronomul rus.

- Asta vom vedea, spuse astronomul englez. Mai întâi să măsurăm baza în acest loc, fiindcă se potrivește pentru o atare operație, apoi vom hotărî dacă e mai nimerit să o legăm printr-o serie de triunghiuri auxiliare de rețeaua de triunghiuri, care va trebui să străbată arcul de meridian.

Decizia fiind luată, se trecu neîntârziat la măsurătoarea bazei, operație îndelungată, deoarece membrii comisiei anglo-ruse voiau să o finalizeze cu cea mai mare exactitate. Era doar vorba să întrecă în precizie măsurătorile geodezice făcute în Franța, la baza Melun, măsuri atât de perfecte totuși, încât o nouă bază, măsurată mai apoi lângă Perpignan, la extremitatea sudică a triangulației și destinată verificării calculelor cerute de toate triangulațiile, nu arată decât o diferență de unsprezece degete, pe o distanță de trei sute treizeci de mii de stânjeni, între măsura obținută direct și măsura calculată.

Ca atare, fură date ordine pentru așezarea taberei și la scurt timp fu improvizat pe câmpie un fel de sat tipic bușmanilor, numit în limba lor Kraal. Căruțele fură dispuse ca niște adevărate case, iar

orașelul fu împărțit în cartierul englez și cartierul rus, deasupra lor fălfâind steagurile naționale. La mijloc se întindea o piață comună. Dincolo de linia circulară a căruțelor pășteau caii și bivolii, sub paza celor care conduceau căruțele. În timpul nopții, îi aduceau în incinta formată de care, ca să-i poată feri de rapacitatea sălbăticiunilor, foarte numeroase în interiorul Africii Australe.

Mokum fu acela care își asumă organizarea vânătorilor menite a aproviziona cu carne orașelul. Sir John Murray, a cărui prezență nu era necesară pentru măsurătoarea bazei, se ocupă îndeosebi cu asigurarea hranei zilnice. Era important să fie economisită carnea conservată și să fie furnizat zilnic caravanei vânat proaspăt. Mulțumită dibăciei lui Mokum și îndemânării tovarășilor lui, vânatul nu lipsi. Câmpiile și colinele fură străbătute pe o distanță de mai multe mile de jur împrejurul taberei, și răsunau mereu bubuituri de arme europene.

La 6 martie, operațiile geodezice începură. Cei doi savanți mai tineri din comisie fură însărcinați cu lucrările preliminare.

- La drum, camarade, îi spuse cu voioșie Mihail Zorn lui William Emery, și Dumnezeuul preciziei să ne ajute!

Cea dintâi operație consta în a trasa pe teren, în partea cea mai netedă și mai dreaptă, o direcție rectilinie. Configurația solului dădu acestei linii drepte orientarea de la sud-vest spre nord-est. Linia rectilinie fu obținută cu ajutorul unor țărugi înfiți în pământ la o distanță scurtă unul de altul și care formară tot atâtea jaloane. Înarmat cu o lunetă reticulară, Mihail Zorn verifica poziția acestor jaloane și o recunoștea dacă era exactă, atunci când linia verticală a micrometrului împărțea toate imaginile focale în părți egale.

Această direcție rectilinie fu astfel relevată pe o întindere de aproape nouă mile, lungime estimată de astronomi și pe care intenționau s-o dea bazei lor. Fiecare țărug fu înzestrat la vârf cu o riglă gradată, care trebuia să faciliteze amplasarea liniilor metalice. Această muncă solicită câteva zile pentru a fi dusă la bun sfârșit. Iar cei doi tineri astronomi o îndeplină cu o exactitate scrupuloasă.

Era vorba apoi să fie puse cap la cap liniile destinate să măsoare direct baza primului triunghi, operație ce poate părea foarte simplă,

dar care, dimpotrivă, impune precauții nesfârșite, și de care depinde în mare parte succesul unei triangulări.

Iată care fură măsurile luate pentru amplasarea liniilor în cauză, ce vor fi descrise mai jos.

În dimineața zilei de 10 martie stâlpii de lemn fură introduși în pământ, urmând direcția rectilie deja relevată. Acești stâlpi, în număr de doisprezece, erau așezați pe trei șuruburi din fier, al căror joc era doar de câteva degete, împiedicându-i să alunece și menținându-i prin aderența lor într-o poziție neschimbată.

Pe acești stâlpi fură așezate mici bucăți de lemn perfect dispuse, ce trebuiau să susțină liniile și să le țină fixate în niște mici brățări. Aceste brățări le stabileau direcția, fără a le influența dilatarea, ce trebuia să difere în funcție de temperatură, de care trebuia să se țină seama în timpul operației.

Când cei doisprezece stâlpi fură fixați și acoperiți cu bucățile de lemn, colonelul Everest și Mathieu Strux se ocupară cu amplasarea atât de delicată a liniilor, operație la care participară și cei doi tineri astronomi. În ceea ce-l privește pe Nikolai Palander, acesta, cu creionul în mână, era gata să însemneze într-un registru în dublu exemplar cifrele ce se transmiteau.

Liniile întrebuințate erau în număr de șase și aveau o lungime determinată mai dinainte cu o absolută exactitate. Ele fuseseră comparate cu vechea unitate de măsură franceză, stânjenul, adoptată, în general, pentru măsurătorile geodezice.

Liniile în speță erau lungi de doi stânjeni, late de șase linii și cu o grosime de o linie. Metalul întrebuințat la fabricare era platina, metalul care nu se alterează la aer în împrejurări obișnuite și cu totul inoxidabil, fie la frig, fie la căldură. Dar aceste linii de platină trebuiau să sufere o alungire sau o micșorare, de care trebuia să se țină seama, sub acțiunea schimbătoare a temperaturii. S-a urmărit deci ca fiecare dintre ele să fie prevăzută cu propriul termometru metalic, bazat pe proprietatea ce-o au metalele de a se modifica inegal, sub influența căldurii. De aceea, fiecare dintre aceste linii era acoperită cu o altă linie din aramă, puțin inferioară în lungime. Un vernier (șubler), dispus la

capătul liniei din aramă, indica exact lungimea relativă a așa-zisei linii, ceea ce permitea deducerea lungimii absolute a platinei. Mai mult, variațiile șublerului fuseseră în așa fel calculate, încât putea fi evaluată o dilatare, oricât de mică ar fi fost ea, în linia de platină. Se înțelege deci cu ce exactitate trebuia efectuată operația. De altfel, șublerul era prevăzut cu un microscop ce facilita estimarea sferturilor de sutimi dintr-o miime a unui stânjen.

Așadar, liniile fură așezate pe bucățile de lemn, cap la cap, dar fără să se atingă, întrucât trebuia evitat orice șoc, oricât de infim, ce ar fi rezultat dintr-un contact imediat. Colonelul Everest și Mathieu Strux puseră chiar ei prima linie pe bucata de lemn, în direcția bazei. La aproape o sută de stânjani, deasupra primului stâlp, fu așezată o miră, și cum liniile erau prevăzute cu două ascuțișuri verticale din fier implantate pe axă, erau ușor de plasat cu exactitate în direcția voită. într-adevăr, Emery și Zorn, stând înapoia stâlpului, culcați pe pământ, cercetară dacă cele două vârfuri din fier erau orientate bine spre mijlocul mirei.

- Acum, spuse colonelul Everest, trebuie determinat cu precizie punctul de plecare al operației noastre, întinzând un fir de plumb, care să atingă capătul primei linii. Nu e niciun munte prin apropiere, care să influențeze firul, iar în acest mod va marca exact pe sol extremitatea bazei.

- Da, îi răspunse Strux, totuși cu condiția să ținem seama de grosimea firului, în punctul de contact.

- Și eu tot așa înțeleg, concluzionă colonelul Everest.

Punctul de plecare fiind fixat cât mai precis, lucrarea continuă. Dar nu era de ajuns ca linia să fie așezată exact în direcția rectilinie a bazei, trebuia să se mai țină seama și de înclinarea ei în raport cu orizontul.

- Cred că nu avem pretenția, spuse colonelul Everest, să așezăm această linie într-o poziție perfect orizontală?

- Nu, răspunse Mathieu Strux, va fi de ajuns să relevăm cu un nivel, sau un instrument care verifică orizontalitatea, unghiul pe

care fiecare linie îl va face cu orizontul, și astfel vom putea reduce lungimea măsurată la acea adevărată.

Cei doi savanți fiind de acord, relevarea fu demarată cu ajutorul unui instrument special pentru această măsurare a orizontalității, format dintr-o alidadă mobilă în jurul unei șarniere așezate în vârful unui echer din lemn. Un șubler indica înclinația prin coincidența diviziunilor sale cu acelea ale unei linii fixe, având un arc de  $10^\circ$ , divizat din cinci în cinci minute.

Nivelul fu aplicat pe linie și se obținu rezultatul. În momentul în care Nikolai Palander tocmai voia să îl înscrie în registrul său, după ce fusese rând pe rând controlat de cei doi savanți, Mathieu Strux ceru ca nivelul să fie răsturnat cap la cap, în așa fel ca să se citească diferența dintre cele două arcuri. Această diferență devenea atunci dublul înclinației căutate, și lucrul era atunci controlat. Sfatul astronomului rus fu urmat după aceea în toate operațiile de felul acesta.

Stadiul la care se ajunsese era acela că fuseseră observate două puncte importante: direcția liniei în raport cu baza și unghiul ce ea îl forma în raport cu orizontul. Cifrele rezultate din această observare fură consemnate în două registre diferite și iscălite pe margine de membrii comisiei anglo-ruse.

Rămâneau două observări nu mai puțin importante de notat, pentru a fi încheiată operația axată pe cea dintâi linie: mai întâi, variația sa termometrică, apoi evaluarea exactă a lungimii măsurate prin intermediul ei.

Variația termometrică fu lesne indicată prin compararea diferențelor de lungime între linia din platină și cea din aramă. Observat succesiv de Mathieu Strux și de colonelul Everest, microscopul arată cifra absolută a variației liniei din platină, variație înscrisă în registrul dublu, în așa fel încât să fie mai apoi redusă la temperatura de  $16^\circ$  centigrade. Când Nikolai Palander trecu cifrele obținute, ele fură imediat colaționate de toți.

Mai era vorba să se mai noteze lungimea reală a măsurătorii. Pentru a obține acest rezultat, era necesar să așeze a doua linie pe bucata din lemn, după modelul primei linii, lăsând între ele un





*Cei doi savanți folosiră un instrument special  
pentru măsurarea orizontalității.*



mic spațiu. Această a doua linie fu așezată la fel cum a fost și cea dintâi, după ce s-a verificat cu multă atenție dacă cei patru țărushi din fier erau orientați spre mijlocul mirei.

Nu mai rămânea decât să se măsoare intervalul lăsat între cele două linii. La capătul celei dintâi, și în partea pe care n-o acoperea deloc linia din aramă, se afla o limbă mică din platină, ce aluneca printr-o frecare ușoară între două scobituri rectilinii. Colonelul Everest împinse această limbă mică, în așa fel ca să atingă linia doua. Cum așa-zisa limbă mică era divizată în zece miimi dintr-un stânjen, iar un șubler alipit pe una dintre scobituri și prevăzut cu microscopul său dădea sutimi dintr-o miime, se evaluă, cu o siguranță matematică, intervalul lăsat intenționat între cele două linii. Cifra astfel obținută fu imediat trecută în dublul registru și la fel de rapid colaționată.

Mai fu luată și o altă precauțiune, la sfatul lui Mihail Zom, pentru a se obține o evaluare mai exactă. Linia din aramă acoperea linia din platină. Se putea întâmpla deci ca, sub influența razelor solare, platina adăpostită să se încălzească mult mai lent decât arama. Pentru a se evita această diferență în variația termometrică, se acoperiră cele două linii cu un mic acoperiș gros de câteva degete, astfel încât să nu împiedice observările. Numai seara și dimineața, când razele soarelui cădeau oblic și pătrundeau sub strat până la linii, se întindea o foaie de cort în partea dinspre soare, pentru a opri razele.

Astfel s-au desfășurat operațiile ce au fost efectuate cu o asemenea răbdare și minuțiozitate, timp de o lună. După ce cele patru linii erau așezate consecutiv și verificate în cvadrupul punct de vedere al direcției, al înclinării, al dilatării și al lungimii efective, se reîncepea lucrul cu aceeași regularitate. Aceste manevre cereau mult timp, cu toată îndemânarea operatorilor. Nu măsurau mai mult de două sute până la două sute treizeci de stânjeni pe zi, mai mult, atunci când vremea era neprielnică sau vântul bătea prea tare și putea compromite stabilitatea aparatelor, operația era suspendată.

În fiecare zi, de îndată ce se însera, aproape cu trei sferturi de oră înainte ca lipsa de lumină să facă dificilă citirea șublerelor, savanții suspendau lucrul și luau măsurile următoare, pentru a-l reîncepe a

doua zi dimineța. Linia cu nr. 1 era prezentată în chip provizoriu și se însemna pe sol punctul unde trebuia să ducă. În acest punct se făcea o gaură în care se îngropa un țărnuș, pe care era prinsă o placă de plumb. Se punea iar linia nr. 1 în poziția ei definitivă, după ce se observa înclinarea, variația termometrică și direcția; se însemna lungimea măsurată de linia nr. 4; apoi, cu ajutorul unui fir cu plumb tangent cu capătul anterior al liniei nr. 1, se făcea un semn pe placa țărnușului. Pe acest punct, erau trasate cu grijă două două linii întretăindu-se în unghi drept, una în direcția bazei, alta în direcția perpendiculară. Apoi, după ce placa de plumb era acoperită cu un capac din lemn, gaura era reastupată și țărnușul îngropat până a doua zi. În așa fel, chiar dacă un accident oarecare putea deranja aparatele în timpul nopții, nu era necesar să fie reluată operația în întregime.

A doua zi, placa fiind descoperită, se așeza iar prima linie în aceeași poziție din ziua anterioară, cu ajutorul firului de plumb, al cărui vârf trebuia să cadă exact pe punctul trasat de cele două linii.

Așa cum am mai menționat, astfel fu seria operațiilor ce fură continuate timp de treizeci și opt de zile, pe această câmpie atât de prielnic nivelată. Toate cifrele fură scrise în dublu exemplar, verificate, colaționate, aprobate de toți membrii comisiei.

Între colonelul Everest și colegul lui rus au existat puține discuții. Câteva cifre, citite cu ajutorul șublerului, și care arătau sutimi dintr-o miime de stânjeni, generară câteodată un schimb de vorbe acre-dulci. Dar majoritatea fiind chemată să se pronunțe, opinia ei era literă de lege și trebuia respectată.

O singură chestiune produse între cei doi rivali un schimb mai aprins de replici, ce necesitară intervenția lui sir John Murray. Era vorba despre problema lungimii de dat bazei primului triunghi. Era sigur următorul aspect: cu cât această bază va fi mai lungă, cu atât unghiul formând vârful celui dintâi triunghi va fi mai ușor de măsurat, fiindcă ar fi fost deci mai deschis. Totuși, această lungime nu se putea prelungi la infinit. Colonelul Everest propuse o bază de șase mii stânjeni, aproape egală cu aceea măsurată direct pe drumul

spre Melun. Mathieu Strux voia să prelungească această măsură până la zece mii stânjeni, deoarece terenul se preta la așa ceva.

În această chestiune, colonelul Everest se arată neînduplecat. Mathieu Strux părea decis, de asemenea, să nu cedeze. După o serie de argumente mai mult sau mai puțin plauzibile, veni rândul personalităților. Problema naționalității amenința să izbucnească dintr-o clipă într-alta. Nu mai erau doi savanți, ci un englez și un rus față în față. Din fericire, această dezbateră fu întreruptă din cauza vremii proaste, care ținu câteva zile; spiritele se potoliră și se hotărî în majoritate ca măsurătoarea bazei să fie fixată la aproximativ opt mii de metri, ceea ce rezolva pe jumătate diferendul.

Pe scurt, operația fu încheiată cu bine și condusă cu o extremă precizie. Cât despre exactitatea matematică, rămânea să fie controlată mai târziu, măsurând o nouă bază la extremitatea septentrională a meridianului.

În definitiv, această bază, direct măsurată, dădu ca rezultat opt mii trei zeci și șapte de stânjeni și șaptezeci și cinci de sutimi, și pe ea urma să se axeze seria de triunghiuri a căror rețea trebuia să acopere Africa Australă pe un spațiu de mai multe grade.

## Capitolul VIII

### Al optzecilea meridian

Măsurarea bazei necesitase o muncă de treizeci și opt de zile. Începută la 6 martie, ea nu fu sfârșită decât la 13 aprilie. Fără a pierde o clipă, șefii expediției hotărâră să se efectueze imediat seria de triunghiuri.

Mai întâi trebuia să fie relevată latitudinea punctului sudic de unde ar începe arcul de meridian, pe care era vorba să-l măsoare. O operație similară trebuia reînnoită la punctul final al arcului înspre nord, iar prin diferența de latitudini să se cunoască apoi numărul gradelor arcului măsurat.

Începând cu 14 aprilie, cele mai exacte observări fură făcute în scopul de a fi determinată latitudinea locului. Chiar în timpul nopților precedente, când operația bazei era suspendată, William Emery și Mihail Zorn obținură numeroase înălțimi de stele, cu ajutorul unui cerc repetitor Fortin. Acești tineri astronomi observară cu atâta exactitate, încât limita abaterilor extreme a examinărilor nu fu nici măcar de două secunde sexagesimale, abateri cauzate, probabil, de varietățile refracțiilor produse prin schimbarea configurației straturilor atmosferice.

Din aceste observații, atât de migălos repetate, se putu deduce cu o aproximație mai mult decât suficientă latitudinea punctului austral al arcului.

Această latitudine avea, în grade zecimale, valoarea 27.751789.

Latitudinea fiind astfel obținută, se calculă apoi longitudinea, iar punctul fu reportat pe o excelentă hartă a Africii Australe, realizată la o scară mare. Harta reproducea descoperirile geografice făcute

recent în această parte a continentului african, rutele și drumurile călătorilor sau ale naturaliștilor: Livingstone, Anderson, Magyar, Baldwin, Vaillant, Burshell, Lichstein. Era vorba de a se alege pe această hartă meridianul căruia trebuia să i se măsoare un arc între două stații, distanțate suficient între ele cu mai multe grade. Se înțelege de la sine următorul fapt: cu cât arcul măsurat va fi mai lung, cu atât va fi atenuată influența erorilor posibile în determinarea latitudinilor. Cel care se întinde între Dunkerque și Formentera cuprindea aproape  $10^\circ$  din meridianul Parisului, adică exact  $9^\circ 56'$ .

Or, în triangulația anglo-rusă, care urma să fie realizată, alegerea meridianului trebuia făcută cu mare prudență. Și să nu fie obstrucționată de obstacole naturale: munți de netrecut, vaste întinderi de apă, care ar fi putut împiedica înaintarea observatorilor. Din fericire, această zonă a Africii Australe părea să se potrivească de minune unei operații de acest gen. Denivelările de teren se prezentau aici într-o proporție modestă. Cursurile de apă erau puține și lesne de trecut. Puteau fi întâmpinate primejdii, dar nu obstacole.

Această parte a Africii Australe este, într-adevăr, dominată de deșertul Kalahari, vastă întindere de teren, cuprinsă între fluviul Orange și lacul Ngami, între a douăzecea și a douăzeci și noua paralelă meridională. Lățimea sa cuprinde spațiul între Atlantic la vest și al douăzeci și cincilea meridian la est de Greenwich. Pe acest meridian călători, în 1849, doctorul Livingstone, urmând limita orientală a deșertului, când înaintă până la lacul Ngami și cataractele fluviului Zambezi. Referitor la deșertul în sine, la drept vorbind nici nu merită acest nume. Nu mai sunt câmpiile Saharei, cum am fi tentați să credem, câmpii nisipoase, lipsite de vegetație, a căror ariditate le face aproape de netrecut. Kalahari produce o cantitate mare de plante; solul îi este acoperit de ierburi abundente; are o vegetație densă, compusă din arbuști, cât și păduri cu arbori mari, unde mișună tot felul de animale, vânat sălbatic și fiare de temut; este populat sau străbătut de triburi sedentare sau nomade de bușmani și bakalahari. Dar și acestui deșert îi lipsește apa în cea mai mare parte a anului; numeroasele albie ale râulețelor ce-l brăzdează sunt

atunci secate, iar uscăciunea solului constituie adevăratul obstacol în explorarea acestei părți a Africii. Totuși, în această perioadă, anotimpul ploios abia se sfârșise și te puteai încă bizui pe importante rezerve de ape stătătoare, păstrate în bălți, iazuri sau râulețe.

Acestea fură informațiile date de vânătorul Mokum. El cunoștea acest Kalahari, fiindcă îl străbătuse de atâtea ori, fie ca vânător, pe cont propriu, fie drept călăuză în cadrul vreunei explorări geografice. Colonelul Everest și Mathieu Strux fură de acord în această privință, că amplasamentul acesta vast întrunea toate condițiile favorabile unei bune triangulații.

Rămânea de ales meridianul pe care trebuia măsurat un arc de mai multe grade. Acest meridian s-ar putea lua la una dintre extremitățile bazei, fapt prin care s-ar fi evitat unirea acestei baze cu un alt punct din Kalahari printr-o serie de triangulații auxiliare?

Perspectiva în cauză fu examinată atent și, după o lungă discuție, se admise că extremitatea sudică a bazei putea servi ca punct de plecare. Acest meridian era al douăzeci și patruilea la est de Greenwich: se prelungea pe un spațiu puțin sub  $7^\circ$ , între paralela 20 și 27, fără să întâlnească obstacole naturale, sau cel puțin harta nu arăta niciunul. Numai spre nord, el traversa lacul Ngami în partea lui orientală, însă asta nu era o piedică de neînving, și Arago întâmpinase greutăți mult mai mari, atunci când a unit din punct de vedere geodezic coasta Spaniei cu insulele Baleare.

Se hotărî deci ca arcul de măsurat să fie luat pe al douăzeci și patruilea meridian, care, prelungit în Europa, ar fi înlesnit măsurarea unui arc septentrional chiar pe teritoriul Imperiului Rus.

Operațiile începură îndată și astronomii se ocupară cu alegerea stației la care trebuia să ducă vârful primului triunghi, ce ar fi avut ca bază tocmai baza măsurată direct.

Prima stație fu aleasă spre dreapta meridianului, și anume un copac izolat, aflat la o distanță de aproape zece mile, pe o ridicătură de pământ. Era perfect vizibil, iar în extremitatea de sud-vest a bazei și în cea de nord-vest, colonelul Everest stabili două puncte, ridicând

doi țăruși. Vârful lor subțire permitea relevarea cu exactitate a bazei respective.

Astronomii se ocupară mai întâi cu măsurarea unghiului pe care-l făcea acest copac cu capătul sud-estic al bazei. Acest unghi fu măsurat cu ajutorul unui cerc repetitor Borda, specific observațiilor geodezice. Cele două lentile ale instrumentului erau dispuse în așa fel, încât axele lor optice se aflau exact în planul cercului; una viza extremitatea nord-vestică a bazei, iar cealaltă, arborele izolat, ales la nord-est; ele indicau astfel prin spațiul ce le separa distanța unghiulară dintre cele două situații. De prisos să mai adăugăm că instrumentul acesta admirabil, construit cu o extremă precizie, permitea observatorilor să atenueze oricât ar fi voit erorile de observație. Într-adevăr, prin metoda repetiției, aceste erori, când repetițiile sunt numeroase, tind să se compenseze și să se anihileze reciproc. Cât despre șublere, nivele, firele cu plumb destinate să asigure eficacitatea instrumentului, nu lăsau nimic de dorit. Comisia anglo-rusă avea în dotare patru cercuri repetitoare. Două urmau să fie folosite pentru observațiile geodezice, cum ar fi ridicări de unghiuri ce trebuiau măsurate; celelalte două, ale căror cercuri erau dispuse vertical, permiteau, cu ajutorul orizonturilor artificiale, obținerea unor distanțe zenitale, și în consecință calcularea, chiar și într-o singură noapte, a latitudinii unei stații cu aproximația unei mici fracțiuni de secundă. Într-adevăr, în cadrul acestei mari operațiuni de triangulație, trebuia să se obțină nu doar valoarea unghiurilor ce formau triunghiurile geodezice, dar să se măsoare, de asemenea, la anumite interval, înălțimea meridiană a stelelor, înălțime egală cu latitudinea fiecărei stații.

Lucrarea începu în ziua de 14 aprilie. Colonelul Everest, Mihail Zorn și Nikolai Palander calculară unghiul pe care extremitatea sud-estică a bazei îl făcea cu arborele, în timp ce Mathieu Strux, William Emery și sir John Murray, raportându-se la extremitatea dinspre nord-vest, măsurară unghiul pe care această extremitate îl făcea cu același copac.

În acest timp, tabără fu ridicată, boii înjuțați, iar caravana, sub conducerea bușmanului, se îndreptă spre prima stație ce trebuia să



servească drept loc de haltă. Două căruțe cu conducătorii lor, destinate transportului instrumentelor, însoțeau observatorii.

Timpul era destul de senin și favorabil operației. Avându-se în vedere condiții atmosferice ce ar fi influențat măsurătorile, s-a hotărât ca observațiile să se facă noaptea cu ajutorul felinarelor sau al lămpilor electrice, aflate în dotarea comisiei.

În prima zi, cele două unghiuri fiind măsurate, rezultatele fură trecute în registrul dublu, după o colaționare atentă. Odată cu căderea serii, toți astronomii se adunară laolaltă cu toată caravana împrejurul arborelui care servise drept miră.

Era un baobab gigant, a cărui circumferință măsoara mai mult de optzeci de picioare. Scoarța lui, de culoarea sienitului, îi conferea un aspect aparte. Sub ramurile imense ale acestui arbore uriaș, populat de verigi foarte doritoare de fructele lui ovoide cu pulpă cărnoasă, se adăposti întreaga caravană, iar cina pentru europeni o pregăti bucătarul șalupei, căruia nu-i lipsea vânatul. Vânătorii trupei cutreieraseră împrejurimile și ucisese câteva antilope. Curând, mirosul hălcilor fripte umplu aerul, mărind pofta de mâncare a observatorilor, care și așa nu prea avea nevoie să fie ațâțată.

După această cină întăritoare, astronomii se retraseră în căruța lor special amenajată, pe când Mokum așeza străji la marginea taberei. Focuri mari, alimentate de crengi uscate de baobab, arseră toată noaptea, ținând astfel la distanță sălbăticiunile ațâțate la rândul lor de mirosul de carne sângerândă.

Totuși, după două ore de somn, Mihail Zom și William Emery se sculară. Munca lor de observatori nu era încheiată. Voiau să calculeze latitudinea acestei stații prin observarea poziției stelelor. Fără a se sinchisi de oboseala acumulată în timpul zilei, se postară în fața lentilelor instrumentului lor și, pe când râsul sinistru al hienelor și răgetul leilor se auzeau în bezna câmpiei, determinară cu exactitate deplasarea zenitului în trecerea lui de la prima la a doua stație.

## Capitolul IX

### Un kraal

*dl* doua zi, 25 aprilie, operațiile geodezice fură continuate fără întrerupere. Unghiul pe care-l făcea stația de lângă baobab cu cele două extremități ale bazei indicate de stâlpi fu măsurat cu precizie. Acest nou releveu permitea controlarea primului triunghi. Apoi, odată efectuată aceasta, fură alese cele două stații la dreapta și la stânga meridianului, una alcătuită dintr-un monticul foarte vizibil, aflat la șase mile în câmpie, cealaltă jalonată printr-un stâlp indicator la o depărtare de circa șapte mile.

Triangulația continuă astfel fără nicio piedică timp de o lună. La 15 mai, observatorii se îndreptară cu un grad spre nord, după ce construiră, geodezic, șapte triunghiuri.

În prima etapă a acestei serii de operațiuni, colonelul Everest și Mathieu Strux fură foarte rar în contact unul cu altul. Așa cum s-a văzut, cei doi savanți aveau sarcini diferite în privința repartizării lucrărilor și chiar a controlului măsurării. Operau zilnic în stații aflate la o depărtare una de alta de mai multe mile, și această distanță reprezenta o garanție împotriva oricărei dispute de amor-propriu. Seara, fiecare dintre ei revenea în tabără, la căruța lui. Ce-i drept, vreo câteva discuții se iscară de mai multe ori, referitor la alegerea stațiilor, ce trebuia hotărâtă în comun; dar nu degenerară în altercații serioase. Mihail Zorn și amicul său, William, puteau deci spera că, prin separarea celor doi rivali, operațiunile geodezice vor continua fără a provoca vreun incident regretabil.

La 15 mai, observatorii, după cum am spus, înaintând cu un grad dincolo de punctul austral al meridianului, se aflau pe paralela

Lattaku-ului. Orașelul african era situat la treizeci și cinci de mile est de stația lor.

Un vast kraal fuse de curând stabilit în acest loc. Era un loc potrivit de popas și, la propunerea lui sir John Murray, se hotărî ca toți membrii expediției să se odihnească aici vreo câteva zile. Mihail Zom și William Emery se folosiră de acest prilej pentru a lua înălțimea soarelui. În timpul popasului, Nikolai Palander se ocupă cu reducțiile măsurilor, pentru diferențele de nivel ale mirelor, astfel încât să aducă toate aceste măsuri la nivelul mării. În ceea ce-l privește pe sir John Murray, el voia să lase puțin deoparte observațiile științifice, pentru a studia fauna regiunii cu ajutorul puștii.

Băștinașii Africii Australe numesc „kraal” un fel de sat mobil, un cătun nomad, care se deplasează de la o pășune la alta. Este un loc închis, alcătuit din aproximativ treizeci de locuințe și populate de mai multe sute de locuitori.

Kraalul întâlnit de expediția anglo-rusă forma o importantă aglomerare de colibe, dispuse circular pe malurile unui râuleț, afluent al Kurumanului. Făcute din rogojini așezate pe pari din lemn, țesute din papură și impermeabile, colibele se asemănau unor stupi joși, a căror intrare, închisă printr-o fâșie de piele, îl silea pe locuitor sau pe vizitator să se ghemuiască înainte de a pătrunde înăuntru. Tot prin această unică deschizătură ieșea în vârtejuri, din căminul interior, un fum usturător și înecăcios, ceea ce denota că un asemenea confort era ceva obișnuit pentru bușmani sau hotentoți și problematic pentru străini.

La sosirea caravanei, toată această populație se puse în mișcare. Câinii de pază, legați cu zgardă în fața fiecărei colibe, lătrară cu furie. Războinicii satului, înarmați cu lănci assegaia, cuțite, ghioage, și protejați de scuturi din piele, ieșiră înainte. Numărul lor putea fi estimat la două sute și arăta însemnătatea acestui kraal, care nu putea să aibă mai puțin de șaiszeci până la optzeci de colibe; împrejmuite cu un gard din nuiele și acoperite cu agave spinoase, lungi de cinci până la șase picioare, aceste bordeie rudimentare erau astfel la adăpost de fiarele sălbatice.

Cu toate acestea, pornirile războinice ale acestor băştinaşi se potoliră repede, îndată ce vânătorul adresă câteva cuvinte unuia dintre şefii kraalului. Caravana obţinu permisiunea de a campa lângă îngrădituri, pe malurile aceluiaşi râuleţ. Buşmanii nici nu se gândiră să-şi ceară partea lor de păşuni ce se întindeau de o parte şi de alta pe o distanţă de câteva mile. Caii, boii şi alte rumegătoare ale expediţiei puteau păştea acolo din belşug, fără să cauzeze vreo pagubă cătunului nomad.

Imediat, la ordinele şi sub direcţia buşmanului, tabăra fu organizată după metoda obişnuită. Căruţele se grupară în cerc şi fiecare îşi văzu de propriile-i îndeletniciri.

Lăsându-şi colegii cu calculele şi observaţiile lor ştiinţifice, sir John Murray plecă, fără a pierde o clipă, în compania lui Mokum. Vânătorul englez îşi încălecă obişnuitu-i cal, iar Mokum, zebra lui îmblânzită. Trei câini îi urmau scheunând. Sir John Murray şi Mokum erau înarmaţi fiecare cu câte o carabină de vânătoare, cu gloanţe explozibile, ceea ce denota din partea lor intenţia vădită de a vâna fiarele sălbatice din regiune.

Cei doi vânători se îndreptară spre nord-vest, către o regiune păduroasă, situată la o distanţă de câteva mile de kraal. Amândoi călăreau aproape unul de altul şi vorbeau.

- Sper, maestre Mokum, zise sir John Murray, că-ţi vei ţine promisiunea pe care mi-ai făcut-o la cataractele Morghedei, de a mă duce în mijlocul ţinutului cel mai plin de vânat din lume. Dar află că n-am venit în Africa Australă ca să trag în iepuri sau în vulpi. Asemenea vietăţi avem şi noi în regiunile nordice din Scoţia. Înainte de a trece o oră vreau să dobor...

- Înainte de o oră! exclamă mirat buşmanul. Permiteţi-mi să vă spun, Înălţimea Voastră, că trebuie să mergeţi mai repede şi să fiţi mai răbdător. Eu sunt foarte răbdător la vânătoare, şi răscumpăr în aceste împrejurări toate nerăbdările mele din viaţă. Sau nu ştiţi, sir John, că a vâna fiare mari este o adevărată ştiinţă, că trebuie să înveţi a cunoaşte cu atenţie locurile, obiceiurile animalelor, să le studiezi deplasările, apoi ore întregi să le urmăreşti spre a le aduce cât mai

aproape în bătaia puștii? Știți că nu este permis niciun strigăt inoportun, niciun pas greșit și zgomotos, nicio privire indiscretă? Uneori, am stat zile întregi pândind un bivol sau o antilopă gemsbok, și când după treizeci de ore de vicleșuguri, de răbdare, am doborât animalul, cred că nu mi-am pierdut degeaba timpul.

- Prea bine, prietene, răspunse sir John Murray, voi da dovadă tot de atâta răbdare cât ești și tu în stare să ai, dar să nu uităm că popasul nu va dura decât trei sau patru zile, și că nu trebuie să pierdem nicio oră, niciun minut chiar!

- Este o părere, răspunse bușmanul pe un ton atât de calm, încât William Emery avu impresia că nu-l mai recunoaște pe camaradul lui de călătorie pe fluviul Orange, este o părere. Vom ucide tot ce vom întâlni, sir John, nu vom alege. Antilope gnu sau gazele, toate vor fi bune pentru niște vânători grăbiți ca noi!

- Antilope sau gazele! strigă sir John Murray, nici nu voiam mai mult pentru debutul meu pe pământul african. Așadar, ce speră să-mi oferi, bravul meu bușman?

Vânătorul îl privi cu un aer neobișnuit pe camaradul său, apoi spuse cu ironie:

- Din momentul în care Înălțimea Voastră se va declara mulțumit, nu voi mai avea nimic de spus. Credeam că sunteți ceva mai pretențios și cereți vreo pereche de rinoceri sau de elefanți.

- Vânătorule, replică sir John Murray, voi merge oriunde mă vei duce. Voi ucide tot ce-mi vei spune să ucid. Prin urmare, înainte, și să nu pierdem vremea cu vorbe de prisos.

Caii porniră într-un galop mic și cei doi vânători înaintară rapid spre pădure.

Câmpia pe care o străbăteau urca puțin în pantă ușoară spre nord-est. Era presărată ici și colo cu nenumărate crânguri, pe atunci tocmai în floare, ce revărsau un miros de rășină vâscoasă, transparentă, parfumată, din care colonii obțin un balsam pentru răni. Pe alocuri se iveau, pitoresc grupați, un fel de smochini-sicomori - „nwanas” - , ale căror trunchiuri, goale până la o înălțime de treizeci-patruzeci de picioare, aveau deasupra lor o vastă umbrelă de verdeață. În acest

frunziș des cârâia o lume de papagali gălăgioși, foarte zoriți să ciugulească smochinele acrișoare ale sicomorului. Mai încolo erau niște mimoze cu struguri galbeni, arbori „de argint” scuturându-și tufele mătăsoase, aloe cu lungi spini de un roș aprins, semănând cu arborescențe coraligene smulse de pe fundul mărilor. În mersul lor grăbit, cail treceau printre nenumărate și încântătoare plante tropicale din specia amaryllis, cu flori frumos mirositoare și cu frunziș albastru. În mai puțin de-o oră de când părăsiseră kraalul, sir John Murray și Mokum ajunseră la liziera pădurii. Era o pădure bătrână de salcâmi, întinzându-se pe o suprafață de mai multe mile pătrate. Acești copaci numeroși, plantați la întâmplare, își încâlceau ramurile și nu lăsau razele soarelui să răzbată până la pământ, acoperit de spini și de ierburi înalte. Totuși, zebra lui Mokum și calul lui sir John nu ezitară să se aventureze sub această boltă deasă și să-și deschidă drum printre trunchiurile neregulat distanțate. Ici și colo, câteva largi luminișuri se deschideau în mijlocul crângului, unde vânătorii se opriră ca să observe desigururile înconjurătoare.

Trebuie să spunem că, în această primă zi, nu-i merse bine lui sir John. În zadar el și camaradul lui cutreierară o bună parte a pădurii. Nicio vietate din fauna africană nu li se arătă în cale, și sir John se gândi la câmpiile scoțiene, unde împușcăturile nu s-ar fi lăsat așteptate. Mokum nu manifestă nici surpriză, nici ciudă. Pentru el, această vânătoare nu era o vânătoare, ci o goană grăbită prin pădure.

Pe la ora șase seara, trebuiră să se gândească a se înapoia în tabără. Sir John Murray era foarte stânjenit, întrucât nu prea îi cădea bine: el, un vânător de rasă, să se întoarcă, umilit, cu tolba goală! Niciodată nu i se întâmplase să dea chix! Își făgădui deci să tragă în primul animal ce i-ar fi ieșit în cale, pasăre sau patruped, vânat sau sălbăticiune, aflat în bătaia puștii sale.

Soarta părea că-l favorizează. Cei doi vânători nu erau la mai mult de două-trei mile de kraal, când un rozător din acea specie africană desemnată sub numele *lepus rupestris*, într-un cuvânt un fel de iepure, țâșni dintr-un tufiș la o sută cincizeci de pași de sir John. El nu ezită și trase în inofensivul animal un glonț de carabină.

Bușmanul scoase un strigăt de indignare. Un glonte pentru un simplu iepure! Dar vânătorul englez ținea la rozătorul său și se îndreptă în galop spre locul unde trebuia să fi căzut animalul. Goană inutilă. Nicio urmă de iepure, în afară doar de câteva picături de sânge pe pământ. Sir John căută în desișuri, printre tufele de ierburi. Câinii scotoceau în van tufișurile.

- Și totuși l-am atins, spuse sir John.

- Și încă bine! răspunse liniștit bușmanul. Însă când tragi într-un iepure cu un glonț explozibil, cum vrei să mai rămână ceva din el!

Într-adevăr, iepurele fusese fărâmitat în zeci de bucăți. Absolut dezamăgit, înălțimea Sa urcă iar pe cal și, fără a spune o vorbă, se îndreptă spre tabără.

A doua zi, bușmanul se aștepta ca sir John Murray să-i facă noi propuneri de vânătoare, însă englezul, foarte rănit în amorul lui propriu, se feri să-l mai întâlnească pe Mokum. Se părea că uitase de eventuale proiecte cinegetice, ocupându-se cu verificatul instrumentelor și cu efectuarea unor observații. Apoi, plictisit, vizită kraalul bușmanilor, uitându-se cum exersau oamenii în mânăuirea arcului, sau cântând din „groah”, un fel de instrument compus dintr-o coardă întinsă pe un arc, și pe care cântărețul o făcea să vibreze cu o pană de struț. În timpul acesta, femeile își întrerupseră treburile menajere, fumând „matokuane”, mai pe înțeles canabis, obținut rudimentar din planta nesănătoasă a cânepii, o distracție împărtășită de cea mai mare parte a băștinașilor. După observațiile unor călători, această inhalare de cânepă crește puterea fizică în detrimentul energiei morale. Și, într-adevăr, mulți dintre acești bușmani păreau năuci de atâta beție cu matokuane.

A doua zi, 17 mai, în zori, sir John Murray fu deșteptat de această simplă frază pronunțată la ureche:

- Cred, înălțimea Voastră, că vom fi mai norocoși azi. Dar n-o să mai tragem în iepuri cu obuze de munte.

Sir John Murray nici nu clipi auzind aceste cuvinte pline de ironie și se declară gata de plecare. Cei doi vânători se depărta ră câteva mile spre stânga taberei, mai înainte să se fi trezit ceilalți

camarazi. Sir John era înarmat de data aceasta cu o simplă pușcă, o armă admirabilă, marca F. Goldwin, mult mai nimerită pentru o vânătoare de antilope sau de căprioare decât teribila carabină. E drept că puteau întâlni pe câmpie pachiderme și carnivore. Însă sir John avea încă la inimă „explozia” iepurelui și i-ar fi plăcut, cu siguranță, să tragă într-un leu cu alice decât să mai repete experiența dum-dum, fără precedent în analele sportului.

În acea zi, după cum bine intuise Mokum, norocul surâse celor doi vânători. Ei doborâră o pereche de harrisbuck, un fel de antilope negre, foarte rare și greu de ucis. Erau niște animale încântătoare, înalte de patru picioare, cu carnea lungi, deschise și elegant rotunjite în formă de iatagan. Botul le era subțiat și turtit lateral, aveau copitele negre, părul des și moale, urechile mici și ascuțite. Burta și fața, albe ca zăpada, contrastau cu spatele lor negru, pe care-l mângâia o coamă creață. Vânătorii se puteau mândri cu o atare lovitură, deoarece harrisbuck-ul a constituit dintotdeauna un desideratum pentru Delegorgue, Valhberg, Cumming, Baldwin și alții, dar și sunt unul dintre cele mai admirabile specimene ale faunei australe.

Dar ceea ce făcu să-i bată inima vânătorului englez fură niște urme pe care i le arătă bușmanul în marginea unui crâng des, nu departe de o baltă mare și adâncă înconjurată de aliori uriași din specia *euphorbia* și a cărei suprafață era toată presărată cu corole albastre-azurii de nufăr.

- Domnule, îi spuse Mokum, dacă mâine, în zori, Înălțimea Voastră va dori să stea la pândă în acest loc, v-aș sfătui să nu vă mai uitați carabina.

- Ce te face să vorbești astfel Mokum? întrebă sir John Murray.
- Aceste urme proaspete, pe care le vedeți pe pământul umed.
- Ce! Aceste urme mari sunt lăsate de animale? Atunci, picioarele lor trebuie să aibă o circumferință mai mare de-o jumătate de stâjen.
- Asta dovedește, pur și simplu, răspunse bușmanul, că animalul care lasă astfel de urme are o înălțime de cel puțin nouă picioare.
- Un elefant! strigă sir John Murray.



- Da, Înălțimea Voastră, și, dacă nu mă înșel, este un elefant bătrân.

- Deci pe mâine, bușmane.

- Pe mâine, Înălțimea Voastră...

Cei doi vânători se înapoiară în tabără, aducând cu ei prada pe care o încărcaseră pe calul lui sir John Murray. Aceste frumoase antilope, care, așa cum am spus, sunt destul de rar vâdate, stârniră admirația întregii caravane. Toți îl felicitară pe sir John, în afară de soțul Mathieu Strux, care nu cunoștea alte animale decât Ursa-Mare, Dragonul, Centuarul, Pegasul și alte constelații din fauna cerească!

A doua zi dimineața, la ora patru, cei doi parteneri de vânătoare, neclintiți pe caii lor, cu câinii alături, așteptau în mijlocul unui crâng des sosirea turmei de pachiderme. După urmele proaspete, recunoscură că elefanții veneau în turmă să-și potolească setea în apele bălții. Amândoi erau înarmați cu carabine cu gloanțe explozibile. Observau desigur de aproape o jumătate oră, nemișcați și tăcuți, când văzură turma mișcându-se la cincizeci de pași de baltă.

Sir John Murray își apucă pușca, dar bușmanul îi apucă mâna, făcându-i semn să-și potolească nerăbdarea.

În curând, se iviră niște umbre mari. Se auzeau desigurile desfăcându-se sub o apăsare irezistibilă, pădurea trosnea, măcăcișurile strivite pârâiau pe sol, un suflu zgomotos trecea printre ramuri. Era turma de elefanți. Șase exemplare dintre acești uriași, aproape la fel de mari ca semenii lor din India, înaintau cu un pas domol spre baltă.

Încet-încet prinse a se lumina de ziuă, îngăduindu-i lui sir John să admire aceste puternice animale. Îi atrase în special atenția unul dintre ele, un mascul, de o statură uriașă. Fruntea lui largă, convexă, se desfășura între niște urechi uriașe, ce-i atârnavă până mai jos de piept. Dimensiunile lui uriașe păreau și mai mult mărite de penumbra. Acest elefant își proiecta cu agilitate trompa peste desigurii și lovea cu colții săi mari trunchiurile groase ale arborilor, care gemeau sub lovitură. Probabil că animalul simțea un pericol apropiat.

Bușmanul se aplecă la urechea lui sir John Murray și-i șopti:

- Vă convine acest exemplar superb?

Sir John făcu un semn afirmativ.

- Bine, adăugă, Mokum, să-l despărțim atunci de restul turmei.

În acel moment, elefanții tocmai ajunseră pe malul bălții. Picioarele lor spongioase se înfundară în mocirla moale. Sorbeau apa cu trompa, și apa vărsată în marele lor gâtlejuri producea o gălgâitură zgomotoasă. Cel mai bătrân mascul, foarte neliniștit, privea în jurul lui și amușina cu zgomot aerul, încercând să simtă orice miros suspect.

Deodată, bușmanul scoase un țipăt deosebit. Cei trei câini începură să latre cu furie, se repeziră afară din tufiș și se aruncară asupra turmei de pachiderme. În aceeași clipă, într-un răstimp în care apucă să-i șuiere camaradului său: „Stați aci”, se aruncă pe zebră și părăsi tufișul, în așa fel ca să taie retragerea masculului bătrân.

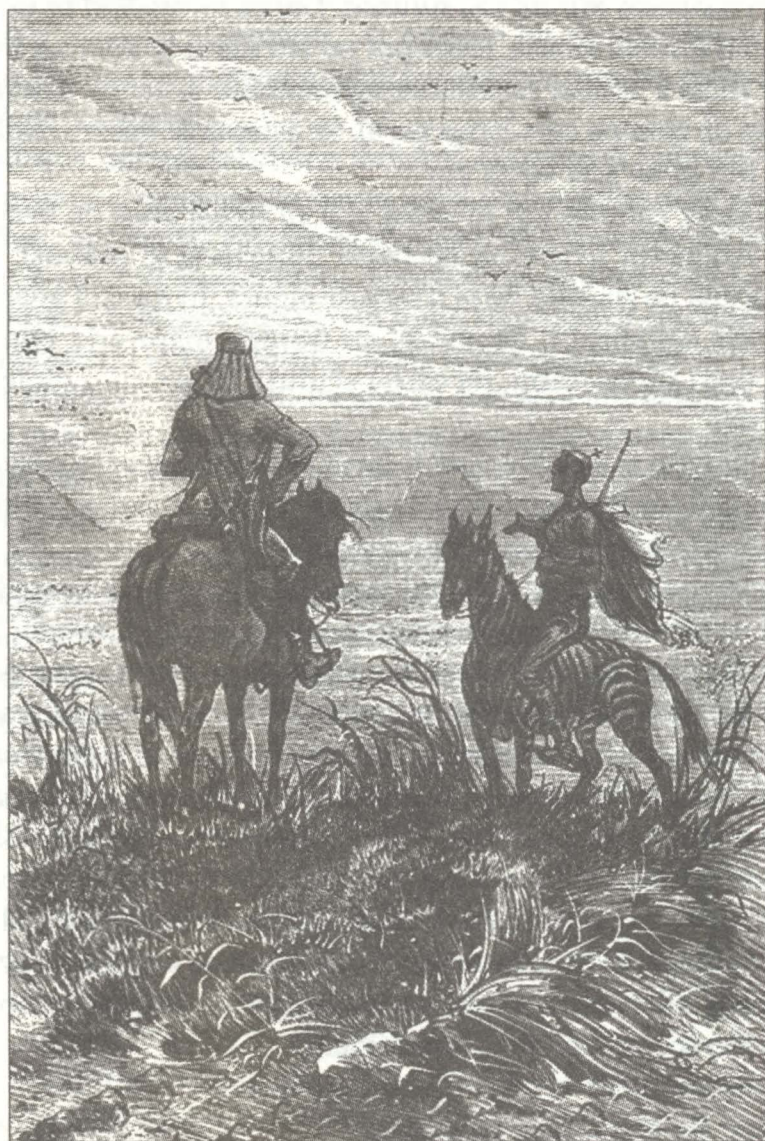
De altfel, acest magnific animal nu căută să scape prin fugă. Sir John, cu degetul pe trăgaciul puștii, îl observa. Elefantul lovea cu trompa în arbori și își mișca nervos coada, nu în semn de neliniște, ci de furie. Până atunci, doar simțise dușmanul. Dar în acele momente îl zări și se repezi asupra-i.

Sir John Murray era la vreo șaiszeci de pași de animal. Îl așteptă ca să vină până la patruzeci de pași și, ochind sub coastă, trase un foc. Dar o mișcare bruscă a calului îi devie tirul și glonțul trecu prin carnea moale, fără să întâlnească un obstacol rezistent pentru a exploda.

Furios, elefantul grăbi mersul, apoi o luă la goană nebunește. Această fugă ar fi fost suficientă pentru a lăsa în urma lui chiar și cel mai bun cal de curse.

Cabrându-se, calul lui sir John țâșni din crâng, fără ca stăpânul său să-l poată struni. Elefantul îl urmărea, ciulind urechile în sus și scoțând din trompă sunete de trâmbiță. Înțepenit în șa și strângând puternic coapsele calului între picioarele sale viguroase, vânătorul încerca febril să bage alt glonț pe țeava carabinei.

Însă elefantul se apropia vertiginos din urmă și amândoi ajunseră curând în câmpie, dincolo de liziera pădurii. Sir John înțepa cu



... cei doi parteneri de vânătoare, neclintiți pe caii lor...

pintenii coapsele calului său înfuriat. Doi câini, lătrând în urma lui, fugeau cu limbile scoase. Elefantul nu era decât la doi pași în urma lui. Sir John îi simțea răsuflarea zgomotoasă și auzea șuierăturile produse de trompa care bătea aerul. Se aștepta în fiecare clipă să fie ridicat din șa de acel lasou viu.

Deodată, calul se feri în lături, dar fu totuși atins de trompă, în crupă. Animalul scoase un nechezat dureros și se prăbuși, cădere care îl scăpă pe sir John de la o moarte sigură. În iureșul goanei sale năvalnice, elefantul îi depăși și, cu trompa măturând pământul, prinse unul dintre câini, pe care-l scutură în aer cu o violență de nedescris.

Sir John nu avea altă scăpare decât să se înapoieze în pădure. Instinctul calului îi sugeră același lucru, astfel că om și cal trecură înapoi liziera într-un elan surprinzător.

Stăpân pe sine și pe forța lui, elefantul se întoarse brusc și, scuturând în continuare nenorocitul de câine, căruia îi zdrobi în cele din urmă capul de un trunchi de sicomor, se repezi spre pădure. Calul o luă spre un crâng des, întretăiat de liane spinoase, și se opri.

Plin de julturi, însângerat, dar nepierzându-și o clipă sângele rece, sir John se întoarse, și, scoțându-și de pe umăr carabina, ochi elefantul sub spată, printr-un ochi al rețelei dese de liane. Glonțul, întâlnind un os, făcu explozie. Animalul se clătină și, aproape în aceeași clipă, o a doua lovitură trasă de la marginea pădurii îl atinse în crupa stângă. El căzu în genunchi, aproape de un eleșteu pe jumătate ascuns sub ierburi. Acolo, pompând apa cu trompa, începu să-și ude rănile, scoțând gemete tânguitoare.

În acel moment se ivi și Mokum, strigând:

- Este al nostru! Este al nostru!

Într-adevăr, animalul enorm era rănit de moarte. Gemea înăbușit, răsuflarea îi era șuierătoare, coada n-o mai mișca decât cu anevoie și trompa, sorbind balta de sânge scurs din el, împrăstia o ploaie roșie peste tufișurile vecine. Apoi, sleindu-i-se puterile, se prăbuși la pământ și astfel muri.

La scurt timp după asta se ivi și sir John Murray din tufișul de spini. Era aproape dezbrăcat, cu hainele lui de vânătoare făcute zdrențe. Dar era să plătească până la urmă cu propria piele această ispravă de sportman.

- Strașnic animal, bușmane, strigă el, examinând cadavrul elefantului, un animal strașnic, dar foarte greoi pentru tolba unui vânător.

- Bun, excelență, răspunse Mokum. Să-l tranșăm pe loc și să ducem cu noi hălțile mai bune. Vedeți cu ce superbi colți l-a înzestrat natura! Cântărește fiecare cel puțin douăzeci și cinci de livre, a câte cinci șilingi livra de fildeș, este o sumă frumoșică.

Tot vorbind, vânătorul începu să tranșeze animalul. Îi tăie cu secura colții și se mulțumi să detașeze picioarele și trompa, care sunt cele mai delicioase bucăți de carne. Cu ele voia să-i delecteze pe membrii comisiei științifice. Această operație dură câtva timp, așa că el și camaradul lui n-au putut ajunge în tabără mai înainte de amiază.

Acolo, bușmanul puse să frigă picioarele uriașului animal după sistemul african, într-o groapă plină cu jăratec.

Fără s-o mai spunem, aceste bucate au fost apreciate așa cum se cuvenea până și de nepăsătorul Palander, ceea ce îi aduse lui sir John Murray laudele întregului grup de savanți.

## Capitolul X

### Cursul rapid de apă

**d**in timpul popasului la kraalul buşmanilor, colonelul Everest și Mathieu Strux au rămas absolut străini unul față de altul. Observațiile referitoare la latitudine fură făcute fără ajutorul lor.

Nefiind obligați deloc să aibă întrevederi „științifice”, nu se văzură deloc. În ajunul plecării, colonelul Everest își trimise, pur și simplu, cartea de vizită astronomului rus, și o primi, în schimb, pe aceea a lui Mathieu Strux cu același ceremonial.

La 19 mai, întreaga caravană ridică tabăra și își reluă drumul spre nord. Unghiurile adiacente ale bazei triunghiului al optulea, al cărui vârf era stabilit la stânga meridianului, cu ajutorul unui țăruș ales judicios la o distanță de șase mile, fură măsurate. Nu mai era deci nevoie decât să se ajungă la această nouă stație, pentru a putea fi continuate operațiile geodezice.

De la 19 până la 20 mai, ținutul fu atașat de meridian prin alte două noi triunghiuri. Au fost luate toate precauțiile pentru a se obține o cât mai mare precizie matematică. Operațiunea se desfășura normal și, până atunci, nu întâmpinase greutăți mari. Vremea fusese bună pentru observațiile de zi, iar solul nu prezenta niciun obstacol de netrecut. Doar că, probabil datorită netezimii ei, câmpia nu era chiar absolut potrivită pentru măsurarea unghiurilor. Era ca un deșert de verdeață, străbătut de râulețe ce curgeau printre șiruri de arbori care, prin dispunerea frunzelor, se asemănau cu sălciile și ale căror ramuri bușmanii le întrebuițau la confecționarea arcurilor lor. Acest teren, presărat cu stânci fărâmițate, amestecat cu argilă,

nisip și cu minerale de fier, prezenta în unele locuri aspectele unei aridități accentuate. Acolo, orice urmă de umiditate dispărea și flora era compusă doar din câteva plante mucilaginoase, rezistente la cea mai mare secetă. Însă, pe mile întregi, în această regiune nu exista nicio moviliță care să poată fi aleasă ca stație. Ca atare, trebuiau instalate fie panouri indicatoare, fie stâlpi înalți de zece până la douăzeci de metri, care să le servească cercetătorilor drept mire. De aici, o pierdere mai mică sau mai mare de timp, care întârzia efectuarea triangulației. Odată încheiate observațiile, trebuia scos pilonul și dus câteva mile mai departe, cu scopul de a stabili acolo vârful unui nou triunghi. Echipajul lui Queen and Tzar, însărcinat cu această lucrare, se achită conștiincios de ea. Acești oameni, bine instruiți, operau repede și meritau toate laudele pentru îndemânarea lor, cu toate micile neînțelegeri dintre ei, legate de amorul propriu național.

Într-adevăr, această gelozie de neiertat, care îi diviza pe șefii lor, colonelul Everest și Mathieu Strux, îi ațâța câteodată pe acești marinari unii împotriva altora. Mihail Zorn și William Emery își foloseau toată înțelepciunea, toată prudența pentru a combate aceste tendințe supărătoare, dar nu reușeau întotdeauna.

De aci, discuții care, din partea unor oameni cam grosolani, puteau să ajungă la încăierări vrednice de plâns. Este drept, colonelul și savantul rus interveneau, însă doar ca să pună și mai mult paie pe foc, deoarece fiecare dintre ei lua fățiș partea conaționalilor lor, chiar susținându-i, indiferent de care parte s-ar fi aflat nedreptatea. De la subordonați, discuția trecea astfel până la superiori și creștea „proporțional cu masele”, cum zicea Mihail Zorn. La două luni după plecarea din Lattaku, numai cei doi tineri păstrasera între ei buna înțelegere, atât de necesară reușitei unei acțiuni. Sir John Murray și Nikolai Palander, oricât erau de absorbiți, unul de calculele sale și celălalt de aventurile sale vânătoarești, începură să se amestece în discuțiile și în disputele celorlalți. Pe scurt, într-o anumită zi, cearta fu destul de aprinsă pentru a-l determina pe Mathieu Strux să-i spună colonelului Everest:

- Nu mă lua așa de sus, domnule, uiți că ai de a face cu astronomi de la observatorul Pulkowa, a cărui lentilă puternică a condus la recunoașterea faptului că discul lui Uranus e perfect circular!

Colonelul Everest îi răspunse că avea dreptul să-l ia și mai sus, întrucât el avea onoarea să aparțină observatorului din Cambridge, a cărui lentilă puternică a permis clasarea constelației Andromeda în rândul nebuloaselor neregulate!

Apoi, după ce Mathieu Strux, mânat de orgoliu, a zis că lentila telescopului din Pulkowa, cu obiectivul său de paisprezece inch, putea detecta stele de mărimea a treia, colonelul Everest replică răspicat că obiectivul lentilei telescopului din Cambridge măsoară tot paisprezece inch și că, în noaptea de 31 ianuarie 1862, se descoperise, în sfârșit, grație lentilei în cauză, misteriosul satelit care generează perturbațiile lui Sirius!

Când savanții ajung să spună astfel de vorbe înțepătoare, se deduce foarte bine că nu este posibilă nicio apropiere. Și exista temerea ca nu cumva viitorul triangulației să nu fie compromis curând de această rivalitate incurabilă.

Din fericire, cel puțin până acum, discuțiile în speță nu vizau decât sisteme sau evenimente stranii în cadrul operațiilor geodezice. Câteodată, măsurile relevate cu teodolitul sau cu ajutorul cercului repetitor erau dezbătute, dar, departe de a le tulbura, dezbaterile, dimpotrivă, nu contribuiau decât la o determinare mai precisă a exactității lor. Cât despre alegerea stațiilor, până acum nu a existat vreun dezacord în această privință.

La 30 mai, vremea, până atunci senină și în consecință favorabilă observațiilor, se schimbă aproape brusc. În oricare altă regiune s-ar fi prezis, cu siguranță, vreo furtună, însoțită de ploi torențiale. Cerul fu acoperit de nori negri. Câteva fulgere fără tunete apărură pentru o clipă în masa densă a vaporilor. Dar condensarea nu se produse în straturile superioare ale aerului, iar pe solul, pe atunci foarte uscat, nu căzu nicio picătură de apă. Totuși cerul rămase înnorat mai multe zile. Această ceață neașteptată nu putea decât să îngreuneze mult observațiile. Mirele nu mai erau vizibile nici la o milă.



Cu toate astea, comisia anglo-rusă, nedorind să piardă timpul, se hotărî să stabilească semnale de foc, ca să opereze și noaptea. Însă, la sfatul bușmanului, trebuiau să se ia câteva precauții în interesul observatorilor. Într-adevăr, în timpul nopții, fiarele sălbatice, atrase de strălucirea lămpilor electrice, se adunau în jurul stațiilor. Observatorii auzeau atunci strigătele ascuțite ale șacalilor, rânjetele răgușite ale hienelor, care amintesc de râsul aparte al negrilor beți.

În timpul acestor prime observații nocturne, în mijlocul unui cerc zgomotos de animale primejdioase, printre care un răget formidabil anunța uneori prezența leilor, astronomii se simțeau puțin distrași de la lucrările lor. Măsurările au fost mai încet executate, și probabil mai puțin exacte.

Acești ochi strălucitori, fixați asupra lor și străbătând umbra deasă a nopții, îi jenau puțin pe savanți. În astfel de condiții, calcularea distanțelor la zenit a reverberelor și a distanțelor unghiulare cerea mult sânge rece și o mare stăpânire de sine. Însă aceste calități nu lipseau membrilor comisiei. După câteva zile, și-au recăpătat toată prezența de spirit și operau în mijlocul fiarelor sălbatice la fel de liniștiți ca în niște săli ale unor observatoare astronomice. De altfel, pe lângă fiecare stațiune erau atașați câțiva vânători, înarmați cu puști, și hienele mai îndrăznețe căzură împușcate sub gloanțele europenilor. E de prisos să mai adăugăm că sir John Murray considera „adorabilă” această modalitate de a face o triangulație. Astfel, la un moment dat, în timp ce ochii îi erau fixați pe ocularele lentilelor, iar mâna și-o ținea pe carabina Goldwing, el trase câteva salve între două observații zenitale.

Operațiunile geodezice nu fură deci împiedicate de vremea proastă, la fel cum nici precizia măsurătorilor nu le fu afectată de condițiile meteo nefavorabile, iar măsurarea meridianului continua să avanseze regulat spre nord.

Astfel, niciun incident demn de a fi relatat nu obstructionă lucrările geodezice, de la 30 mai până la 17 Iunie. Noi triunghiuri fură stabilite cu ajutorul stațiilor artificiale. Iar înainte de sfârșitul lunii, dacă un obstacol natural nu le-ar fi stopat cursul operațiunilor,

colonelul Everest și Mathieu Strux ar fi definitivat măsura unui nou grad al meridianului douăzeci și patru.

În ziua de 17 iunie, un curs de apă destul de lat, afluent al fluviului Orange, le tăie calea. Membrii comisiei științifice nu aveau probleme să-l traverseze: ei aveau o luntre de cauciuc, construită special pentru a trece râurile sau lacurile mai mici. Însă căruțele și materialul caravanei nu puteau trece astfel. Trebuia deci căutat un vad fie în amonte, fie în aval de cursul apei.

Se hotărî deci, contrar opiniei lui Strux, ca europenii, cu instrumentele lor, să traverseze fluviul, în timp ce caravana, sub conducerea lui Mokum, să meargă câteva mile mai în jos și să treacă printr-un vad pe care vânătorul pretindea că-l știe.

Afluentul Orangelui, menționat, avea în acest loc o lățime de o jumătate de milă. Curentul rapid, spart pe alocuri de capete de stânci și de trunchiuri de arbori înămoliți, constituia deci o anumită primejdie pentru o ambarcațiune fragilă. Chiar Mathieu Strux făcuse câteva observații în privința asta. Dar nedorind să pară că dă înapoi în fața unui pericol pe care camarazii lui erau gata să-l înfrunte, se alătură opiniei comune.

Singur, Nikolai Palander trebui să însoțească restul expediției în ocolirea pe care urma să o facă în avalul cursului fluviului. Nu că demnul savant specialist în calcule s-ar fi temut, deoarece prea era absorbit în gânduri pentru a bănuși vreun pericol oarecare. Dar cum prezența sa nu era necesară conducerii operațiunilor, putea să-și părăsească fără nicio problemă însoțitorii timp de o zi sau două. Și apoi, în luntrea prea mică nu putea intra decât un număr restrâns de călători. De aceea, era mai bine ca să fie transportați, într-o singură cursă, pe celălalt mal, oamenii, instrumentele lor și ceva provizii. Marinari experimentați erau necesari pentru a conduce luntrea de cauciuc, așa că Nikolai Palander cedă locul său unui englez de la bordul lui Queen and Tzar, mult mai util în această împrejurare decât astronomul de la Helsingfors.

Convenindu-se o întâlnire la nord de râu, caravana începu să coboare pe malul stâng sub comanda vânătorului. În curând,

ultimele căruțe dispărură în zare, pe când colonelul Everest, Mathieu Strux, Emery, Zom, sir John Murray, doi mateloți și un bușman experimentat în chestiuni de navigațiune fluvială, rămaseră pe malul Nosubului.

Astfel era denumit de indigeni acest curs rapid de apă, foarte umflat, în acel moment, de pâraiele provenite în urma ploilor căzute în ultimul timp.

- Ce râu minunat, îi spuse Mihail Zom prietenului său, William, în vreme ce marinarii pregăteau luntrea destinată să-i transporte pe celălalt mal.

- Foarte minunat, dar greu de traversat, răspuse William Emery. Acești curenți sunt niște cursuri de apă, care nu prea au viață lungă, și tocmai de aceea vor să se bucure de ea! După câteva săptămâni, când va sosi sezonul secetos, nu va mai rămâne o picătură cu care să-și potolească setea o caravană, deși acum este un torent aproape imposibil de trecut. Acum e năvalnic și curând va seca. Aceasta este, scumpul meu însoțitor, legea naturii fizice și morale. Dar nu avem timp de pierdut cu filosofarea. Iată luntrea gata, sunt foarte curios să văd cum va pluti pe acest curent vijelios.

În câteva clipe, ambarcațiunea de cauciuc, desfăcută și fixată în armătura ei interioară, fu coborâtă pe râu. Ea își aștepta călătoria la poalele unei înălțimi, tăiată în pantă ușoară de un masiv de granit trandafiriu. În acest loc, datorită unui vârtej produs de o limbă de pământ avansând în râu, apa liniștită scălda fără murmur trestiiile amestecate cu plante sarmentoase. Îmbarcarea se făcu deci ușor. Instrumentele fură așezate în fundul luntrii, pe un strat de iarbă, menit să atenueze eventuale șocuri. Pasagerii luară loc în așa fel, ca să nu împiedice mânuirea lopeților marinarilor. Bușmanul se așeză în partea din urmă a luntrii și luă cârma.

Acest indigen era „foreloper”-ul caravanei, adică „omul care deschide drumul”. Vânătorul îl alesese deoarece era un om priceput, cu o mare experiență practică în traversarea cursurilor de apă repezi africane. El știa câteva cuvinte englezești și îi sfătui pe călători să păstreze cea mai mare tăcere în timpul trecerii Nosubului.

Frânghia care lega luntrea de mal fu desfăcută și lopețile împinseră repede luntrea dincolo de vârtej. Începea să se simtă influența curentului care, la o sută de yarzi mai departe, se transforma în torent. Ordinele date celor doi mateloți de către foreloper fură executate cu precizie. Aici trebuiau să ridice lopețile, pentru a evita câteva buturugi pe jumătate scufundate sub apă, aici să vâslească, dimpotrivă, în scopul de a forța câteva vârtejuri formate de contracurent. Apoi, când viteza devenea prea mare, lăsau barca să plutească în voia apei. Cu ochii fiși, capul nemișcat, indigenul evita astfel cu îndemănare toate obstacolele traversării. Europeanii observau cu o vagă neliniște această situație nouă. Ei se simțeau transportați, cu o forță nemaipomenită, de acest curent de apă tumultuos.

Colonelul Everest și Mathieu Strux se priveau unul pe altul fără să-și miște buzele, în vreme ce sir John Murray, cu nedespărțita lui carabină între picioare, examina numeroasele păsări ale căror aripi atingeau suprafața apei Nosubului. Cei doi tineri astronomi admirau fără altă preocupare și fără rezervă malurile care fugeau deja cu o viteză amenințătoare.

Curând, fragila luntre pătrunse în adevăratul curent, pe care trebuia să-l taie oblic, pentru a ajunge la malul râpos opus, cu ape mai liniștite. La un singur cuvânt al bușmanului, luntrașii apucară mai viguros lopețile. Dar, cu toate eforturile lor, luntrea, antrenată de forța curentului, luă o direcție paralelă cu malurile și alunecă în josul apei. Cârma nu mai avea nicio acțiune asupra ei, iar lopețile nu mai puteau nici măcar să o redreseze. Situația devenea foarte periculoasă, deoarece lovirea luntrii de o stâncă sau de un trunchi de arbore ar fi răsturnat-o cu siguranță.

Călătorii presimțiră pericolul, dar niciunul dintre ei nu suflă un cuvânt.

Foreloper-ul se ridicase pe jumătate. El observa direcția urmată de ambarcațiune, căreia nu-i putea reduce viteza pe o apă care, având aceeași rapiditate ca și ea, făcea nulă acțiunea cârmei. La două sute de yarzi de luntre, un fel de insuliță, o adunătură periculoasă de pietre și de arbori, se înălța în afara albiei râului. Era cu neputință de

ocolit. În câteva clipe, luntrea trebuia să o atingă și să se sfarame, inevitabil, în bucăți.

Într-adevă;, curând se simți șocul provocat de izbitură, însă nu așa de tare cum se crezuse. Luntrea se înclină ușor într-o parte, lăsând să intre puțină apă. Călătorii reușiră totuși să se mențină la locurile lor. Priveau înaintea lor... Stâncă neagră, de care se izbise luntrea, se mișca și se agita în mijlocul apei clocotitoare.

Această stâncă era un hipopotam monstruos, pe care curentul îl târâse până la insuliță și care nu îndrăznea să se avânte în curentul rapid, ca să poată ieși la un mal sau altul. Simțind izbitura provocată de luntre, el își înalță capul și, scuturându-l orizontal, privi în jurul lui cu micii lui ochi uimiți. Uriașul pachiderm, lung de zece picioare, cu pielea tare, neagră și lipsită de păr, cu gura deschisă, își arată incisivii superiori și caninii extrem de mari. Apoi numaidecât se repezi asupra luntrei, mușcând-o cu furie, în vreme ce dinții lui amenințau s-o sfâșie la fel de grabnic.

Dar sir John Murray era acolo. Sângele rece nu-l părăsise. El își scoase cu calm pușca de pe umăr și trase un glonte chiar lângă una dintre urechile animalului. Hipopotamul însă nu-și lăsă prada și scutură barca așa cum scutură câinele un iepure. Încercându-și carabina, Murray ținti din nou animalul, de data aceasta în cap. Lovitura fu mortală, deoarece toată această masă de carne se duse imediat la fund, după ce, într-o ultimă sforțare de agonie, împinse luntrea în largul insuliței.

Înainte de a-și veni în simțire călătorii, luntrea luată de curent se întoarse ca o cârțiță, tăind oblic torentul. O cotitură bruscă a râului, la câteva sute de yarzi mai jos, sparse atunci curentul Nosubului. Luntrea fu purtată într-acolo în câteva clipe. Un șoc violent o opri, iar călătorii, teferi, se îndreptară spre mal, după ce fură târâți de curentul vijelios pe o distanță de două mile, în aval de punctul lor de îmbarcare.

## Capitolul XI

### Unde l-au regăsit pe Nikolai Palander

**L**ucrările geodezice fură reluate. Două stații stabilite succesiv și legate de stația din urmă, situată în partea aceasta a fluviului, serviră la formarea unui nou triunghi, operație care se făcu fără greutate. Totuși astronomii trebuiră să fie atenți la șerpii care bântuiau această regiune. Erau niște „mambas” foarte veninoși, lungi de la zece până la douăsprezece picioare și a căror mușcătură ar fi fost mortală.

La patru zile după trecerea torentului Nosubului, la 21 iunie, operatorii se aflau în mijlocul unei regiuni păduroase. Însă desișul format din arbori mici nu împiedica lucrările de triangulație.

În toate punctele orizontului, niște ridicături de pământ foarte vizibile, și despărțite pe o distanță de mai multe mile, erau potrivite pentru așezarea pilonilor sau a reverberelor. Acest ținut era, de fapt, o vastă depresiune de teren, umedă și fertilă; William Emery văzu aici mii de smochini ai Hotentoției, ale căror fructe acrișoare sunt foarte căutate de bușmani. Câmpiile, foarte întinse între crânguri, răspândeau un parfum îmbătător, datorită prezenței unui număr foarte mare de rădăcini bulboase, asemănătoare cu brândușa-de-toamnă. Un fruct galben, lung de două până la trei șchioape, atârna în vârful rădăcinii și parfuma aerul cu mirosuri pătrunzătoare. Era fructul "kucumakranti", foarte răspândit în Africa Australă, o adevărată delicatessă pentru copiii de indigeni. În această regiune, unde apele țâșneau din povârnișe ușor înclinate, reapărură, de asemenea,

câmpurile cu acele plante agățătoare și cu fructe amare, din specia *citrulis colocynthis*, cât și nesfârșite miriști cu mentă, a cărei aclimatizare a reușit atât de bine în Anglia.

Deși fertilă și prielnică agriculturii, această regiune extratropicală părea puțin frecventată de triburile nomade. Nu se vedea aici nicio urmă de indigen, niciun kraal sau măcar vreun foc de tabără. Cu toate acestea, apa nu lipsea, iar în unele locuri forma râulețe, bălți, câteva lagune foarte importante și două-trei râuri cu un curs rapid, care se vărsau în Orange.

În acea zi savanții făcură un popas cu scopul de a aștepta caravana. Termenul prevăzut de vânător urma să expire curând și, dacă nu calculase greșit, trebuia să sosească tocmai în acea zi, după ce a trecut vadul cursului puțin adânc al Nosubului.

Totuși ziua se apropia de sfârșite și niciun bușman nu apăru. Expediția întâlnește, oare, vreun obstacol care o împiedicase să ajungă aici? Sir John Murray se gândi că Nosubul nu putea fi trecut cu piciorul în această perioadă, când rezervele de apă sunt încă abundente, așa că vânătorul a trebuit să se ducă mai spre sud. Într-adevăr, acest motiv era întemeiat. Ploile foarte abundente, căzute în ultimul anotimp, provocaseră creșteri de apă neobișnuite.

Astronomii așteptau. Însă când ziua de 22 iunie trecu și ea fără ca niciunul dintre oamenii lui Mokum să apară, colonelul Everest se arătă foarte neliniștit. Nu mai putea continua drumul spre nord, întrucât le lipsea materialul necesar expediției. Or, dacă întârzierea aceasta se prelungea, putea compromite succesul operațiilor.

Cu acest prilej, Mathieu Strux declară că părerea sa fusese de a fi însoțit caravana, după ce ar fi creat un punct de legătură între ultima stație, din partea acea a fluviului, cu celelalte două situate mai sus și că, dacă i-ar fi fost ascultat sfatul, expediția nu s-ar afla acum în impas, și că dacă soarta triangulației este compromisă de această întârziere, responsabilitatea ar reveni celor care trebuiau... etc. Că, în orice caz, rușii... etc.

Evident, colonelul protestă împotriva acestor insinuări ale colegului lui, amintind că decizia fusese luată de comun acord; dar sir John

Murray interveni și ceru ca discuția în cauză, vădit inutilă, de altfel, să fie încheiată imediat. Ceea ce era făcut era făcut, și nici toate protestele din lume nu ar fi schimbat cu nimic situația. S-a afirmat doar că, dacă a doua zi caravana bușmană nu se va alătura celei a europenilor, William Emery și Mihail Zom, care s-au oferit voluntari, vor pleca în căutarea ei, coborând spre sud-vest sub conducerea foreloper-ului. În timpul absenței lor, colonelul Everest și colegii lui vor rămâne în tabără și vor aștepta întoarcerea celor doi pentru a lua o hotărâre.

Acestea fiind stabilite, cei doi rivali se ținură la depărtare unul de altul în restul zilei. Sir John Murray își petrecu timpul cutreierând desișurile din apropiere, dar nu întâlni niciun vânat cu blană, iar în privința celui cu pene nu fu, de asemenea, norocos din punct de vedere comestibil. În schimb, naturalistul, dublat adesea de un vânător, avu de ce să fie fericit până la urmă. Două remarcabile specii căzură răpuse de plumbii puștii sale. Una dintre acestea era un frumos francolin, lung de treisprezece inci, de culoare cenușiu-închis pe spate, roșie la nivelul picioarelor și al ciocului, și ale cărui pene remigă erau nuanțate în tente maronii; remarcabil eșantion din familia tetraonidelor, din care potârnichea este cea mai răspândită. Cealaltă pasăre doborâtă aparținea ordinului rapacelor. Era o specie de șoim specific Africii Australe, cu gâtul roșu, coada albă și deosebit pentru frumusețea formelor lui. Foreloper-ul jumuli cu îndemănare aceste două păsări, astfel încât pielea să poată fi păstrată intactă.

Cele dintâi ore ale zilei de 23 iunie deja se scurseră. Caravana nu fusese încă semnalată și deci doi tineri se pregăteau de plecare, când, deodată, lătrături depărtate îi făcură să rămână pe loc. Curând, dintr-un crâng de aloes situat în stânga taberei, apăru în goana mare vânătorul Mokum călare pe zebra sa.

Bușmanul o luase înaintea caravanei și se apropia repede de europeni.

- Ai sosit, bravule vânător, îi strigă vesel sir John Murray. Într-adevăr, ne pierdusem orice speranță de a te mai vedea! Știi că nu m-aș fi consolată niciodată, dacă nu te-aș fi mai revăzut! Mi se





*Caravana nu fusese încă semnalată...*

pare ca vânatul mă ocolește, când nu ești lângă mine. Vino să serbăm reîntoarcerea ta cu un pahar de coniac de Scoția.

La aceste cuvinte plăcute și binevoitoare ale lui sir John, Mokum nu răspuse. Privi fiecare european în parte, îi numără unul după altul, în vreme ce o mare neliniște se citea pe fața lui. Colonelul Everest o văzu și, mergând spre vânător, îl întrebă:

- Pe cine cauți, Mokum?

- Pe domnul Palander, răspuse bușmanul.

- N-a urmat caravana? Nu este cu voi? reluă colonelul Everest.

- Nu, răspuse Mokum, speram să-l găsec în tabără. S-a rătăcit!

La aceste cuvinte ale bușmanului, Mathieu Strux făcu rapid câțiva pași în față și zise, aproape strigând:

- Nikolai Palander pierdut! un savant lăsat în grija ta, un astronom de care trebuia să răspunzi și pe care nu l-ai adus cu tine. Știi, vânătorule, că ești răspunzător de persoana lui și că nu este de ajuns să spui „Domnul Nikolai Palander s-a pierdut!”.

Aceste vorbe ale astronomului rus îl scoaseră pe vânător din sărite, care, nefiind la vânătoare, nu avea niciun motiv să fie răbdător.

- Ei! ei! domnule astrolog al tuturor Rusiilor, răspuse el cu un glas înfuriat, nu-ți măsoară cuvintele? Sunt dator, oare, să-l păzesc pe tovarășul dumitale, când nu știe să se păzească el singur? Vă legați de mine, dar nu aveți dreptate, m-ați auzit? Dacă domnul Palander s-a pierdut, este din vina lui! De douăzeci de ori l-am surprins, veșnic absorbit în calculele sale, depărtându-se de caravana noastră. Tot de atâtea ori i-am atras atenția și l-am adus înapoi. Dar alaltăieri, pe când se însera, a dispărut, și cu toate cercetările mele, nu l-am mai găsit. Fiți mai îndemânatic, dacă puteți, și fiindcă știți să mânuiți așa de bine luneta, puneți-o la ochi și încercați. să vă descoperiți tovarășul!

Bușmanul ar fi continuat, fără îndoială, pe acest ton răstit, cu toată mânia lui Mathieu Strux, care, cu gura deschisă, nu putea spune o vorbă, dacă sir John Murray nu l-ar fi liniștit pe nervosul vânător. Din fericire pentru savantul rus, discuția între el și bușman se opri. Dar Mathieu Strux, printr-o insinuare neîntemeiată, se abătu asupra colonelului Everest, care nu se aștepta la asta.

- În tot cazul, spuse cu un ton înțepat astronomul din Pulkowa, nu intenționez să-l părăsesc pe nenorocitul meu camarad în acest deșert. În ceea ce mă privește, voi face tot posibilul să-l regăsesc. Dacă ar fi dispărut sir John Murray sau domnul William Emery, colonelul Everest, îmi închipui, n-ar fi ezitat să suspende operațiunile geodezice, pentru a veni în ajutorul compatrioților lui. Or, nu înțeleg de ce s-ar face mai puțin pentru un savant rus decât pentru unul englez!

Astfel interpelat, colonelul Everest nu mai putu să-și păstreze calmul obișnuit.

- Domnule Mathieu Strux, se răsti el încrucișându-și brațele și privindu-l drept în ochi pe adversarul său, cu intenție vreți să mă insultați degeaba? Drept cine ne iei pe noi, englezii? Ne-am oferit cumva nouă înșine dreptul de a ne îndoii de sentimentele noastre, când e vorba de o chestiune de umanitate? Ce vă face să bănușiți că nu vom merge să dăm ajutor acestui neîndemânic expert în calcule?...

- Domnule... ripostă rusul, vă rog să vă retrageți acest calificativ acordat lui Nikolai Palander.

- Da, neîndemânic, repetă colonelul Everest, accentuând fiecare silabă a epitetului său, și pentru a vă întoarce vorbele rostite cu atâta ușurință adineaori, voi adăuga că în cazul în care operațiunile vor fi sistate din acest motiv, răspunderea va cădea asupra rușilor, iar nu asupra englezilor!

- Colonele, strigă Mathieu Strux, ai cărui ochi scăpărau, cuvintele d-voastră...

- Cuvintele mele sunt toate cântărite, domnule, prin urmare, de acum înainte și până când îl vom găsi pe expertul d-voastră în calcule, orice operațiune este suspendată! Sunteți gata de plecare?

- Eram gata chiar mai înainte să fi rostit d-voastră un singur cuvânt! răspunse cu amărăciune Mathieu Strux.

După asta, cei doi adversari se duseră spre căruțele lor, deoarece tocmai atunci sosise și caravana.

Sir John Murray, care-l însoțea pe colonelul Everest, nu se putu stăpâni să nu-i spună:

- E un mare noroc că neîndemânaticul acesta n-a pierdut și registrul dublu cu măsurile.

- Tocmai la asta mă gândeam și eu, răspunse simplu colonelul.

Cei doi englezi îl luară apoi la întrebări pe vânătorul Mokum. Vânătorul le spuse că Nikolai Palander dispăruse de două zile, că fusese văzut ultima oară pe flancul caravanei, la douăsprezece mile de tabără, că el, Mokum, îndată ce a aflat de dispariția savantului, începuseră să-l caute, ceea ce a întârziat sosirea sa, că negăsindu-l a vrut să vadă dacă, din întâmplare, acest „calculator” nu s-a alăturat camarazilor lui la nord de Nosub. Or, fiindcă nu era, și-a propus să-și îndrepte cercetările spre nord-est în partea păduroasă a regiunii, adăugând că nu mai trebuie pierdut niciun minut, dacă voiau să-l regăsească în viață pe Nikolai Palander.

Într-adevăr, trebuiau să se grăbească. De două zile, savantul rus rătăcea la întâmplare într-o regiune frecventată des de fiarele sălbatice. Nu era un om care să știe să se descurce, întrucât trăise toată viața în lumea cifrelor și nu în cea reală! Acolo unde un altul ar fi găsit cu ce să se hrănească, sărmanul ar fi murit, desigur, de foame. Trebuia, prin urmare, a-i veni cât mai grabnic în ajutor.

După o oră, colonelul Everest, Mathieu Strux, sir John Murray și cei doi tineri astronomi părăsiră tabăra conduși de vânător. Toți încălecară pe cai iuți, chiar și savantul rus, care se crampona în șa la modul grotesc, blestemându-l printre dinți pe nefericitul Palander, care-l pusese la o așa corvoadă. Camarazii lui, gravi și „cum se cădea”, nu dădură atenție strâmbăturilor pe care astronomul din Pulkowa le făcea pe cal, animal iute și foarte sensibil la gură.

Înainte de a părăsi tabăra, Mokum îl rugă pe foreloper să-i împrumute câinele, animal fin și inteligent, abil adulmecător, foarte apreciat de bușman. Acest câine, după ce mirosi o pălărie aparținând lui Nikolai Palander, se lansă în direcția nord-est, pe când stăpânul său îl ațâța printr-un fluierat aparte. Mica trupă urmă îndată animalul și dispăru în curând la marginea unui crâng des.

Toată ziua, colonelul Everest și însoțitorii lui urmăriră ducerile și întoarcerile câinelui. Acest înțelept animal înțelesese perfect ceea ce i

se ceruse, dar nu putea da de urmele savantului răătăcit, și nicio pistă nu putea fi urmată regulat și sigur. Câinele, încercând să recunoască mirosurile emanate de teren, mergea înainte, dar se întorcea îndată fără să fi găsit vreo urmă evidentă.

La rândul lor, savanții nu neglijau niciun mijloc de a-și semnala prezența în această regiune pustie. Ei strigau, trăgeau focuri de pușcă, sperând să fie auziți de Nikolai Palander, oricât de distrat sau de absorbit ar fi fost. Împrejurimile taberei au fost cercetate astfel pe o rază de cinci mile, când se înseră și fură suspendate căutările. Trebuiau să le reia a doua zi în zori.

În timpul nopții, europenii se adăpostiră sub un desiș de arbori, dinaintea unui foc de lemne, pe care bușmanul îl întreținea cu grijă. Câteva mugete de fiare sălbatică fură auzite. Prezența animalelor feroce nu-i putea liniști nicidecum pe căutători, care se gândeau cu teamă la Nikolai Palander. Acest nenorocit, sleit de puteri, flămânzit, înfrigurat de această noapte rece, expus atacurilor hienelor care mișunau din belșug în această parte a Africii, oferea puține speranțe de a fi găsit! Asta era preocuparea tuturor. Colegii nenorocitului astronom petrecură multe ore discutând, făcând planuri și căutând mijlocul de a ajunge până la el. Englezii arătară, în această împrejurare, un devotament de care Mathieu Strux însuși se arătă mișcat. Mort sau viu, grupul se hotărî să-l găsească neapărat, cu orice preț, pe savantul rus, chiar dacă operațiunile trigonometrice ar fi fost amânate la nesfârșit.

În sfârșit, după o noapte cât un veac, veni ziua. Căii fură repede înșeuăți și cercetările reluate pe o rază mai mare. Câinele o luă înainte și mica trupă se ținea pe urmele lui.

Înaintând spre nord-est, colonelul Everest și însoțitorii lui străbăteau o regiune foarte umedă. Cursurile de apă, fără însemnătate, ce-i drept, se înmulțeau. Trecură foarte ușor prin vaduri, păzindu-se de crocodili, din care sir John Murray văzu atunci primele exemplare. Erau niște reptile foarte mari, cu o lungime până la douăzeci și cinci - treizeci de picioare, animale de temut prin lăcomia lor și dificil de evitat în apele lacurilor sau ale fluviilor. Nevoind să-și piardă vremea luptându-se cu acești uriași saurieni,

bușmanul îi ocolea și îl reținea pe sir John, gata să tragă în ei un glont. Când unul dintre acești monștri se arăta printre ierburile înalte, caii o luau la goană și scăpau ușor de urmărirea lor. În mijlocul eleșteurilor mari, formate de apele mai multor rios, îi vedeai cu zecile, cu capul deasupra apei, sfâșiind vreo pradă întocmai câinilor și clămpănind încet din fioroasele lor fălci.

Totuși, mica trupă, fără mare speranță, își continuă cercetările când prin crânguri dese, greu de străbătut, când pe câmpie, în mijlocul unor încurcate rețele de cursuri de apă, iscodind solul, observând cele mai mici urme, aici o ramură ruptă la înălțimea unui om, dincolo tufă de iarbă proaspăt călcată, mai departe o urmă aproape ștearsă și a cărei origine era necunoscută. Nimic nu-i putea pune pe acești căutători pe urmele nenorocitului Palander.

La un moment dat, ei înaintaseră cam vreo douăsprezece mile, la nord de ultima tabără, și, la sfatul vânătorului, se pregăteau să o ia spre sud-vest, când, deodată, câinele dădu pe neașteptate semne de neliniște. El lătra, mișcându-și voios din coada. Se depărtă câțiva pași, cu nasul în pământ, adulmecând iarba uscată de pe cărare. Apoi reveni în același loc, atras de câteva mirosuri deosebite.

- Colonele, strigă atunci bușmanul, câinele a simțit ceva. Ah! inteligent animal! E pe urmele vânatului; pardon, savantului pe care-l vânam. Să-l lăsăm în pace, să-l lăsăm în pace!

- Da, repetă sir John Murray după prietenul său, vânătorul, e pe urma lui. Auziți aceste schelălăituri! S-ar zice că-și vorbește lui însuși, încercând să-și formeze o părere. Aș da cincizeci de lire unui astfel de animal, dacă ne va duce la locul unde zace Nikolai Palander.

Mathieu Strux nu dădu nicio atenție modului în care se vorbea despre compatriotul său. Important era, mai întâi de toate, să fie găsit. Fiecare era deci gata să pornească pe urmele câinelui, imediat ce acesta ar fi detectat pista cea bună.

Momentul nu întârzie și, după un schelălăit puternic, animalul sări pe deasupra unui tufiș, apoi dispăru în adâncimea crângului.

Caii nu puteau să-l urmeze în această pădure de nepătruns, astfel încât colonelul Everest și însoțitorii lui fură nevoiți să o ocolească,

ghidându-se după lătrăturile depărtate ale câinelui. O anumită speranță îi însuflețea. Nu mai rămânea nicio îndoială că animalul era pe urmele savantului rătăcit și, ca să nu-i piardă urma, a luat-o de-a dreptul.

O singură întrebare se punea în acele clipe: Nikolai Palander era viu sau mort?

Era ora unsprezece dimineața. După aproape douăzeci de minute, lătrăturile după care se conduceau nu mai fură auzite. Cauza o constituia, oare, depărtarea, sau animalul era derutat? Bușmanul și sir John, care mergeau înainte, erau foarte neliniștiți. Ei nu mai știură în ce direcție s-o ia, când lătrăturile răsunară din nou la circa o jumătate de milă, spre sud-est, însă afară din pădure. Îndată caii, împunși țeapăn cu pintenii, o luară într-acolo.

Din câteva sărituri, trupa ajunsese pe un teren foarte mlăștinos. Se auzea bine câinele, dar nu putea fi zărit. Trestii înalte de douăsprezece până la cincisprezece picioare împânzeau locul.

Călăreții fură siliți să meargă pe jos; după ce legară caii de un copac, ei se strecurară printre trestii, călăuzindu-se după lătrăturile câinelui. Curând trecură de acest hățiș de trestii dese și foarte greu de străbătut. Într-o adâncitură mare a solului, o lagună, lată și lungă de o jumătate de milă, își întindea apele sale cenușii și murdare. Câinele se opri pe marginile noroioase ale mocirlei, lătrând cu furie.

- Iată-l, Iată-l! strigă bușmanul.

Într-adevăr, la extremitatea unui fel de peninsulă, stând pe o buturugă, nemișcat, la trei sute de pași, Nikolai Palander era acolo, nevăzând și neauzind nimic, cu un creion în mână și cu un carnet pe genunchi, calculând, fără îndoială.

Camarazii lui nu-și putură reține un strigăt. Savantul rus era pândit, la douăzeci de pași cel mult, de un grup de crocodili, cu capul afară din apă, și el nici măcar habar nu avea de prezența saurienilor! Aceste lacome animale înaintau încet și puteau să-l tragă în apă într-o clipă.

- Să ne grăbim, zise vânătorul încet, nu știu ce mai așteaptă acești crocodili de nu se aruncă asupra lui!

- Așteaptă, poate, să fie nițel fezandat! nu se putu stăpâni să nu răspundă sir John, făcând aluzie la faptul observat de indigeni, că reptilele în cauză nu consumă niciodată carne proaspătă.

Bușmanul și sir John recomandară celorlalți însoțitori să-i aștepte în acest loc, apoi ocoliră laguna, astfel încât să ajungă la istmul strâmt, ce ducea aproape de Nikolai Palander.

Nu merseră două sute de pași, când crocodilii începură să iasă din apă, înaintând pe pământ, drept spre prada lor.

Savantul nu vedea nimic. Nu-și lua ochii de pe carnet. Mâna lui scria în continuare cifre.

- Să ochim, și cu sânge rece, sau e pierdut, murmură vânătorul la urechea lui sir John.

Atunci, în genunchi, amândoi ochiră reptilele cele mai apropiate și traseră. O detunătură dublă răsună. Doi dintre monștri, cu șira spinării sfărâmată, se prăbușiră în apă, iar restul grupului dispăru într-o clipă sub suprafața lacului.

La zgomotul armelor de foc, Nikolai Palander ridică, în sfârșit, capul. Își recunoscă camarazii și alergă spre ei, fluturându-și carnetul:

- Am găsit, am găsit-o! striga el.

- Ce-ai găsit, domnule Palander? îl întrebă sir John.

- O eroare zecimală în logaritmul o sută treizeci din tabelul lui James Wolston!

Într-adevăr, găsisese această eroare, demnul de el! Descoperise o greșeală de logaritm! Avea dreptul la premiul de o sută de livre promis de editorul James Wolston! Trecuseră aproape zile de când rătacea prin aceste pustietăți, iată cum își petrecuse vremea celebrul astronom de la observatorul din Helsingfors.



## Capitolul XII

### O stație pe gustul lui sir John

**d**n sfârșit, expertul rus în calcule fu găsit. Întrebat cum a trăit în aceste patru zile, el nu știu ce să spună. Avea cunoștința de pericolele prin care trecuse? Asta nu prea era sigur. Când i se povesti întâmplarea cu crocodilii, nu voi s-o creadă și o luă drept glumă. Îi era foame? Mai deloc. Se hrănise cu cifre, și se hrănise atât de bine, încât reușise să găsească o eroare în tabelul cu logaritmi al lui Wolston.

În prezența colegilor săi, Mathieu Strux, din amor propriu național, nu voi să-i reproșeze nimic lui Nikolai Palander, dar se crede că, între patru ochi, astronomul primi o muștruliuială strașnică din partea șefului său, care-l pofti să nu se mai lase furat de studiile sale logaritmice.

Operațiunile fură imediat reluate. Câteva zile lucrările au mers destul de bine. O vreme senină și liniștită favoriza observațiile, fie în măsurarea unghiurilor stației, fie a distantelor zenitale. Noi triunghiuri au fost adăugate la rețea și unghiurile fură determinate cu exactitate prin observări multiple.

La 28 iunie, astronomii obținuseră, din punct de vedere geodezic, baza celui de-al cincisprezecelea triunghi. După socoteala lor, acest triunghi trebuia să cuprindă partea meridianului ce se întindea între al doilea și al treilea grad. Pentru a-l termina, mai rămâneau de măsurat cele două unghiuri adiacente, vizând o stație situată la vârful său.

În această fază apăru o dificultate fizică. Ținutul, plin cu păduri cât vedeai cu ochii, nu era deloc potrivit pentru stabilirea unor semnale. Înclinarea generală, destul de mare de la sud spre nord, făcea dificilă nu numai punerea, dar chiar și vizibilitatea pilonilor.

Un singur punct putea servi pentru stabilirea unui reverber, dar la o mare distanță. Era vârful unui munte de două până la trei sute de picioare înălțime, care se afla la circa treizeci de mile spre nord-vest. În atari condiții, laturile acestui al cincisprezecelea triunghi ar fi depășit lungimea de douăzeci de mii de stânjeni, lungime care fu uneori stabilită în cvadruplu în diferitele măsuri trigonometrice, dar pe care membrii comisiei anglo-ruse nu o atinseră încă.

După îndelungi discuții, astronomii hotărâră să instaleze un reverber electric pe această înălțime, iar ei să facă popas până ce va fi pus semnalul. Colonelul Everest, William Emery și Mihail Zom, însoțiți de trei marinari și de doi bușmani conduși de foreloper, fură desemnați pentru a se duce la noua stație și să stabilească mira luminoasă, destinată unei operațiuni de noapte. Într-adevăr, distanța era prea mare pentru a se hazarda să fie privită în timpul zilei cu o certitudine suficientă.

Micul grup, prevăzut cu instrumente și cu aparatele necesare încărcate pe catări, cât și cu provizii, plecă în dimineața zilei de 28 iunie. Colonelul Everest nu credea să ajungă decât a doua zi la baza muntelui, iar reverberul electric nu putea fi stabilit decât în noaptea de 29 spre 30. Observatorii, rămași în tabără, urmau să observe vârful luminos al celui de-al cincisprezecelea triunghi abia după treizeci și șase de ore cel puțin.

În timpul absenței colonelului Everest, Mathieu Strux și Nikolai Palander reveniră la ocupațiile lor obișnuite. Sir John Murray și bușmanul cutreierară împrejurimile taberei și uciseră câteva animale aparținând speciei antilopelor, atât de variată în regiunile Africii Australe.

Sir John adăugă trofeelor sale vânătoarești și doborârea unei girafe, animal frumos, rar în ținuturile de nord, dar foarte comun în



câmpiile de sud. Vânătoarea de girafe este privită de cunoscători ca „un sport frumos”. Sir John și bușmanul deteră peste o turmă de vreo douăzeci de exemplare sălbatice și foarte sperioase, de care nu putură să se apropie la mai mult de cinci sute de yarzi. Totuși, o girafă-femelă se desprinsese din grup și cei doi vânători se hotărâră s-oucidă. Animalul o luă la fugă în trap ușor, lăsându-se urmărită de bună voie, dar atunci când caii lui sir John și ai bușmanului se apropiară foarte aproape de ea, girafa, răsucindu-și coada în sus, o rupse mai repede la fugă. Cei doi au trebuit s-o urmărească mai mult de două mile. În sfârșit, un glonte în spate, trimis de carabina lui sir John, o doborî pe coaste. Era un admirabil exemplar din specia „cal la gât, bou la picioare, cămilă la cap”, cum ziceau romanii, și a cărei piele roșie era împestrițată cu pete albe. Acest ciudat rumegător nu măsură mai puțin de unsprezece picioare înălțime, de la copite până la capătul coarnelor sale mici și îmbrăcate în piele.

În noaptea următoare, cei doi astronomi ruși luară câteva înălțimi bune ale stelelor, care îi ajutară să stabilească latitudinea zonei de campare.

Ziua de 29 iunie trecu fără incidente. Se așteptă noaptea viitoare cu o anumită nerăbdare, pentru a fixa vârful celui de-al cincisprezecelea triunghi. Noaptea sosi, o noapte fără lună, fără stele, dar uscată, în care nu fu semnalată ceața, noapte foarte potrivită, în consecință, pentru ridicarea unei mire îndepărtate.

Toate dispozițiile preliminare fuseseră luate, iar lentila cercului repetitor, orientată din timpul zilei în direcția vârfului muntelui, trebuia să vizeze rapid reverberul electric, în cazul în care depărtarea l-ar fi făcut invizibil vederii simple.

Așadar, pe toată durata nopții de 29 spre 30 iunie, Mathieu Strux, Nikolai Palander și sir John Murray stătură înaintea ocularului instrumentului lor, dar nu zăriră vârful muntelui și nicio luminiță strălucind pe latura lui extremă.

Observatorii deduseră din asta că ascensiunea întâmpinase dificultăți serioase, iar colonelul Everest nu reușise să atingă vârful

conului înainte de sfârșitul zilei. Ei amânară deci observația lor pentru noaptea următoare, păstrând convingerea că aparatul luminos nu fusese instalat pe durata zilei.

Dar cât de mare le fu surprinderea, când la 30 iunie, spre ora două după-amiaza, colonelul Everest și însoțitorii lui, a căror întoarcere așa de precoce nu o bănuia nimeni, apărură în tabără.

Sir John ieși înaintea colegilor săi.

- Dumneata, colonele? strigă el.

- Chiar noi, sir John.

- Muntele este deci inaccesibil?

- Dimpotrivă, foarte accesibil, răspuse colonelul Everest, dar foarte bine păzit. De aceea venim după niște întăriri.

- Ce, niște indigeni?

- Da, niște indigeni ce merg în patru labe, cu coame negre, care l-au sfâșiat pe unul dintre caii noștri.

În câteva cuvinte, colonelul povesti colegilor săi călătoria care decurse în foarte bune condiții până la poalele muntelui. Acest munte însă, și-au dat seama apoi, nu putea fi trecut decât printr-o trecătoare aflată la sud-vest. Or, tocmai în unicul defileu care dădea în trecătoare, o turmă de lei își stabilise un adevărat „kraal”, conform spuselor foreloper-ului. Colonelul Everest a încercat în zadar să îndepărteze aceste fioroase animale, deoarece insuficient înarmat, trebui să bată în retragere, după ce pierdu un cal, căruia un leu splendid îi sfărâma șalele cu o lovitură de labă.

O astfel de povestire stârni interesul lui sir John Murray și al bușmanului. Acest „munte al leilor” era o stație care trebuia cucerită, stație absolut necesară, de altfel, pentru continuarea lucrărilor geodezice. Ocazia de a înfrunta cele mai de temut exemplare ale rasei feline era minunată, așa că expediția fu imediat organizată.

Toți savanții europeni, chiar și pacifistul Palander, voră să ia parte la ea, dar era nevoie ca unii dintre ei să rămână în tabără, pentru a măsura unghiurile adiacente ale bazei noului triunghi.

Înțelegând că prezența lui era necesară pentru controlul operațiunilor, colonelul Everest se resemnă să rămână în compania celor

doi astronomi ruși. Pe de altă parte, nu era niciun motiv care putea să-l oprească pe sir John. Detașamentul, destinat să forțeze poalele muntelui, era compus, așadar, din sir John, William Emery și Mihail Zorn, apoi bușmanul și, în sfârșit, trei idigeni, cărora Mokum le cunoștea curajul și sângele rece.

După ce strânseseră mâna colegilor lor, cei trei europeni părăsiră tabăra pe la ora patru seara, pătrunseră în desișuri și o luară în direcția muntelui. Își mână ră rapid caii și, până la orele nouă, străbătuseră o distanță de treizeci de mile.

Ajunși la două mile de munte, descălecară și își făcură un sălaș pentru noapte. N-au aprins niciun foc, întrucât Mokum nu voia să atragă atenția animalelor, pe care dorea să le doboare ziua, nici să provoace vreun atac nocturn.

Toată noaptea, mugetele lor răsunară aproape neconținut. Într-adevăr, aceste înfricoșătoare carnivore își părăsesc culcușurile și se duc după pradă numai sub oblăduirea întunericului. Niciun vânător nu închise ochii măcar un ceas, și bușmanul profită de această insomnie pentru a le da câteva sfaturi căpătate din experiență.

- Domnilor, zise el cu un ton liniștit, în cazul în care colonelul Everest nu s-a înșelat, vom avea mâine de înfruntat o turmă de lei cu coama neagră. Aceste fiare aparțin deci speciei celei mai feroce și mai periculoase. Trebuie să fim foarte atenți. Vă recomand să evitați primul salt al acestor animale, care poate depăși șaisprezece până la douăzeci de pași în lungime. Dacă prima lovitură nu le-a reușit, rar mai încearcă și a doua oară. Vorbesc din experiență. Când vor intra în bârlogul lor, în zori, atunci îi vom ataca. Însă ei se vor apăra, și se vor apăra bine. Pot să vă spun că, dimineața, leii sături sunt mai puțin feroce și, poate, mai puțin viteji; este deci o chestiune de stomac. E, de asemenea, și o chestiune de loc, deoarece sunt mai sfioși în regiunile unde omul îi hărțuiește fără milă. Însă aici, într-un ținut sălbatic, ei dau dovadă de cruzimea oricărei salbăciuni. Totodată, domnilor, vă recomand să evaluați bine distanțele înainte de a trage. Lăsați animalul să se apropie, nu trageți decât când sunteți siguri, în

plin, și ochiți în inimă. Mai adaug că trebuie să lăsăm caii în urmă. Aceste animale se sperie în fața leului și compromit siguranța călărețului. Vom lupta pe jos și cred că n-o să vă lipsească sângele rece.

Însoțitorii bușmanului ascultară în tăcere sfaturile vânătorului. Mokum redevenise omul răbdător din timpul vânătorii. Știau că se vor confrunta cu o situație gravă. Dacă, într-adevăr, leul nu se aruncă, de obicei, asupra omului care trece fără să-l provoace, devine extrem de furios când se simte atacat. Atunci e o fiară teribilă, căreia natura i-a dat suplețea ca să sară, forța ca să zdrobească, furia care-l face îngrozitor. Tocmai de aceea bușmanul recomandase europenilor sânge rece, și mai ales lui sir John, care se lăsa câteodată mânat de îndrăzneală.

- Să trageți într-un leu, zise el, cum ați trage într-o potârniche... fără nicio emoție. Iată tot secretul!

Acesta era, într-adevăr, tot secretul. Dar cine poate spune, când nu-i destul de oțelit, că își va păstra tot sângele rece în fața unui leu?

La ora patru dimineața, vânătorii părăsiră locul de popas, după ce și-au legat zdravăn caii în mijlocul unui crâng. Nu se luminase încă de ziuă. Câteva gene roșietice pluteau în ceața răsăritului. Obscuritatea era profundă.

Bușmanul recomandă însoțitorilor lui să-și verifice armele. Sir John Murray și el, înarmați fiecare cu o carabină, introduseră cartuș pe țevă. Mihail Zom și William Emery, purtând carabine ghintuite, reinnoiră capsele pe care umezeala nopții le-ar fi putut deteriora. Cât despre cei trei indigeni, ei erau înarmați cu arcurile de aloes, pe care le mânuiau cu multă dibăcie. Câți lei nu căzuseră sub loviturile săgeților lor!

Cei șase vânători, formând un grup compact, se îndreptară spre defileul căruia cei doi tineri savanți îi recunoscuseră în ajun marginile. Nu pronunțau niciun cuvânt și se strecurau agili printre arborii pădurii bătrâne ca niște piei-roșii sub desişul codrilor lor.

Curând, grupul ajunsese la trecătoarea îngustă, ce forma intrarea defileului. Din acest punct începea scobitura, săpată între doi pereți

de granit, ce ducea la primele pante ale trecătorii. Pe la jumătatea scobiturii, pe o porțiune lărgită de o surpătură, se afla vizuina ocupată de turma de lei.

Bușmanul luă atunci următoarele măsuri: sir John Murray, unul dintre indigeni și el trebuiau să înainteze singuri, mergând pe muchiile superioare ale defileului. Sperau să ajungă astfel aproape de vizuină și să scoată din bârlog sălbăticiunile, iar apoi să le împingă spre extremitatea inferioară a defileului. Acolo, cei doi tineri europeni și cei doi indigeni, stând la pândă, cu mâna pe pușcă și pe arcuri, urmau să-i ia în primire pe fugari.

Locul se potrivea de minune pentru această manevră. Acolo, se înălța un uriaș sicomor, care domina toată pădurea de jur împrejur și unde leii nu ar fi putut ajunge; era prin urmare un loc sigur. După cum se știe, aceste animale nu au fost înzestrate precum celelalte feline cu darul de a se cățăra în copaci. Vânătorii, astfel așezați la o oarecare înălțime, puteau să se ferească de salturile felinelor și să tragă nestingheriți.

Manevra cea mai periculoasă trebuia să fie executată de Mokum, sir John și unul dintre indigeni. La remarcă lui William Emery, vânătorul răspunse că nu se putea face altfel și stăruie să nu se aducă nicio schimbare planului său.

Ziua începu a miji, iar vârful muntelui se aprinse ca o torță sub răsfrângerea razelor soarelui. După ce-i văzu pe cei patru însoțitori postați pe ramurile sicomorului, bușmanul dădu semnalul de plecare. Sir John, indigenul și Mokum o luară pe o cărare capricios șerpuită pe peretele drept al defileului.

Cei trei îndrăzneți vânători înaintară astfel vreo cincizeci de pași, oprindu-se câteodată și observând îngusta cărare pe care o urcau. Bușmanul nu se îndoia că leii, după excursia lor nocturnă, intraseră în vizuinele lor, fie ca să împartă prada, fie ca să se odihnească. Poate că-i va surprinde chiar dormind și va termina mai repede cu ei.

La un sfert de oră după ce au pătruns în defileu, Mokum și cei doi însoțitori ajunseră înaintea vizuinei, la surpătura pe care le-o arătase Mihail Zorn. Acolo, se culcară pe burtă și examinară bârlogul.



Era o scobitură destul de largă, a cărei adâncime nu putea fi estimată în acel moment. Resturi de animale, bucăți de oase mascau intrarea. Nu mai rămânea nicio îndoială că era sălașul leilor, semnalat de colonelul Everest.

Însă în acest moment, contrar părerii vânătorului, peștera părea goală. Mokum, cu pușca încărcată se târî pe pământ și apoi, cățărându-se cu ajutorul genunchilor, putu să intre în vizuină. O singură privire, aruncată repede în interior, îi arăta că era goală. Această împrejurare, la care nu se gândise inițial, îl determină să-și modifice imediat planul. Cei doi însoțitori, chemați de el, îl ajunseră într-o clipă.

- Sir John, zise vânătorul, vânatul nostru n-a intrat în vizuină, dar n-o să întârzie mult. Îmi închipui că ar trebui să ne ocupăm locurile. Mai bine să fii atacat decât să ataci astfel de lei, mai ales când locul are o armă de apărare la porțile sale. Ce credeți?

- Gândesc ca și dumneata, bușmane, răspunse sir John Murray. Sunt sub ordinele dumitale și mă supun.

Mokum, sir John și indigenul pătrunseră în vizuină. Era o peșteră adâncă, presărată cu oase și carne sângerândă. După ce s-au încredințat că este absolut goală, vânătorii se grăbiră să baricadeze intrarea cu ajutorul unor pietroaie, pe care le rostogoliră cu multă greutate, și le puseră unele peste altele. Intervalele lăsate între ele fură astupate cu crengi și ierburi uscate, aflate din abundență pe partea stâncoasă a defileului. Această muncă nu dură decât câteva clipe, deoarece intrarea peșterii nu era mare. Apoi vânătorii se așezară în spatele baricadelor și așteptară.

Așteptarea lor nu fu lungă. Pe la ora cinci și un sfert, un leu și două leoaice se iviră la o sută de pași de vizuină. Erau niște animale de o statură mare. Scuturându-și coama neagră și măturând pământul cu coada, leul purta între dinți o antilopă întregă, pe care o scutura așa cum scutură o pisică un șoarece. Această greutate era un fleac pentru gura lui puternică, iar gâtul și-l mișca, deși greu împovărat, cu o ușurință uimitoare. Cele două leoaice, cu pielea galbenă, îl însoțeau zbenguindu-se.

După cum mărturisi mai târziu, Sir Jolm simțea că-i bate inima, mai să-i sară din piept. Ochii i se holbaseră nemăsurat, fruntea i se răcise și resimțea, în plus, un fel de frică amestecată cu mirare și groază. Dar asta nu dură mult, întrucât redeveni numaidecât stăpân pe sine. Cât despre cei doi camarazi ai lui, erau tot așa de liniștiți ca de obicei.

Totuși leul și cele două leoaice simțiră pericolul. La vederea vizuinei lor baricadate, s-au oprit. Îi despărțeau mai puțin de șaiszeci de pași. Masculul scoase un muget înăbușit și, urmat de cele două leoaice, se năpusti într-un lăstăriș spre dreapta, ceva mai sus de locul unde vânătorii se opriseră mai întâi. Puteau fi văzute destul de bine aceste îngrozitoare fiare, trecând printre ramuri, cu pielea galbenă, cu urechile în sus și cu ochii înflăcărați.

- Puii de potârniche sunt lângă noi, murmură sir Jolm la urechea bușmanului. Fiecare câte unul.

- Nu, răspuse Mokum încet, musafirii nu sunt toți și detunătura îi va speria pe ceilalți.

- Bușmanule, ești sigur de săgeata ta la această distanță? întrebă vânătorul.

- Da, Mokum, răspuse indigenul.

- Ei bine, în partea stângă a masculului, și înțepă-I în inimă.

Bușmanul întinse arcul și ochi cu mare atenție în tufăriș. Săgeata plecă șuierând. Un răget izbucni. Leul făcu un salt și căzu la treizeci de pași de peșteră. Acolo rămase înțepenit, cu dinții rânjiți și plini încă de sânge.

- Bravo!... bușmanule, zise vânătorul.

În acest moment, leoaicele părăsiră tufărișul și se îndreptară spre trupul inert al leului. La răgetele lor fioroase, alți doi lei, dintre care un mascul bătrân cu labe galbene, urmat de o a treia leoaică, apărură la cotitura defileului. Cuprinși de o furie îngrozitoare, coamele lor negre zburlete îi făceau să pară uriași, ca și cum mai crescuseră încă o dată pe cât erau. Săriră scoțând urlate de o intensitate fără seamăn.

- La carabine, acum, strigă bușmanul, și să tragem din fugă, fiindcă nu vor să se așeze!

Două detunături izbucniră. Unul dintre lei, lovit drept în rinichi de glonțul explozibil al bușmanului, căzu ca trăsnet. Celălalt leu ochit de sir John, cu o labă zdrobită, se repezi spre baricadă. Leoaicele furioase îl urmară. Aceste teribile animale voiau să forțeze intrarea peșterii și ar fi reușit ușor dacă un glonte nu le-ar fi oprit.

Bușmanul, sir John și indigenul se retrăseseră în fundul vizuinei. Armele fură repede încărcate. Una sau două împușcături fericite și fiarele ar fi căzut neînsuflețite, dar o împrejurare neprevăzută îi puse pe cei trei vânători într-o situație îngrozitoare.

Deodată, un fum gros umplu peștera. Una dintre fuituieli căzuse în mijlocul unor vreascuri uscate și le aprinsese. Curând, o dâră de flăcări întetită de vânt se întinse între oameni și animale. Leii se dădură înapoi. Vânătorii nu mai puteau rămâne în vizuină, întrucât erau expuși pericolului de a muri sufocați în câteva clipe.

Era o situație îngrozitoare. Nu mai puteau ezita.

- Afară, afară, strigă bușmanul, care începuse deja să se sufoce.

Vreascurile fură îndepărtate imediat cu patul puștii, pietrele bariCADEI împinse și cei trei vânători, pe jumătate sufocați, se repeziră afară în mijlocul unui vârtej de fum.

Indigenul și sir John abia avură timp să-și dea seama că amândoi fuseseră trântiți: africanul, de o lovitură de cap, englezul, de o lovitură de coadă a unor leoaice încă tefere. Izbit drept în piept, indigenul rămase nemișcat la pământ. Sir John bănuie că are piciorul rupt și căzu în genunchi. Dar în momentul în care animalul se repezi asupra lui, un glonte al bușmanului îl opri pe loc, și întâlnind un os îi explodă în trup.

În această clipă, Mihail Zom, William Emery și ceilalți doi bușmani se iviră la întorsura defileului și luară parte la luptă. Doi lei și o leoaică muriră atinși de gloanțe și de săgeți. Dar cei rămași în viață, celelalte două leoaice și masculul cu laba zdrobită de sir John erau încă de temut. Totuși carabinele ghintuite, mânuite de o mână sigură, intrară în acțiune. A doua leoaică, lovită de două gloanțe în cap și în spate, căzu. Leul rănit și a treia leoaică, făcând un salt minunat și trecând pe deasupra capetelor celor doi tineri astronomi, dispărură

la cotitura defileului, salutați pentru ultima oară de două gloanțe și de două săgeți.

Un „Ura” puternic ieși din pieptul lui sir John. Leii erau învinși. Patru leșuri zăceau pe pământ.

Se îngămădiră cu toții lângă sir John Murray. Cu ajutorul prietenilor, reuși să se ridice. Din fericire, piciorul nu era rupt. Cât despre indigen, el nu era decât amețit de strașnica lovitură pe care o primise, așa că după câteva minute își reveni în simțire. O oră mai târziu, micul grup ajunse în crângul unde-i așteptau caii, fără a mai fi dat ochii cu perechea de lei.

- Ei bine, îi spuse atunci Mokum lui sir John, sunteți mulțumit de puii noștri de potârniche africani?

- Încântat, răspunse sir John, frecându-și piciorul plin de contuzii, încântat! Însă ce mai coadă au, bravul meu bușman, ce mai coadă!

## Capitolul XIII

### Cu ajutorul focului

**d**in acest timp, colonelul Everest și colegii săi așteptau în tabără, cu o mare nerăbdare, rezultatul luptei de la poalele muntelui. Dacă vânătorii reușeau, mira luminoasă trebuia să apară la noapte. Se înțelege neliniștea cu care savanții și-au petrecut această zi. Instrumentele erau gata... Ele fuseseră îndreptate spre vârful muntelui, în așa fel încât să cuprindă în câmpul lentilei și cea mai slabă lumină. Însă această lumină se va arăta, oare?

Colonelul Everest și Mathieu Strux nu putură găsi o clipă de repaus. Singur Nikolai Palander, veșnic asorbit în calculele sale, uitase pericolul ce-i amenința pe colegii lui. Însă nu trebuie să-l învinuim de egoism. Am putea spune despre el ceea ce s-a afirmat despre matematicianul Bouvard: „Nu va înceta să calculeze decât numai atunci când va înceta să mai trăiască!...”

Totuși, trebuie menționat că în mijlocul acestor neliniști cei doi savanți englezi și ruși se gândeau atât la finalizarea operațiunilor lor geodezice, cât și la pericolele la care erau expuși prietenii lor. Aceste pericole le vor fi învins, oare, neuitând că mai aparțin științei? Rezultatul îi preocupa. Un obstacol fizic, dacă nu era înlăturat, putea să oprească definitiv lucrările lor, sau cel puțin sau să le întârzie. Este deci ușor de înțeles neliniștea celor doi astronomi, în această interminabilă zi.

În sfârșit, sosi noaptea. Trebuind să observe fiecare câte o jumătate de oră, colonelul Everest și Mathieu Strux se postară, pe rând, în fața ocularului lunetei. În mijlocul acestei obscurități, ei nu rosteau niciun cuvânt și se schimbau cu o exactitate cronometrică.

Orele se scurgeau. Trecuse de miezul nopții. Nu se văzu încă nimic apărând pe acest pisc întunecat. În sfârșit, pe la ora trei fără un sfert, colonelul Everest, ridicându-se, zise numai un cuvânt:

-Semnalul.

Întâmplarea îl favorizase, spre marea ciudă a colegului său rus, care veni să constate el însuși apariția reverberului. Dar Mathieu Strux se abținu de la orice comentariu și nu spuse niciun cuvânt.

Ridicarea fu efectuată cu cele mai mari precauții și, după câteva observații repetate, unghiul măsurat da  $73^{\circ} 58' 42'' 413$ ; această măsură fusese obținută până la o miime dintr-o secundă, respectiv cu o exactitate absolută, dacă putem spune așa.

A doua zi, 2 iulie, tabăra fu ridicată în zori. Colonelul Everest voia să-și reîntâlnească însoțitorii cât mai curând cu putință. Se grăbea să afle dacă victoria asupra leilor de la poalele muntelui nu l-a costat prea scump. Căruțele se puseră în mișcare sub conducerea foreloper-ului și, la amiază, toți membrii comisiei științifice erau reuniți. Niciunul dintre ei, după cum se știe, nu lipsea la apel. Incidentele diverse ale luptei împotriva leilor fură povestite, și învingătorii, foarte călduros felicități.

În timpul acestei dimineți, sir John Murray, Mihail Zom și William Emery măsuraseră din vârful muntelui distanța unghiulară a unei noi stații situate la câteva mile spre vest de meridian. Operațiunile puteau deci continua fără întârziere. Luând, de asemenea, înălțimea zenitală a câtorva stele, astronomii calculară latitudinea piscului, fapt care-l determină pe Nikolai Palander să concluzioneze că o a doua secțiune a arcului meridian, echivalentă cu un grad, fusese obținută în urma ultimelor măsurători trigonometrice. Erau deci, în consecință,  $2^{\circ}$  deduse la bază pentru o serie de cincisprezece triunghiuri.

Lucrările fură reluate imediat și se desfășurau în condiții satisfăcătoare, sperându-se să nu se interpună în fața lor niciun obstacol fizic, care să le amâne finalizarea. Vreme de cinci săptămâni cerul fu senin și potrivit observațiilor. Regiunea, puțin accidentată, se preta instalării mirelor. Sub conducerea bușmanului, taberele erau organizate regulat. Provițiile nu lipseau. Vânătorii caravanei, cu sir



*Lucrările fură reluate imediat...*

John în frunte, aprovizionau permanent expediția. Toate mergeau bine. Onorabilul englez nu mai prididea cu numărutul varietăților de antilope și de bivoli sălbatici răpuși de gloanțe. Starea de sănătate a oamenilor era mulțumitoare. Apa încă nu se rarefiase în cutele pământului. În sfârșit, discuțiile dintre colonelul Everest și Mathieu Strux păreau să capete un aspect moderat, spre mulțumirea colegilor lor. Fiecare dădea dovadă de zel și se putea preconiza deja succesul definitiv al lucrărilor, când o dificultate locală le afectă momentan și reaprinse rivalitățile naționale.

Era în 11 august. Încă din ajun, caravana străbătea o regiune păduroasă, ale cărei crânguri și păduri se succedau din milă în milă. În dimineața aceea, căruțele se opriră înaintea unei îngrămădiri de arbori seculari, ale căror vârfuri se pierdeau până dincolo de orizont. Nimic nu este mai impozant decât aceste mase de verdeață, ce se întind ca o perdea la o sută de picioare deasupra pământului. Acolo, se întrețeseau esențele cele mai diverse de „gunda”, de „mosokoso”, de „mukomdu”, lemne căutate pentru construcții navale, abanoși cu trunchiuri groase și a căror scoarță acoperă un miez de culoare neagră, „bauhinia”, cu fibre tari ca fierul, „buchneras” cu flori portocalii, superbi „roodeblatts” cu trunchiuri albicioase și cu frunze stacojii de un efect de nedescris, numeroși guaiaci, dintre care unii aveau o grosime de până la cincisprezece picioare. Din acest masiv vegetal de nepătruns răzbătea un murmur, deopotrivă emoționant și grandios, amintind zgomotul unui surf pe o coastă nisipoasă. Era vântul care, trecând prin acest desiș dens de ramuri, se estompa la marginea uriașei păduri.

La o întrebare pusă de colonelul Everest, vânătorul răspunse:

- E pădurea Ravuma!
- Care este lățimea ei de la est la vest?
- Patruzeci și cinci de mile.
- Și lungimea de la sud la nord?
- Aproape zece mile.
- Și cum vom trece prin această masă deasă de copaci?



- Nu putem s-o străbătem, răspuse Mokum. Nu-s cărări practicabile. Nu avem alt mijloc decât să o ocolim, fie pe la est, fie pe la vest.

Auzind răspunsurile așa de precise ale bușmanului, șefii expediției fură foarte încurcați. Desigur că nu puteau fi dispuse ținte de miră în această pădure care se întindea pe un teren absolut neted. A oocoli însemna să se depărteze cu douăzeci până la douăzeci și cinci de mile de o parte sau de alta a meridianului, ceea ce mărea volumul lucrărilor de triangulație și impunea, poate, adăugarea unui număr de douăsprezece triunghiuri auxiliare seriei trigonometrice.

Se ivise deci o dificultate reală, un obstacol natural. Chestiunea era importantă și greu de rezolvat. După ce fu așezată tabăra la umbra unui desiș de arbori măreți, cam la o depărtare de o jumătate milă de liziera pădurii, astronomii fură convocați la un consiliu, în scopul de a se lua o decizie în acest sens. Ipoteza efectuării triangulației în mijlocul acestei aglomerări masive de arbori fu imediat înlăturată. Era clar că nu se putea opera în astfel de condiții. Rămânea deci soluția ocolirii obstacolului, fie spre stânga fie spre dreapta, abaterea fiind aproape aceeași pe fiecare latură, fiindcă meridianul străbătea pădurea exact pe la mijloc.

Membrii comisiei anglo-ruse ajunseră, așadar, la concluzia că bariera de netrecut a pădurii trebuia ocolită. Dacă era spre est sau spre vest, nu avea nicio importanță. Or, tocmai asupra acestui punct fără însemnătate se iscă o discuție violentă între colonelul Everest și Mathieu Strux. Cei doi rivali, care stătuseră deoparte o vreme, își redescoperiră vechea animozitate, care trecu firesc de la o stare latentă la una sensibilă, degenerând în cele din urmă într-o altercație gravă. Colegii lor au încercat, în van însă, să se interpună între ei. Cei doi șefi nu voiau să audă nimic. Unul, englezul, opta pentru dreapta, direcție care apropia expediția de ruta urmată de David Livingstone, în prima lui călătorie la cataractele fluviului Zambezi, și exista cel puțin un motiv, deoarece acest ținut, mai cunoscut și mai frecventat, putea oferi anumite avantaje. Cât despre rus, el alegea stânga, și asta,

evident, pentru a contracara opinia colonelului. Iar în cazul în care colonelul ar fi optat pentru stânga, el ar fi ales dreapta.

Cearta mergea prea departe și se putea prevedea chiar o sciziune între membrii comisiei. Mihail Zorn și William Emery, sir John Murray și Nikolai Palander nu-i putură liniști și părăsiră conferința. Încăpățânarea celor doi rivali nu împiedică însă lucrările întrerupte în acest punct, care continuă cu efectuarea a două serii de triunghiuri oblice.

Ziua trecu fără să se ajungă la o înțelegere. A doua zi, 12 august, sir John, prevăzând că cei doi încăpățânați nu vor ajunge la un acord, se duse la bușman și-i propuse să cutreiere împreună împrejurimile. Poate că în acest timp cei doi astronomi vor ajunge să se înțeleagă. În tot cazul, o bucată de vânat proaspăt nu era de disprețuit.

Mokum, ca totdeauna gata, își fluieră câinele, Top, și cei doi vânători, străbătând crângurile, cercetând liziera pădurii, mai vorbind, mai iscodind, se depărtară câteva mile de tabără.

Firesc, convorbirea se axa în jurul incidentului care împiedica continuarea lucrărilor geodezice.

- Îmi închipui, zise bușmanul, că ridicăm tabăra, pentru câtva timp, la marginea pădurii Ravuma. Cei doi șefi ai noștri nu sunt nici pe departe gata să cedeze unul în fața altuia. Înălțimea Voastră să-mi permită această comparație, dar unul trage hăis și altul cea, ca niște boi care nu se înțeleg, și în felul acesta căruța stă pe loc.

- Este o situație neplăcută, răspuse sir John Murray, și tare mă tem ca nu cumva această încăpățânare să nu provoace o separare completă. De n-ar fi interesele științei, această rivalitate de astronomi m-ar lăsa destul de indiferent, bravule Mokum. Ținuturile bogate în vânat ale Africii au cu ce mă distra, și până în clipa în care cei doi rivali se vor înțelege, le voi cutreiera cu arma în mână.

- Dar, de data aceasta, Înălțimea Voastră crede că se vor înțelege în privința acestui punct? Eu unul n-o cred, și cum vă spuneam, popasul nostru se poate prelungi la infinit.

- Mă tem și eu, Mokum, răspuse sir John. Amândoi șefii se ceartă pentru o chestiune fără însemnătate, din nenorocire, și care nu

poate fi rezolvată științific. Amândoi au și nu au dreptate. Colonelul Everest a declarat categoric că nu va ceda. Strux s-a jurat că se va împotrivi pretențiilor colonelului, iar acești doi savanți, care s-ar fi putut înțelege, fără îndoială, în privința unui argument științific, nu vor consimți niciodată să facă o concesie oarecare, pur și simplu, din amor propriu. Este, într-adevăr, regretabil, pentru interesul lucrărilor noastre, că pădurea aceasta e tăiată în două de traiectoria meridianului!

- La naiba cu pădurile! replică bușmanul, când este vorba de asemenea operațiuni. Nu zău, ce idee au avut acești savanți să măsoare lungimea sau lățimea Pământului? Vor fi mai avansați după ce-și vor încheia măsurătorile cu pasul și cu stânjenu? Din parte-mi, înălțimea Voastră, prefer să nu bag în seamă toate aceste lucruri! Îmi place mai ales să cred că este imens, infinit, globul pământesc pe care-l locuiesc, și mai cred că înseamnă mai curând a-l micșora decât a-i cunoaște exact măsurile. Nu, sir John, de-aș trăi și o sută de ani, tot n-aș putea admite vreodată folosul acestor lucrări ale d-voastră!

Sir John nu se putu stăpâni să nu zâmbească. Problema în speță fusese adesea dezbătută între el și vânător, iar acest neștiutor copil, acest hoinar al pădurilor și al câmpiilor, acest îndrăzneț căutător al urmelor de sălbăticiuni, negreșit că nu putea pricepe interesul științific acordat unei triangulații. Câteodată, sir John îl tot zorise în această privință, dar bușmanul îi răspundea prin argumente marcate de o adevărată filosofie naturală, pe care o înfățișa cu un fel de elocvență sălbatică, căruia el, jumătate savant, jumătate vânător, îi prețuia farmecul.

Tot vorbind astfel, sir John și Mokum urmăreau micul vânat al câmpiei, iepuri de munte, „giosciures”, o specie nouă de rozătoare recunoscută de Ogilly sub numele *graphicerus elegans*, câțiva ploieri cu țipăt ascuțit, și stoluri de potârniche cu penajul cafeniu, galben și negru. Dar se poate spune că numai sir John făcea onorurile acestei vânători. Bușmanul trăgea puțin. Părea preocupat de rivalitatea celor doi astronomi, care putea compromite reușita expediției. Incidentul „cu pădurea” firește că-l sâcâia mai mult decât îl neliniștea pe

sir John. Vânatul, oricât de variat era, nu-i provoca decât o vagă atenție. Semn rău din partea unui asemenea vânător!

Într-adevăr, o idee, inițial evazivă, îl rodea pe bușman, și încet-încet căpătă o formă mai lămurită în creierul lui. Sir John îl auzi vorbindu-și singur, întrebându-se și răspunzându-și tot singur. Îl vedea cu pușca în repaos, neatent la toate momelile vânatului cu pene sau păros, stând nemișcat și tot atât de absorbit cum ar fi fost Nikolai Palander însuși în căutarea unei erori logaritmice. Dar sir John respecta această stare sufletească și nu voi să-l abată în niciun chip pe însoțitorul lui de la o atât de serioasă preocupare.

De două-trei ori în timpul acestei zile, Mokum se apropie de sir John și-i spuse:

- Astfel, Înălțimea-Voastră crede că Mathieu Strux și colonelul Everest nu vor ajunge să se înțeleagă?

La această întrebare, sir John răspundea invariabil că înțelegerea i se părea dificilă și că existau temeri legate de o sciziune între englezi și ruși.

O ultimă dată, pe seară, la câteva mile înainte de tabără, Mokum mai puse aceeași întrebare și primi același răspuns. Dar atunci el adăugă:

- Ei bine, înălțimea Voastră poate sta liniștită, am găsit mijlocul de a da dreptate savanților noștri, fiecăruia în parte!..

- Adevărat, vrednicul meu vânător? întrebă sir John destul de surprins.

- Da! o repet, sir John. Nu mai departe decât mâine, colonelul Everest și domnul Strux nu vor mai avea niciun motiv de ceartă, dacă e vântul prielnic.

- Ce vrei să spui, Mokum?

- Mă pricep eu bine, sir John.

- Ei bine, fă cum știi, Mokum! Vei fi răsplătit de Europa savantă și numele tău va fi înscris în analele Științei!..

- E prea multă cinste pentru mine, sir John, răspunse bușmanul și, negreșit, rumegându-și planul, nu mai adăugă niciun cuvânt.

Sir John respectă acest mutism și nu ceru nicio altă explicație bușmanului. Deși recunoștea că nu putea ghici prin ce mijloc pretindea însoțitorul său că-i va împăca pe acești doi îndărătnici, care compromiteau atât de ridicol succesul expediției.

Vânătorii se înapoiară în tabără pe la ora cinci seara. Chestiunea bătea pasul pe loc, și chiar situația respectivă a rusului și a englezului se înrăutățise. Intervenția repetată a lui Mihail Zorn și a lui William Emery nu adusesese niciun rezultat. Interpelări personale, schimbate în mai multe rânduri între cei doi rivali, insinuări regretabile, formulate dintr-o parte și din alta, făcea acum cu neputință orice apropiere. Existau chiar temeri că cearta, dusă pe un astfel de ton, putea degenera într-o provocare. Viitorul triangulației era deci până la un anumit punct compromis, în afară doar de cazul în care fiecare dintre acești savanți n-ar fi continuat-o separat și pe cont propriu. Dar, în acest caz, ar fi urmat o separare imediată, și această perspectivă îi mâhnea mai ales pe cei doi tineri, atât de obișnuiți unul cu altul, atât de strâns legați printr-o simpatie reciprocă.

Sir John pricepu ce se petrecea între dâșșii. El ghici chiar cauza tristeții lor. Poate că i-ar fi putut liniști, spunându-le vorbele bușmanului; dar oricâtă încredere ar fi avut în acesta din urmă, nu voia să pricinuiască tinerilor săi prieteni o falsă bucurie, și deci se hotărî să aștepte până a doua zi îndeplinirea promisiunii vânătorului.

În timpul serii, Mokum nu-și schimbă cu nimic îndeletnicirile obișnuite. Organiză paza taberei, așa cum făcea de obicei. Supraveghe așezarea căruțelor și luă toate măsurile necesare pentru a asigura siguranța caravanei.

Sir John credea că vânătorul își uitase promisiunea. Înainte de a se duce să se odihnească, voi să-l mai iscodească puțin pe colonelul Everest în privința astronomului rus. Colonelul însă se arătă neînduplecat, adăugând că, în cazul în care Mathieu Strux nu va ceda, englezii și rușii se vor separa, dat fiind că „sunt lucruri ce nu pot fi răbdate, chiar din partea unui coleg”.

La auzul acestor spuse, sir John, foarte neliniștit, se duse lacul-care și, fiind foarte obosit din cauza vânătorii, adormi pe dată.

Pe la orele unsprezece seara, fu trezit pe neașteptate. O agitație neobișnuită îi cuprinsese pe indigeni. Forfoteau buimaci încolo și încoace prin tabără.

Sir John se sculă numaidecât și îi găsi pe toți camarazii săi în picioare.

Pădurea era în flăcări!

Ce priveliște! În acea noapte întunecoasă, pe fondul negru al cerului, pânda de flăcări părea că se înalță până la zenit. Într-o clipă, incendiul s-a răspândit pe o întindere de mai multe mile. Sir John se uita la Mokum, care stătea nemișcat lângă el. Dar Mokum nu-i răspunse la privirea lui. Atunci îl înțelese. Focul trebuia să deschidă o cale savanților prin această pădure seculară.

Adiind dinspre sud, vântul favoriza planurile bușmanului. Aerul se năpustea ca și cum ar fi ieșit dintr-un ventilator, ațâța focul și satura cu oxigen hățiturile aprinse. Înviora flăcările, smulgea tăciuni, crăci ignifuge, cărbuni incandescenti și-i ducea departe, în tufișurile dese, care deveneau îndată noi focare de foc. Aria de răspândire a focului se extindea și se adâncea tot mai mult în pădure. O căldură mare se simțea până în tabără. Lemnul mort, tasat sub ramurile înnegrite, trosnea. În mijlocul trâmbei de flăcări, câteva străluciri mai vii generau brusc țâșnituri de lumină. Erau copacii rășinoși, care se aprindeau ca niște făclii. De aici, adevărate împușcături de archebuzză, trosnituri, pârâituri distincte, în funcție de natura esențelor de lemn, apoi detunături produse de trunchiurile bătrâne ale arborilor de fier, care explodau ca niște bombe.

Pe cer se răsfrângea această uriașă vâlvătaie. Norii, de un roșu aprins, păreau că au luat foc, ca și cum incendiul s-ar fi ridicat până la înălțimile bolții cerești. Jerbe de scânteii constelau bolta neagră, în mijlocul unor vârtejuri de fum des.

Apoi, se auziră din toate părțile pădurii incendiate urlete, rânjete, mugete de animale. Treceau aievea umbre, turme speriate apucând care-încotro, mugind înspăimântate, năluci uriașe, pe care răgetele lor formidabile le trădau în ceata fugară. O frică de nedescris

împingea aceste hiene, acești bivoli sălbatici, acești lei, acești elefanți, până la ultimele limite ale orizontului întunecos.

Incendiul ținu toată noaptea, ziua următoare și în noaptea a doua. Și când se făcu ziua în dimineața zilei de 14 august, un vast spațiu din pădurea devorată de foc devenise o cărare lungă de mai multe mile.

Calea spre meridian era deschisă și, de data aceasta, viitorul triangulației fusese salvat de actul îndrăzneț al vânătorului Mokum.

## Capitolul XIV

### O declarație de război

**L**ucrul fu reînceput chiar în aceeași zi. Orice pretext de discuție dispăruse. Colonelul Everest și Mathieu Strux nu se împăcaseră, dar reluară împreună operațiunile geodezice.

În stânga acestei largi deschizături, făcute de incendiu, se ridica un colnic foarte vizibil, la o distanță de aproape cinci mile. Vârful său putea fi luat ca miră și să servească noului triumphi. Unghiul pe care îl făcea cu ultima stație fu deci măsurat și, a doua zi, întreaga caravană merse înainte prin pădurea incendiată.

Era un drum presărat cu cărbuni. Solul era încă ars; ici și colo mai fumegau trunchiuri și cioturi din care se ridica un fum cald, impregnat cu vapori. În unele locuri se vedeau cadavrele carbonizate ale animalelor surprinse în retragerea lor și pe care fuga nu le putuse scăpa de furia focului.

Dâre de fum negricioase, ce se învârteau pe alocuri, indicau existența altor focare. Se putea crede chiar că incendiul nu era stins și că, sub acțiunea vântului, care își putea recăpăta curând o nouă forță, s-ar putea reaprinde mai cu furie, nimicind pădurea întreagă.

De aceea, comisia științifică se grăbi să meargă mai repede. Prinsă într-un cerc de foc, caravana ar fi fost pierdută. Era evident cătrebuia să se grăbească și să treacă alert prin acest teatru al incendiului, ale cărui ultime părți lăturalnice ardeau încă. Mokum stârni deci zelul conducătorilor de căruțe și, pe la miezul zilei, tabăra fu așezată la poalele colnicului deja ridicat cu ajutorul cercului repetitor.

Masa stâncoasă a acestei ridicături de pământ părea că ar fi fost așezată de mâna omului. Era ca un dolomen, o îngrămădire de



pietre druidice, în fața căruia un arheolog ar fi fost foarte uimit întâlnindu-le în acest loc. O uriașă gresie conică domina întreg ansamblul și termina acest monument primitiv, care trebuia să fie un altar african.

Cei doi tineri astronomi și sir John Murray voră să viziteze ciudata construcție. Pe una dintre coastele colnicului se urcară până pe platoul superior. Bușmanul îi însoțea.

Vizitatorii erau cam la douăzeci de pași de monument, când un om, care până atunci stătuse ascuns între pietrele de la bază, se ivi o clipă; apoi o rupse de fugă dându-se de-a berbeleacul și se făcu nevăzut într-un tufiș pe care focul îl cruțase.

Bușmanul nu-l văzu decât câteva secunde, dar îi fu de ajuns să-l recunoască.

- Un makololo! strigă el, și o luă pe urmele fugarului.

Împins mai mult de instinctele lui, sir John Murray îl urmă pe amicul său, vânătorul. Amândoi cutreieră pădurea, fără a da însă de indigen. Acesta dispăruse în pădurea căreia îi cunoștea și cele mai mici cărări, încât nici cel mai bun cercetaș nu l-ar fi putut regăsi.

În data ce auzi despre asta, colonelul Everest îl chemă pe bușman și-l întrebă în privința acestui subiect. Cine era acel indigen? Ce căuta în acel loc? Și pentru ce s-a luat după urma lui?

- E un makololo, colonele, răspunse Mokum, un băștinaș din triburile de nord, ce cutreieră afluenții Zambeziului. E un dușman, nu numai al bușmanilor, ci și un tâlhar de temut pentru orice călător ce se avântă în centrul Africii Australe. Acest om ne pândește și nu am fi avut ce regreta, dacă l-am fi putut prinde.

- Dar, bușmane, reluă colonelul Everest, de ce ne-am teme de o bandă compusă din astfel de hoți? Nu suntem destul de numeroși pentru a ne împotrivi lor?

- În acest moment, da, răspunse bușmanul, aceste triburi de jefuitori sunt întâlnite frecvent în nord, și acolo e dificil să le scapi. În cazul în care acest makololo este un spion - și nu mă îndoiesc de asta - , el nu va ezita să .tăbăre cu alte câteva sute de hoți asupra

noastră, și când vor fi aici, atunci, domnule colonel, nu voi da un sfaț pe toate triangulațiile dumneavoastră!

Colonelul Everest rămase foarte contrariat de această întâlnire. El știa că bușmanul nu era un om care să exagereze pericolele, și că trebuia să se țină cont de observările lui. Intențiile indigenului nu puteau fi decât suspecte. Apariția lui subită, fuga imediată dovedeau că tocmai fusese prins în flagrant delict de spionaj. Era cu neputință ca prezența comisiei anglo-ruse să nu fi fost anunțată triburilor de nord. În tot cazul, răul era deja făcut. Se hotărî numai să se intensifice iluminatul pe durata popasurilor de noapte ale caravanei, iar lucrările de triangulație fură continuate.

La 17 august, al treilea grad al meridianului era obținut. Observațiuni pertinente de latitudine determinară exact punctul atins. Astronomii măsuraseră  $3^\circ$  din arc, necesare pentru formarea a douăzeci și două de triunghiuri, în punctul extrem al bazei australe.

După examinarea pe hartă, se văzu că mica așezare Kolobeng nu era decât la vreo sută de mile spre nord-est de meridian. Astronomii, reuniți în consiliu, hotărâră să ia câteva zile de repaus în acest cătun, de unde ar fi putut afla, fără îndoială, ceva vești din Europa.

Expediția părăsise malurile fluviului Orange de aproape șase luni și, pierduți în pustietățile Africii Australe, nu aveau nicio legătură de comunicație cu lumea civilizată. La Kolobeng, localitate destul de importantă, așezământ principal al misionarilor, poate că vor reînnoia legătura întreruptă între Europa și ei. În acest loc s-ar mai fi odihnit și caravana și aprovizionarea ar fi fost reînnoită în parte.

Neclintita piatră care servise drept miră în timpul ultimei observații fu luată ca punct de reper al acestei prime etape a lucrării geodezice. De la acest pilon trebuiau să reînceapă observațiile subsecvențiale. Situarea lui în latitudine fu riguros determinată. Asigurat în privința acestui reper, colonelul Everest dădu semnalul de plecare și întreaga coloană se îndreptă spre Kolobeng.

Europenii sosiră în acest cătun la 22 august, după o călătorie fără niciun incident. Kolobengul nu este decât o îngrămadire de colibe



*... astronomii se interesează de veștile din Europa.*

indigene, dominate de așezământul misionarilor. Satul acesta, numit și Litubaruba pe anumite hărți, se numea odinioară Lepelole. Aici locui doctorul Livingstone timp de mai multe luni, în anul 1843, și se deprinse cu obiceiurile beșuanilor, în special desemnați sub numele bakuini în această parte a Africii Australe.

Misionarii îi primiră foarte ospitalier pe membrii comisiei științifice. Ei puseră la îndemâna acestora toate resursele ținutului. Acolo încă se mai vedea căsuța lui Livingstone, așa cum fusese când a vizitat-o vânătorul Boletving, adică în ruine și devastată: deoarece burii n-o cruțaseră în timpul incursiunii lor din 1852.

De îndată ce fură instalați în casa parohilor, astronomii se interesară de veștile din Europa. Starețul nu le putu satisface curiozitatea. Niciun curier nu mai sosise la misiune, de șase luni. Însă se aștepta curând un indigen, aducător de jurnale și de scrisori, a cărui prezență fusese observată de câțva timp pe malurile cursului superior al Zambeziului. În opinia lui, sosirea acestui curier nu putea întârzia mai mult de o săptămână. Era tocmai răstimpul cât voiau astronomii să-l consacre odihnei, și îl petrecură într-un total farniente, mai exact într-o adevărată trândăvie. Doar Nikolai Palander se folosi de prilej spre a-și revedea toate calculele.

Cât despre sălbaticul Mathieu Strux, el își frecventă puțin colegii englezi și stătu retras. William Ernery și Mihail Zorn își petrecură util timpul, făcând plimbări în împrejurimile Kolobengului. Cea mai sinceră prietenie îi unea pe acești doi tineri. Ei nu credeau că vreun eveniment oarecare le-ar fi putut tulbura vreodată această intimitate, bazată pe o profundă legătură de spirit și de inimă.

La 31 august, mesagerul cel mult așteptat sosi. Era un indigen din Kilmiane, oraș situat pe una dintre gurile de vărsare ale Zambeziului. Un vapor comercial din insula Maurițiu, care făcea comerț cu gumă și fildeș, ancorase pe această coastă orientală în primele zile ale lunii iulie și depuse scrisorile destinate misionarilor din Kolobeng. Aceste scrisori erau datate cu două luni în urmă, deoarece curierului îi trebuiseră patru săptămâni ca să urce cursul Zambeziului.

În ziua aceea avu loc un incident care trebuie povestit detaliat, întrucât urmările sale amenințau serios viitorul expediției științifice.

Imediat după sosirea curierului, starețul misiunii înmână colonelului Everest un teanc de ziare europene. Cele mai multe erau din colecția Times, Daily-News și Journal des Debats. Știrile pe care le conțineau aveau, în acea împrejurare, o însemnătate cu totul specială, cum se va putea vedea.

Membrii comisiei se adunaseră în salonul misiunii. După ce desfăcu teancul de ziare, colonelul Everest luă un număr din Daily-News, cu data de 13 mai 1845, spre a-l citi colegilor lui.

Dar abia citi titlul primului articol din ziar și se schimbă fără de veste la față, fruntea i se încreți și ziarul îi tremura în mână. După câteva clipe, colonelul Everest reuși să-și recapete stăpânirea de sine și reveni la calmul lui obișnuit.

Atunci, John Murray se ridică și se adresă colonelului Everest:

- Ce ați citit deci în ziar? îl întrebă el.

- Vești grave, domnilor, răspunse colonelul Everest, niște știri foarte grave, pe care o să vi le comunic imediat.

Colonelul ținea încă în mână numărul din Daily-News. Privindu-l țintă, colegii lui nu se puteau înșela în privința schimbării atitudinii lui. Toți așteptau cu nerăbdare să ia cuvântul.

Colonelul se ridică și el. Spre marea mirare a tuturor, se îndreptă spre Mathieu Strux și-i spuse:

- Înainte de a vă comunica veștile conținute în acest ziar, aș dori, domnule, să vă fac o observare.

- Sunt gata să vă ascult, răspunse astronomul rus.

Apoi, pe un ton grav, colonelul Everest îi zise:

- Până acum, domnule Strux, rivalități mai mult personale decât științifice ne-au situat în tabere opuse și au făcut dificilă colaborarea noastră în cadrul unei expediții întreprinse cu un scop comun. Cred că trebuie să atribuim această stare de lucruri doar împrejurării de a fi fost puși amândoi la conducerea expediției în Africa Australă. Această situație a creat între noi un antagonism permanent. Orice

misiune, indiferent de natura ei, nu trebuie să aibă decât un șef. Nu ești tot de aceeași părere?

Mathieu Strux înclină din cap în semn de încuviințare.

- Domnule Strux, reluă colonelul, în urma unor noi împrejurări, această situație, penibilă pentru amândoi, se va schimba. Însă mai înainte, permiteți-mi să vă spun, domnule, că am pentru dumneavoastră o adâncă stimă, stimă ce-și merită locul ce-l ocupați în lumea savantă. Vă rog deci să credeți în regretele mele și să dați uitării tot ce s-a petrecut între noi.

Aceste cuvinte fură rostite de colonelul Everest cu multă demnitate și chiar cu o mândrie aparte. Nu se simțea nicio umilință în aceste scuze, nobil exprimate.

Nici Mathieu Strux, nici colegii lui nu știau unde voia să ajungă colonelul Everest. Nu puteau ghici mobilul care-l făcea să vorbească astfel. Este posibil chiar ca astronomul rus, neavând, ca să spunem așa, aceleași motive precum colegul lui, să fi fost mai puțin dispus în a-și uita resentimentul personal. Totuși, învingându-și antipatia, el răspunse:

- Colonele, cred ca și dumneata că rivalitățile noastre, a căror origine nu vreau deloc s-o caut, nu trebuie, în niciun caz, să prejudicieze misiunea științifică încredințată nouă. Am, de asemenea, pentru dumneata aceeași stimă, datorită talentelor de care dați dovadă, și, atât cât va depinde de mine, voi face în așa fel, ca pe viitor personalitatea mea să nu mai fie o piedică în relațiile noastre. Dar ați vorbit despre o schimbare pe care împrejurările o vor produce în situația noastră respectivă. Nu înțeleg...

- Veți înțelege, domnule Strux, răspunse colonelul Everest pe un ton din care se ghicea o undă de tristete. Dar mai întâi dati-mi mâna.

- Iat-o, răspunse Mathieu Strux, nu fără a lăsa să se vadă o ușoară ezitare.

Cei doi astronomi își dădură mâna, fără a-și spune un cuvânt.

- În sfârșit! strigă sir John Murray, iată-vă deci prieteni.

- Nu, sir John, răspunse colonelul Everest, lăsând mâna astronomului rus, suntem de aici înainte inamici! dușmani separați de

o prăpastie! vrăjmași ce nu trebuie să se mai întâlnească, nici chiar pe tărâmul Științei!

Apoi, întorcându-se către colegii lui:

- Domnilor, adăugă el, a fost declarat războiul între Anglia și Rusia. Iată ziarele engleze, ruse și franceze, care au publicat această declarație!

Într-adevăr, în acel moment războiul din 1854 era declarat oficial. Englezii, aliați cu francezii și cu turcii, luptau la Sevastopol. Chestiunea Orientală era negociată prin lovituri de tun pe Marea Neagră.

Ultimele cuvinte ale colonelului Everest căzură ca o lovitură de trăsnet. Impresia fu năucitoare pentru englezi și ruși, care erau foarte naționaliști. Ei se ridicară brusc. Aceste cuvinte, "Războiul a fost declarat", fură de ajuns. Nu mai erau camarazi, colegi, savanți, reuniți pentru a desăvârși o operă științifică, ci dușmani ce se măsurau din ochi, atât cât aceste dueluri între națiuni au influență asupra inimilor oamenilor.

O mișcare instinctivă îi îndepărtară pe acești europeni unii de alții. Nikolai Palander însuși simți influența comună. Singuri, poate, William Emery și Mihail Zom se priveau mai mult cu mâhnire decât cu dușmănie, regretând că nu-și dăduseră mâna înainte de comunicarea colonelului Everest!

Nu fu rostită nicio vorbă. După ce schimbară o salutare, rușii și englezii se retraseră.

Această situație nouă, această separare a celor două tabere avea să facă și mai dificilă continuarea lucrărilor geodezice, dar nu să le întrerupă. Fiecare, în interesul țării sale, dorea să continue lucrarea începută. Totuși, măsurile trebuiau efectuate în continuare pe două meridiane diferite. Aceste detalii fură discutate într-o întrevvedere dintre Mathieu Strux și colonelul Everest. Soarta hotărî ca rușii să continue lucrările pe meridianul deja parcurs. Iar englezii, luând ca bază munca făcută în comun, trebuiau să aleagă la șaizeci sau la optzeci de mile spre vest un alt arc, pe care să-l lege cu cel dintâi printr-o serie de

triunghiuri auxiliare, apoi să-și continue triangulația în aceste condiții până la a douăzecea paralelă.

Toate aceste chestiuni fură rezolvate între cei doi savanți și, trebuie s-o spunem, fără vreo izbucnire violentă. Rivalitatea lor personală se estompa în fața mării rivalități naționale. Mathieu Strux și colonelul Everest nu schimbă niciun cuvânt nelalocul lui, păstrând cele mai stricte limite ale buneii cuviințe.

Cât despre caravană, se luă decizia să fie divizată în două grupuri, fiecare trebuind să-și păstreze materialele. Dar sorții atribuiră rușilor șalupa cu aburi, care, firește, nu putea fi împărțită.

Bușmanul, foarte legat de englezi, și îndeosebi de sir John, păstră conducerea caravanei engleze. Foreloper-ul, un om la fel de autoritar, fu pus în capul celei rusești. Fiecare grup își păstră instrumentele, pecurn și unul dintre registrele duble, în care fuseseră consemnate până atunci rezultatele operațiunilor efectuate.

La 31 august, membrii vechii comisii internaționale se separară. Întâi pleară englezii, pentru a face conexiunea dintre ultima stație și noul lor meridian. Deci părăsiră Kolobengul la opt dimineața, după ce mulțumiră misionarilor pentru ospitalitate.

Cu câteva secunde înainte de plecarea englezilor, unul dintre misionari, intrând în camera lui Mihail Zom, îl surprinse pe William Emery strângând mâna prietenului său de odinioară, acum vrăjmașul său, prin voința Majestăților Lor, regina și țarul!



## Capitolul XV

### Un grad mai mult

**J**epararea se produse. Continuându-și lucrările geodezice, astronomii urmau să fie mai ocupați, dar operațiunea în sine nu trebuia să fie afectată din această cauză. Ei foloseau aceeași exactitate, aceeași rigoare în măsurarea noului meridian, iar verificările erau făcute cu aceeași grijă. Numai că cei trei savanți englezi, împărțindu-și munca, avansau mai lent sau și cu prețul unor multe momente de oboseală. Dar nu erau dintre aceia care știu să se cruțe. Ceea ce reușeau rușii din partea lor voiau s-o facă și ei în privința noului arc al meridianului. La nevoie, amorul propriu național trebuia să-i susțină în această atât de chinuitoare și de grea misiune. Trei operatori se găseau acum în situația de a lucra cât șase. De aici necesitatea de a-și consacra lucrărilor toate gândurile și întreg timpul lor. Necesitate care îi impunea lui William Emery să nu mai viseze atât, iar lui sir John să nu mai studieze cu arma în mână fauna Africii Australe.

Un nou program, atribuind fiecăruia dintre cei trei astronomi câte o sarcină distinctă, fu imediat alcătuit. Sir John Murray și colonelul fură însărcinați cu operațiunile zenitale și geodezice. William Emery îl înlocui pe Nikolai Palander în privința calculelor. Trebuie precizat că alegerea stațiilor, dispunerea mirelor erau decise de comun acord, și nu existau temeri referitoare la eventuale neînțelegeri între cei trei savanți. Viteazul Mokum rămânea, ca și mai înainte, vânătorul și călăuza caravanei. Cei șase marinari englezi, care formau jumătate din echipajul lui Queen and Tzar, firește că-și urmară șefii, și dacă șalupa cu aburi rămăsese rușilor, barca de

cauciuc, destul de încăpătoare pentru a trece mici cursuri de apă, făcea parte din materialul englez. Cât privește căruțele, împărțirea se făcuse după natura proviziilor pe care le transportau. Aprovizionarea celor două caravane și chiar confortul caravanei erau asigurate. Referitor la indigenii formând detașamentul condus de bușman, fură împărțiți în două grupuri egale ca număr, nu fără a-și fi arătat prin atitudinea lor că împărțirea respectivă le displăcea. Poate că aveau dreptate, din punct de vedere al siguranței generale. Bușmanii aceștia se vedeau târâți departe de regiunile care le erau obișnuite, departe de pășunile și de cursurile de apă pe care obișnuiau să le frecventeze, spre un ținut nordic cutreierat de triburi rătăcitoare, din nefericire dușmane sud-africanilor, și în aceste condiții nu le prea convenea să-și divizeze forțele. Dar, în sfârșit, bușmanul și foreloper-ul au hotărât să se ajute reciproc și au consimțit la împărțirea caravanei în două echipe care, de altfel - și acesta a fost motivul care i-a afectat în mod deosebit-, trebuiau să opereze la o distanță relativ apropiată una de alta și în aceeași regiune.

La 13 august, părăsind Kolobengul, echipa colonelului Everest se îndreaptă spre acest dolmen ce servise drept miră ultimelor observații. Membrii echipei reintrară în pădurea incendiată și ajunseră la delușor. Operațiile fură reluate la 2 septembrie. Un mare triunghi, al cărui vârf atingea, în stânga, un pilon fixat pe o ridicătură de teren, permise observatorilor să avanseze cu zece sau douăsprezece mile mai spre vest de vechiul meridian.

Șase zile mai târziu, la 8 septembrie, seria de triunghiuri auxiliare era încheiată și colonelul Everest, de acord cu colegii săi, alege un nou arc de meridian, pe care măsurile ulterioare aveau să-l calculeze până la înălțimea paralelei a douăzecea dinspre sud. Acest meridian era situat cu un grad mai spre vest decât primul. Era al douăzeci și treilea calculat la est de meridianul Greenwich. Englezii nu trebuiau să opereze la mai mult de șaiszeci de mile de ruși, dar această distanță era de ajuns pentru ca triunghiurile lor să nu se intersecteze. În aceste condiții, era improbabil ca echipele nou formate să se întâlnească pe teren, în cadrul operațiunilor de măsurare trigonometrică,

și la fel de improbabil, în consecință, ca alegerea unei mire să devină motivul vreunei discuții sau, poate, al vreunei coloziiuni regretabile.

Ținutul pe care observatorii englezi îl străbătură toată luna septembrie era fertil și accidentat, totuși puțin populat, fapt ce favoriză înaintarea caravanei. Cerul era aproape senin, fără ceață și nori. Observațiunile erau efectuate ușor. Puține păduri importante, mai mult crânguri separate de distanțe mari, preerii vaste, dominate ici și colo de câteva movilițe bune de așezat pe ele mire, fie noaptea, fie ziua. Era în același timp și o regiune înzestrată din belșug cu toate bogățiile naturii. Majoritatea florilor atrăgeau prin parfumul lor pătrunzător roiuri de cărăbuși și mai cu seamă un fel de albine puțin deosebite de cele europene, care își depuneau în crăpăturile stâncilor sau în scorburi de copaci o miere foarte albă, foarte lichidă și delicios de gustoasă. Câteva animale se avântau uneori noaptea până în împrejurimile taberei. Erau girafe, diferite specii de antilope, hiene sau rinoceri, de asemenea și elefanți. Dar sir John nu voia să se mai lase ademenit. Mâna lui mânua acum luneta astronomului și nu carabina de vânător.

În aceste împrejurări, Mokum și câțiva indigeni îndeplineau funcția de achizitori, dar intuim lesne că detunătura puștilor lor făcea să zvâcnească pulsul înălțimii Sale. Sub gloanțele bușmanului căzură trei sau patru bivoli sălbatici, cu o lungime de patru metri și o înălțime de doi. Pielea lor neagră se reflecta în tente albastrii. Erau niște animale formidabile, cu picioare scurte și voinice, capul mic, ochii sălbatici și fruntea mare, încoronată cu niște coarne groase și negre. O excelentă varietate de vânat proaspăt, pentru hrana caravanei.

Indigenii pregătiră această carne în așa fel, încât să poată fi păstrată cât mai mult, după modul de conservare pemmicane, specific indienilor din nord. Europeanii urmăriră cu interes această operație culinară, de care mai întâi le fu scârbă. După ce a fost tăiată în bucăți subțiri și uscată la soare, carnea de bivol fu învelită apoi într-o piele tăbăcită, apoi bătută cu maiul, până ce ajunse ca un fel de pudră. Era un fel de came pudră, sau carne pulverizată. Pudra astfel rezultată, introdusă în saci de piele și bine tasată, fu ulterior stropită cu seul

animalului. La această grăsime, puțin seuoasă, trebuie să mărturisim, bucătarii africani adăugară măduvă fină și câteva fructe de arbuști, bacă, al căror suc zaharos trebuia să contrasteze, probabil, cu elementele azotoase ale cărnii. Apoi acest conținut fu amestecat, bătut bine și apoi se făcu din el niște turte tari ca piatra.

Preparatul era deci gata. Mokum îi rugă pe astronomi să guste din acest amestec. Europeanii cedară insistenței vânătorului, întrucât ținea la acest pemmican ca la un produs gastronomic specific bucătăriei lui naționale. Prima îmbucătură li se păru neplăcută englezilor, dar obișnuindu-se în curând cu acest cozonac african, nu zăboviră să se arate foarte doritori de el. Era, într-adevăr, o hrană întăritoare, foarte bună pentru o caravană care rătăcește prin ținuturi necunoscute, ușor de transportat, care se conservă bine și mult timp, și conținând o mare cantitate de elemente nutritive raportată la un volum mic. Datorită vânătorului, rezerva de pemmican fu constituită în curând la câteva kilograme, și asigură astfel timp îndelungat hrana caravanei.

Zilele treceau astfel. În unele nopți erau efectuate observații. William Emery se gândea mereu la prietenul său, Zom, deplângând aceste oarbe fatalități ce năruiesc într-o clipă legăturile celei mai strânse pretenii. Da! îi lipsea Mihail Zom, și inima lui, pururea plină de impresii trezite de această mare și sălbatică natură, nu mai știa unde să se mai descarce. Se adâncea atunci în calcule, se refugia în aceste cifre cu tenacitatea lui Palander, și orele se scurgeau. Colonelul Everest era același om, mereu aceeași fire rece, pasionat doar de operațiile trigonometrice. Cât despre sir John, regreta sincer jumătatea de libertate de odinioară, dar se abținea să se plângă în acest sens.

Câteodată însă norocul îl recompensa. Dacă nu mai avea timp să colinde desișurile și să vâneze sălbăticiunile din regiune, în schimb unele dintre aceste animale veneau din când ca să-l ispitească, întrerupându-i observațiile. În acest caz, vânătorul și savantul nu mai făceau decât o singură ființă. Sir John se afla în stare de legitimă apărare. Și așa se întâmplă să aibă o întâlnire serioasă cu un bătrân

rinocer din împrejurimi, în ziua de 12 septembrie, întâlnire ce-l costă „destul de scump”, după cum se va vedea.

De câțva timp, acest animal dădea târcoale caravanei. Era un uriaș „chucuroo”, nume dat de bușmani acestui pachiderm. Avea o lungime de paisprezece picioare pe șase înălțime, și după culoarea neagră a pielii sale mai puțin solzoasă decât a confrăților săi din Asia, bușmanul îl recunoscuse ca o fiară primejdioasă. Speciile negre sunt, într-adevăr, mai agile și mai primejdioase decât cele albe, și atacă, uneori chiar fără să fie provocate, animalele și oamenii.

În ziua aceea, sir John Murray, însoțit de Mokum, se dusese în recunoaștere, la șase mile depărtare de stație, pe o înălțime pe care colonelul Everest avea de gând să așeze un stâlp de miră. Ghidat de o oarecare presimțire, își luase carabina cu gloanțe conice, și nu o simplă pușcă de vânătoare. Deși rinocerul în chestiune nu fusese observat de vreo două zile, sir John nu voia să cutreiere dezarmat un ținut necunoscut. Mokum și camarazii lui porniseră pe urmele pachidermului, dar fără să-l găsească, și era posibil ca enormul animal să nu fi renunțat la scopurile sale.

Lui sir John nu avea de ce să-i pară rău că procedase ca un om prudent. El și Mokum ajunseseră fără niciun incident la înălțimea indicată și o urcaseră până în vârful cel mai prăpăstios, când, la poala acestei coline, în marginea unui desiș des se ivi pe neașteptate chucuroo-ul. Sir John nu-l putuse observa niciodată atât de aproape. Era, pe bună dreptate, o fiară îngrozitoare. Micii lui ochi scânteiau. Cornul lui drept, puțin curbat îndărăt, de circa două picioare lungime și solid implantat în masa osoasă a nărilor, era o armă de temut.

Bușmanul zări cel dintâi animalul, ascuns la o depărtare de o jumătate de milă sub un arbust din familia fisticului.

- Sir John, spuse el numaidecât, norocul este de partea Înălțimii Voastre! Iată chucuroo-ul!

- Rinocerul! strigă sir John, ai cărui ochi se însuflețiră pe neașteptate.

- Da, sir John, răspuse vânătorul. După cum vedeți, este un animal magnific și pare foarte hotărât să ne taie retragerea. De ce se înverșunează așa împotriva noastră acest chucuroo, n-aș putea s-o spun întrucât este un simplu ierbivor; dar, în sfârșit, e aici, sub acest arbust și va trebui să-l scoatem de acolo.

- Poate urca până la noi! întrebă sir John.

- Nu, Înălțimea Voastră, răspuse bușmanul. Panta e prea abruptă pentru picioarele lui scurte și țepene. Ne va aștepta să coborâm noi.

- Ei bine, să ne aștepte, replică sir John, și când vom sfârși de examinat această stație, vom merge să-l scoatem din culcuș pe acest vecin incomod.

John Murray și Mokum își reluară lucrul întrerupt o clipă. Ei recunoscără în cele mai mici amănunte poziția superioară a colinei și aleseră amplasamentul pe care trebuia să se înalțe stâlpul indicator. Alte înălțimi la fel de importante, situate mai spre nord-vest, urmau să servească la construirea unor noi triumphiuri în condițiile cele mai favorabile.

Când sfârșiră lucrul acesta, sir John spuse, întorcându-se spre bușman:

- Când vei voi, Mokum?

- Sunt la ordinele Înălțimii Voastre.

- Rinocerul încă ne așteaptă?

- Da, e tot acolo.

- Atunci, să coborâm, și oricât de puternic ar fi acest animal, un glonte din carabina mea îi va face lesne de petrecanie.

- Un glonte! exclamă bușmanul. Înălțimea Voastră cred că habar nu are ce înseamnă un chucuroo. Aceste animale sunt foarte rezistente și nu s-a văzut nicicând un rinocer răpus de un singur glonte, oricât de bine ochit ar fi fost.

- Zău! surâse sigur de el sir John, chiar și când sunt gloanțele conice?

- Conice sau rotunde, răspuse Mokum, ele nu vor putea doborî un atare animal.



*John Murray și Mokum observă poziția superioară a colinei...*

- Ei bine, bravul meu Mokum, replică sir John, impulsionat de amorul lui propriu de vânător, îți voi arăta ce pot armele noastre europene, fiindcă te îndoiești de eficacitatea lor!

Zicând acestea, el băgă un glonț pe țeava carabinei, gata să tragă imediat ce va fi la o distanță potrivită.

- Un cuvânt, Înălțimea Voastră! zise bușmanul cam înțepat și oprindu-și însoțitorul cu un gest. Sunteți de acord să faceți un pariu cu mine?

- De ce nu, vrednice vânător? răspuse sir John.

- Nu sunt bogat, reluă Mokum, dar aș risca o liră pentru cel dintâi glonț al dumneavoastră.

- Ne-am înțeles! confirmă sir John. O liră este a ta dacă rinocerul nu va cădea răpus de primul meu glonț!..

- Punem pariu? întrebă bușmanul.

- Punem!..

Cei doi vânători coborâră panta abruptă a colinei și ajunseră îndată la o distanță de cinci sute de pași de chucuroo, care continua să stea nemișcat. Animalul se afla la o distanță destul de potrivită, astfel încât sir John să-l poată ochi cu ușurință. Ba englezul era atât de sigur de abilitatea lui, deoarece înainte de a ochi, îi spuse bușmanului:

- Nu te răzgândești în privința pariului?

- Nici vorbă, răspuse liniștit Mokum.

Rinocerul continua să stea nemișcat ca o țință. Sir John putea alege nestingherit locul unde voia să-l lovească, pentru a provoca o moarte imediată. El se hotărî să ochească în bot și, ațâțat de amorul lui propriu de vânător, ochi cu o nespusă grijă, mărinid astfel precizia armei sale.

O detunătură izbucni. Dar glonțul, în loc să lovească în carne, atinse cornul rinocerului, a cărui extremitate zbură în bucăți. Animalul parcă nici nu simțise lovitura.

- Această primă împușcătură nu se ia în calcul, spuse bușmanul. Înălțimea Voastră n-a lovit în carne.

- Zău așa! răspuse sir John jignit. Lovitura se ia în calcul, bușmane. Am pierdut o liră, dar joc chit sau dublu!



- Cum doriți, sir John, dar veți pierde.

- Vom vedea.

Carabina fu încărcată din nouă cu atenție și sir John, ochind chucuroo-ul la nivelul coastei, trase a doua oară. Dar glonțul, întâlnind acest loc al pielii unde se suprapun plăcile cornoase, căzu pe pământ, în pofida forței lui penetrante. Rinocerul făcu o mișcare și se deplasă câțiva pași mai încolo.

- Două lire! zise Mokum.

- Te mai prinzi? întrebă sir John.

- Bucuros.

De data aceasta, sir John, pe care începuse să-l cuprindă furia, adunându-și tot sângele rece, ochi animalul drept în frunte. Glonțul lovi în locul ochit, dar ricoșă ca și cum ar fi întâlnit o placă de metal.

- Patru lire! spuse liniștit bușmanul.

- Și încă pe patru! strigă sir John exasperat.

Un alt glonț pătrunse sub coasta rinocerului, care făcu o săritură formidabilă, dar în loc să cadă mort, animalul se năpusti asupra desigurilor cu o furie de nedescris și le devastă.

- Cred că tot mai mișcă, sir John, zise simplu vânătorul.

Sir John nu mai era stăpân pe sine. Sângele rece îl părăsi cu desăvârșire. Cele opt lire pe care le datora bușmanului îl făcu să încerce și al cincilea glonț. Și pierdu iarăși, dubla suma mereu, și numai al nouălea glonț al carabinei sale îl lovi pe uriașul pachiderm în inimă și căzu mort, fără să se mai scoale.

Atunci, sir John scoase un „Ura”. Uită degrabă pariul, deznădejdea lui și nu-și aminti decât de un lucru: tocmai ucisese un rinocer. Dar mai târziu spuse colegilor săi de la Hunter Club, din Londra: „Era un arumal de preț!”.

Într-adevăr, rinocerul îl costase nu mai puțin de treizeci și șase de lire, sumă destul de mare, pe care bușmanul o încasă cu calmul lui obișnuit.

## Capitolul XVI

### Incidente diverse

**P**ele sfârșitul lunii septembrie, astronomii înaintaseră cu un grad mai spre nord. Porțiunea meridianului, deja măsurată cu ajutorul a treizeci și două de triunghiuri, se întindea astfel pe  $4^\circ$ . Era jumătate din operațiune, îndeplinită de cei trei savanți cu un zel demn de laudă; dar reduși la trei, cădeau câte odată așa de obosiți, încât trebuiau să întrerupă lucrările câteva zile. Căldura era mare și înăbușitoare. Luna octombrie în emisfera Australă corespunde cu aprilie în cea boreală, și sub a douăzeci și patra paralelă de sud domnește temperatura ridicată a regiunilor algeriene. Chiar în timpul zilei, în unele ceasuri după prânz, era cu neputință să lucrezi. Astfel, operațiunile trigonometrice sufereau unele întârzieri, care-l nelinișteau în special pe bușman. Și iată de ce.

În nordul meridianului, la vreo sută de mile în urma stăției ridicate de observatori, arcul tăia o regiune aparte - karru în limba indigenă - , asemănătoare celei situate la poalele munților Roggeveld din colonia Capului Bunei Speranțe. În timpul anotimpului ploios, această regiune prezintă pretutindeni simptomele celei mai admirabile fertilități; după câteva zile de ploaie, pământul e acoperit cu o verdeață deasă; florile răsar de pretutindeni; plantele ies din pământ într-un răstimp foarte scurt; pășunile se îndesesc văzând cu ochii; apar cursuri de apă; turme de antilope coboară din înălțimile munților ca să pască și iau în stăpânire aceste pășuni improvizate. Dar acest curios efort al naturii durează puțin. După o lună sau cel mult șase săptămâni, toată umezeala se evaporă sub acțiunea razelor soarelui și se răspândește în aer sub formă de vapori. Solul se întărește

și sufocă noii germeni; vegetația dispare în câteva zile; animalele părăsesc acest ținut devenit arid și se îndreaptă spre alte regiuni, în vreme ce deșertul se întinde acolo unde se dezvoltă odinioară un ținut bogat și fertil.

Astfel era acest karru pe care mica trupă a colonelului Everest trebuia să-l străbată, înainte de a ajunge în adevăratul deșert, care se mărginește cu malurile lacului Ngami. Se înțelege, prin urmare, interesul pe care-l avea bușmanul de a intra în această regiune fenomenală, înainte ca extrema secetă să-i fi secătuit resursele de viață. El îi transmite colonelului Everest informațiile respective, care înțelese pericolul și făgădui că va ține seamă de ele, grăbind lucrările. Însă nu trebuia ca graba să le afecteze exactitatea. Măsurile unghiulare nu sunt întotdeauna ușoare și fiabile la orice oră din zi. Nu se poate observa bine decât în anumite condiții atmosferice. Cu toate rugămințile repetate ale bușmanului, operațiunile nu fură accelerate sensibil, și acesta vedea bine că, odată ajunși în karru, regiunea fertilă va fi dispărut sub influența razelor soarelui.

Așteptând ca progresele triangulației să-i aducă pe astronomi la marginile karru-ului, ei se puteau delecta contemplând natura splendidă din jur, care se oferea atunci privirilor lor. Niciodată aventurile expediției nu-i duseseră în ținuturi atât de frumoase. Cu toată temperatura ridicată, râurile întrețineau aici o răcoare constantă. Mii de turme ar fi găsit în aceste pășuni o hrană îmbelșugată. Câteva păduri umbreau ici și colo această vastă întindere ce părea amenajată ca niște parcuri englezești. Nu lipseau decât felinarele pe gaz.

Colonelul Everest se arată puțin sensibil la aceste frumuseți naturale, dar sir John Murray și mai ales William Emery resimțeau emoționați farmecul poetic al acestor ținuturi pierdute în mijlocul pustiurilor africane. Cât de mult regreta tânărul savant prezența lui Mihail Zom, cât și simpaticele confidențe schimbate între ei! Ca și el, ar fi fost viu impresionat și, între două observații, și-ar fi revărsat inimile.

Caravana străbătea astfel acest ținut magnific. Numeroase stoluri de păsări însuflețeau cu cântecul și cu zborul lor câmpiile și pădurile.

Vânătorii caravanei doborâra, în mai multe rânduri, perechi de korani, un fel de dropii specifice câmpiilor Africii Australe, și dikkopii, vânat delicios cu o carne foarte apreciată. Și alte zburătoare atrăgeau atenția europenilor, însă nu din punct de vedere al comestibilității. Pe malurile râurilor, sau la suprafața lor, pe care o atingeau cu repezile lor aripi, niște păsări mari urmăreau cu înverșunare ciorile lacome, ce încercau să le fure ouăle din fundul cuiburilor de nisip. Cocori albaștri și cu guler alb, păsări flamingo cu penaj roșu, ce se plimbau ca o flacăra pe sub desigurile răzlețe, bâtlani, fluierari-gulerati, becaține, păsări kalas, adesea cocoțate pe grumazul bivolilor sălbatici, ploieri, ibiși ce păreau că tocmai zburaseră de pe vreun obelisc ieroglific, uriași pelicani mergând în șir cu sutele, toate purtau pretutindeni viața în aceste ținuturi din care numai omul lipsea. Dar dintre aceste diferite specii ale neamului cu pene, cele mai curioase nu erau, oare, „șesătorii”, ale căror cuiburi verzui, construite din trestie sau din fire de iarbă, sunt atârinate ca niște uriașe pere de crăcile sălciilor plângătoare? Luându-le drept exemplare ale unei noi specii, William Emery culese una sau două, și care nu-i fu mirarea auzind aceste pretinse roade ciripind ca niște păsărele? Nu ar fi fost scuzabil a crede, după pilda vechilor călători prin Africa, că anumiți copaci din aceste părți aveau fructe ce produceau păsări vii!

Da, acest karru avea atunci un aspect fermecător. El oferea toate condițiile prielnice de hrană și de viață pentru rumegătoare. Antilopele gnu, cu copite ascuțite, cele numite caamas, care, după părerea lui Harris, par a fi compuse doar din triunghiuri, elanii, cămilele, gazelele erau din abundență pe aci. Ce varietate de vânat, ce „focuri de pușcă” pentru unul dintre membrii distinsului Hunter Club! Era cu adevărat o tentație prea mare pentru sir John Murray, care, după ce obținuse două zile de odihnă de la colonelul Everest, le folosi pentru a se... obosi în cu totul alt mod. Dar, de asemenea, ce mai succese obținuse în colaborare cu prietenul său, bușmanul, pe câtă vreme William Emery îl urma ca amator! Câte lovituri norocoase de înregistrat în carnetul său de vânătoare! Câte trofee vânătoarești de dus la castelul său din Scotia!

Și în ce uitare lasă el, în timpul celor două zile de vacanță, operațiile geodezice, triangulațiile, măsurătoarea meridianului! Cine ar fi crezut că mâna lui atât de dibace în folosirea puștii ar fi mânuit cândva delicatele oculare ale unui teodolit! Cine s-ar fi gândit că ochiul acesta, atât de sigur în surprinderea salturilor iuți ale unei antilope, ar fi deprins a privi constelațiile cerului urmărind vreo stea de mărimea treisprezece! Da, sir John Murray fu un vânător deplin, complet și unic în aceste două zile de odihnă... activă, iar astronomul dispăruse și nu se știa dacă va mai reveni vreodată!

Între alte fapte vânătorești la activul lui sir John trebuie să cităm una, semnalată de rezultate neașteptate, care nu-l bucură deloc pe bușman în privința viitorului expediției științifice. Acest incident nu putea decât să justifice neliniștea pe care perspicacele vânător o împărtășise colonelului Everest.

Era 15 octombrie. De două zile, sir John se lăsase total în prada imperioaselor sale instincte. O turmă de vreo douăzeci de rumegătoare fusese zărită la aproape două mile, în flancul drept al caravanii. Mokum recunoscuse că ele aparțin frumoasei specii de antilope, cunoscute sub numele oryx, și a căror prindere, foarte grea, pune la încercare orice vânător african.

Bușmanul aduse îndată la cunoștința lui sir John această împrejurare fericită și-l îndemnă să nu o rateze. Îl înștiință, în același timp, că antilopele oryx sunt foarte greu de doborât, întrucât iuțeala lor o întrece pe a celui mai rapid cal, că însuși celebrul Cumming, pe când vâna în ținutul Namachezilor, chiar încălecând pe cei mai buni bidevii, n-a reușit să ucidă decât patru asemenea exemplare minunate!

Mai mult nu-i trebui pentru ca să-l ațâțe pe onoratul englez, care se declară gata să se ia după urmele antilopelor oryx. Alese cel mai bun cal, cea mai bună pușcă, cei mai buni câini și, în nerăbdarea sa, urmat de bușman, se îndreptă spre marginea unui crâng învecinat cu o întinsă câmpie și în apropierea căreia rumegătoarele fuseseră zărite.

După o oră de mers, cei doi călăreți se opriră. Ascuns în spatele unui desiș de sicomori, Mokum arată însoțitorului său turma

păscând, la o distanță de câteva sute de pași. Aceste neîncrezătoare animale nu-i zăriseră încă și pășteau liniștite iarba pășunilor. Totuși, una dintre aceste oryx părea că stă la o parte. Bușmanul o arătă lui sir John.

- E o santinelă, zise el. Acest animal este, fără îndoială, vreun mascul bătrân și șiret care veghează la siguranța întregii turme. La cea mai mică primejdie va scoate un fel de nechezat și turma, cu el în frunte, o va rupe la fugă cât o țin picioarele. Nu trebuie împușcat decât de la o distanță bună și să-l dobori de la întâia lovitură.

Sir John se mulțumi a răspunde printr-un semn afirmativ al capului și se așază într-o poziție bună pentru a observa turma.

Antilopele oryx continuau să pască fără nicio teamă. Paznicul lor, căruia o pală de vânt îi adusese, poate, miroșuri suspecte, își ridică destul de des fruntea-i încornorată și arăta semne de neliniște. Însă era prea departe de vânători pentru a fi doborât din prima împușcătură. Cât despre varianta de a forța turma să o ia la goană pe câmpia întinsă, ce-i oferea o pistă favorabilă, nici că putea fi luată în considerare. Poate că turma s-ar fi apropiat de crâng și, în acest caz, sir John și bușmanul ar fi putut ochi unul dintre exemplarele oryx în condiții mai bune.

Hazardul părea să-i favorizeze pe vânători. Puțin câte puțin, sub conducerea bătrânului mascul, rumeșoarele se apropiară de pădure. Fără îndoială, ele nu se credeau în siguranță pe câmpie descoperită și voiau să se adăpostească sub desişul ei des. Când intenția lor nu mai era un dubiu, bușmanul îl pofti pe însoțitorul lui să descalece. Căii fură legați de un sicomor, cu capul acoperit cu câte o pătură, precauție luată pentru a fi siguri că stau nemișcați și nu nechează. Apoi, cu câinii după ei, Mokum și sir John se furișară prin tufişuri, de-a lungul lizierii sarmentoase a pădurii, dar în așa fel ca să ajungă la un luminiș format de ultimii copaci, și al cărui capăt era la trei sute de pași de turmă.

Acolo cei doi vânători se ascunseră ca și cum ar fi fost la pândă și, cu arma încărcată, așteptară.

Din locul unde se aflau, puteau observa antilopele oryx și să admire în detaliu aceste elegante animale. Masculii se deosebeau foarte puțin de femele, și chiar printr-o ciudățenie pe care natura n-o oferă decât în cazuri rare, femelele aveau ca armă de apărare niște coarne curbate în spate și elegant răsucite, mai formidabile decât masculii. Niciun animal nu este mai fermecător decât genul acesta de antilopă oryx; niciunul nu prezintă o împestrităură neagră atât de delicat dispusă. Un smoc de păr atârnă la gâtul lor, coama le este dreaptă și coada deasă ajunge până la pământ.

Totuși, turma, compusă din vreo douăzeci de exemplare, după ce se apropie de pădure, rămase pe loc. Paznicul mascul, vădit lucru, îndemna antilopele oryx să plece din câmpie. El trecea printre ierburile înalte și încerca să le adune într-un grup compact, cum face un câine ciobănesc cu oile încredințate pazei lui. Dar aceste animale, zbenguind pe pășuni, nu păreau deloc dispuse să părăsească luxurianta preerie. Se împotriveau, scăpau țopăind și începeau să pască la câțiva pași mai departe.

Acest manej îl uimi mult pe bușman. Îi comunică lui sir John, însă fără a-i putea da lămuriri suplimentare. Vânătorul nu putea pricepe îndărătnicia acestui mascul bătrân, nici motivele pentru care voia să ducă în pădure turma de antilope.

Situația se prelungea astfel, fără să se schimbe. Sir John își pierduse cu totul răbdarea. Când voia să tragă, când să meargă înainte. Mokum reuși cu greu să-l stăpânească. Se scurse astfel o oră și ar mai fi trecut multe altele, dacă unul dintre câini, probabil tot atât de nerăbdător ca și sir John, nu s-ar fi năpustit cu un lătrat groaznic spre câmpie.

Bușmanul, furios, ar fi tras bucuros în acest animal blestemat! ... Dar turma o rupsese la goană, încât nici cel mai repede cal n-ar fi putut-o ajunge. într-o clipă, antilopele oryx nu mai erau decât niște puncte negre, ce zburdau printre ierburile înalte. însă spre marea surprindere a bușmanului, bătrânul mascul nu dăduse niciun semnal turmei ca să fugă.

Contrar obiceiurilor acestor rumeștoare, ciudatul păzitor rămăsese chiar în același loc, negândindu-se să urmeze turma încredințată pazei lui. Mai mult chiar, după plecarea lor, el încercă să se ascundă în iarbă cu gândul, poate, de a intra mai târziu în pădure.

- Uite un lucru curios, spuse atunci bușmanul. Ce se întâmplă, oare, cu acest bătrân oryx? Purtarea lui e ciudată! Este rănit sau prea copleșit de bătrânețe?

- Vom afla curând! răspunse sir John, îndreptându-se spre animal, gata să tragă în orice moment cu carabina.

La apropierea vânătorului, oryxul se lăsase din ce în ce mai jos între ierburi. Nu i se vedeau decât coarnele lungi, înalte cam de patru picioare, ale căror vârfuri ascuțite dominau înverzita suprafață a câmpiei. El nu încerca nici măcar să fugă, ci să se ascundă. Sir John putu deci să se apropie ușor de ciudatul animal. Când fu la o sută de pași de el, îl ochi bine și trase un foc. Detunătura răsună. Glonțul îl lovise, desigur, pe oryx în cap, deoarece coarnele lui, până atunci drepte în sus, acum erau culcate în iarbă.

Sir John și Mokum alergară spre animal în goana mare. Bușmanul își ținea în mână cuțitul de vânătoare, gata să spintece oryxul în cazul în care ar fi supraviețuit. Dar precauția fu de prisos. Oryxul era mort, dar atât de „mort”, deoarece, atunci când sir John îl trase de coarne, el rămase în mână cu o piele goală și fiască, căreia îi lipsea în întregime osatura!

- Pe sfântul Patrik! uite niște lucruri care mi se întâmplă doar mie! strigă el pe un ton atât de caraghios, încât oricare altul, în afară de bușman, nu și-ar fi putut stăpâni râsul.

Dar Mokum nu râdea. Buzele lui strânse, sprâncenele încruntate, ochii săi sclipitori dădeau de gol o mare neliniște; cu brațele încrucișate, rotindu-și repede capul în dreapta și-n stânga, privea în jurul lui.

Deodată, un obiect îi atrase atenția. Era un sac mic din piele împodobit cu înflorituri roșii, zăcând pe jos. Bușmanul îl ridică îndată și-l cercetă cu luare-aminte.

- Ce-i asta? întrebă sir John.

- Țsta este un sac de makololo!





*-Ăsta este un sac de makololo!*

- Și cum de se află în acest loc?

- Întrucât stăpânului i-a căzut acest sac, când a rupt-o la goană.

- Și acest makololo?

- Să nu-i fie cu supărare Înălțimii Sale, răspunse bușmanul strângându-și pumnii cu furie, acest makololo era în această piele de oryx și ați tras asupra lui.

Sir John nu avu timp să-și exprime surpriza, fiindcă Mokum, observând la vreo cinci sute de pași o mișcare printre ierburi, trase numaidecât un foc de armă în această direcție. Apoi, alergară amândoi spre acest loc suspect.

Dar locul era gol. Se vedea după iarba călcată că tocmai trecuse pe acolo o fiintă vie. Makololo dispăruse, iar ei renunțară să-l mai urmărească pe nesfârșita câmpie ale cărei margini se pierdeau la orizont.

Cei doi vânători se întoarseră deci, foarte neliniștiți de această întâmplare ce le accentua și mai mult neliniștea. Prezența unui makololo lângă dolmenul pădurii incendiate, această deghizare, foarte des întrebuințată de vânătorii de antilope oryx, dovedea evident că el urmărea prin aceste locuri pustii echipa colonelului Everest. Și nu fără un motiv puternic, un indigen aparținând tribului de jefuitori al mokololo îi spiona pe europeni și escorta lor. Și cu cât aceștia înaintau spre nord, cu atât creștea pericolul de a fi atacați de acești tâlhari ai deșertului.

Sir John și Mokum se înapoiară în tabără și primul, cu totul îngrijorat, nu se putu stăpâni să nu-i spună prietenului său, William Emery:

- Adevărat, scumpul meu William, n-am noroc! Prima antilopă oryx pe care am ucis-o era moartă înainte de a o fi împușcat!

## Capitolul XVII

### Răufăcătorii deșertului

**(J)** upă această întâmplare petrecută la vânătoria de antilope oryx, bușmanul avu o lungă convorbire cu colonelul Everest. în opinia lui Mokum - întemeiată pe fapte doveditoare -, mica echipă era urmărită, spionată și, în consecință, amenințată. După el, dacă makololii nu-i atacaseră încă, e pentru că le convenea să-i atragă mai spre nord, în ținuturile cutreierate tocmai de aceste cete de jefuitori.

în fața unui astfel de pericol trebuiau să se întoarcă? Trebuia întreruptă seria de operațiuni atât de remarcabil efectuată până atunci? Ceea ce n-a putut face natura aveau să facă indigenii africani? Îi vor împiedica ei pe savanții englezi să-și ducă la îndeplinire misiunea lor științifică? Era o chestiune gravă, ce trebuia rezolvată.

Colonelul Everest îl rugă pe bușman să-i spună tot ce știe despre makololi, și iată ce-i relată bușmanul.

Makololii aparțin marelui trib al beșuanilor, ultimii care pot fi întâlniți, avansând spre ecuator. în 1850, doctorul David Livingstone, în timpul primei lui călătorii spre Zambezi, fu primit la Sesheke, reședința obișnuită a lui Sebituane, pe atunci mare-șef al makololilor. Acest indigen era un războinic de temut, care, în 1824, amenința hotarele Capului. înzestrat cu o remarcabilă inteligență, Sebituane obținu în scurt timp o mare autoritate asupra triburilor răzlețe din centrul Africii și izbuti să le reunească într-un grup compact și dominator. în 1853, adică anul precedent povestirii, acest șef indigen muri în brațele lui Livingstone și îi succedă fiul său, Sekeletu.

Sekeletu arată la început europenilor ce vizitau malurile Zambeziului o simpatie destul de vie. Doctorul Livingstone, personal, nu avu de ce se plânge. Dar purtarea regelui african se schimbă cu totul după plecarea celebrului călător. Nu numai străinii, dar chiar și băștinașii vecini fură în special jigniți de Sekeletu și de războinicii tribului său. Jignirilor urmară îndată jafurile, făcute pe atunci pe o scară largă. Makololii străbăteau câmpia și mai ales acest ținut cuprins între lacul Ngami și cursul superior al fluviului Zambezi. Prin urmare, nu era deloc sigur să cutreieri aceste locuri cu o caravană redusă la un mic număr de oameni, mai cu seamă când caravana era semnalată, așteptată și, probabil, sortită dinainte unei catastrofe sigure.

Așa fu, în rezumat, relatarea bușmanului către colonelul Everest. Mokum adăugă faptul că a crezut de datoria lui să-i spună adevărul în întregime, precizând totodată că se va supune ordinelor colonelului, că nu se va răzgândi dacă se va horări continuarea drumului.

Colonelul ținu sfat cu cei doi colegi, sir John Murray și William Emery, și se decise continuarea lucrărilor geodezice. Aproape cinci optimi din arc fuseseră măsurate și, orice s-ar fi întâmplat, acești englezi erau hotărâți să nu abandoneze misiunea.

Odată luată hotărârea, seria trigonometrică fu continuată. În ziua de 27 octombrie, comisia științifică tăia perpendicular tropicul Capricornului și, la 3 noiembrie, după ce terminase al patruzeci și unulea triunghi, ea constată, prin observații zenitale, că măsura meridianului crescuse cu un nou grad.

Timp de o lună, membrii echipei își urmară cu zel triangulația, fără a întâlni obstacole naturale. În acest ținut frumos, din fericire deloc accidentat, tăiat numai de râuri lesne de trecut și nu de cursuri de ape importante, astronomii operară repede și bine. Mokum, pururea cu ochii în patru, supraveghea mersul caravanei și împiedica vânătorii de a se depărta prea tare. Totuși niciun pericol imediat nu părea să amenințe mica echipă și era foarte posibil ca temerile bușmanului să nu se adeverească. Cel puțin, în timpul acestei luni, noiembrie, nu se ivi nicio bandă de jefuitori și nu fu descoperit

indigenul ce urmărea cu încăpățănare expediția, de la dolmenul din pădurea incendiată.

Și totuși, în mai multe rânduri, deși pericolul părea pentru moment îndepărtat, vânătorul remarcă semne de îndoială printre bușmanii de sub ordinele lui. Nu li se putuseră ascunde cele două întâmplări, de pe dolmen și de la vânătoarea de antilope oryx. Și se așteptau, inevitabil, la o întâlnire cu makololii. Or, makololii și bușmanii sunt două triburi vrăjmașe și fără milă unul față de altul. Învinșii nu pot spera vreo iertare din partea învingătorilor, și micul lor număr îi înfricoșă, pe bună dreptate, pe băștinașii acestei echipe, pe jumătate micșorată de la declararea războiului.

Acești bușmani se vedeau deja la trei sute de mile departe de malurile Orangelui, și mai erau de parcurs, cum auziseră, peste două sute de mile spre nord. O perspectivă ce-i puna pe gânduri. Înainte de a-i fi ales pentru această expediție, Mokum, ce-i drept, le vorbise despre lungimea traseului și despre greutatea călătoriei, și, firește, ei erau oameni ce știau să înfrunte stările de oboseală ale unei atari expediții. Dar din moment ce la oboseală se adăugau și primejdiile unei ciocniri cu dușmani înverșunați, această împrejurare le schimbase stările de spirit. De aici păreri de rău, tânguiri, rea-voință, pe care Mokum se prefăcea că nu le vede, nici nu le înțelege, dar care îi sporeau neliniștea în privința viitorului comisiei științifice.

O întâmplare petrecută în ziua de 2 decembrie ațâță și mai mult proasta dispoziție a acestor superstițioși bușmani și cauză într-o anume măsură un fel de răzvrătire împotriva șefului lor.

Din ajun, timpul, atât de frumos până atunci, se mohorâse. Sub influența căldurii tropicale, atmosfera, saturată de vapori, indica o mare tensiune electrică. Se și putea prezice o apropiată furtună, și furtunile în aceste climate se dezlănțuiesc aproape totdeauna cu mare furie.

Într-adevăr, în dimineața de 2 decembrie, cerul fu acoperit cu nori având un aspect sinistru, în privința cărora niciun meteorolog nu s-ar fi înșelat. Erau cumulus îngrămădiți ca niște baloturi de bumbac și a căror masă, când de un cenușiu-închis, când de o nuanță

gălbuie, prezenta culori foarte distincte. Soarele avea o tentă foarte palidă. Aerul era liniștit, căldura înăbușitoare. Scăderea barometrică arătată de instrumente, în ajun, se oprise. Nicio frunză nu se clătina pe ramurile copacilor în această atmosferă apăsătoare.

Astronomii observaseră această stare a cerului, dar nu se gândiră să întrerupă lucrările. În această clipă, William Emery, însoțit de doi marinari, de patru băștinași și de o căruță, se duseseră la două mile spre estul meridianului pentru a posta un panou indicator, menit să formeze vârful unui triunghi. El era ocupat cu așezarea mirei în vârful unui muncel, când o condensare rapidă de vapori, sub influența unui curent de aer rece, provocă o descărcare intensă de electricitate. Aproape imediat, se abătu un potop de grindină asupra pământului. Fenomen destul de rar observat, boabele de grindină erau luminoase și ai fi spus că plouă cu metal topit. Din pământ țâșneau scânteii și dăre luminoase ieșeau din toate părțile metalice ale căruței care servea la transportul materialului.

Curând, aceste boabe de grindină își măriră considerabil volumul. Era o adevărată lapidare, o ploaie cu pietre, la care nu te puteai încumeta să te expui fără riscuri evidente. Și nu trebuie să ne mirăm de intensitatea acestui fenomen, știind că doctorul Livingstone a văzut, în circumstanțe asemănătoare, ța Kolobeng, geamurile sparte în casa în care locuia, cai și antilope ucise de aceste enorme boabe de grindină.

Fără a pierde o clipă, William Emery, lăsând lucrul, își avertiză oamenii să caute un adăpost mai puțin primejdios în căruță decât sub un copac în timpul furtunii. Dar abia părăsi vârful muncelului, când un fulger orbitor, însoțit imediat de un trăsnet, străbătu atmosfera.

William Emery fu doborât la pământ, de a-i fi zis că e mort. Din fericire, el scăpase de atingerea morală a fulgerului. Prin unul dintre acele efecte aproape inexplicabile, pe care le prezintă anumite cazuri de trăsnire, fluidul, ca să zicem așa, a alunecat pe lângă el, învăluindu-l într-o pânză electrică. Dar trecerea lui fu atestată grăitor de topirea vârfului compasului pe care-l ținea în mână William Emery.

Tânărul, ridicat de marinari, își veni numaimedcât în simțiri. Însă el nu a fost nici singura, nici cea mai încercată victimă a trăsnetului. Aproape de panoul ridicat pe muncel, doi băștinași zăceau morți, la douăzeci de pași unul de altul. Unul, ale cărui funcții vitale fuseseră cu totul dezorganizate prin acțiunea mecanică a fulgerului, păstra sub hainele sale un trup negru ca un cărbune. Celălalt, atins în cap de meteorul atmosferic, fusese ucis pe loc.

Astfel, acești trei oameni - cei doi băștinași și William Emery - fuseseră loviți simultan de un fulger cu trei limbi de foc. Cele trei secțiuni ale unui fulger, a cărui abatere unghiulară este adesea nepus de mare, reprezintă un fenomen rar, dar observat câteodată.

În<sub>gr</sub> oziți de moartea camarazilor lor, bușmanii o rupseră la fugă, în ciuda strigătelor marinarilor și cu pericolul de a fi trăsniți, rarefiând aerul în urma lor prin rapiditatea goanei. Dar nici nu voiau să audă și se înapoiară cu toată iuțeala picioarelor în tabără. După ce-l transportară pe William Emery în căruță, cei doi marinari puseră acolo și trupurile celor doi indigeni, apoi se adăpostiră și ei, suferind de pe urma contuziilor provocate de boabele de<sub>gr</sub> indină. Vreme de aproape trei sferturi de oră, vijelia a vuit cu o violență extremă. Apoi a început să scadă în intensitate. Boabele de grindină încetară să mai cadă și căruța putu să-și continue drumul.

Vestea morții celor doi băștinași ajunsese înaintea lor în tabără. Ea provocă un efect deplorabil asupra stărilor de spirit ale bușmanilor, care nu vedeau fără o spaimă superstițioasă aceste operațiuni trigonometrice, din care ei nu puteau pricepe nimic. Deci se adunară la sfat și unii dintre ei, mai abătuți decât ceilalți, declarară că nu vor merge mai departe. Fu un început de revoltă ce amenința să ia proporții grave. Trebui toată autoritatea de care se bucura bușmanul pentru a curma revolta. Colonelul Everest trebui să intervină și fâgădui acestor sârmani un supliment la soldă pentru a-i menține în serviciu. Înțelegerea nu se făcu fără dificultate. Erau multe temeri și viitorul expediției părea să fie serios compromis. Într-adevăr, ce s-ar fi făcut membrii comisiei în mijlocul acestui pustiu, departe de orice oraș, fără o escortă care să-i apere, fără căruțași care să mâne

căruțele? În sfârșit, acest impas fu depășit și, după înmormântarea celor doi indigeni, tabăra fu ridicată, iar mica echipă se îndreptă spre muscelul unde doi dintre ai lor își găsiseră moartea.

William Emery se resimți încă vreo câteva zile de pe urma șocului violent pe care-l primise. Mâna stângă, în care ținuse compasul, fu câțva timp ca paralizată. Dar, în sfârșit, această disfuncție dispăru și tânărul astronom putu să-și reia lucrările.

În timpul celor optsprezece zile ce urmară până la 20 decembrie, niciun alt incident nu fu semnalat în mersul caravanei. Makololii nu se iviră și Mokum, deși neîncredător, începu a se liniști. Nu mai erau decât la vreo cincizeci de mile de pustiu și acest karru rămânea ceea ce fusese până atunci: un ținut splendid, a cărui vegetație, întreținută încă de apele vitale din sol, nu ar fi putut fi egalată în niciun punct al globului.

Trebuie să precizăm deci că, până la intrarea în deșert, nici oamenii, în acest ținut fertil și plin de vânat, nici vitele de povară, adâncite până la gât în aceste pășuni grase, nu au fost lipsiți de hrană. Exceptând ortopterele, a căror apariție reprezintă o primejdie permanentă pentru așezările Africii Australe.

În seara zilei de 20 decembrie, cu o oră înainte de apusul soarelui, tabăra fu așezată. Cei trei englezi și bușmanul se odihneau sub un copac, după oboseala acumulată în timpul zilei, și vorbeau despre planuri de viitor. Vântul de miazănoapte, ce adia, răcorea puțin atmosfera.

Astronomii se înțeleseseră ca în noaptea aceasta să ia înălțimea stelelor, spre a calcula exact latitudinea locului. Niciun nor nu acoperea cerul. Era lună plină, constelațiile se puteau vedea strălucind pe boltă ca niște făclii și, prin urmare, aceste observații zenitale se puteau face în condițiile cele mai prielnice. Astfel, colonelul Everest și sir John Murray fură foarte dezamăgiți când William Emery, pe la ora opt seara, se ridică în picioare, arătă spre nord și zise:

- Iată că se cam întunecă orizontul și mă tem că noaptea n-o să fie atât de favorabilă după cum nădăjduiam.



- Într-adevăr, răspuse sir John, acest nor mare se înalță rapid și, cum adie vântul, nu va întârzia să se întindă peste tot cerul.

- Să vină, oare, o nouă furtună? întrebă colonelul.

- Suntem în regiunea intertropicală, răspuse William Emery, și tocmai de asta mă tem!.. Cred că observațiile noastre vor fi compromise la noapte.

- Dumneata ce crezi, Mokum? îl întrebă colonelul Everest pe bușman.

Bușmanul privi cu luare-aminte cerul spre nord. Norul se delimita printr-o linie curbă foarte lungă și atât de clară, ca și cum ar fi fost trasă cu compasul. Sectorul ce-l tăia deasupra orizontului avea o întindere de trei până la patru mile. Acest nor, negricios ca un fum, avea un aspect ciudat, care-l uimi pe bușman. Totuși, apusul soarelui îl lumina în străluciri roșiatice, ce parcă ar fi fost o masă solidă, și nu o îngrămădire de vapori.

- E un nor ciudat! zise Mokum, fără a oferi și alte lămuriri.

După câteva clipe, unul dintre bușmani îl înștiință pe vânător că animalele, caii, boii dădeau semne de agitație. Alergau pe pășuni și refuzau să intre în tabără.

- Ei bine, lăsați-le să stea noaptea afară, răspuse Mokum.

- Dar fiarele sălbatice?

- O! fiarele sălbatice vor fi foarte ocupate în curând, astfel că nu le vor da atenție.

Indigenul se retrase. Colonelul Everest ceru bușmanului explicația acestui ciudat răspuns. Dar Mokum, depărtându-se câțiva pași, părea foarte adâncit în contemplarea acestui fenomen a cărui natură o bănuia, evident.

Norul se apropia cu repeziciune. Se putea observa cât de jos era și, desigur, distanța până la sol, care nu putea fi mai mare de o sută de picioare. Șuieratul vântului care se întetise era însoțit de un „zbârnâit puternic”, ce părea că iese chiar din norul însuși.

În acest moment se ivi de sub nour un roi de puncte negre pe fondul palid al cerului. Punctele zburau de sus în jos, scufundându-se în

mijlocul masei întunecate și apoi retrăgându-se îndată. Le-ai fi putut număra cu miile.

- Ei, ce sunt aceste puncte negre? întrebă sir John Murray.

- Aceste puncte sunt niște păsări, răspuse bușmanul. Sunt vulturi, vultani, ulii, șoimi... Vin de departe, urmăresc acest nor, pe care nu-l vor abandona decât atunci când va fi distrus sau împrăștiat.

- Dar acest nor?

- Nu este chiar un nor, răspuse Mokum, întinzând mâna spre masa întunecată, ce acoperise deja trei sferturi din cer, ci un nor viu, un nor de lăcuste.

Vânătorul nu se înșelase. Europeanii urmau să asiste la una dintre acele teribile invazii de lăcuste, din nenorocire foarte dese, ce prefăce într-o noapte regiunea cea mai roditoare într-un ținut arid și dezolant. Aceste lăcuste aparțineau speciei *grylli devastatorii*, conform naturaliștilor, și erau miliarde. Călătorii care n-au văzut o câmpie năpădită de aceste insecte, la o înălțime de patru picioare și o lungime de cincizeci de mile, n-au văzut atunci nimic de soiul acesta!...

- Da, răspuse bușmanul, acești nori vii sunt un flagel pentru câmpii, și să ne ajute cerul să nu ne facă prea mult rău...

- Însă noi nu avem aici, zise colonelul Everest, nici câmpii semănate, nici pășuni care să ne aparțină. De ce să ne temem de aceste insecte?

- De nimic, dacă ar trece numai pe deasupra capetelor noastre, răspuse bușmanul, și de tot, dacă se vor abate supra acestui ținut pe care trebuie să-l străbatem. În cazul din urmă, nu va rămâne nicio frunză în arbori, niciun fir de iarbă, și uitați, domnule colonel, că dacă noi avem hrana asigurată, aceea a cailor, boilor și a asinilor noștri n-o avem. Ce vor face biete animale în mijlocul acestor pășuni devastate?

Însoțitorii bușmanului rămaseră câteva clipe tăcuți. Observau masa însuflețită, ce creștea văzând cu ochii. Zgomotul se accentuase, dominat de țipetele uliilor și ale șoimilor care se repezeau asupra norului ineputabil, devorând insectele cu miile.

- Crezi că se vor abate asupra acestui ținut? îl întrebă William Emery pe Mokum.

- Mă tem că da, răspuse vânătorul. Vântul le aduce drept spre noi. Și apoi, soarele este aproape de asfințit. Răcoarea brizei va îngreuna aripile lăcustelor. Ele se vor năpusti asupra arborilor, a deșeurilor, a câmpiilor, și atunci...

Bușmanul nu-și sfârși fraza. Prezicerea lui se îndeplinea în acel moment. Într-o clipă, uriașul nor ce depășise zenitul țâșni spre pământ. Nu se mai văzu decât o masă furnicăndă și neagră în jurul taberei și până departe în zări. Chiar și amplasamentul taberei fu literalmente invadat. Căruțele, corturile, totul pierise sub această grindină vie. Masa compactă a lăcustelor avea o grosime de un picior. Înfundați până la jumătatea genunchilor în acest strat gros de lăcuste, englezii striveau cu sutele la fiecă pas. Dar ce însemnătate avea acest număr?

Și totuși, insectele puteau fi nimicite. Stolurile de păsări se aruncau asupra lor cu țipete răgușite și le sfâșiau cu lăcomie. Șerpii atrași de această carne proaspătă înghițeau uriașe cantități. Caii, boii, asinii, câinii le consumau cu o multumire de nedescris. Fiarele sălbatică - lei, hiene sau rinoceri - înghițeau în marile lor stomacuri cantități importante din aceste insecte. În sfârșit, înșiși bușmanii, foarte amatori de acești „creveți aerieni”, îi mâncau ca pe o mână cerească! Dar numărul mare de lăcuste sfida orice acțiune de distrugere, și chiar propria lor voracitate, deoarece se devorau între ele.

La stăruințele bușmanului, trebuiră să guste din această mâncare căzută din cer chiar și englezii. Fură fierte **M** de lăcuste, asezonate cu sare, piper și oțet, odată alese cele mai tinere, care sunt verzi și nu gălbui și, prin urmare, mai puțin tari decât cele bătrâne, dintre care unele au patru degete lungime. Aceste lăcuste tinere, cu o grosime cât tubul unei pene, lungi de 15-20 cm, nedepunându-și încă ouăle, sunt într-adevăr socotite de amatori o mâncare delicată. După o jumătate de oră de fierbere, bușmanul servi celor trei englezi o gustoasă mâncare de lăcuste. Aceste insecte, cărora li se aruncă labele, aripile și capul, întocmai ca la răcișorii de mare, fură găsite gustoase și sir

John Murray mîncă numai el vreo câteva sute și îl îndemnă pe bușman săi facă provizii mari. Mokum nu avea decât să se aplece și să la căte ar fi profitul...

Înnoptase și fiecare se duse la culcare. Dar căruțele nu scăpaseră nicidecum de invazie. Cu neputință de intrat în ele, fără a zdrobi nenumărate insecte. Să dormi în așa condiții era prea puțin plăcut. Cum cerul era senin și constelațiile luceau pe boltă, cei trei astronomi petrecură toată noaptea luând înălțimea stelelor.

Asta, firește că era mult mai bine decât să se fi scufundat până la gât în această masă compactă de lăcuste. De altfel, europenii nici n-ar fi putut dormi, întrucât toată noaptea răsunară pădurile și câmpiile de urletele sălbăticiunilor ce alergară după pradă de lăcuste!

A doua zi soarele se ivi pe un cer senin și începu a-și descrie zilnicul arc pe un firmament strălucitor, ce făgăduia o zi călduroasă. Razele lui făcură să crească imediat temperatura și un zvon înăbușit de aripi se auzi, în masa de lăcuste ce se pregăteau să-și ia zborul pentru a-și continua opera de devastare și în alte locuri. Pe la opt dimineața se desfășură pe întinsul cerului un nesfârșit văl acoperind lumina soarelui. Totul se întunecă de ai fi crezut că iar s-a înnoptat. Deoarece vântul începuse a adia, enormul nor se puse în mișcare. Timp de două ore el trecu cu zgomot asurzitor pe deasupra taberei adâncite în umbră și, în cele din urmă, pieri dincolo de orizontul apusean.

Dar când se făcu iar lumină, se putea vedea că prezicerile bușmanului se îndepliniseră în întregime. Nicio frunză, niciun fir de iarbă nu mai rămăsese pe câmpii. Totul fusese distrus. Pământul arăta gălbicios, lutos. Ramurile goale nu mai ofereau privirilor decât o siluetă schimonosită. Venise iarna după o vară ce nu trecuse, așa de repede se schimbase totul!.. Era pustiul, și nu ținutul luxuriant.

În cazul acestor lăcuste devorante, putea fi amintit proverbul orientat ce justifică încă instinctul de jefuitori al osmanlâilor: „Pe unde a trecut turcul nu mai crește iarbă!” ... Dar pe unde au trecut lăcustele, nici atât nu mai crește iarba!..



*Înnoptase și fiecare se duse la culcare.*

## Capitolul XVIII

### Deșertul

Era, într-adevăr, deșertul ce se desfășura înaintea pașilor călătorilor și, după ce măsurară, în ziua de 2 decembrie un nou grad al meridianului și sfârșiră al patruzeci și optulea triunghi al lor, colonelul Everest și însoțitorii săi ajunseră la extremitatea nordică a karru-ului, unde nu găsiră nicio deosebire între ținutul pe care-l părăseau și cel sterp și ars de soare, ce aveau să-l străbată.

Animalele întrebuițate în serviciul caravanei sufereau mult de lipsa pășunilor. De asemenea, lipsea și apa. Ultimele picături de ploaie se scuseră în smârcuri. Solul era un amestec de pământ și de nisip foarte impropriu vegetației. Apele anotimpului ploios, infiltrându-se prin straturile nisipoase, piereau aproape imediat pe aceste terenuri acoperite cu o cantitate foarte mare de pline gresii, ce nu pot păstra nicio moleculă lichidă.

Era unul dintre acele ținuturi aride, pe care-le străbătuse nu numai o dată doctorul Livingstone în aventuroasele-i explorări. Nu numai pământul, ci și atmosfera era secetoasă, încât obiectele din fier, lăsate în aer liber, nu rugineau. Conform relatărilor savantului doctor, frunzele copacilor erau zbârcite și veștejite, acelea ale mimozelor rămâneau închise în toiul zilei, după cum sunt în timpul nopții; cărăbușii de la suprafața pământului mureau după câteva clipe; în sfârșit, un termometru introdus la o adâncime de trei degete în pământ, coloana de mercur arăta la amiază 134° Fahrenheit.

La fel cum anumite regiuni ale Africii Australe se iviră celebrului călător, tot așa această parte a continentului african, cuprinsă între marginea karru-ului și lacul Ngami, se arată privirilor astronomilor

englezi. Oboseala lor fu mare, suferințele lor nespuse, mai ales din cauza lipsei de apă. Privațiune resimțită mai cu seamă de animalele domestice, deoarece iarba rară, uscată, prăfuită, abia le hrănea. Mai mult, această întindere de teren era deșertul, nu numai prin ariditatea lui, ci datorită și faptului că nicio ființă vie nu se încumeta să-l străbată. Păsările zburaseră dincolo de Zambezi spre a regăsi acolo pornii și florile. Fiarele sălbatice nu se hazardau prin această pustietate, care nu le oferea nicio șansă de supraviețuire. Abia în primele cincisprezece zile ale lunii ianuarie vânătorii caravanei întrezăriră două-trei perechi din acele antilope ce se pot lipsi de apă timp de mai multe săptămâni; erau, între altele, niște exemplare oryx asemenea aceluia care produsese o atât de vie dezamăgire lui sir John Murray, și în special niște caamas cu ochi blânzi, cu blana cenușie pătată cu galben, animale inofensive, foarte prețuite pentru calitatea cărnii lor și care par că preferă câmpiile aride celor cu pășuni rodnice.

Totuși, umblând sub acest soare de foc, prin această atmosferă ce nu conținea un strop de abur, continuând operațiile geodezice zile și nopți pe care nu le răcorea nicio boare, astronomii oboseau vizibil. Rezerva lor de apă, din butoaiele încălzite, se micșora. A trebuit să o raționalizeze, și sufereau acum din cauza acestei raționalizări. Cu toate acestea, zelul lor era așa de mare, curajul lor tot așa, încât întreceau și setea, și lipsurile, și nu neglijau niciun detaliu al imensei și al migăloasei lor lucrări.

La 25 ianuarie, a șaptea parte a meridianului, cuprinzând un nou grad, fusese calculată cu ajutorul a nouă triunghiuri noi, însumând un total de cincizeci și șapte de triunghiuri stabilite până atunci.

Astronomii nu mai aveau de străbătut decât o mică parte a deșertului și, după părerea bușmanului, trebuiau să ajungă pe malurile lacului Ngami înainte de sfârșitul lunii ianuarie. Colonelul și însoțitorii lui puteau răspunde de ei și să reziste până acolo.

Dar oamenii caravanei, bușmanii, care nu erau mânați de acest imbold, oameni plătiți, al căror interes nu se confunda cu cel științific al expediției, băștinași prea puțin dispuși să-și vadă de drum înainte,

suportau cu greu încercările drumului. Se arătau foarte simțitori la lipsa de apă. Vreo câteva vite de povară slăbite de foame și de sete trebuiră lăsate în urmă și existau temeri ca numărul lor să nu crească din zi în zi. Murmurările, învinuirile creșteau odată cu oboseala. Rolul lui Mokum devenea foarte dificil și autoritatea lui scădea.

În curând, apărură evident faptul că lipsa de apă urma să fie un obstacol de neînving, care va stopa înaintarea spre nord și să se continue drumul fie în urmă, fie pe dreapta meridianului, cu riscul de a se întâlni cu expediția rusă, spre a ajunge la satele dintr-un ținut mai puțin sterp de pe itinerariul lui David Livingstone.

La 15 februarie, bușmanul făcu cunoscut colonelului Everest aceste greutăți crescânde, împotriva cărora în zadar se trudea. Conducătorii căruțelor refuzau să i se mai supună. În fiecare dimineață, la ridicarea taberei, erau scene de nesupunere la care lua parte cea mai mare parte a indigenilor. Acești nenorociți, să mărturisim, copleșiți de căldură, sfâșiați de sete, îți făceau milă să-i vezi. De altfel, boii și caii, insuficient hrăniți cu o iarbă scurtă și uscată, neadăpați deloc, nu mai voiau să meargă.

Colonelul Everest cunoștea perfect situația. Dar aspru cu sine, era tot așa și față de alții. Nu voi în niciun chip să suspende operațiile rețelei trigonometrice și declară că singur chiar de ar fi, va continua să meargă înainte. În rest, cei doi colegi ai săi vorbeau ca și el și erau gata să-l urmeze cât de departe i-ar plăcea să meargă.

Bușmanul, prin noi eforturi de convingere, obținură de la indigeni promisiunea de a-l mai urma câtva timp. După socoteala lui, caravana nu mai avea mai mult de cinci-șase zile de mers până la lacul Ngami. Acolo, caii și boii vor găsi fânețe proaspete și păduri umbroase. Acolo, oamenii ar avea o întreagă mare de apă dulce pentru a se răcori. Mokum vesti aceste lucruri bușmanilor. El le dovedi că, pentru a fi reîmprospătate proviziile, cel mai scurt drum era spre nord. Într-adevăr, îndreptându-se spre vest însemna să meargă la întâmplare; să se înapoieze însemna să dea peste karru-ul pustiit. În sfârșit, indigenii găsiră întemeiate argumentele lui și caravana, aproape sleită de puteri, își reluă mersul spre Ngami.



Din fericire, în această vastă câmpie, operațiunile geodezice se făceau lesne cu ajutorul mirelor și al panourilor indicatoare. Pentru a câștiga timp, astronomii lucrau zi și noapte. Ghidați de lămpi electrice, ei obțineau unghiuri foarte clare, ce satisfăceau cele mai scrupuloase determinări.

Deci lucrările continuau metodic, și rețeaua sporea încetul cu încetul.

În ziua de 16 ianuarie, caravana crezu că mult dorita apă, cu care natura se arăta așa de zgârcită, avea să-i fie restituită din plin.

Un ghiol, cu o lățime de una până la două mile, tocmai fusese observat în zare. Se înțelege că vestea fu bine primită. Toată caravana se îndreptă rapid în direcția arătată, spre o întindere destul de mare de apă, ce-și oglindea undele în bătaia razelor solare.

Ajunseră la ghiol pe la ora cinci seara. Câțiva cai, rupând hățurile, scăpând din mâna conducătorilor lor, se avântară spre această apă atât de dorită. O simțeau, o adulmecau, și în curând putură fi văzuți scufundându-se până la grumaz în ea.

Dar aproape numaidecât, animalele se înapoiară la mal. Nu-și putuseră astâmpăra setea în aceste întinderi mari lichide, și când sosiră bușmanii, se văzură în fața unei ape atât de îmbibată cu sare, încât nu se putură răcori cu ea.

Se poate spune că dezamăgirea, sau mai degrabă disperarea, fu mare de tot. Nimic mai crud decât o speranță spulberată! Mokum crezu că ar trebui să renunțe în a-i antrena pe indigeni dincolo de lacul sărat. Din fericire pentru viitorul expediției, caravana se afla mult mai aproape de Ngami și de afluenții Zambeziului decât de orice alt punct al acestei regiuni unde se putea găsi apă de băut. Salvarea tuturor era deci mersul înainte. În patru zile, dacă lucrările geodezice nu o vor întârzia, expediția ar putea ajunge pe malul lacului Ngami.

Plecară din nou. Profitând de reliefurile terenului, colonelul Everest putu construi triunghiuri de mari proporții, care necesitau mai puțin dese așezări de mire. Cum se lucra mai ales în timpul nopților foarte senine, semnalele de foc se vedeau admirabil și puteau fi ridicate cu o precizie extremă, fie cu teodolitul, fie cu cercul repetitor, de o

desăvârșită exactitate. Asta era deopotrivă economie de timp și de osteneți. Dar, trebuie s-o mărturisim, pentru acești curajoși savanți, înflăcărați de un zel științific, pentru acești indigeni sfâșiați de o arzătoare sete sub acest îngrozitor climat, ca și pentru animalele întrebuintate în serviciul caravanei, era timpul să ajungă odată la Ngami. Niciunul n-ar fi putut răbda încă cincisprezece zile de drum în alari condiții.

În ziua de 21 ianuarie, solul neted și uniform începu să se schimbe în mod sensibil. Deveni desfundat, accidentat. Pe la ora zece dimineața, fu semnalat la nord-vest, la o depărtare de aproape cincisprezece mile, un mic munte înalt de cinci până la șase sute de picioare. Era muntele Scorzef.

Bușmanul observă cu luare-aminte locurile și, după o îndestul de lungă cercetare, întinzând mâna spre nord, spuse:

- Ngami este acolo!...

- Ngami! Ngami!... strigară băștinașii, însoțindu-și strigătele cu manifestări zgomotoase.

Bușmanii voiau să se ducă înainte, să străbată alergând cele cincisprezece mile ce-i despărțeau de lac. Dar vâătorul izbuti să-i domolească, făcând observația că în acest ținut bântuit de makololi era important pentru ei să nu se răzlețească.

Totuși, colonelul Everest, voind să grăbească sosirea micii sale echipe la Ngami, hotărî să unească stația reprezentată de muntele Scorzef printr-un singur triunghi. Vârful muntelui, terminat printr-un fel de creștet foarte ascuțit, putea fi vizualizat foarte exact, potrivit-se astfel unei bune observații. Era deci inutil să se aștepte noaptea, inutil, prin urmare, să mai fie trimis înainte un grup de marinari și de indigeni spre a fixa un reverber în vârful muntelui Scorzef.

Deci instrumentele fură așezate, iar unghiul formând vârful ultimului triunghi deja obținut în sud fu măsurat din nou chiar la această stație, chiar cu mai multă precizie.

Foarte nerăbdător să ajungă la malul lacului Ngamiului, Mokum luase măsuri să se așeze o tabără provizorie. Spera că, înainte de a

se înnopta, va ajunge la lacul atât de dorit; dar nu neglijează niciuna dintre măsurile obișnuite și dădu ordin ca împrejurimile să fie cercetate de câțiva călăreți. Pe dreapta și pe stânga se înălțau desigur care, din prudență, trebuiau luminate.

Totuși, de când cu vânatoarea de antilope oryx, nu mai fu văzută nicio urmă de makololi și spionajul, a cărui țintă fusese caravana, încetase: Cu toate acestea, neîncredătorul bușman voia să-și ia măsurile de pază, pentru a face față tuturor situațiilor.

În timp ce vânătorul veghea astfel, astronomii se ocupau cu construirea noului lor triunghi. După calculele făcute de William Emery, acest triunghi i-ar duce foarte aproape de paralela 20, la care trebuia să se oprească vârful terminal al arcului, de curând măsurat în această parte a Africii. Încă vreo câteva operațiuni dincolo de Ngami și, foarte probabil, al optulea tronson al meridianului va fi obținut. Apoi va urma verificarea calculelor cu ajutorul unei noi baze, măsurată direct pe teren, și misiunea va fi încheiată. Se înțelege deci cu ce însuflețire lucrau acești îndrăzneți, ce se vedeau pe punctul de a-și sfârși opera.

În acest timp, cum operaseră rușii la rândul lor? De șase luni de când membrii comisiei internaționale se separaseră, unde se aflau în această clipă Mathieu Strux, Nicolai Palander și Mihail Zom? S-au confruntat și ei cu oboseala întocmai colegilor din Anglia? Suferiseră și ei lipsa de apă, copleșitoarele călduri ale acestor climate? Pe ruta lor, care se apropia sensibil de cea a lui David Livingstone, ținuturile fuseseră mai puțin aride? Poate, deoarece există, după Kolobeng, sate și orașele cum sunt Schokuane, Schoschong și altele mai puțin depărtate pe dreapta meridianului, în care caravana rusă putuse să-și refacă proviziile. Dar, de asemenea, nu existau temerile că în aceste ținuturi nu mai puțin pustii, și prin urmare neconținut cutreierate de jefuitori, mica echipă a lui Mathieu Strux să fi fost foarte expusă? Că makololii ar fi putut abandona urmărirea expediției engleze și să o ia pe urmele expediției ruse?

Colonelul Everest, pururi absorbit, nu voia să se gândească la toate acestea, dar sir John Murray și William Emery vorbeau adesea

despre soarta foștilor lor camarazi și colegi. Le va fi dat să-i mai re-vadă, oare? Vor reuși în încercarea lor? Același rezultat matematic, adică valoarea gradului de longitudine în această parte a Africii va fi identic pentru aceste două expediții ce continuaseră simultan, deși separate, stabilirea rețelei trigonometrice? Apoi, William Emery se gândea la prietenul lui, a cărui lipsă i se părea atât de regretabilă, și știa bine că Mihail Zom nu-l va uita niciodată.

În acest timp, măsurătoarea distanțelor unghiulare începuse. Pentru a obține unghiul ce se reazemă pe stație, era vorba de vizualizat două mire, dintre care una formată de vârful conic al muntelui Scorzef. Pentru cealaltă, aflată pe stânga meridianului, se alesese o măgură ascuțită, aflată doar la o distanță de patru mile. Direcția ei fu dată de unul dintre ocularele cercului repetitor.

Muntele Scorzef, precum s-a spus, era relativ foarte îndepărtat. Dar astronomii nu aveau de ales, acest masiv singuratic fiind singurul punct culminant al ținutului. Într-adevăr, nicio altă înălțime nu se ridica nici la nord, nici la vest, nici dincolo de lacul Ngami, ce nu se putea zări încă. Or, această depărtare a muntelui Scorzef îi obligă pe observatori să avanseze foarte mult pe dreapta meridianului; dar, după îndelungi chibzuiuri, ei înțelesesă că puteau proceda și altfel. Muntele singuratic fu deci vizualizat cu o maximă atenție cu ajutorul celui de al doilea ocular repetitor, și depărtarea celor două oculare dădu distanța unghiulară, ce separa muntele Scorzef de măgură și, prin urmare, măsura unghiului format chiar la stație. Pentru a avea o mai mare aproximare, colonelul Everest făcu douăzeci de repetiții succesive, modificând poziția ocularelor sale pe cercul gradat; în felul acesta, el diviză cu 20 erorile posibile la citire și obținu o măsură unghiulară a cărei exactitate era absolută.

Aceste diferite observații, cu toată nerăbdarea indigenilor, fură făcute de nepăsătorul Everest cu aceeași grijă ce-ar fi avut-o și la observatorul său din Cambridge. Toată ziua de 21 februarie trecu astfel și numai pe înserate, pe la ora cinci și jumătate, colonelul Everest își încheie observațiile, când citirea gradațiilor de pe instrumentele de măsură deveni dificilă.

- La ordinele tale, Mokum, îi spuse el atunci bușmanului.

- Este prea târziu, colonele, răspunse Mokum, și-mi pare rău că n-ați putut sfârși lucrările înainte de lăsarea serii, deoarece am fi încercat să ne așezăm tabăra pe malurile lacului!..

- Dar ce ne împiedică să plecăm? întrebă colonelul Everest. Cincisprezece mile de făcut, chiar într-o beznă deplină, nu ne-ar putea opri. Drumul este drept, e însăși câmpia, și nu ne putem teme că ne vom rătăci.

- Da!... într-adevăr... răspunse bușmanul, care părea că se sfătuiește cu sine; poate că am mai putea încerca lucrul acesta, deși aș fi preferat să străbatem, ziua, aceste ținuturi care se învecinează cu Ngami!.. Oamenii noștri nici nu cer altceva decât să meargă înainte și să ajungă odată la aceste ape dulci ale lacului. Să pornim, domnule colonel.

- Cum ți-o fi placul, Mokum! spuse colonelul Everest.

Această hotărâre fiind de toți aprobată, boii fură înjuțați la care, caii fură încălecați de călăreții lor, instrumentele așezate iar în căruțe și la ora șapte seara bușmanul, după ce dădu semnalul de plecare, caravana, mistuită de sete, merse drept spre lacul Ngami.

Dintr-un anumit instinct de cercetaș, bușmanul îi rugă pe cei trei europeni să-și ia cu ei armele și muniție. Luă și el carabina pe care i-o dăruise sir John, cartușe nu-i lipseau din cartușieră.

Porniră. Noaptea era întunecoasă. O perdea deasă de nori acoperea constelațiile. Totuși atmosfera, în straturile cel apropiate de pământ, era eliberată de ceață. Înzestrat cu o mare putere de viziune, Mokum observa flancurile și capul caravanei. Câteva cuvinte adresate lui sir John arătară că bușmanul nu era foarte sigur de aceste ținuturi. La rândul lui, englezul era pregătit pentru orice eventualitate.

Caravana înaintă trei ore în direcția nord, dar echipa se resimțea din cauza oboselii și a extenuării, și mergea încet. Adesea, trebuia să se oprească pentru a-i aștepta pe cei rămași în urmă. Nu se avansa decât cu trei mile pe oră și, spre orele 18 seara, doar șase mile despărțea mica echipă de malurile lacul Ngami. Animalele gâfâiau și abia mai respirau în noaptea sufocantă, lipsită de umiditate.

Curând, în pofida recomandărilor exprese ale bușmanului, caravana nu mai prezenta un grup compact, oamenii și animalele întinzându-se într-un șir lung. Câțiva boi, la capătul puterilor, căzură pe drum. Călăreții, pe jos, abia se târau. Mokum, neliniștit, necruțând nici vorbele, nici gesturile, mergea de la unul la altul, căuta să adune echipa, însă nu reușea, și deja, fără să observe, mulți dintre oameni lipseau.

La unsprezece ore seara, căruțele din capul coloanei nu erau la mai mult de trei mile de Scorzef. Cu tot întunericul, acest munte singuratic se zărea destul de clar, se înălța în umbră ca o uriașă piramidă. Ajustându-i dimensiunile reale, voalurile nopții parcă-i dublaseră altitudinea.

Dacă Mokum nu se înșela, Ngami trebuia să fie dincolo de Scorzef. Era deci vorba să ocolească muntele în așa fel, ca pe drumul cel mai scurt să ajungă la această nesfârșită întindere de apă dulce.

Bușmanul se puse în fruntea caravanei, în compania a trei europeni, și se pregătea să o ia spre stânga, când o serie de detunături, foarte distincte, deși erau depărtate, îi opriră brusc în loc.

Englezii își opriră și ei caii. Ascultau cu o neliniște lesne de înțeles. Într-un ținut unde indienii nu se servesc decât de lănci și de săgeți, detunăturile unor arme de foc trebuiau să le producă o surpriză amestecată cu îngrijorare.

- Ce se aude? întrebă colonelul.

- Focuri de armă, răspuse sir John.

- Focuri de armă! strigă colonelul, și în ce direcție?

Întrebarea se adresa bușmanului, care răspuse:

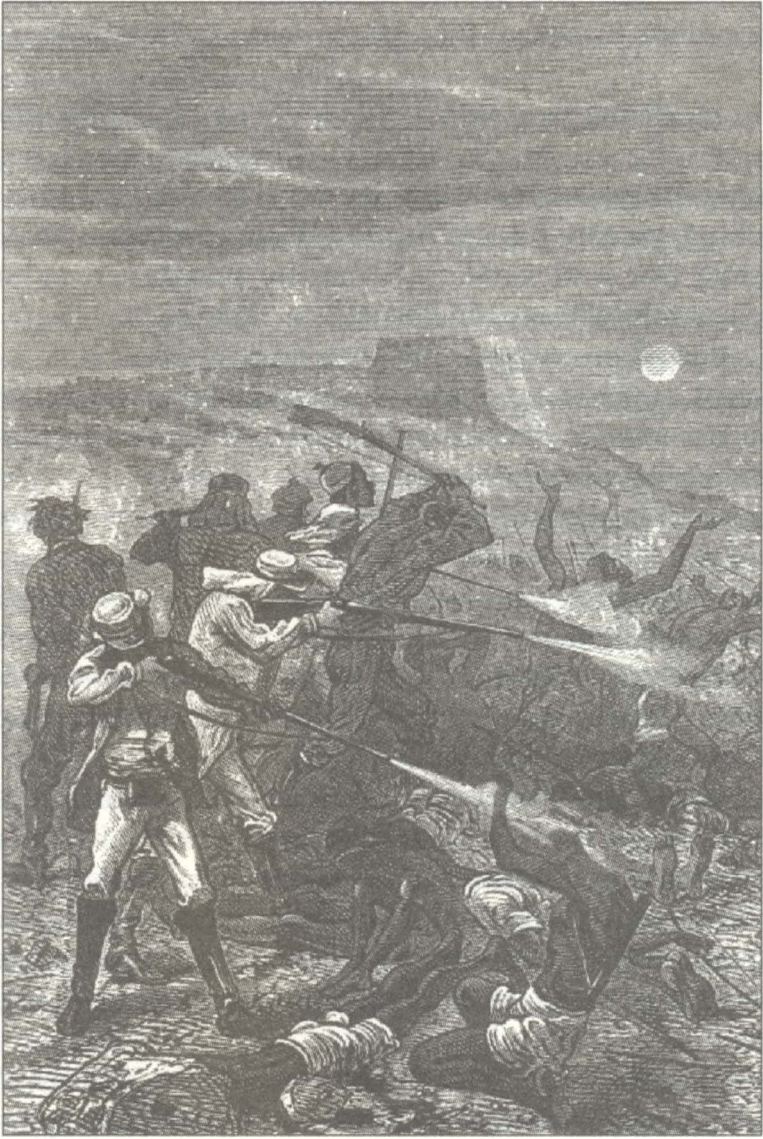
- Aceste focuri de pușcă sunt trase din vârful muntelui Scorzef.

Vedeti cum se iluminează sus umbra! E o bătălie acolo, makololii, fără îndoială, au atacat niște europeni.

- Niște europeni! spuse mirat William Emery.

- Da, domnule William, preciză Mokum. Aceste detunături zgomotoase nu pot fi produse decât de arme europene și voi adăuga, de arme de precizie.

- Acești europeni să fie ei oare...



*Colonelul Everest și însoțitorii lui traseră  
primele focuri în mulțimea de indigeni.*

Dar colonelul, întrerupându-l, strigă:

- Domnilor, oricine ar fi acești europeni, trebuie să le venim în ajutor.

- Da, da, să mergem! repetă William Emery, cu inima strânsă de durere.

Înainte de a se îndrepta spre munte, bușmanul voi să-și adune mica echipă, pe care o parte dintre tâlhari putea să o învăluie pe neașteptate. Dar când vânătorul se înapoie dinspre partea din spate, caravana se împrăștiase, caii deshămați, căruțele părăsite și câteva umbre, rătăcind pe câmpie, dispăreau deja spre sud.

- Lașii!... strigă Mokum, sete, oboseală, uită totul, numai să fugă...

Apoi, întorcându-se către englezi și vitejii lor marinari, le spuse:

- Înainte, cei care am rămas!

Europenii și vânătorul se îndreptară îndată spre nord, secătuindu-și caii de ultimele lor forțe.

Peste douăzeci de minute mai apoi se auziră distinct strigătele de război ale makololilor. Care era numărul lor, nu se putea încă estima. Acești bandiți indigeni luau, desigur, cu asalt muntele Scorzef, al cărui pisc se încununa cu licăriri de foc. Se întrezăreau grupuri de oameni urcând versantele lui.

În curând, colonelul Everest și însoțitorii lui fură în spatele echipei atacate. Își lăsară atunci caii istoviți și, cu un „Ura” puternic, pe care asediații trebuie să-l fi auzit, traseră primele focuri în mulțimea de indigeni. Auzind detunături de arme cu tir rapid, makololii crezură că sunt atacați de o trupă numeroasă. Acest atac pe neașteptate îi surprinse și dădură înapoi înainte de a face uz de săgețile și de lăncile lor.

Fără a pierde o clipă, colonelul Everest, sir John Murray, William Emery și marinarii încărcându-și armele și trăgând mereu, pătrunseră în mijlocul bandei de jefuitori. Vreo cincisprezece cadavre zăceau deja la pământ.

Makololii se separară. Europenii se repeziră în golul lăsat și, doborându-i pe indigenii cei mai apropiați, înaintară târâș pe pantele muntelui.



În zece minute, atinseră vârful pierdut în umbră, deoarece asediații încetaseră focul, de teamă să nu-i lovească pe cei care leveau în ajutor atât de neașteptat.

Iar acești asediați erau rușii! Erau toți acolo: Mathieu Strux, Nikolai Palander, Mihail Zorn și cei cinci marinari ai lor. Dar dintre indigenii ce formau odinioară caravana lor, nu mai rămăsese decât devotatul foreloper. Acești mizerabili bușmani îi părăsiseră, și ei, în toiul luptei.

În clipa în care apăru colonelul Everest, Mathieu Strux se ridică dindărătul unui mic zid ce înconjura vârful muntelui Scorzef.

- Dumneavoastră sunteți, domnilor englezi! strigă astronomul din Pulkowa.

- Chiar noi, domnilor ruși, răspunse colonelul cu o voce gravă. Dar aici nu mai sunt nici ruși, nici englezi! Nu-s decât europeni uniți pentru a se apăra!

## Capitolul XIX

### A triangula sau a muri

Un „Ura” însoți cuvintele colonelului Everest. În fața acestor makololo, a unui pericol ce amenința ambele echipe, rușii și englezii, uitând de lupta internațională, nu puteau decât să se unească pentru o apărare comună. Situația era ținută sub control și, de fapt, comisia anglo-rusă se reconstituise în fața dușmanului, mai puternică, mai unită ca niciodată. William Emery și Mihail Zorn se aruncară unul în brațele celuilalt, în timp ce ceilalți europeni își pecetluiră noua alianță printr-o strângere de mână.

Prima grijă a englezilor fu să-și potolească setea. Apa, scoasă din lac, nu lipsea în tabăra rușilor. Apoi, adăpostiți sub o cazemată făcând parte dintr-un fortuleț părăsit, în piscul muntelui Scorzef, europenii vorbiră despre cele ce se întâmplaseră de la separarea lor în Kolobeng. În acest timp, mateloții îi supravegheau pe makololi, care își acordară un răgaz după atacul neașteptat al echipei colonelului Everest.

Mai întâi, de ce se aflau rușii pe vârful acestui munte, și atât de departe pe stânga meridianului? Din aceleași motive care-i abătuseră pe englezi spre dreapta. Situat aproape la jumătatea distanței dintre cele două arcuri, Scorzef era singura înălțime din această regiune, ce putea servi la stabilirea unei stații pe malurile lacului Ngami. Era deci foarte firesc ca ambele expediții rivale, străbătând câmpia, să se întâlnească pe singurul munte optim observațiilor lor. Într-adevăr, meridianele rusești și engleze atingeau lacul în două puncte destul de îndepărtate unul de altul. De aici, necesitatea pentru operatori de a uni din punct de vedere geodezic malul sudic al lacului Ngami cu cel septentrional.

Mathieu Strux oferi după aceea câteva detalii asupra operațiilor tocmai încheiate. Triangulația se făcuse, după plecarea din Kolobeng, fără incidente. Acest prim meridian, pe care sorții îl atribuiseră rușilor, străbătea un ținut fertil, ușor accidentat, oferind toate facilitățile creării unei rețele trigonometrice. Astronomii ruși suferiseră ca și englezii din cauza temperaturii excesive a acestor climate, dar nu și din lipsa apei. Râurile erau abundente prin aceste părți și generau o umezeală binevenită. Caii și boii parcurseseră deci, dacă putem spune așa, o nesfârșită pășune, livezi înverzite, întretăiate de păduri și de crânguri. Cât despre fiarele sălbatice, fuseseră ținute la distanță de tabără, întrucât rușii aveau focuri aprinse noaptea. Băștinașii erau din acele triburi sedentare, locuind în orașelele și în satele unde David Livingstone a fost primit mereu cu ospitalitate, în timpul călătoriei lui. În timpul acestei expediții, bușmanii n-au avut, așadar, niciun motiv să se plângă.

În ziua de 20 februarie, rușii ajunseseră la Scorzef, ridicaseră tabăra acolo pentru treizeci și șase de ore, când makololii se iviră în câmpie în număr de trei-patru sute. Bușmanii, îngroziți, își părăsiră imediat posturile și îi lăsară pe ruși în voia soartei. Makololii începură a jefui căruțele adunate la poalele muntelui; dar, din fericire, instrumentele fuseseră transportate de la început în fortuleț. În plus, șalupa cu aburi era intactă, deoarece rușii avuseseră timpul de a o reasambla înainte de sosirea jefuitorilor și, în momentul apariției makololilor, era ancorată într-un mic golf al lacului Ngami. Din această parte, coastele muntelui coborau abrupt pe malul drept al lacului și îl făceau inaccesibil. Dar la sud, muntele Scorzef oferea pante practicabile, și în atacul pe care-l încercaseră, makololii poate că ar fi reușit să ajungă până la fortuleț, fără providențiala sosire a englezilor.

Așa fu relatarea sumară a lui Mathieu Strux. La rândul lui, colonelul Everest îl informă despre incidentele cu care s-au confruntat în drumul lor spre nord, suferințele și oboseala acumulate în timpul expediției, revolta bușmanilor, greutățile și obstacolele pe care trebuiră să le treacă. Din toate acestea, rezulta că rușii fuseseră mai favorizați decât englezii după plecarea lor din Kolobeng.

Noaptea de 21 spre 22 februarie trecu fără incidente. Bușmanul și marinarii vegheară la baza zidurilor fortulețului. Makololii nu-și mai reînnoiră atacurile. Dar câteva focuri, aprinse la poalele muntelui, dovedeau că bandiții erau tot acolo și că nu-și abandonaseră planurile.

A doua zi, 22 februarie, în zori, europenii își părăsiră cazemata și veniră să observe câmpia. Primele raze matinale luminau aproape dintr-o singură sclipire această întinsă regiune până la orizont. În sud, era deșertul cu solul lui gălbui, cu ierburile arse, cu aspectul său arid. La poalele muntelui, se zărea tabăra inamică, în care furnicau patru-cinci sute de indigeni. Focurile încă ardeau. Câteva hălci de vânat sfârâiau pe jăratic. Era evident că makololii nu voiau să părăsească locul, deși tot ce avea caravana mai de preț, materiale, căruțe, cai, boi, merinde, căzuseră în mâinile lor; însă această pradă nu le era de ajuns, fără îndoială, și după ce i-ar fi măcelărit pe europeni, ar fi vrut să le ia și armele pe care colonelul și ai săi le folosiseră atât de bine împotriva lor.

După ce observară tabăra indigenilor, savanții ruși și englezi vorbiră mult cu bușmanul. Trebuiau să ia o hotărâre definitivă. Dar această hotărâre atârna de un anumit concurs de împrejurări, și înainte de orice, trebuia să fie examinat în detaliu muntele Scorzef.

Astronomii știau deja că muntele în cauză domină la sud vaste câmpii ce se întind până la karru. La est și la vest, era prelungirea pustiului pe cel mai mic diametru al său. Spre vest, privirea cuprindea la orizont silueta vagă a colinelor ce mărginesc ținutul fertil al makololilor, unde una dintre capitale, Maketo, este situată la vreo sută de mile înspre nord-estul lacului Ngami.

Dimpotrivă, spre nord, muntele Scorzef domina un ținut cu totul diferit. Ce contrast cu aridele stepe ale sudului! Apă, copaci, pășuni și toată această vegetație a solului, întreținută de o umezeală permanentă! Pe o întindere de cel puțin o sută de mile, Ngami își desfășura de la est la vest frumoasele-i ape, aureolate în acea clipă de razele soarelui la asfintit. Cea mai mare lățime a lacului se contura în sensul paralelelor terestre. Dar de la nord spre sud nu măsură mai mult de treizeci-patruzeci de mile. Mai încolo, ținutul se desena în

pantă ușoară, foarte variat ca aspect, cu pădurile, cu pășunile, cu cursurile sale de apă, afluenții Lambyei sau ai Zambeziului, și, hăt departe, spre nord, dar la cel puțin optzeci de mile, un lanț de munți îl încadra cu pitorescu-i contur. Frumos ținut, o adevărată oază în mijlocul acestor pustiuri! Solul său, admirabil udat, pururea reînviat de o rețea de vene lichide, respira viață. Acesta era Zambezi, marele fluviu care, prin afluenții lui, întreținea această vegetație magnifică! Imensă arteră, care este pentru Africa Australă ceea ce este Dunărea pentru Europa și Amazonul pentru America de Sud!...

Astfel era panorama ce se dezvăluia privirilor europenilor. Cât privește muntele Scorzef, el se înălța pe malul aceluiași lac și, așa cum spusese Mathieu Strux, coastele lui dinspre nord se lăsau drept în apele lacului Ngarni. Dar nu-s pante abrupte, pe care niște marinari să nu le poată sui sau coborî, iar pe o îngustă cărare povârnită, ce mergea din vârf în vârf, ajunseră până la nivelul apei, în locul unde era ancorată șalupa. Provizia de apă era deci asigurată și mica garnizoană putea să reziste, atât cât le-ar fi ajuns merindele, după zidurile fortulețului părăsit.

Dar care era rolul acestui fortuleț în deșert, în piscul acestui munte? Îl întrebară pe Mokum, care mai cutreierase aceste ținuturi, când fusese ghidul lui David Livingstone. El fu în măsură să răspundă.

- Aceste împrejurimi ale lacului Ngami erau vizitate frecvent odinioară de negustorii de fildeș și de abanos. Fildeșul îl furnizau elefanții și rinocerii. Abanosul era carnea omenească, acea carne vie, cu care fac trafic mișiții de sclavi. Toată regiunea adiacentă fluviului Zambezi e încă bântuită de miserabili străini ce fac negoț cu negri. Războaiele, raziile, jafurile din interior furnizează un mare număr de prizonieri, vânduți ulterior ca sclavi. Or, tocmai acest mal al Ngami-ului forma un loc de trecere pentru negustorii venind dinspre vest. Muntele Scorzef era, altădată, locul de campare al caravelor. Aici se odihneau ele înainte de a începe coborârea pe apele Zambeziului până la gurile lui de vărsare. Traficanții fortificaseră deci această poziție, în scopul de a se proteja, ei și sclavii lor, împotriva prădărilor

făcute de jefuitori, deoarece nu era o raritate ca prizonierii indigeni să fie furați chiar de aceia care-i vânduseră și care îi revindeau ulterior.

Iată istoria acestui fortuleț, dar în acea vreme acesta era căzut în ruină. Ruta caravanelor se schimbase. Ngami nu-i mai primea pe traficanții de sclavi pe malurile sale, muntele Scorzef nu mai trebuia să-i apere, iar zidurile ce-l împrejmuiau s-au năruit piatră cu piatră. Din acest fortuleț nu mai rămăsese decât o incintă tăiată în formă de sector, al cărui arc era orientat spre sud și conul spre nord. În centrul acestei incinte se înălța o cazemată mică, prevăzută cu creneluri, având deasupra-i un donjon din lemn, al cărui profil, redus ca mărime de la distanță, servise drept miră ocularelor colonelului Everest. Dar oricât de ruinat ar fi fost, fortulețul oferea încă un refugiu sigur europenilor. Îndărătul acestor ziduri din gresie deasă, înarmați cum erau cu puști cu tragere rapidă, puteau ține piept unei armate de makololi, atât timp cât merindele și munițiile nu le-ar fi lipsit, și, poate, ar fi putut să-și încheie lucrările lor geodezice.

Colonelul și însoțitorii lui nu duceau lipsă de muniție, întrucât lada în care era depozitată aceasta fusese pusă în căruța ce servise la transportul șalupei cu aburi, iar pe căruță, după cum se știe, indigenii nu puseră mâna.

Cu merindele era altceva. Aici era dificultatea. Căruțele cu alimente nu scăpaseră jafului. În fortuleț erau provizii care asigurau hrana numai două zile celor optsprezece oameni adunați acolo, adică cei trei astronomi englezi, cei trei astronomi ruși, zece marinari de pe Queen and Tzar, bușmanul și foreloper-ul.

Ceea ce fu bine și temeinic constatat printr-un inventar migălos făcut de colonelul Everest și de Mathieu Strux.

Odată încheiat inventarul și după ce luară un mic dejun foarte sumar, astronomii și bușmanul se reuniră în cazemata mică, în timp ce marinarii stăteau de pază în jurul zidurilor fortulețului.

Se discuta această foarte serioasă penurie de alimente și nu se mai știa ce să se imagineze pentru a potoli foamea, dacă nu imediată, cel puțin la o anumită vreme, când vânătorul făcu următoarea observație:

- Sunteți îngrijorați, domnilor, de lipsa unei aprovizionări. De fapt, nu văd de ce vă îngrijorați. Nu avem merinde decât pentru două zile, spuneți? Dar cine ne obligă să stăm două zile în acest fortuleț? Nu-l putem părăsi mâine, azi chiar? Cine ne împiedică? Makololii? Dar ei nu pot naviga pe apele lacului Ngami, după câte știu, de aceea pot să vă asigur că vă voi duce în câteva ore, cu șalupa cu aburi, pe malul septentrional al lacului.

La această propunere, savanții se priviră unii pe alții și apoi se uitară la bușman. Se părea, într-adevăr, că o asemenea idee, atât de firească, nu le venise în minte. Și chiar nu le trecuse prin minte! Nu putea să le vină o astfel de idee acestor îndrăzneți care, în această memorabilă expediție, trebuiau să fie până la capăt eroii științei.

Apoi, sir John Murray, luând cel dintâi cuvântul, răspunse bușmanului.

- Dar bravul meu Mokum, încă nu ne-am încheiat lucrările.

- Care lucrări?

- Cele axate pe măsurarea meridianului!

- Credeți că makololii se sinchisesc de meridianul d-voastră?

replică vânătorul.

- Este posibil să nu se sinchisească, dar noi ne sinchisim, noi, ceilalți, și nu vom lăsa această lucrare neterminată. Nu sunteți de aceeași părere, dragii mei colegi?

- E și părerea noastră, răspunse colonelul Everest, care, vorbind în numele tuturor, se făcu interpretul sentimentelor pe care le împărtășea fiecare. Nu vom abandona măsurarea meridianului! Atât timp cât unul dintre noi va supraviețui, triangulația își va urma cursul. Vom face observații cu arma într-o mână și cu instrumentele în cealaltă, dacă va trebui, dar vom sta aici până la ultima suflare.

- Ura pentru Anglia! Ura pentru Rusia! strigară acești energici savanți care puneau mai presus de orice interesele științei.

Bușmanul îi privi o clipă pe camarazii lui și nu mai răspunse nimic. Înțelese.

Deci era stabilit acest lucru. Prin urmare, operațiunea geodezică va continua. Dar dificultățile locale, obstacolul reprezentat de lacul Ngami, alegerea unei stații potrivite n-ar face-o impracticabilă?

Această întrebare fu pusă de Mathieu Strux. Astronomul rus, după două zile de când ocupa creștetul muntelui Scorzef, trebuia să poată răspunde la întrebare.

- Domnilor, zise el, operația va fi dificilă, migăloasă, va cere răbdare și zel, dar nu e nicidecum impracticabilă. Despre ce-i vorba? A se uni din punct de vedere geodezic muntele Scorzef cu o stație stabilită la nord? Or, există ea? Da, este, și am ales deja la orizont un pisc ce poate servi drept miră ocularelor noastre. Se înalță la nord-vest de lac, în așa fel, încât această latură a triumghiului va tăia lacul Ngami, urmând o linie oblică.

- Ei bine, zise colonelul Everest, dacă punctul mirei există, unde-i dificultatea?

- Dificultatea, răspuse Mathieu Strux, va fi distanța ce separă muntele Scorzef de acest pisc.

- Care este deci această distanță? întrebă colonelul Everest.

- O sută douăzeci de mile cel puțin.

- Ocularul nostru o va putea acoperi.

- Dar va trebui să aprindem un felinar în vârful acestui pisc!

- Îl vom aprinde.

- Va trebui să-l ducem până acolo?

- Îl vom duce.

- Și în acest timp, să ne apărăm împotriva makololilor! adăugă bușmanul.

- Ne vom apăra!

- Domnilor, spuse bușmanul, sunt la ordinele dumneavoastră și voi face ce mi se va ordona să fac!...

Prin aceste cuvinte ale devotatului vânător se sfârși convorbirea de care atârnase soarta expediției științifice. Impulsionați de aceleași gânduri și hotărâți a se jertfi, dacă trebuia, savanții ieșiră din cazemată și veniră să observe ținuturile ce se întindeau în partea de nord a lacului.

Mathieu Strux indică piscul pe care-l alesese. Era Volquiria, un fel de con pe care distanța abia îl făcea vizibil. El se ridica la o mare înălțime și, cu toată depărtarea, un puternic felinar electric ar fi putut să fie zărit în câmpul vizual al ocularelor, înzestrate cu lentile având



diverse grade de mărire. Dar acest reverber trebuia dus la mai bine de o sută de mile de Scorzef și postat pe piscul muntelui. Aici era adevărata dificultate, însă nu insurmontabilă. Unghiul pe care-l forma masivul Scorzef, cu Volquiria, de o parte, și cu stația precedentă, pe de alta, ar fi încheiat, probabil, măsurătoarea meridianului, deoarece piscul trebuia să fie situat mult mai aproape de paralela 20. Se înțelege deci întreaga importanță a acestei lucrări și cu ce ardoare încercau astronomii să-i învingă obstacolele.

Înainte de toate, trebuia pus reverberul. Era de făcut cale de o sută de mile într-un ținut necunoscut. Mihail Zorn și William Emery se oferiră voluntari. Ei fură acceptați. Foreloper-ul se învoi să-i însoțească și ei se pregătiră să plece numaidecât.

Vor folosi sau nu șalupa cu aburi? Nu. Voiau ca ea să rămână la îndemâna colegilor lor, care ar fi fost nevoiți a se îndepărta cât mai grabnic, după ce-și vor fi încheiat observațiile, de urmărirea makololilor. Pentru a trece lacul Ngami, era de ajuns a se construi una dintre acele luntre de scoarță de mestecăn, și ușoare, și rezistente, pe care băștinașii știu să le fabrice în câteva ore. Mokum și foreloper-ul coborâră pe malul lacului, unde creșteau câțiva mesteceni scunzi, și-și sfârșiră repede treaba.

La opt seara, luntrea era încărcată cu instrumente, cu reverberul electric, cu ceva merinde, arme și muniții. Se stabili ca astronomii să se întâlnească pe malul meridional al lacului Ngami, la marginea unui golfuleț pe care-l știau bușmanul și foreloper-ul. Mai mult, de îndată ce reverberul din vârful Volquiriei ar fi fost zărit și ridicat geodezic, colonelul Everest va aprinde un felinar în vârful muntelui Scorzef, astfel încât Mihail Zorn și William Emery să-i poată determina poziția, la rândul lor.

După ce-și luară rămas bun de la colegii lor, Mihail Zorn și William Emery părăsiră fortulețul și coborâră în luntre. Foreloper-ul, un marinar rus și unul englez se urcaseră în ea mai înainte.

Bezna era adâncă. Odgonul fu dezlegat și ușoara ambarcație, sub impulsul pagaielor, se îndepărtă în tăcere pe apele mohorâte ale lacului Ngami.

## Capitolul XX

### Opt zile pe vârful muntelui Scorzef

**d**l astronomii îi urmăriră din priviri pe tinerii lor colegi, îndepărtându-se, nu fără o strângere de inimă. Ce obo-seală, ce pericole îi așteptau, poate, pe acești curajoși tineri, în mijlocul acestui ținut necunoscut, ce aveau să-l străbată pe o întindere de o sută de mile! Totuși, bușmanul îi liniști pe prietenii lor, laudând îndemânarea și curajul foreloper-ului. De altfel, era de presupus că makololii, foarte preocupați în jurul muntelui Scorzef, nu mai cutreierau câmpiile dinspre partea de nord a lacului. În definitiv, Mokum considera - și instinctul nu-l înșela - că, până la urmă, colonelul Everest și însoțitorii lui erau mult mai expuși pericolului în fortuleț decât cei doi tineri astronomi pe drumurile dinspre nord!...

Marinarii și bușmanul vegheară pe rând în tot timpul nopții. În-tunericul, într-adevăr, putea favoriza incursiunile dușmănoase ale makololilor. Dar „aceste reptile”, cum îi numea vânătorul, nu se încumetaseră încă pe coastele muntelui. Poate că așteptau întăriri, pentru ca astfel să năvălească din toate părțile, zdrobind, prin numărul lor, rezistența celor asediați.

Vânătorul nu se înșelase în bănuielile sale, deoarece, luminându-se de ziuă, colonelul Everest observă că numărul makololilor crescuse simțitor. Tabăra lor, așezată cu istețime, înconjura poalele muntelui Scorzef și făcea cu neputință orice încercare de fugă spre câmpie. Din fericire, apele lacului nu erau și nu puteau fi străjuite și, în cel mai rău

caz, cel puțin în împrejurări neprevăzute, calea unei retrageri tot le mai rămânea deschisă.

Dar nici vorbă de fugă nu era... Europeanii ocupau un post științific, un post de onoare, și nu intenționau să-l părăsească. În această privință, domnea un acord perfect între ei. Nu mai existau disensiunile personale, care-l separaseră odinioară pe colonelul Everest de Mathieu Strux. Cu atât mai mult, nici nu mai exista războiul declarat oficial între Anglia și Rusia. Nicio aluzie nu fusese făcută în acest sens. Ambii savanți păseau spre același țel; amândoi voiau să obțină același rezultat deopotrivă de folositor ambelor națiuni și să-și îndeplinească misiunea lor științifică.

Așteptând momentul în care va fi aprins felinarul în vârful Volquiriei, cei doi astronomi se ocupară cu terminarea măsurătorii triumphiului precedent. Această operație, care consta în a vizualiza cu ocularul dublu cele din urmă două stații de pe itinerariul englez, se făcu fără greutate și rezultatul fu înscris de Nikolai Palander. Odată încheiată măsurătoarea, se stabili ca, în timpul nopților următoare, să se facă numeroase observări de stele, pentru a se obține cu o precizie absolută latitudinea muntelui Scorzef.

O altă chestiune importantă trebuia să fie, de asemenea, hotărâtă înainte de oricare alta, iar Mokum firește că fu chemat să-și dea cu părerea în această împrejurare. În cât timp - cel mai scurt cu putință - puteau ajunge Mihail Zom și William Emery la lanțul de munți, ce se întindea în nordul lacului Ngami, și al căror pisc principal trebuia să servească drept punct de sprijin pentru ultimul triumphi al rețelei?

Bușmanul estimează la mai puțin de cinci zile timpul necesar pentru a ajunge la locul în chestiune. Într-adevăr, o distanță de mai bine de o sută de mile îl despărțea de Scorzef. Mica echipă a foreloper-ului mergea pe jos și, ținând seama de dificultățile inerente unei regiuni tăiate adesea de râuri, cinci zile ar fi chiar un răgaz de timp prea scurt.

Se admise deci un maximum de șase zile și pe această bază se stabili porționarea hranei.

Rezerva de merinde era foarte restrânsă. O mică parte fusese dată echipei foreloper-ului, așteptând momentul în care ea și-ar putea găsi hrana din vânat. Merindele le asigura subsistența timp de două zile. Se compuneau din câteva livre de pesmeți, carne conservată și pemmican. Colonelul Everest, de acord cu colegii săi, reduse rația zilnică la trei sferturi. Și așa puteau ajunge timp de șase zile, când lumina felinarului, urmărită permanent, s-ar ivi la orizont. Cei patru europeni, cei șase marinari ai lor, bușmanul, în total unsprezece oameni, desigur că vor suferi din cauza acestei rații reduse de hrană, dar ei erau mai presus de atari suferințe.

- De altfel, nu este interzis vânatul! îi spuse sir John Murray bușmanului, care scutură din cap cu un aer de îndoială.

Lui Mokum i se părea dificil ca, pe acest munte izolat, să găsească vânat. Dar asta nu era un motiv să-și lase pușca deoparte. Și aceste hotărâri odată luate, în timp ce colegii săi se ocupau cu scrierea măsurătorilor în registrul dublu al lui Nikolai Palander, sir John, însoțit de Mokum, părăsi incinta fortulețului, ca să facă o recunoaștere exactă a muntelui Scorzef.

Stând liniștiți în tabăra lor de la poalele muntelui, makololii nu păreau deloc grăbiți să înceapă asaltul. Poate că intenția lor era de a-și sili să se predea prin foamete!

Cercetarea muntelui fu efectuată rapid. Locul pe care se înălța fortulețul nu măsoara mai mult de o milă. Pământul plin cu o iarbă deasă, amestecată cu pietre, era întretăiat ici și colo de tufișuri scunde, formate în parte de gladiole. Niște măcăcini roșii, protee cu frunze argintii, o serie de arbuști cu ghirlande lungi alcătuiau flora muntelui. Pe coastele sale, dar sub unghiuri foarte abrupte în scobituri de stâncă ce străbăteau scoarța muntelui, creșteau arbuști spinoși înalți de zece picioare, cu ciorchini de flori albe, mirositoare ca florile de iasomie și al căror nume bușmanul nu-l știa. Cât despre faună, după o oră de observație, sir John încă nu văzuse nicio vietate. Totuși, câteva păsărele, cu penele închise și ciocuri roșii, zburară din niște desișuri și, desigur, la cel dintâi foc de pușcă, tot acest stol înaripat se făcu



*Cercetarea muntelui fu efectuată rapid.*



nevăzut spre a nu se mai înapoia. Deci nu se putea conta pe produsele vânătoarei pentru a hrăni garnizoana.

- S-ar putea pescui în lac, îi spuse sir John, oprindu-se în partea de nord a muntelui Scorzef și contemplând măreața întindere a lacului Ngami.

- Să pescuiești fără plasă sau undiță, răspunse bușmanul, este ca și cum ai vrea să prinzi păsări din zbor. Dar să nu ne descurajăm. Înălțimea Voastră știți că hazardul ne-a ajutat adesea până acum și cred că ne va mai ajuta încă.

- Hazardul! răspunse sir John, dar numai când vrea Dumnezeu este cel mai credincios ocrotitor al neamului omenesc, pe care-l cunosc! Nu există un valet mai sigur, un majordom mai destoinic ca hazardul! El ne-a condus lângă prietenii noștri ruși și el i-a adus tocmai unde voiam să mergem noi, el ne va conduce încet, și pe unii, și pe alții, spre ținta pe care vrem s-o atingem!

- Și ne va hrăni tot el? întrebă bușmanul.

- Desigur că ne va hrăni, prietene Mokum, răspunse sir John, și făcând asta, nu-și va face decât datoria.

Cuvintele lui sir John erau, negreșit, foarte îmbărbătătoare, dar bușmanul își spuse că hazardule un servitor care cerea să fie servit puțin de stăpânii lui... și-și făgădui să-l ajute la nevoie.

Ziua de 25 februarie nu aduse nicio schimbare în privința atacatorilor și a atacaților. Makololii ședeau în tabăra lor. Turme de boi și oi pășteau în zonele din apropierea muntelui Scorzef, pe care infiltrațiile de apă le transformau în pășune. Carele jefuite fuseseră duse în tabără. Câteva femei și copii, alăturați tribului nomad, își vedeau de treburile obișnuite. Din când în când, câte un șef, ușor de recunoscut după bogăția podoabelor lui, urca pantele muntelui, încercând să descopere poteci care să-i ducă mai sigur și cât mai grabnic spre vârful muntelui. Dar un glonte de pușcă îl făcea s-o ia repede la sănătoasa. Makololii răspundeau bubuiturilor de armă cu strigătele lor de război, slobozeau săgeți inofensive, își agitau lăncile, fâlfâiau sulitele, și totul reintra în calmul dinainte.

Totuși, în ziua de 26 februarie, indigenii făcură o tentativă mai îndrăzneată și, în număr de vreo cincizeci, escaladară muntele din trei părți deodată. Toată garnizoana ieși afară din fortuleț, la marginea incintei. Puștile europene, la fel de repede încărcate, pe cât de descărcate, cauzară unele pierderi în rândurile makololilor. Cinci sau șase dintre acești jefuitori fură uciși, iar restul cetei reununță să mai atace. Totuși, cu toată rapiditatea tirului, fu evident că asediații puteau fi copleșiți de numărul mare al makololilor. Dacă vreo două sute dintre aceștia ar fi pornit simultan să asalteze muntele, greu le-ar fi fost europenilor să facă față atacului din toate părțile. De aceea, sir John avu ideea să apere partea din față a fortulețului instalând acolo o mitralieră, principala armă a șalupei cu aburi. Era un excelent mijloc de apărare. Toată dificultatea consta însă în transportarea mitralierei greoaie pe stâncile atât de anevoios de urcat. Totuși, marinarii o făcură cu multă îndemânare, astfel că în ziua de 26 februarie mitraliera fu așezată într-o deschizătură a incintei crenelate. Acolo, cele douăzeci și cinci de orificii de tragere, care împrăștiau gloanțele în evantai, puteau acoperi toată partea din față a fortulețului. Indigenii urmau să cunoască în curând această mașinărie a morții, pe care națiunile civilizate o vor introduce în arsenalele lor de război, douăzeci de ani mai târziu.

În timpul inactivității lor silite pe creștetul muntelui Scorzef, astronomii calculaseră în fiecare noapte înălțimi ale unor diferite stele. Cerul foarte senin, atmosfera foarte uscată le permisera efectuarea unor minunate observatii. Ei obtinură ca latitudine a muntelui Scorzef  $19^{\circ} 37' 8'' 265$ , valoare apropiată până la o miime dintr-o secundă, adică aproape la un metru. Era imposibilă o măsurătoare mai exactă decât atât. Acest rezultat le întări convingerea că se aflau la mai puțin de o jumătate de grad de punctul septentrional al meridianului lor, și că, prin urmare, cu acest triumghi, al cărui vârf încercau să-l stabilească pe creștetul Volquiriei, operația trigonometrică era încheiată.

În noaptea dintre 26 și 27 februarie, nu au fost remarcate tentative de atac ale makololilor. Ziua de 27 păru extrem de lungă micii

garnizoane. Dacă împrejurările îl favorizaseră pe foreloper, plecat de cinci zile, era cu putință ca însoțitorii lui să fi ajuns chiar în acea zi la Volquiria. Deci, în timpul nopții următoare, trebuia observat orizontul cu o atenție maximă, deoarece lumina felinarului putea fi zărită într-acolo. Colonelul Everest și Mathieu Strux își îndreptaseră deja instrumentul spre vârful Volquiriei, astfel încât acesta să fie încadrat în câmpul vizual al obiectivului. Această măsură de precauție simplifica mult cercetările care, fără punct de reper, deveneau foarte dificile într-o noapte întunecoasă. Dacă apărea o lumină în vârful Volquiriei, ar fi fost zărită imediat, iar determinarea unghiului, încheiată.

În timpul acestei zile, sir John cutreieră în zadar desigurile și ierburile înalte. Nu putu să dea de urma niciunui animal bun de mâncat sau cam așa ceva. Păsările înseși, tulburate de apariția englezului, își căutaseră adăposturi mai sigure prin desigurile de pe mal. Onorabilul vânător era necăjit, deoarece atunci nu vâna din plăcere, ci lucra *pro domo sua*, dacă totuși această maximă latină se poate aplica stomacului unui englez. Sir John avea o nepotolită poftă de mâncare, pe care o treime din rația zilnică n-o putea îndestula, așa că suferea, într-adevăr, de foame. Colegii lui suportau mai ușor această abstenență, fie că stomacul era mai puțin poruncitor, fie că, după exemplul lui Nikolai Palander, ei reușiseră să înlocuiască beefsteak-ul tradițional cu una sau două ecuații de gradul al doilea. Cât despre marinari și bușmani, ei aveau o foame tot pe atâta de onorabilă ca și sir John. Or, rezerva de merinde era pe terminate. Încă o zi, și toată hrana ar fi fost consumată, iar dacă expediția foreloper-ului ar fi întârziat în mersul ei, garnizoana fortulețului ar fi fost la ananghie.

Toată noaptea de 27 spre 28 februarie fu afectată observațiilor. Întunericul, cu serenitatea lui, îi favoriza într-un mod aparte pe astronomi. Dar orizontul rămânea scufundat în bezna adâncă. Nicio lumină nu se zări pe munte. Nimic nu se ivi în obiectivul ocularului.

Cu toate astea, minimul răgaz atribuit incursiunii lui Mihail Zorn și William Emery abia își despletă înaintarea în timp. Colegii lor trebuiau deci să se înarmeze cu răbdare și să aștepte.



În timpul zilei de 28 februarie, mica garnizoană de pe muntele Scorzef mănca ultima bucată de carne și de pesmet. Dar speranța acestor curajoși savanți încă nu slăbise și, chiar dacă ar fi trebuit să pască iarbă, erau hotărâți să nu părăsească locul înainte de terminarea lucrării lor.

Noaptea de 28 februarie spre 1 martie tot nu aduse vreun rezultat. O dată sau de două ori, observatorii crezură că zăresc lumina felinarului. Dar făcură o verificare și constatară că lumina nu era decât a unei stele încețoșate, la orizont.

În timpul zilei de 1 martie, nu mâncară nimic. Probabil că, deprinși de mai multe zile să mănânce mai puțin, colonelul Everest și colegii lui răbdară mai ușor decât ar fi crezut lipsa desăvârșită de merinde, iar în cazul în care Providența nu le venea în ajutor, ziua următoare le va rezerva niște chinuri crude.

Desigur, a doua zi, Providența nu-i coplesi cu bunătăți; niciun fel de vânat nu apără în bătaia puștii lui sir John Murray și, cu toate acestea, garnizoana supraviețuia, de bine, de rău.

Sir John și Mokum, cu stomacurile ghiorăind de foame, cu privirea năucă, rătăceau pe vârful muntelui. O foame aprigă le sfâșia măruntaiele și se întrebau dacă ar fi putut, în aceste condiții vitrege, să pască iarba pe care o călcau în picioare, așa cum spusese colonelul!

- Dacă am avea stomacuri de rumegătoare! spuse bietul sir John, ce am mai mânca din iarba asta! Și niciun vânat! nicio pasăre!

Vorbind astfel, sir John își îndreptă privirile spre acel lac întins, ce-și desfășura apele sub el. Marinarii de pe Queen and Tzar încercaseră să prindă câțiva pești, dar în zadar. Cât despre păsările acvatice, ce zburau la suprafața acestor ape liniștite, nici nu se puteau apropia de ele!...

La un moment dat, sir John și camaradul său, care abia mai umblau de obosiți ce erau, se așezară în curând pe iarbă, la poalele unui colnic de pământ, înalt de cinci-șase picioare. Un somn greu, mai degrabă o amorțală decât somn, îi cuprinse pe neașteptate. Sub această lespede, pleoapele li se închiseră fără voie. Încet, încet ei căzură într-o adevărată stare de toropeală. Golul pe care-l simțeau

în ei îi sfârșea. Mai mult, această toropeală îi putea face să uite o clipă durerile ce-i sfâșiau și ei se lăsară furați de ea.

Cât timp a durat această amortire, nici bușmanul, nici sir John n-ar fi putut spune, dar, după o oră, sir John se trezi brusc simțind pe tot corpul o serie de furnicături foarte neplăcute. Se scutură, încercă să adoarmă iar, dar furnicăturile persistau, așa că, enervat, își deschise în cele din urmă ochii.

Legiuni de furnici albe alergau pe hainele lui. Fața, mâinile îi erau acoperite. Această invazie de insecte îl făcu să se scoale ca și cum s-ar fi destins în el un arc. Mișcarea lui bruscă îl trezi pe bușman, culcat alături de el. Mokum era, de asemenea, acoperit de aceste furnici albe. Dar, spre marea mirare a lui sir John, Mokum, în loc să alunge insectele, le luă cu pumnii, le duse la gură și le înghiți cu lăcomie.

- Ah! ptiu! Mokum, exclamă sir John, pe care această lăcomie îl îngrețoșa.

- Mâncați! mâncați! faceți ca mine! răspunse vânătorul, fără a pierde vreo îmbucătură. Mâncați! Acesta este orezul bușmanilor!...

Mokum tocmai dăduse, într-adevăr, acestor insecte denumirea lor indigenă. Bușmanii se hrănesc bucuros cu aceste furnici din care există două specii: furnica albă și furnica neagră. Cea albă este, după părerea lor, de o calitate superioară. Singurul cusur al acestei insecte, din punct de vedere alimentar, este că trebuie să înghiți cantități foarte mari. Așa că africanii amestecă, de obicei, aceste furnici cu gumă de mimosă. Ei obțin astfel o hrană mai substanțială. Dar mimosă lipsea pe vârful muntelui Scorzef și Mokum se mulțumi să mănânce orezul său „natural”.

Sir John, cu toată scârba, cuprins de o foame accentuată de pofta bușmanului, se hotărî să-l imite. Furnicile ieșeau cu miliardele din imensul lor furnicar, care nu era altul decât colina de pământ pe care se culcaseră ce-i doi somnoroși. Sir John le luă cu pumnii și le duse la buze. Într-adevăr, gustul lor nu-i displăcu, puțin acid totuși, dar foarte plăcut, și simțea că i se potolesc încet-încet ghiorăielile stomacului.

Oricum, Mokum nu-și uitase camarazii de restriște. Alergă la fortuleț și aduse toată garnizoana. Marinarii nu făcură nazuri și se aruncară asupra acestei ciudate hrane. Numai colonelul, Mathieu Strux și Nikolai Palander ezitară o clipă. Totuși, exemplul lui sir John Murray îi hotărî, și acești bieți savanți, pe jumătate morți de inaniție, își înșelară cel puțin foamea, înghițind și ei cantități mari de furnici albe.

Dar un incident neașteptat oferî o hrană mai îndestulătoare colonelului Everest și însoțitorilor lui. Vrînd să-și facă provizii din aceste insecte, Mokum se gîndi să dărâme o latură a acestui imens furnicar. Era, cum s-a spus, un deluleț conic, avînd pe coaste conuri mai mici, așezate circular la bază. Înarmat cu securea, vîntătorul aplicase deja mai multe lovituri moviliței de pămînt, cînd un zgomot ciudat îi atrase atenția. S-ar fi zis că se aude un grohăit înlăuntrul furnicarului. Bușmanul se opri din dărâmat și ascultă. Camarazii lui se uitau la el fără a rosti o vorbă. Cîteva noi lovituri de secure fură date din nou. Un guițat mai pronunțat se auzi lămurit.

Bușmanul își frecă mâinile fără a spune o vorbă și ochii săi licăriră de o lăcomie poficioasă. Lovi iar cu securea în delușor, dar în așa fel ca să facă o gaură largă cam de un picior. Furnicile fugeau din toate părțile, însă vîntătorul nu se sinchisea de asta și lăsa în seama marinarilor grija să le introducă în saci.

Deodată, în deschizătura găurii se ivi un animal ciudat. Era un patruped avînd un bot lung, gura mică, o limbă extensibilă, urechi drepte, picioare scurte, coada lungă și ascuțită. Un păr lung, mătăsos și cenușiu, colorat în roșu, îi acoperea trupul turtit și avea gheare foarte mari.

O lovitură bună, dată de Mokum peste botul acestui animal, fu de ajuns ca să-l ucidă.

- Iată friptura noastră, domnilor, spuse bușmanul. S-a lăsat așteptată, dar totuși n-o să fie mai puțin bună! Haideți, faceți focul, și vom cina cum n-am cinat niciodată!

Bușmanul nu spuse mai mult. Animalul pe care-l jupui cu pricepere era un orycterop, un fel de mîncător de furnici, pe care

olandezii îl mai numesc și „porc de pământ”. E foarte obișnuit în Africa Australă și furnicarele nu au alt dușman mai mare. Acest myrmicofag nill).icește legiuni de insecte și, când nu poate intra în galeriile lor înguste, le pescuiește, strecurându-și în ele limba extensibilă și vâscoasă, apoi o scoate plină cu aceste furnici.

Friptura fu curând gata. Îi mai trebuiră câteva învârtituri pe frigare, dar înfometajii erau atât de nerăbdători! Jumătatea animalului fu înghițită și carnea lui fu declarată excelentă, deși ușor îmbibată cu acid formic. Ce masă pe cinste! Ea dădu noi puteri, curaj și speranță acestor vajnici europeni! ...

Și trebuia, într-adevăr, să aibă speranța înrădăcinată în inimă, întrucât noaptea următoare iarăși nu se ivi nicio lumină pe creștetul Volquiriei.

## Capitolul XXI

### Fiat lux!

**T**oreloper-ul și mica lui echipă erau plecați de nouă zile. Ce incidente le întârziaseră mersul? Oamenii sau dobitoacele li se pusese în cale ca un obstacol de netrecut? De ce întârziiau? Trebuie să deducem din asta că Mihail Zorn și William Emery fuseseră, într-adevăr, opriți în drumul lor? Nu se putea crede, oare, că erau iremediabil pierduți?

Înțelegem, așadar, temerile, chinurile, stările alternante de speranță și de deznădejde, prin care treceau astronomii întemnițați în fortulețul Scorzef. Colegii, prietenii lor plecaseră de nouă zile! În cel mult șase, șapte zile ar fi trebuit să ajungă la destinație. Erau niște oameni harnici, curajoși, impulsionați de eroismul științific. De prezența lor pe creștetul Volquiriei atârna succesul misiunii lor. O știau, și nu au neglijat nimic pentru a reuși. Întârzierea nu li se putea imputa. Deci, dacă la nouă zile după plecarea lor, lumina felinarului nu licărise în creștetul Volquiriei, înseamnă că erau sau morți sau prizonieri ai triburilor nomade.

Acestea erau descurajatoarele gânduri, jalnicele ipoteze ce se formau în mintea colonelului Everest și a colegilor săi. Cu ce nerăbdare așteptau ei să dispară soarele sub linia orizontului, pentru a-și începe observațiile nocturne! Câte griji își făceau bieții de ei! Toată speranța lor atârna de acest ocular ce trebuia să vizualizeze îndepărtata lumină! Întreaga lor viață se concentra asupra îngustului câmp vizual al unei lunete! ... În timpul acelei zile de 3 martie, rătăcind pe pantele muntelui Scorzef, abia schimbând câte-o vorbă, stăpâniti tot de aceeași idee, suferiră cum nu mai suferiseră niciodată! Nu, nici

căldurile excesive ale deșertului, nici eforturile unei peregrinări zilnice în arșița razelor unui soare tropical, nici chinurile setei nu-i copleșiseră până într-atât!

În timpul acestei zile, fură înghițite ultimele bucăți de lăcuste și garnizoana fortului trebui să se mulțumească deci cu acea hrană insuficientă, scoasă din furnicare.

Noaptea veni, o noapte fără lună, liniștită și adâncă, tocmai potrivită pentru observații... Dar nicio lumină nu se arată pe creștetul Volquiriei. Colonelul Everest și Mathieu Strux supravegheară, până în zori, cu schimbul, orizontul, cu o răbdare admirabilă. Nimic, nimic nu se ivi și razele soarelui făcură în curând cu neputință orice observație.

Din partea indigenilor, de asemenea, nu existau temerile vreunui atac. Makololii păreau hotărâți a-i sili pe asediați să se predea prin foame.

Și, într-adevăr, nu se putea să dea greș. În timpul acelei zile de 4 martie, foamea îi tortură din nou pe prizonierii muntelui Scorzef, și acești nefericiți europeni nu-și putură micșora chinurile decât măcinând rădăcinile bulboase ale acelor gladiole ce creșteau între stânci, pe coastele masivului.

Prizonieri? Nu într-unu totul! Colonelul Everest și însoțitorii lui nu erau! Șalupa cu aburi, încă ancorată în micul golfuleț, putea să-i ducă pe apele lacului Ngami spre o câmpie fertilă, unde n-ar fi lipsit nici vânatul, nici fructele, nici plantele leguminoase!... De mai multe ori se ridicase chestiunea dacă n-ar fi fost mai bine să fie trimis bușmanul spre malul nordic, ca să vâneze acolo pe seama garnizoanei. Dar, în afară de faptul că tentativa aceasta putea fi observată de indigeni, însemna să fie pusă în pericol șalupa și, prin urmare, salvarea tuturor, în cazul în care alte triburi de makololi ar fi cutreierat regiunea septentrională a lacului Ngami. Această propunere fu deci respinsă. Trebuiau să fugă cu toții sau să rămână împreună. În ceea ce privește părăsirea muntelui Scorzef înainte de finalizarea operației geodezice, nici nu putea fi vorba. Trebuiau să aștepte atât timp cât șansele de

reușită nu erau epuizate. Era o chestiune de răbdare!.. Vor fi răbdători deci!...

- Când Arago, Biot și Rodrigues, spuse în ziua aceea colonelul camarazilor lui, strânși în jurul său, își propuseră să prelungească meridianul Dunkerque până la insula Ivica, acești savanți se aflau aproape în situația în care suntem și noi. Era vorba de a uni insula de coasta Spaniei printr-un triunghi ale cărui laturi depășeau o sută douăzeci de mile. Astronomul Rodriguez se instalează pe niște piscuri ale insulei, unde aprinse niște lămpi, în timp ce savanți francezi trăiau sub cort, la mai bine de o sută de mile de acolo, în mijlocul deșertului Las Palmas. Timp de șaiszeci de nopți, Arago și Biot pândiră felinarul a cărui direcție voiau s-o stabilească geodezic! Descurajați, erau să renunțe la observația lor, când, în a șaiszeci și una noapte, se ivi în câmpul vizual al lunetei lor un punct luminos, care numai imobilitatea lui făcea să nu fie confundat cu o stea. Șaiszeci și una de nopți de așteptare! Ei bine, domnilor, ceea ce au făcut cei doi astronomi francezi într-un scop pur științific nu pot face, oare, niște astronomi englezi și ruși?

Răspunsul tuturor acestor savanți fu un „Ura” afirmativ. Și totuși, ei ar fi putut răspunde colonelului Everest că nici Biot, nici Arago nu simțiseră chinurile foamei în lunga lor ședere în deșertul LasPalmas!

În timpul zilei, makololii campați la poalele muntelui Scorzeff se agitau într-un mod cu totul insolit. Era un dute-vino care-l îngrijoră pe bușman. Acești băștinași voiau cumva, să încerce, la căderea nopții, un nou asalt al muntelui, ori se pregăteau să-și ridice tabăra și să plece? După ce-i observă cu luare-aminte, Mokum crezu că recunoaște în această agitație neobișnuită a lor intenții ostile. Indigenii își pregăteau armele, în vreme ce femeile și copiii părăsiră tabăra și, călăuziți de câțiva ghizi, se îndreptară spre regiunea estică din apropierea lacului Ngami. Era deci posibil ca atacatorii să încerce o ultimă tentativă de cucerire a fortăreței, înainte de a se retrage definitiv spre Maketo, capitala lor.

Bușmanul comunică europenilor rezultatul observațiilor sale. Se hotărî o pază drastică în timpul nopții, cu toate armele pregătite de luptă. Cifra asediatorilor putea fi considerabilă. Nimic nu-i împiedica să urce pantele muntelui Scorzef în număr de câteva sute. Incinta fortulețului, ruinată în mai multe locuri, ar fi lăsat cu ușurință un loc de trecere unui grup de indigeni. Deci colonelului Everest i se păru prudent să ia câteva măsuri de precauție în acest sens, pentru cazul în care asediații ar fi obligați să bată în retragere și să părăsească, deocamdată, stația lor geodezică. Șalupea cu aburi trebuia să fie gata la cel dintâi semnal. Unul dintre marinari, mecanicul de pe Queen and Tzar, primi ordin să aprindă cuptorul și să-i mențină presiunea, în eventualitatea în care fuga ar deveni necesară. Dar trebuia să aștepte asfințitul soarelui, pentru a nu dezvălui indigenilor existența unei șalupe pe apele lacului.

Masa de seară fu alcătuită din furnici albe și din rădăcini de gladiole. Tristă alimentație pentru niște oameni care, poate, aveau să lupte! Dar erau hotărâți, erau mai presus de orice slăbiciune și așteptau fără teamă ora fatală.

Spre orele șase seara, în momentul în care se înnoptează cu acea rapiditate specifică ținuturilor intra-tropicale, mecanicul coborî pantele muntelui Scorzef și se ocupă cu încălzitul cazanului șalupei. Colonelul Everest - așa cum se poate înțelege de la sine - nu intenționa să fugă decât în caz extrem și numai atunci când n-ar mai fi făcut față atacului indigenilor în fortuleț. Nu-i convenea deloc să-și abandoneze observatorul, mai ales în timpul nopții, deoarece se putea ca în fiecare clipă să fie aprins pe piscul Volquiriei felinarul lui William Emery și al lui Mihail Zorn.

Ceilalți marinari fură așezați la baza zidurilor incintei, cu ordinul de a apăra cu orice preț intrarea prin breșe. Armele erau gata. Mitraliera era încărcată și aprovizionată cu un mare număr de cartușe, cu țevile ei redutabile orientate de-a lungul crenelurilor.

Așteptară timp de mai multe ore. Colonelul Everest și astronomul rus, postați în donjonul îngust, schimbându-se rând pe rând, examinau permanent piscul muntelui încadrat în câmpul vizual al





*Îndată, mica garnizoană deschise un Joc dezlănțuit  
împotriva atacatorilor.*



lunetei. Orizontul rămânea destul de întunecos, în timp ce cele mai frumoase constelații ale firmamentului austral străluceau la zenit. Nicio adiere nu tulbura atmosfera. Această tăcere profundă a naturii era impunătoare.

În acest timp, bușmanul, așezat pe un colț de stâncă, asculta zgomotele ce se înălțau din câmpie. Încet-încet ele deveniră mai distincte. Mokum nu se înșelase în bănuielile sale: makololii se pregăteau să dea asaltul final asupra muntelui Scorzef.

Până la ora zece, atacatorii nu se mișcă. Focurile lor fuseseră stinse. Tabăra și câmpia se confundau în aceeași beznă. Deodată, bușmanul întrevăzu niște umbre ce se mișcau pe pantele muntelui. Atacatorii se aflau la doar o sută de pași de incinta ce înconjura fortulețul.

- La arme! La arme! strigă Mokum.

Îndată, mica garnizoană deschise un foc dezlănțuit împotriva atacatorilor. Makololii răspunseră prin strigătul lor de război și, cu tot acel tir nimicitor, ei continuară să urce. La lumina detunăturilor, se zărea un furnicar de indigeni în număr atât de mare, încât orice împotrivire părea imposibilă. Totuși, în mijlocul acestei mase compacte, gloanțele, bine țintite, făceau un măcel îngrozitor. Makololii loviți cădeau ca ciorchinii, se rostogoleau unii peste alții până la poalele muntelui. În intervalul atât de scurt al detunăturilor, asediații puteau auzi țipetele lor de fiare sălbatice. Dar nimic nu-i oprea. Ei urcau în continuare, în rânduri strânse, nelansând nicio săgeată - nici nu-și pierdeau timpul cu asta!-, vrând să ajungă cu orice preț în vârful muntelui Scorzef.

Colonelul Everest trăgea foc după foc, în fruntea tuturor. Camarazii lui, înarmați ca și el, îl secondau curajoși, fără a-l excepta pe Palander, care, fără îndoială, mânduia pentru prima dată o pușcă. Sir John, ba pe o stâncă, ba pe alta, aici ingenuncheat, dincolo culcat, făcea minuni și țeava carabinei lui, încinsă de focurile repetate, îi ardea mâinile. Cât despre bușman, redevenise în această luptă sângeroasă vânătorul răbdător, îndrăzneț, sigur de sine, așa cum îl cunoaștem.

Totuși, admirabila îndemânare a asediaților, siguranța tirului lor, precizia armelor lor nu puteau stăvili puhoiul ce avansa ca un torent năvalnic spre ei. Un indigen mort era înlocuit de alți douăzeci, și asta era prea mult pentru cei nouăsprezece europeni! După o jumătate de oră de luptă, colonelul înțelese că vor fi împresurați și prinși.

Într-adevăr, valurile atacatorilor urcau nu numai pe coasta sudică a muntelui Scorzef, ci și pe coastele laterale. Cadavrele unora serveau de treaptă celorlalți. Unii își făceau din morți scuturi și continuau să urce acoperindu-se în felul acesta. Toate aceste scene, văzute la lumina roșcată și intermitentă a detunăturilor, erau înspăimântătoare, fioroase. Europeanii își dădeau seama prea bine că nu se puteau aștepta la nicio cruțare din partea unor astfel de dușmani. Era un asalt de fiare sălbatice, al unor jefuitori însetați de sânge, mai răi decât multe animale sălbatice din fauna africană! Firește, erau deopotrivă cu tigrii ce lipsesc din aceste părți ale continentului african!...

La ora zece și jumătate, primii indigeni ajunseră pe platoul muntelui Scorzef. Asediații nu puteau lupta corp la corp, în eventualitatea în care nu-și mai puteau folosi armele. Se impunea deci de urgență să-și caute un adăpost înapoia incintei. Din fericire, mica trupă era încă intactă, iar makololii nu-și întrebuițară încă nici arcurile, nici lăncile.

- Retragerea! strigă colonelul cu o voce care domină tumultul luptei.

Trăgând ultimele focuri, asediații, urmându-și șeful, se retraseră în spatele zidurilor fortulețului.

Niște strigăte îngrozitoare întâmpinară această retragere. Imediat, indigenii apărură în fața breșei centrale, încercând să pătrundă prin ea.

Dar, deodată, se auzi un zgomot puternic, asemănător cu cel produs de o descărcare electrică, fragmentat și rupt. Era mitraliera, mânăită de sir John. Aceste douăzeci și cinci de țevi, dispuse în formă de evantai, împrăștiu cu plumbi un sector de mai bine de o sută de picioare la suprafața acestui platou invadat de băștinași. Gloanțele, revărsate fără încetare de o mașinărie automată, cădeau

ca o grindină peste atacatori, și măturară într-o clipă locul. Detunăturilor acestei fioroase mașini de scuipat foc îi răspunseră mai întâi urlete, repede înăbușite, apoi un nor de săgeți care nu făcu și nu putea face niciun rău asediaților.

- Latră bine micuța! spuse cu răceală bușmanul, apropiindu-se de sir John. Când veți osteni de cântat!..

Dar mitraliera tocmai tăcu. Căutând un adăpost împotriva acestui puhoi de gloanțe, makololii dispăruseră. Ei se retrăseseră pe coastele fortulețului, lăsând platoul plin de morți.

În acest moment de acalmie, ce făceau colonelul Everest și Mathieu Strux? Își reocupaseră locul în donjon și acolo, cu ochii pe ocularele cercului repetitor, urmăreau în întuneric piscul Volquiriei. Nici țipetele, nici pericolele nu-i puteau emoționa! Calmi, cu privirea limpede, cu sânge rece, se succedau în fața ocularului, priveau, observau cu aceeași precizie cu care ar fi privit sub cupola unui observator, și când, după o scurtă pauză, urletele makololilor îi înștiințară că lupta reîncepuse, cei doi savanți, rând pe rând, rămaseră de pază lângă prețiosul instrument.

Într-adevăr, lupta reîncepuse. Mitraliera secera în continuare rândurile indigenilor ce năvăleau cu duiumul prin toate breșele, cu strigătele lor de moarte. În aceste condiții și în fața acestor breșe apărate pas cu pas, continuă lupta timp de încă o jumătate oră. Asediații, protejați de armele lor de foc, nu se aleseseră decât cu câteva zgârieturi, provocate de ascuțișul lăncilor. Înverșunarea nu descreștea nici dintr-o parte, nici de cealaltă, în schimb furia creștea în toiul acestor încăierări corp la corp.

Atunci, pe la ora unsprezece și jumătate, în toiul celei mai aprige încăierări, în mijlocul vuietului împușcăturilor, se ivi Mathieu Strux lângă colonelul Everest, cu fața radiind de o strălucire aparte, dar și de groază. O săgeată tocmai îi străpunsese pălăria și tremura încă deasupra capului său.

- Felinarul! felinarul!

- Ai? întrebă scurt colonelul Everest, încercându-și pușca.

- Da!.. lumina felinarului!..

- L-ai văzut?

- Da!

Acestea fiind zise, colonelul, descărcându-și încă o dată carabina, scoase un chiot de triumf și se năpusti spre donjon, urmat de îndrăznețul lui coleg.

Acolo, colonelul îngenunche în fața lunetei și, stăpânindu-și bătăile inimii, privi prin ocular. Ah! cum îi mai trecea în acel moment pe dinaintea ochilor toată viața, ca într-un sinopsis!.. Da! felinarul era acolo, scânteind printre liniile încrucișate ale reticulului! Da! lumina strălucea în creștetul Volquiriei! Da! în sfârșit, ultimul triumphi era stabilit!

Era cu adevărat o scenă minunată, văzându-i pe cei doi savanți cum operau în timpul iureșului luptei. Indigenii forțaseră incinta. Sir John și bușmanul se apărau pas cu pas. Gloanțele răspundeau săgeților makololilor, loviturilor lăncilor, loviturile de secure. Și, în acest timp, pe rând, colonelul Everest și Mathieu Strux, aplecați asupra aparatului, observau în continuare. Multiplicau repetițiile cercului pentru a corecta erorile de citire, iar Nikolai Palander nota calm în registrul său rezultatele observațiilor! Câteva săgeți zbârnăiră pe deasupra capetelor lor și se zdrobiră de zidul interior al donjonului. Ei vizualizau însă nestingheriți felinarul de pe Volquiria!...

- Încă o observație, spunea Mathieu Strux făcând să alunece lentilele pe linia gradată.

În sfârșit, o piatră uriașă aruncată de mâna unui indigen zbură registrul din mâinile lui Palander și răsturnă cercul repetitor, sfărâmându-l.

Din fericire, observațiile erau încheiate! Direcția felinarului era calculată cu o aproximație de o miime de secundă!

Acum, asediații trebuiau să fugă, să salveze rezultatele acestor glorioase și magnifice lucrări științifice. Indigenii pătrunseseră deja în cazemată și se puteau ivi, din clipă în clipă, în donjon. Colonelul Everest și cei doi colegi ai lui își luară iar armele, Palander își închise prețiosul lui registru, apoi toți fugiră printr-o breșă. Camarazii lor erau acolo, unii ușor răniți, dar gata să le acopere retragerea.

Dar tocmai în clipa în care se pregăteau să coboare pantele muntelui Scorzef, Mathieu Strux exclamă:

- Și semnalul nostru!...

Într-adevăr, trebuiau să răspundă luminii felinarului celor doi tineri astronomi printr-un semnal luminos. Trebuia, de asemenea, pentru finalizarea operațiunii geodezice, ca William Emery și Mihail Zorn să vizualizeze la rândul lor vârful masivului Scorzef și să aștepte nerăbdători, fără îndoială, de pe piscul pe care-l ocupau, să apară lumina.

- Încă un efort! exclamă colonelul Everest.

Și, în timp ce camarazii lui respingeau cu o dârzenie supraomenească rândurile makololilor, el reintră în donjon.

Acest turn era făcut dintr-o structură complicată de lemn uscat. Cu o simplă scânteie, i se putea da foc. Colonelul îl aprinse cu ajutorul unei bucăți de iască. Lemnul trosni încet scânteind, apoi colonelul fugi afară și-și ajunsese camarazii.

Peste câteva clipe, sub o ploaie de săgeți și de trupuri năpustite din vârful Scorzefului, europenii coborau în grabă pantele muntelui, făcând să alunece înaintea lor mitraliera pe care nu voiau cu niciun chip s-o abandoneze. După ce îi respinseră încă o dată pe indigeni cu un tir nimicitor, ajunseră la șalupă.

Urmând ordinele șefului lui, mecanicul ținuse cazanul sub presiune. Odgonul fu dezlegat, elicea se puse în mișcare și Queen and Tzar înaintă rapid pe undele mohorâte ale lacului.

În curând, șalupa ajunsese destul de departe, pentru ca pasagerii ei să poată zări vârful muntelui Scorzef. Cuprins de flăcări, turnul strălucea ca un far și lumina lui putea fi zărită, cu siguranță, de pe vârful Volquiriei.

Un puternic „Ura” al englezilor și al rușilor salută această uriașă vâlvătaie, a cărei strălucire sfâșia pe o distanță mare pânza întunericului nopții.

Nici William Emery, nici Mihail Zorn nu se puteau plânge!...

Ei arătaseră o stea, li se răspunse cu un soare.

## Capitolul XXII

### Nikolai Palander se înfurie

*d*n zori, șalupa acosta la malul septentrional al lacului. Acolo, nici urmă de indigeni. Colonelul Everest și camarazii, care erau pregătiți să tragă pentru orice eventualitate, își descărcară armele, iar Queen and Tzar acostă într-un golfuluț străjuit de două bucăți de stâncă.

Bușmanul, sir John Murray și unul dintre marinari se duseră să cutreiere împrejurimile. Ținutul era pustiu. Nicio urmă de makololi. Dar, din fericire pentru înfometata echipă, vânatul nu lipsea. Printre ierburile înalte ale pășunilor și pe sub bolta desigurilor treceau turme de antilope. În plus, pe malurile lacului Ngami se aflau nenumărate păsări acvatice din familia rațelor. Vânătorii se înapoiară cu o pradă bogată. Colonelul Everest și camarazii lui își refăcură forțele cu acest gustos vânat a cărui lipsă nu aveau s-o mai simtă.

Începând cu dimineața de 5 martie, tabăra fu organizată pe malul lacului Ngami, lângă un râuleț, la adăpostul unor sălcii mari. Locul de întâlnire stabilit cu foreloper-ul era tocmai acest mal nordic al lacului, deschis în acest loc de un mic golf. Acolo trebuiau să-i aștepte colonelul Everest și Mathieu Strux pe colegii lor și era probabil ca ei să se înapoieze în condiții mai bune și, prin urmare, mai repede.

Deci erau câteva zile de odihnă forțată, de care nu se gândea nimeni să se plângă după oboseala acumulată. Nikolai Palander se folosi de asta pentru a calcula rezultatele ultimelor operații trigonometrice. Mokum și sir John își petrecură timpul vânat, fertil, bine udat, pe care onorabilul englez l-ar fi cumpărat bucuros pe seama guvernului britanic.

După trei zile, la 8 martie, niște detunături de pușcă semnalară sosirea echipei foreloper-ului. William Emery, Mihail Zorn, cei doi marinari și bușmanul se înapoiau teferi și sănătoși. Își aduceau intact teodolitul, singurul instrument rămas în dotarea comisiei anglo-ruse.

Cum au fost primiți acești tineri savanți și camarazii lor, se poate bănuî: fură întâmpinați cu urale și felicitări. În câteva cuvinte, ei își povestiră călătoria. La dus, drumul fusese anevoios. S-au rătăcit vreme de două zile în păduri întinse, ce precedau regiunea muntoasă. Neavând niciun punct de reper, orientându-se după indicațiile destul de vagi ale compasului, n-ar mai fi ajuns niciodată la piscul Volquiria, fără înțelepciunea ghidului lor. Foreloper-ul se dovedise în toate împrejurările inteligent și devotat. Ascensiunea piscului fu grea, de aici întâzieri din a căror cauză sufereau și tinerii astronomi, și colegii lor de pe Scorzef. În cele din urmă, au ajuns pe vârful Volquiriei. Felinarul electric fu instalat în ziua de 4 martie și, în timpul nopții de 4-5, lumina lui, accentuată de un puternic reflector, străluci pentru întâia oară în vârful muntelui. Astfel, observatorii de pe Scorzef o zăriră aproape imediat ce licări.

La rândul lor, Mihail Zorn și William Emery zăriseră cu ușurință focul puternic izbucnit în vârful muntelui Scorzef, în timpul incendiului fortulețului. Cu ajutorul teodolitului, îi luaseră înălțimea și încheiaseră astfel măsurarea triunghiului al cărui vârf era axat pe piscul Volquiriei.

- Și latitudinea acestui pisc? îl întrebă colonelul Everest pe William Emery, ai determinat-o?

- Cu exactitate, domnule colonel, și prin bune observații ale stelelor, răspunse tânărul astronom.

- Acest pisc se află situat?...

- La  $19^{\circ} 37' 35''$  337, cu o aproximație de trei sute treizeci și șapte de miimi dintr-o secundă, răspunse William Emery.

- Ei bine, domnilor, reluă colonelul, putem spune că am sfârșit misiunea ce ni s-a încredințat. Am măsurat un arc de meridian de mai bine de  $800^{\circ}$ , cu ajutorul a șaiszeci și trei de triunghiuri, și atunci când rezultatele operațiilor noastre vor fi calculate, vom cunoaște exact valoarea gradului și, prin urmare, aceea a metrului în această parte a globului pământesc.



- Ura! ura! strigară englezii și rușii, într-un singur glas, pornit din inimile lor reunite de același sentiment de mândrie.

- Acum, adăugă colonelul Everest, nu ne mai rămâne decât să ajungem la Oceanul Indian, coborând cursul fluviului Zambezi. Nu ești de aceeași părere, domnule Strux?

- Da, domnule colonel, răspunse astronomul din Pulkova, dar cred că operațiile noastre trebuie să aibă un control matematic. Propun deci să continuăm spre est rețeaua trigonometrică până în clipa în care vom găsi un loc potrivit măsurătorii directe a unei noi baze. Concordanța ce va exista între lungimea acestei baze, obținute prin calculul și măsurarea directă pe teren, ne va arăta astfel gradul de certitudine ce trebuie atribuită operațiilor noastre geodezice!...

Propunerea lui Mathieu Strux fu adoptată în unanimitate.

Acest control al întregii serii de operații trigonometrice, chiar de la prima bază, era indispensabil. Se stabili deci să fie construite spre est o serie de triunghiuri auxiliare, până când una dintre laturile a acestor triunghiuri să poată fi măsurată direct cu ajutorul riglelor de platină. Coborând afluenții fluviului Zambezi, șalupa cu aburi urma să-i aștepte pe astronomi sub vestitele căderi de apă ale lacului Victoria.

Totul fiind astfel stabilit, mica echipă condusă de bușman, mai puțin cei patru marinari ce se îmbarcară pe Queen and Tzar, plecă la răsăritul soarelui, în ziua de 6 martie. Fuseseră alese stații în direcția vest, unghiuri măsurate, și se putea spera în obținerea cu ușurință a rețelei auxiliare, în aceste ținuturi optime instalării mirelor. Bușmanul puse mâna cu multă îndemânare pe un guagga, un fel de cal sălbatic, cu coama neagră și albă, cu spatele roșcat și vărgat, și, de bine, de rău, reuși să-l încarce cu cele câteva bagaje ale caravanei, teodolitul, riglele și niște scânduri lungi necesare măsurării bazei, materiale ce fuseseră salvate cu șalupa.

Călătoria se încheie destul de repede. Lucrările îi întârziară puțin pe observatori. Triunghiurile auxiliare, cu o întindere mijlocie, găseau ușor puncte de sprijin prin aceste locuri denivelate. Timpul era favorabil și nu mai fu nevoie să se recurgă la observații nocturne. Călătorii se puteau adăposti, aproape neîncetat, la umbra arborilor

care împânzeau solul. De altfel, temperatura se menținea la un grad suportabil și, sub influența umezelei pe care o întrețineau râurile și iazurile în atmosferă, aburii ce se înălțau în aer estompau căldura razelor soarelui.

Mai mult, vânătoarea furniza toate cele necesare micii caravane în materie de hrană. Despre indigeni, nici vorbă. Probabil că bandele de jefuitori rățăceau mult mai spre sud de lacul Ngami.

Referitor la raporturile lui Mathieu Strux cu colonelul Everest, nu mai provocau discuții sau dispute. Se părea că rivalitățile personale fuseseră uitate. Firește, nu exista nicio intimitate reală între cei doi savanți, dar nu trebuia să li se ceară mai mult.

Vreme de douăzeci și una de zile, în perioada 6-27 martie, nu se produse niciun incident demn de a fi relatat. Membrii expediției căutau mai întâi de toate un loc potrivit pentru stabilirea bazei, dar ținutul nu se preta la asta. Pentru această operație, era necesară o întindere destul de vastă de sol neted și orizontal, pe o suprafață de mai multe mile, și tocmai ridicăturile solului, favorabile stabilirii mirelor, se opuneau măsurătorii directe a bazei. Deci merseră în continuare spre nord-est, urmând câteodată malul drept al râului Șobe, unul dintre principalii afluenți ai cursului superior al fluviului Zambezi, în așa fel încât să ocolească Maketo, principalul cătun al makololilor.

Fără îndoială, astronomii sperau ca drumul de întoarcere să se deruleze fără probleme, natura să nu le pună în cale nici obstacole, nici dificultăți materiale, și să nu reînceapă calvarul prin care tocmai trecuseră, foamete, lupte cu indigenii și altele. Colonelul Everest și camarazii lui străbăteau, într-adevăr, un ținut relativ cunoscut și nu mai aveau mult până să ajungă la cătunele și orașele situate pe malurile Zambeziului, vizitate odinioară de doctorul Livingstone.

Se gândeau deci, nu fără motiv, că partea cea mai grea a misiunilor era încheiată. Poate că nu se înșelau, și totuși, un incident, ale cărui urmări puteau fi de cea mai mare gravitate, fu cât pe-aici să compromită în mod ireparabil rezultatele întregii expediții.

Nikolai Palander fu eroul, sau mai bine zis victima acestei întâmplări.

Se știe că întreprinzătorul, dar inconștientul expert în calcule, absorbit de cifrele lui, se îndepărta câteodată de camarazii lui. într-un ținut dominat de câmpie, această obișnuință nu prezenta un pericol mare. I se lua urma repede dispărutului. Dar într-o regiune păduroasă, distracțiile lui Palander puteau avea urmări foarte serioase. Așa că Mathieu Strux și bușmanul îi atraseră expres atenția, cu mii de recomandări, în această privință. Nikolai Palander promise că le va da ascultare, mirându-se totuși de acest exces de prudență. Bietul de el nici măcar nu-și dădea seama ce repercusiuni puteau avea distracțiile lui!

Or, tocmai în timpul acelei zile de 27 martie, Mathieu Strux și bușmanul nu-l văzură pe Nikolai Palander timp de mai multe ore. Mica echipă străbătea niște desișuri cu copaci foarte deși, scunzi și stufoși, ce mărgineau orizontul îndepărtat. Deci era cazul, mai mult ca oricând, ca oamenii să stea în grup compact, deoarece altfel ar fi fost greu de regăsit urmele unei persoane rătăcite prin aceste păduri. Dar Nikolai Palander, nevăzând nimic decât cifre, nici neprevăzând nimic, se îndepărtase, ca de obicei, de echipă - cu creionul într-o mână, cu registrul în cealaltă - și dispăru în curând.

Ne putem închipui neliniștea lui Mathieu Strux și a camarazilor săi când, pe la ora patru seara, nu-l mai văzură pe Nikolai Palander printre ei. Amintirea întâmplării cu crocodilii le veni numaidecât în minte și, dintre toți, numai distratul expert în calcule era, negreșit, singurul care o uitase!...

Deci era o îngrijorare mare printre cei din mica echipă și un obstacol neașteptat de a continua mersul înainte, atât timp cât nu l-ar fi găsit pe Nikolai Palander.

Îl strigară. Degeaba!... Bușmanul și marinarii se împrăștiară pe o rază de un sfert de milă, cutreierând tufișurile, scotocind pădurea, cotrobăind prin ierburile înalte, trăgând focuri de pușcă! Nimic... Nikolai Palander era de negăsit.

Atunci, neliniștea tuturor fu și mai mare, dar trebuie spus că la Mathieu Strux acestei neliniștii se adăugă o nespusă mânie împotriva nenorocosului său coleg. Era pentru a doua oară când se

întâmpla un astfel de incident din vina lui Nikolai Palander și, într-adevăr, în cazul în care colonelul Everest l-ar fi luat la o parte, el, Mathieu Strux, n-ar fi știut ce să răspundă.

În aceste împrejurări nu era decât o hotărâre de luat, aceea de a campa în pădure și de a fi începute cercetările cele mai amănunțite, pentru a-l găsi pe Nikolai Palander.

Colonelul și camarazii lui tocmai se pregăteau să facă popas lângă un luminiș destul de întins, când un țipăt, un țipăt ce nu avea nimic omenesc, izbucni la vreo câteva sute de pași în stânga pădurii. Aproape imediat, se ivi și Nikolai Palander. Alerga cât îl țineau picioarele, cu capul gol, cu părul vâlvoi, pe jumătate dezbrăcat de haine, din care doar câteva zdrențe îi acopereau șalele.

Nenorocitul sosi lângă camarazii săi, care îl năpădiră cu întrebările. Dar bietul om nu putea vorbi: ochii îi erau holbați de spaimă, pupilele dilatate și nările lipite, îngreunându-i respirația sacadată. Voia să răspundă, dar nu-i ieșau cuvintele din gură.

Ce se întâmplase? De ce se rătăcise, care era cauza spaimei teribile ce se citea pe fața lui Nikolai Palander? Nu puteau decât să-și închipuie.

În cele din urmă, răzbătura din gâtlejul lui Palander doar cuvintele:

- Registrele! registrele!

La aceste vorbe, astronomii fură cuprinși toți de același fior. Înțeleseră!... Registrele, acele două registre în care fuseseră trecute rezultatele tuturor operațiilor trigonometrice, aceste registre de care Palander nu se despărțea niciodată, nici în somn, aceste registre lipseau! Nikolai Palander nu le mai avea! Le rătăcise? I se furaseră? Prea puțin conta! Aceste registre erau pierdute!.. Totul trebuia refăcut, luat de la început!

În timp ce camarazii lui, înlemniți - adjectivul cel mai nimerit pentru a arăta starea lor -, se priveau în tăcere, Mathieu Strux lăsa să i se verse mânia! Nu se putea stăpâni!.. Cum îl mai bruftului pe nenorocit! Cu ce apelative nu-l copleși! Nu se temea să-l amenințe cu toată mânia guvernului rus, adăugând că de nu va pieri sub cnut, negreșit îi vor putrezi oasele în Siberia!



*Colonelul și camarazii lui tocmai se pregăteau să facă popas...*

La toate acestea, Nikolai Palander nu răspundea decât printr-o clătinare a capului de sus în jos. Se părea că aproba toate pedepsele, părea că spune că le merita, că erau prea blânde pentru unul ca el!...

- Dar a fost prădat! exclamă Mathieu Strux scos din fire. De ce s-a îndepărtat de grup, nenorocitul de el? De ce n-a stat pe lângă noi, după toate sfaturile pe care i le-am dat?

- Da, răspunse sir John, dar, în sfârșit, trebuie să aflăm dacă a pierdut registrele sau i-au fost furate. Ți s-au furat, domnule Palander? Întrebă sir John întorcându-se spre bietul om, care se prăbușise de oboseală. Ți s-au furat?

Nikolai Palander făcu un semn afirmativ.

- Și cine ți le-a furat? reluă sir John. Să fie, oare, indigenii, acei makololi?

Nikolai Palander făcu un semn negativ.

- Europeni, niște albi? adăugă sir John.

- Nu, răspunse Nikolai Palander cu o voce strangulată.

- Dar atunci cine? exclamă Mathieu Strux, întinzându-și mâinile crispate spre fața nefericitului.

- Nu! răspunse Palander, nici indigenii..., nici albi..., ci niște babuini!

Desigur, dacă urmările acestei întâmplări n-ar fi fost atât de grave, colonelul și camarazii lui ar fi izbucnit în hohote de râs la auzul acestei mărturisiri! Nikolai Palander fusese prădat de niște maimuțe!

Bușmanul preciză însoțitorilor lui că asemenea fapte se întâmplau adesea. Auzise de nenumărate ori că diferiți călători fuseseră prădați de „chacmas”, cinocefale cu cap de porc, ce aparțin speciei babuinilor, trăind în grupuri numeroase prin pădurile Africii. Palander fusese jecmănit de acești jefuitori cu coadă - nu fără să se fi luptat cu ei, așa cum o dovedeau veșmintele lui zdrențuite. Dar asta nu-l dezvinovăța în niciun chip. Dacă ar fi mers împreună cu grupul, nu s-ar fi întâmplat așa ceva, iar registrele comisiei științifice nu s-ar fi pierdut - pierdere ireparabilă, anulând atâtea primejdii, atâtea suferințe și atâtea jertfe făcute în cursul expediției! ...

- Cert este, spuse colonelul Everest, că am făcut atâtea sacrificii pentru a măsura un arc de meridian în interiorul Africii, în vreme ce un netot. ..

Nu-și sfârși vorbele. La ce bun să-l mai copleșească pe nenorocitul de Palander cu ocări, și așa îndeajuns de copleșit el singur de propria-i rătăcire, și căruia irascibilul Strux nu mai înceta în a-i adresa cele mai înjositoare epitete!...

Totuși, trebuia luată o hotărâre și bușmanul fu cel care decise. Era singurul pe care această pierdere îl afecta mai puțin și de aceea își păstrase sângele rece în fața noii situații ivite. Trebuie să mărturisim că europenii, fără excepție, erau distruși.

- Domnilor, spuse bușmanul, vă înțeleg disperarea, dar clipele sunt prețioase și nu trebuie să le pierdem. Au fost furate registrele domnului Palander. A fost jefuit de babuini; ei bine, să pornim fără zăbavă în urmărirea hoților. Acești chacmas sunt foarte grijulii cu lucrurile pe care le șterpelesc! Or, registrele nu se mănâncă, și dacă vom găsi hoțul, tot de la el vom recupera și registrele!

Sfatul era bun. Bușmanul aprinsese o lucire de speranță. Nu trebuia lăsată să se stingă. La această propunere, Nikolai Palander se reînsufleți. Un alt om se trezi în el. Își înfășură zdrențele veșmintelor de pe el, acceptă haina unui marinar, cascheta altuia și se declară gata a-și călăuzi camarazii spre locul crimei!

Chiar în acea seară, ruta fu schimbată, urmându-se direcția indicată de Palander, și echipa colonelului Everest se îndreaptă spre vest.

Nici noaptea, nici ziua următoare nu aduseră vreun rezultat favorabil. În anumite locuri, după unele urme lăsate pe pământ sau pe coaja copacilor, bușmanul și foreloper-ul recunoscuseră trecerea recentă a cinocefalelor. Nikolai Palander afirma că avusese de furcă cu vreo zece animale de acest gen. Se convinseseră în curând că erau pe urma lor, deci merseseră cu o nespusă băgare de seamă, ferindu-se întruna, deoarece babuinii sunt făpturi foarte inteligente, de care nu te poți apropia ușor fără să nu fii remarcat! Bușmanul știa că nu va reuși să le înșele vigilența, decât cu condiția de a-i lua prin surprindere.

A doua zi pe la ora opt dimineața, unul dintre marinarii ruși, care se dusesse înainte, zări, dacă nu pe hoț, cel puțin pe unul dintre

camarazii hoțului lui Nicolai Palander. El se înapoie cu băgare de seamă la mica echipă.

Bușmanul spuse că trebuie făcut un popas. Hotărâți în a i se supune total, europenii îi așteptară instrucțiunile. Mokum îi sfătui să rămână în acel loc, apoi îl luă pe sir John și pe foreloper și se îndreptară toți trei spre partea de pădure cercetată de marinar, având grijă să fie mereu la adăpostul copacilor și al tufișurilor.

În curând, zăriră babuinul semnalat și, aproape în același timp, alți zece, care zburdau printre copaci. Ascunși după un trunchi, bușmanul și însoțitorii lui îi observau cu mare atenție.

Era, într-adevăr, așa cum spusese Mokum, un grup de chacmas, cu trupul acoperit de o blană de culoare verzuie, cu urechile și cu fața negre, cu coada lungă și măturând în permanență solul; niște animale robuste, pe care mușchii lor puternici, maxilarele bine înarmate, ghearele lor ascuțite le fac de temut, chiar și pentru sălbăticiuni. Acești chacmas, adevărații borfași ai neamului maimuțesc, mari jefuitori ai lanurilor de grâu și de porumb, sunt spaima burilor, ale căror locuințe le pradă foarte adesea. Babuinii observați de cei trei se jucau, lătrau și schelălăiau ca niște câini mari, rău clădiți fizicește, cu care se asemănau prin conformație. Niciunul dintre ei nu-i zărise pe vânătorii ce-i spionau.

Dar, oare, hoțul lui Nikolai Palander se afla în acest grup? Asta voiau să afle cei trei vânători. Or, îndoiala fu spulberată când foreloper-ul arătă camarazilor lui pe unul dintre acești chacmas, al cărui trup era încă înfășurat cu o fâșie ruptă din hainele lui Nikolai Palander.

Ah! ce speranță îi reveni în inimă lui sir John Murray! Avea certitudinea că maimuța aceasta mare era păstrătorul registrelor furate! Trebuia deci să pună mâna pe el, cu orice preț, dar să se acționeze cu cea mai mare băgare de seamă. O mișcare greșită și tot grupul ar fi luat-o la fugă prin pădure, fără a mai fi cu puțință de ajuns.

- Rămâi aici, îi spuse Mokum foreloper-ului, Înălțimea Sa și cu mine ne vom duce să-i aducem pe ceilalți și să luăm măsuri pentru a înconjura maimuțele.

Foreloper-ul se conformă, iar bușmanul cu sir John se înapoiară la colonelul Everest.



Împresurarea grupului de babuini era, într-adevăr, singura modalitate de a pune mâna pe făptaș. Europeanii se împărțiră în două echipe. Una, compusă din Mathieu Strux, William Emery, Mihail Zom și trei marinari, trebuia să-l întâlnească pe foreloper și să se desfășoare în semicerc în jurul lui. A doua, care îi cuprindea pe Mokum, sir John, colonelul Everest, Nikolai Palander și pe alți trei marinari, o luă la stânga, în așa fel încât să ocolească locul și să se abată asupra grupului de maimuțe.

Urmând recomandările bușmanului, cele două grupe înaintară cu o nepusă băgare de seamă. Armele erau pregătite și se înțeleseseră ca babuinul înfășurat cu o fâșie ruptă din hainele lui Nikolai Palander să fie ținta principală.

Nikolai Palander, care cu greu fu stăpânit, mergea lângă Mokum. Acesta îl supraveghea, de teamă ca furia lui să nu-l determine să facă vreo prostie. Și, într-adevăr, vrednicul astronom nu mai era stăpân pe sine. Pentru el, era chestiune de viață și de moarte.

După o jumătate de oră de învăluire semicirculară și în care timp popasurile fuseseră dese, bușmanul socoti că venise momentul atacului. Camarazii lui, aflați la distanță de douăzeci de pași unul de altul, înaintară în tăcere. Nu scoteau niciun cuvânt, nu schitau niciun gest hazardat, niciun trosnit de ramuri nu se auzea sub picioarele lor. S-ar fi zis că erau o ceată de pawnies căutând urmele unor războinici inamici.

Deodată, vânătorul se opri. Camarazii lui se opriră, de asemenea, cu degetul pe trăgaci, gata să tragă.

Grupul de chacmas se vedea. Evident, simțiseră ceva. Stăteau la pândă. Un babuin de o statură înaltă, tocmai hoțul de registre, dădea semne echivoce de neliniște. Nikolai Palander îl recunoscuse pe hoțul de drumul mare. Numai că maimuța nu părea să fi păstrat asupra-și registrele, sau cel puțin nu se vedeau.

- Are înfățișarea unui golan!.. murmură savantul.

Această maimuță mare, cu totul neliniștită, părea că face semne semenilor ei. Câteva femele, cu puii lor agățați de umăr, se alăturaseră grupului. Masculii umblau înapoi și încolo în jurul lor.

Vânătorii se apropiau încet. Fiecare îl recunoscă pe hoț și-l putea ochi la sigur. Dar iată că, printr-o mișcare involuntară, pușca lui Nikolai Palander se descărcă în mâinile lui.

- Blestem! exclamă sir John, trăgând un foc cu carabina sa.

Ce efect! Zece detunături răspunseră. Trei maimuțe căzură moarte la pământ. Celelalte, făcând un salt spectaculos, trecură ca o masă înaripată pe deasupra capetelor bușmanului și ale camarazilor lui.

Rămăsese numai un babuin: era hoțul. În loc să fugă, el se îndreptă spre trunchiul unui sicomor, se cățăra în el cu agilitatea unui acrobat și se făcu nevăzut între ramuri.

- Acolo a ascuns registrele! exclamă bușmanul.

Și Mokum nu se înșela. Totuși, îi era teamă ca babuinul să nu dispară trecând dintr-un copac într-altul. Dar Mokum, ochindu-l liniștit, trase. Maimuța, rănită la un picior, căzu de-a rostogolul din cracă în cracă. Una dintre mâinile ei ținea registrele pe care le luase dintr-o scorbura a copacului. Văzând acestea, Nikolai Palander sări ca o cămilă și se năpusti asupra maimuței, apoi începu o luptă în toată legea.

Ce luptă! Furia îl întărâta și mai mult pe expertul în calcule! Lătrăturile maimuței se contopeau cu urletele lui Palander. Ce țipete discordante în această încăierare! Nu mai știai care dintre cei doi luptători era maimuța sau matematicianul! ... Nu puteau trage în babuin de frică să nu-l rănească pe astronom.

- Trageți! trageți asupra amândourora! strigă Mathieu Strux scos din fire.

Iar rusul acesta deznădăjduit poate că ar fi făcut-o, dacă nu ar fi avut pușca descărcată. Lupta continua, Nikolai Palander, când deasupra, când dedesubt, încerca să-și gătuie adversarul. Umerii îi erau însângerați, deoarece babuinul îl sfâșiasse cu ghearele. În sfârșit, bușmanul, cu securea în mână, pândind un moment prielnic, lovi maimuța în cap și o ucise pe loc.

Nikolai Palander, leșinat, fu ridicat de camarazii lui. El strângea la piept cele două registre pe care tocmai le recuperase. Trupul maimuței fu dus în tabără și, la cina de seară, mesenii, printre care și colegul prădat, îl mâncară pe hoț, atât pentru gust, cât și din răzbunare, întrucât carnea lui era excelentă.

## Capitolul XXIII

# Cataractele fluviului Zambezi

(Q) ănila lui Nikolai Palander nu erau grave. Pricepându-se la leacuri doftoricești, bușmanul frecă umerii rusului cu niște ierburi și astronomul din Helsingfors putu să pornească la drum. Triumful lui îl susținea. Dar această exaltare dispăru repede și deveni din nou savantul pasionat de știință, trăind doar în lumea cifrelor. Îi fusese lăsat un registru, dar, ca măsură de prevedere, trebui să-i dea lui William Emery celălalt registru cu calculele în dublu exemplar al tuturor operațiunilor, ceea ce, de altfel, făcu cu multă bună-voință.

Lucrările fură continuate. Triangulația era făcută repede și bine. Mai trebuia doar găsită o câmpie cu o dispunere potrivită pentru stabilirea unei baze.

În ziua de 1 aprilie, europenii trebuiră să străbată mlaștini întinse, care le întârziară puțin mersul. Acestor câmpii umede le urmară numeroase iazuri, ale căror ape răspândeau un miros pestilențial. Colonelul Everest și colegii lui grăbiră operațiile de triangulare, pentru a părăsi mai repede această regiune mocirloasă.

Starea de spirit a micii echipe era excelentă și între membrii ei domnea o înțelegere deplină. Mihail Zom și William Emery se feliicitau văzând că cei doi șefi ai lor lăsaseră disputele la o parte, aceștia părănd a fi uitat că o disensiune internațională îi separase cu puțin timp în urmă.

- Dragul meu William, îi spuse într-o zi Mihail Zom tânărului lui prieten, sper că, la înapoierea noastră în Europa, vom găsi pacea

încheiată între Anglia și Rusia și că, prin urmare, vom avea dreptul de a rămâne acolo prieteni, așa cum suntem aici, în Africa.

- O, sper ca și dumneata, dragul meu Mihail, răspunse William Emery. Războaiele moderne nu pot dura multă vreme. O bătălie sau două și apoi sunt semnate niște tratate. Acest război nenorocit durează deja de un an și cred, ca și dumneata, că pacea va fi încheiată până la înapoierea noastră în Europa.

- Dar intenția dumitale, William, nu este de a te înapoia la Cap? întrebă Mihail Zom. Cred că studiile de la Observator nu te solicită în mod imperios, și sper chiar să-ți fac onorurile la mine, la observatorul din Kiev!..

- Da, amicul meu, răspunse William Emery, da, te voi însoți în Europa și nu mă voi înapoia în Africa fără să fi trecut puțin prin Rusia. Dar într-o zi ai să-mi înapoiezi vizita la Cape Town, nu-i așa? Vei veni să te delectezi în mijlocul frumoaselor noastre constelații australe. Vei vedea ce bogat firmament și cu ce bucurie vei cerceta aici, nu cu amândouă mâinile, ci cu priviri pline de încântare! Uite, dac-ai vrea, vom observa împreună constelația Centaurului! Promit să nu o încep fără dumneata.

- Promiți, William?

- Da, Mihail, ți-o păstrez, și în schimb, adăugă William Emery, eu voi începe să studiez la Kiev una dintre nebuloasele dumitale!

Ce tineri entuziaști! Li se părea că al lor este cerul. Și, de fapt, cui să fi aparținut, dacă nu acestor perspicace savanți care l-au scormonit până în adâncurile lui!

- Dar mai întâi de toate, răspunse Mihail Zorn, trebuie să sfârșească războiul acesta.

- Se va încheia, Mihail. Bătăliile cu lovituri de tun durează mult mai puțin decât certurile cu privire la stele! Rusia și Anglia se vor împăca înaintea colonelului Everest cu Mathieu Strux.

- Nu crezi deci în sincera lor împăcare, întrebă Zom, după atâtea încercări prin câte au trecut împreună?

- Nu prea m-aș încrede, răspunse William Emery. Ia gândește-te puțin: rivalități de savanți, și de savanți iluștri!

- Atunci, să fim mai puțin iluștri, dragul meu William, concluzionă Mihail Zorn, și să ne iubim mereu!

Trecuseră 11 zile de la întâmplarea cu cenocefalii, când mica echipă, ajunsă nu departe de cataractele fluviului Zambezi, dădu peste o câmpie ce se întindea pe o lățime de mai multe mile. Terenul se potrivea pe deplin măsurătorii directe a unei baze. La capătul câmpiei se afla un sat cu câteva colibe. Populația lui, compusă din cel mult câteva zeci de băștinași inofensivi, făcu o bună primire europenilor. Echipa colonelului Everest fu încântată, deoarece fără căruțe, fără corturi, aproape fără materiale pentru tabără, i-ar fi fost greu să campeze în condiții optime. Or, măsurătoarea bazei putea dura o lună, răstimp pe care membrii expediției nu-l puteau petrece sub cerul liber, cu frunzișul copacilor drept singur adăpost.

Comisia științifică se instalează deci în mai multe colibe, pregătite în prealabil pentru scopul noilor oaspeți. De altfel, savanții erau oameni care se mulțumeau cu puțin. Un singur lucru îi preocupa: verificarea operațiilor lor anterioare, care urmau să fie controlate prin măsurarea directă a acestei noi baze, adică a ultimei laturi a ultimului lor triunghi. Într-adevăr, după estimările lor, această latură avea o lungime determinată matematic și cu cât măsurarea directă se apropia mai mult de măsurarea calculată, cu atât determinarea meridianului trebuia considerată desăvârșită.

Astronomii începură imediat măsurarea directă. Șevaletele și riglele de platină fură instalate succesiv pe terenul neted, cu toate precauțiile minuțioase, luate în timpul măsurătorii primei baze. Se ținu seamă de toate condițiile atmosferice, de variațiile termometrului, de orizontalitatea aparatelor etc. Pe scurt, nu fu neglijat nimic în această operație de o deosebită importanță, căreia savanții îi acordau un maxim interes.

Începute la 10 aprilie, lucrările se sfârșiră la 15 mai, deci cinci săptămâni dedicate acestei delicate operații trigonometrice. Nikolai Palander și William Emery îi calculară imediat rezultatele. Cu adevărat le bătea cu putere inima acestor astronomi. Când fu anunțat rezultatul, inima astronomilor aproape că le bătea nebunește în piept

de emoție. Ce răsplată pentru toate eforturile, încercările lor, dacă verificarea completă a lucrărilor le va „putea îngădui să le lase moștenire urmașilor”!

Când lungimile obținute fură transformate în arcuri raportate la nivelul mijlociu al mării, cât și la temperatura de  $61^{\circ}$  Fahrenheit ( $16^{\circ} 11'$ ), Nikolai Palander și William Emery prezentară colegilor lor cifrele următoare:

Baza nou măsurată... 5075t, 25

Cu aceeași bază dedusă din prima bază și din întreaga rețea trigonometrică... 5075t, 11

Diferența între calcul și observație... 0t, 14.

Numai paisprezece sutimi de stânjen, adică mai puțin de zece degete, și cele două baze se aflau situate la o distanță de șase sute de mile una de alta!

Când fu stabilită măsura meridianului Franței între Dunkerque și Perpignan, diferența matematică între baza de la Melun și cea de la Perpignan a fost de 11 degete. Concordanța obținută de comisia anglo-rusă este deci mult mai remarcabilă încă și, avându-se în vedere operațiile efectuate în împrejurări dificile, în plin deșert african, când membrii echipelor s-au confruntat cu situații extreme și cu pericole de tot felul, se poate afirma că misiunea a reprezentat cea mai desăvârșită dintre operațiile geodezice întreprinse până în acea zi.

Un întreit „Ura” salută acest rezultat admirabil, fără precedent în analele științifice!...

Și acum, care era valoarea unui grad al meridianului în această parte a globului pământesc? După reducțiile lui Nikolai Palander, exact cincizeci și șapte de mii treizeci și șapte de stânjeni. Era, cu aproape un stânjen, cifra găsită în 1752 de Lacleche, la Capul Bunei Speranțe. La un secol depărtare, astronomii francezi și membrii comisiei anglo-ruse ajunseseră la această aproximație.

Cât despre valoarea metrului, trebuia, pentru a o deduce, să se aștepte rezultatul operațiilor ce trebuiau întreprinse ulterior în emisfera boreală. Această valoare trebuia să fie a zecea milionime

parte a sfertului meridianului pământesc. Conform calculelor anterioare, acest sfert cuprindea, ținându-se cont de turtirea Pământului la poli, evaluată la  $1/49915$  zece milioane opt sute cincizeci și șase de metri, ceea ce da exact lungimea metrului la 0,513074, sau trei picioare, unsprezece linii și două sute nouăzeci și șase miimi dintr-o linie. Era adevărată această cifră? La această întrebare trebuiau să răspundă lucrările viitoare ale comisiei anglo-ruse.

Operațiile geodezice erau deci încheiate în totalitate. Astronomii își duseră până la capăt misiunea. Nu le mai rămânea decât să ajungă la gurile de vărsare ale fluviului Zambezi, urmând, în direcție inversă, itinerariul parcurs de doctorul Levingstone în a doua lui călătorie din 1858-1864.

În ziua de 25 mai, după o călătorie extenuantă printr-un ținut străbătut de râuri și de râulețe, membrii comisiei științifice anglo-ruse ajunseră la cataractele cunoscute geografic sub numele cascada Victoria.

Admirabilele cataracte își justificau numele lor indigen, care înseamnă „zgomotos”. Aceste trâmbe de apă, late de o milă, căzând de la o înălțime dublă în comparație cu cea a Niagarei, erau încununete de un triplu curcubeu. Prin adâncă fisură a bazaltului, torentul uriaș producea un incomparabil bubuit asemănător zgomotului produs de douăzeci de tunete dezlănțuite concomitent.

În avalul cataractei și pe suprafața fluviului devenit liniștit, șalupa cu aburi, sosită de cincisprezece zile pe un afluent inferior al fluviului Zambezi, își aștepta pasagerii. Erau toți acolo și toți se urcară la bordul ei.

Doi bărbați rămaseră pe mal: bușmanul și foreloper-ul. Mokum era mai mult decât un ghid devotat, era un prieten pe care englezii, și îndeosebi sir John, îl lăsau pe continentul african. Sir John îl invită pe bușman să-l însoțească în Europa și să stea acolo oricât timp i-ar plăcea. Dar Mokum avea niște înțelegeri făcute anterior și ținea să și le îndeplinească. Într-adevăr, trebuia să-l însoțească pe David Levingstone în timpul celei de a doua călătorii, pe care întreprinzătorul doctor voia s-o facă în curând pe Zambezi, și Mokum dorea să se țină de cuvânt.

Deci vânătorul rămase. El fu bine recompensat și, ceea ce prețuia încă și mai mult, primi îmbrățișările acestor europeni care îi datorau atât. Șalupa se îndepărtă de mal, o luă prin mijlocul fluviului și ultimul gest al lui sir John Murray fu un ultim rămas bun adresat prietenului lui, bușmanul.

Coborârea marelui fluviu african, pe această șalupă rapidă, printre numeroasele orașele situate pe malurile lui, se petrecu fără incidente. Indigenii priveau cu o admirație superstițioasă ambarcația fumegândă, pe care o mașinărie invizibilă o împingea pe apele Zambeziului, și nu-i stânjeniră întru nimic navigația.

În ziua de 15 iunie, după șase luni de absență, colonelul Everest și camarazii lui ajungeau la Quilmiane, unul dintre principalele orașe, situat pe cel mai important estuar al fluviului.

Prima grijă a europenilor fu să-l întrebe pe consulul englez despre mersul războiului.

Războiul nu se încheiase, iar Sevastopolul rezista împotriva armatelor anglo-franceze.

Vestea produse dezamăgire acestor europeni atât de uniți acum într-un același interes științific. Totuși, ei nu-și exprimară nicio părere, ci se pregătiră de plecare.

Un vapor de comerț austriac, Novara, era gata să plece la Suez. Membrii comisiei se hotărâră să se imbarce pe acest vas.

În ziua de 18 iunie, în momentul imbarcării, colonelul Everest își întruni colegii și, cu o voce calmă, le vorbi în acești termeni:

- Domnilor, de aproape optsprezece luni de când lucrăm împreună, am trecut prin multe încercări, dar am încheiat o misiune care va avea aprobarea Europei savante. Voi adăuga că din această experiență comună trebuie să rezulte între noi o prietenie neclintită.

Mathieu Strux se înclină ușor, fără a răspunde.

-Totuși, continuă colonelul, și spre marea noastră părere de rău, războiul dintre Anglia și Rusia continuă. Se dau lupte în fața Sevastopolului și, până în clipa în care orașul va cădea în mâinile noastre...

- Nu va cădea! spuse Mathieu Strux, deși Franța...





*Șalupa se îndepărtă de mal...*

- Viitorul ne-o va dovedi, domnule, răspuse cu răceală colonelul. În orice caz, până la sfârșitul acestui război, cred că ar trebui să ne considerăm iar inamici.

- Tocmai era să vă propun și eu asta, răspuse simplu astronomul din Pulkowa.

Situația era clară, și în aceste condiții membrii comisiei științifice se îmbarcară pe Novara.

Peste câteva zile, ajungeau la canalul Suez, și când erau pe cale să se despartă, William Emery îi spunea lui Mihail Zorn, strângându-i mâna:

- Totdeauna prieteni, Mihail?

- Da, dragul meu William, totdeauna și indiferent de împre-

**JUrăn,...**

SFÂRȘIT

## Glosar

- agavă** - nume dat mai multor plante ornamentale, cu frunze lungi până la 2 m, late și groase, cu spini pe margini, originare din America (*Agave*); din fibrele frunzelor uneia dintre specii (*Agave americana*) se fac frânghii și diferite țesături
- alidadă** - dispozitiv atașat la diferite aparate topografice, care servește la măsurarea unghiurilor
- alior** - nume dat mai multor specii de plante care conțin în tulpină și în frunze un suc lăptos, otrăvitor; laptele-câinelui, laptele- cucului (*Euphorbia*)
- assegaia** - tip de lance cu vârf din fier, folosită, în general, de triburile sud-africane Bantu
- baobab** - arbore de dimensiuni uriașe din Africa tropicală, cu tulpina ajungând până la un diametru de 20 m și cu fructe mari, lunguiete (*Adansonia digitata*)
- becață** - numele dat mai multor păsări călătoare cu ciocul lung, cu carnea gustoasă, care trăiesc în regiuni mlăștinoase; becațină (*Capella*)
- bur** - burii (afrikaani) sunt o parte din populația albă din Africa de Sud, cu o origine, în general, olandeză, dar pot fi și de origine germană și franceză, care au colonizat prin secolul al XVIII-lea Africa de Sud, Namibia. Denumirea bur provine din olandeză: boer - țaran. Populația de culoare din Africa de Sud denumeste buri toată populația de culoare albă care vorbește limba engleză fără deosebire. Două treimi din populația albă din Africa de Sud sunt de origine bură. Burii sunt în sudul Africii din anul 1652, când a existat Compania Olandeză a Indiilor de Est, și au colonizat regiunea Capului Bunei Speranțe
- calebase** - o tigră, un fel de dovleac cu coaja subțire, dar foarte tare, folosit, în general, în Africa pentru păstratul și căratul lichidelor, din familia curcubitaceelor, al cărui fruct rotund conține o pulpă amară și purgativă

- cinocefal** - specie de maimuță care trăiește în Africa și care se caracterizează prin botul prelung, ca al unui câine, și prin coada lungă
- circ** - depresiune circulară (cu aspect de amfiteatru) formată prin acțiunea de eroziune a unui ghețar, de obicei în regiunile muntoase înalte; căldare
- cnut** - bici făcut dintr-o curea de piele sau dintr-o funie, uneori cu multe sfârcuri prevăzute cu alice de plumb în vârful; nagaică
- cumulus** - formație de nori groși, albicioși, cu aspect de grămezi izolate, al căror contur se modifică neîncetat și care apar la înălțimi de peste 1000 m, semnalând timp frumos
- cuagga** - animal înrudit cu calul și asemănător zebrei, care trăiește în Africa; catâr
- etambou** - element de rezistență al scheletului unei nave, amplasat la pupă și care susține cârma
- euforb** - plantă care produce suc, existentă în numeroase specii în întreaga lume (*Euphorbia*)
- farniente** - (livr.) inactivitate, lenevie, trândăvie (totală)
- fiat lux!** - (expresie lat.) să se facă lumină!
- fistic** - arbore din țările calde cu flori mici de culoare verde și cu fructe conținând sămburi comestibili (*Pistacia vera*); fruct al fisticului, cu sămburele verde, uleios și plăcut la gust
- fuituială** - (înv.) umplutură făcută din călți, cârpe, hârtie, care se băga în pușcă sau în pistol peste alice sau peste pulbere
- guaiac** - arbore exotic important pentru lemnul și extractele lui, folosite în medicină (*Guaiacum officinale*)
- gutta-percha** - (*Palaquium*) arbore tropical răspândit în sud-estul Asiei și nordul Australiei, sudul Taiwanului, Peninsula Malay și estul Insulelor Solomon, din care se obține cauciuc și latex, acesta din urmă în special din specia de arbori *Palaquium gutta*
- latitudine** - distanța unghiulară a unui punct oarecare de pe glob sau a unui astru față de un plan ecuatorial de referință, măsurată în grade pe meridian+ (Geom.) una dintre coordonatele polare spațiale, reprezentând unghiul format de raza vectorială a unui punct dat cu planul triedrului ortogonal, la care se raportează punctul
- livră** - unitate de măsură pentru greutate, de aproximativ 0,500 kg, folosită în special în țările anglo-saxone

- longitudine** - distanță unghiulară a unui punct de pe glob față de primul meridian (de la Greenwich); distanță unghiulară a unui astru față de un plan meridian luat ca origine
- meridian** - intersecția unei suprafețe de revoluție cu un plan care trece prin axa suprafeței. O (Astr.) meridiană locului = intersecția planului meridian cu planul orizontal într-un loc dat; linie meridiană
- milă** - unitate de măsură pentru lungimi folosită în trecut, care a variat în timp și de la o țară la alta; (azi) unitate de măsură pentru lungimi egală cu 1609,3 m, folosită în Marea Britanie și în SUA; milă marină = unitate de măsură pentru lungimi, folosită în navigație, egală cu 1852 m
- monticul** - (Geol.) formă de relief cu aspect de movilă; munte mic, colină
- nil admirari** - admirări zero; nimic de admirat
- ocultație** - dispariție temporară a unui astru, datorită interpunerii între el și observator a unui alt corp ceresc
- ortopter** - (la pl.) ordin de insecte cu aripile anterioare pergamentoase, cu cele posterioare late și membranoase, pliate în sensul lungimii, și cu picioarele posterioare lungi, adaptate pentru sărit (*Orthoptera*); (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin
- pawnie** - trib de piei roșii din America de Nord
- picioar** - veche unitate de măsură, având lungimea de aproximativ o treime dintr-un metru, folosită și astăzi în unele țări
- ploier** - (Ornit.) pasăre călătoare de mărimea unei turturele, cu fruntea bombată, cu picioare lungi, lipsite de degetul posterior, cu coada scurtă și cu pene viu colorate, care trăiește la marginea bălților (*Charadrius apricarius*)
- portaj** - acțiunea de a purta, de a transporta; acțiunea de a purta pe uscat, a căra pe umeri o ambarcațiune și tot ce se află înăuntru, atunci când navigarea pe un fluviu sau un râu este întreruptă de vreun obstacol oarecare; a face portaj
- protee** - termen din botanică; gen de plante din familia proteaceelor, dintre care amintim proteea argintată, numit arborele de argint, deoarece lăstarii lui au frunze albe și ca argintul
- resac** - val marin sau oceanic produs prin întoarcerea violentă a apei care a lovit un obstacol și care se combină continuu cu valul direct, prezentând aspectul unei explozii

- reticul** - (Fiz.) ansamblu de linii încrucișate, de scări gradate sau de alte semne, care intră în construcția unor instrumente optice și are rolul de a permite vizarea unei direcții, efectuarea unei măsurători etc.
- reverber** - oglindă metalică montată la o lampă, pentru a reflecta razele de lumină într-o anumită direcție
- salcie plângătoare** - (Bot.) specie de arbore din familia Salicaceae, cu ramuri-liane care sunt și cauza denumirii ei (*Salix babylonica*), destul de uimi toare și de stranii
- sarmentos sienit** - (Bot.) care are tulpina lungă, mlădioasă și agățătoare  
- rocă eruptivă alcătuită din feldspați alcalini și alte minerale, a cărei culoare este un amestec de roșu și verde și care se utilizează ca material de construcție
- stadiu** - veche unitate de măsură pentru lungime la greci, care varia între 147 și 192 de metri
- stânjen** - unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, care a variat, după epocă și regiune, de la 1,96 m la 2,23 m; lungime sau cantitate de material corespunzătoare acestei unități de măsură
- șarnieră** - balama, țâțână; dispozitiv format din două piese care, așezate de o parte și de alta a unui corp cilindric și fixate cu buloane, permit suspendarea întregului ansamblu pe un reazem; (Geol.) locul de îmbinare între cele două flancuri ale unei cute anticlinale sau sinclinale
- șiling** - monedă divizionară englezească, valorând a 20-a parte dintr-o liră sterlină
- wagenboom** - (Bot.) arbore sud african din familia protaceelor (*Protea grandiflora*), al cărui lemn tare este folosit în unele componente ale vagoanelor de tren
- yard** - unitate de măsură engleză pentru lungime, egală cu 0,914398 m

## Cuprins

I.	Pe malurile fluviului Orange .....	5
II.	Prezentări oficiale .....	13
III.	Portajul .....	20
IV.	Câteva cuvinte despre metru .....	28
V.	Un orașel hotentot .....	34
VI.	Când încep să se cunoască .....	42
VII.	O bază de triangulație .....	50
VIII.	Al optzecilea meridian .....	61
IX.	Un kraal .....	66
X.	Cursul rapid de apă .....	78
XI.	Unde l-au regăsit pe Nikolai Palander .....	86
XII.	O stație pe gustul lui sir John .....	97
XIII.	Cu ajutorul focului .....	109
XIV.	O declarație de război .....	120
XV.	Un grad mai mult .....	129
XVI.	Incidente diverse .....	138
XVII.	Răufăcătorii deșertului .....	147
XVIII.	Deșertul .....	158
XIX.	A triangula sau a muri .....	170
XX.	Opt zile pe vârful muntelui Scorzef .....	178
XXI.	Fiat lux! .....	189
XXII.	Nikolai Palander se înfurie .....	199
XXIII.	Cataractele fluviului Zambezi .....	211



# Jules Verne

*O simplă comersație, un ecieniment istoric sau o informație citită într-un ziar - toate acestea îl puteau inspira în orice clipă pe acest om pasionat de cur;ânt, numit Jules Verne!*

*fitatea titluri care ne aruncă în f01midabilele sale ar;enturi imagineare!*

## În aceeași colecție:

- În fața steagului
- Sfinxul ghețarilor (Partea I)
- Sfinxul ghețarilor (Partea a II-a)
- Naufragiații de pe Jonathan
- Nord contra Sud
- Aventurile celor trei ruși și trei englezi în Africa Australă
- Frații Kip
- Mihail Strogoff
- Mathias Sandorf (Partea I • Partea II)
- Mathias Sandorf (Partea III • Partea IV • Partea V)
- Arhipelagul în flăcări
- Drumul Franței
- Cancelarul
- Familia fără nume
- Doamna Branican
- O tragedie în Livonia
- Călătorie în Anglia și în Scoa

Preț: 12,99 lei



10006